

ФҮЗУЛИ

ЛЕЈЛИ ВӘ МӘЧНУН

Көнчлик
Бакы
1977

Лејли
вə
Мəчнун

Фүзули

Лејли
вӘ
Мәчнун

Рөссамы Микайыл Абдуллајев

Редактору Филологи Елмләр доктору
Һәмид Араслы

БУ ӨРЗИ-ӘДӘМИ-ГҮДРӘТДИР
вә
ҮЗРҮ-ФИГДИ-ГҮВВӘТДИР

А рајини-сөһбәт ејлә, саги!
Вер бада, мурувәт ејлә, саги!
Бир чам илә гал димағымы тәр!
Лутф ејлә, бир илтифат көстәр!
Ғәм мәрһаләсиндә галмышам фәрд,
Нә јар, нә һәмнишин, нә һәмдәрд.
Һәмчинсләрим төмам кетмиш,
Сөз мүлкүндән низам кетмиш.
Бу бәзмдә сән галыбсәнү мән,
Бу бәзми кәл едалим музәјјән!
Сән вер бада, мән ејләјим нуш!
Мән нәзм охујум, сән она тут куш!
Бир дөврдәјәм ки, нәзм олуб хар,
Өш'ар булуб кәсади-әс'ар.
Ол рутбәдә гәдри-нәзмдир дун
Ким, күфр охунур кәлами-мовзун.
Бир мүлкдәјәм ки, кәр удуб ган,
Мәәмуни-ибәрәтә чәкиб чан,
Мин риштәјә түрфә лә'л чәкәәм,
Мин ровзәјә нәзәнин күл әкәәм,
Гылмаз она һич ким нәзарә,
Дерләр күлә хар, лә'лә харә.
Анчаг демәзем ки, хаки-Бөгдәд,
Алајини-нәзмдәндир азад.
Јождур бир мүдк бу заманда
Ким, нәзм ровачи ола онда.
Нә Һинд, нә Фарс, нә Хорасан,

70401
Ф М658 (12) — 74 102—74

© «Көчлик» 1977

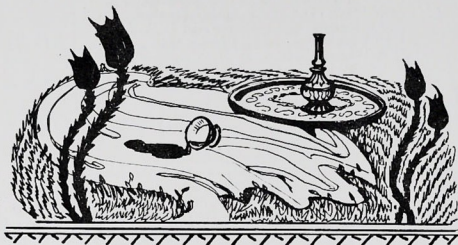
Нә Руму Эчәм, нә Шаму Ширван,
Олсады бириндә бир сүхәнсөнч,
Элбәттә өян олурду ол кәнч.
Кәнчинеји-нәзм кизли галмаз,
Санман күнәш олса нур салмаз.
Каны нечә ким нийән тутар даш,
Еләр ону тәлә аламә фаш.
Җала мөкәр иттивази-дөвран
Олтур ки, ола о кәнч түнһан.
Дөвран илә мән нагиз сөјрәм,
Дөвр аһлиндон мөкәр ки, гејрам.
Дөвран истәр ки, хар ола нәзм,
Вииззәтү е'тибар ола нәзм,
Мән мүнәзирәм верәм рөвачын,
Бимар исә елјәзәм алачын.
Ол нәфи-кәмали-һикмәт өјләр,
Лазым билирәм хәсарәт өјләр.
Тә'мири-хәрәбә талибәм мән,
Ишәваллаһ ки, галибәм мән.

САГИНАМӘ

Саги, мәдәд ет ки, дәрдемдәм!
Җәм силсиләсине пәјибөдәм,
Җәм дөф'ине чәми-меј дөвадыр,
Тәдбири-ғәм өјләмәк рөвадыр.
Сәндон нә инәјәт олса ваге
Фикр етмә ки, мәндә ола заје
Мән бир сәдәфәм, сән әбри-нијсан,
Вер гәтрәву ал дурри-ғәлтан.
Сәнсән хуршиду мән сијаһ хак,
Вер атәшү ал чөваһири-пак.
Рөһм ет ки, гөрибу хакисарәм,
Бимунисү јарү гәмкүсарәм.
Ол бир нечә һәмдәми-мувафиг,
Јә'ни шүәраји-дөври-сабит,
Тадрич илә кәдиләр чөһанә,
Тә'зим илә олдулар рөванә.
Дөвран олары мүнәзәм етди,
Һәр дөвр бирин мүкәррәм етди.
Һәр биринә һами олду бир шаһ,
Зөвги-сүхәниндән олду акаһ.
Түркү әрөбү өчәмдә әјјам,
Һәр шаирә вермиш иди бир кам.
Шаһ етмиш иди Әбунәваси,
Һарун халифәнин әтасы.
Булмушду сәфаји-дил Низами,
Ширваншаһ дүшүб жирами.
Олмушду Нөваји-сүхәндан,
Мәнзури-шәһаншаһи-Хорасан.
Сөз көһаринә нәзәр салаплар,

Көнчине вериб күһәр аланлар,
Чүн галмады, галмады фәсаһәт,
Әрбаби-фәсаһәт ичрә раһәт.
Ол таифә чәкди хиргәжә бащ,
Җаләтләрин етмәз олдулар фащ.
Та олмаја рәсми-ше'р мәғғуд,
Әвбаби-фунуни-нәзм мәсғуд.
Лазым мәнә олду нифи-ғанун,
Зәбги-насоги-кәлами-нағун.
Начар, тугуб тәриги-нағуз,
Раһәтдан олуб мулаәм мә'јус,
Әһди сөзә истивар ғылдым,
Өш'ар демәк шүар ғылдым.
Чүн хәлгә хиләфи-мүддәәжәм,
Онлар зә'минчә сүст рә'јәм.
Һәр сөз ки, кәлир зүһурә мөндән,
Мин тә'но булур һәр әнчүмөндән.
Өјләр һәсәд әһли бағлајыб кин,
Тәһсин әвәзинә нәфјү нифрин.
Үммид ки, рәф олуб күдурәт,
Тәҗирпәзир ола бу сурәт.
Ол гөвм бу күлшәнә кирәндә,
Бу күлшән ичиндә күл дәрәндә
Күл тәзә идивү сәбәә нөвхиз,
Тәрпаид, акчә нәсими-күлриз
Онлар күлү дәрдиләр, мәни-зар
Җала диларәм дәрәм хосү хар.
Бу бозмә олар верәндә тәзјин
Меј саф иди, бозм һәм нөмајини.
Меј сафи оларә олду рузи,
Җалды мәнә дағи-дүрд сүзи.
Бу дүрдә мән олмушам һөваһах,
Бир нәшә верәрми, билмәзәм, аһ!

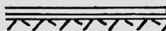

БУ САГИЙИ-БЭЗМЭ БАДЭ ҮЧҮН ХИТАБДЫР

Саги, кэрэм елэ, чам кээдир!
Тутма, гөдөһи мудам кээдир!
Дөвранэ чох е'тибар гылма,
Кээдир гөдөһи, гэрар гылма!
Төк алыб элэ күмүш сураһи,
Зэр сагара руһбахш раһи.
Сарф елэ ринајөтимдэ алтаф,
Төһһалығымэ көр, елэ нисаф!
Шүглүм бу биет ичиндэ чөхдур,
Сэндэн өзкэ, мөдөһчи јөхдур.
Һөмдөмліјим илә ар гылма!
Мөндөн нифрөт шүар гылма!
Көр билмэз исән ки, мән на затөм,
Нэ зүлмәти-чешмеји-һајатөм,
Фөји-һүнәрим шәрәбдөн сор,
Сузи-чижарим көбәбдөн сор.
Тутсан әлини мәни-фәғирин,
Һәгг ола һәмишә дөстқирин.
Мән шаири-Мусеји-қаламөм,
Саһирләре мө'чизи-төмамөм.
Мән саһири-Вабили нәжадөм,
Һарутө бу ишдә устәдөм.
Сөз дәрқинә сарф едиб фөрасөт,
Әмлакына булмушам рөјасөт.
Көһ төрзи-ғәсидә ејләрөм саз,
Шөһбазым олуб бүләндәрваз.
Көһ дө'би-ғәзәл олур шүарым,
Ол дө'бө рөван верәр гәрарым.

Көһ мәснөвијә олуб һөвәснак,
Ол бөһрдә истәрөм дүри-пак.
Һәр диллә ки һәр әһли-рәзәм,
Мәчмун-фүнунә әшгбазәм.
Бир кәркәрөм һөзар пишә,
Чанлар чөкиб истәрөм һәмишә,
Дүкканым ола рөвачи-базар,
Һәр истәдјин була хиридар.

БУ СЭБЭБИ-НЭЗМИ-КИТАБДЫР вə БАИСИ-ИРТИКАБИ-ЭЗАБДЫР

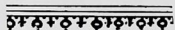
Саги, тут элим ки, хэстəһалəм!
Гəм рəһжүзəриндə пəјималəм.
Сəнсən мəни-мүбтəлəјə гəмхəр,
Сəндən ɵкə дəхи кимим вəр?
Мүшкүл ишə дүшмүшөм, мэддə гыл,
Меј һирəи илə бəламь рəд гыл!
Һəлл ејлəјə кəр бу мүшкүлати,
Кəм етмə гулундан илтифаты!
Вир кун ки, меји-сүһејл тə'сир,
Вермишиди мизачи-пəкə тəғир,
Һəмрəнки-бəһар олуб хозаным,
Дөнмүшдү ɵгитə зə фəраным.
Чəм иди жанымда иттифаты:
Сəзү мəзəвү шəрəбү саги.
Пејвəстə лəбələбү пејəпəј,
Нүш ејлəр идим гəдəһ-гəдəһ меј.
Зəвг үрə меј артырарды зəвгүм,
Шевг үрə зияд олурду шөвгүм.
Ол бəзм иди афијет бəһары,
Мən булбули-зəри-бигəрəри.
Вир һəддə иришиди нəш'əји-чəм
Ким гəлмəды əһли-бəзмə арам.
Əсрəри-дил олду ашиқарə,
Мəсдуд олубан дəми-мударə.
Олмунду рəфигү һəмзəбаным,
Ајинеји-туғији-рəваным,
Вир нечə зəрифи-хүттеји-Рум,

Руми ки дəдин, гəзијə мə'лум.
Јə'ни ки, гəму дəгаиг əһли,
Һəр мəс əлəдə һəгаиг əһли,
Һəм елм фəниндə нүктəданлар.
Һəм сəз рəвишиндə дүрфəшанлар.
Ким ејлар иди һəгаиги-рəз,
Шејхидəнү Əһмəдидən ағаз.
Ким сəјлар иди ɵкүб кəлами,
Əвсафи-Чəлилийү Низами.
Вилмишлəр иди ки, һүсни-кəфтар,
Гəдрим гəдринчə мəндə һəм вəр.
Чүн вəр иди мəстликдə лəфым,
Та аңланə сидгимү хилəфым,
Мən хəстəји етдилəр нишанə,
Вир рəнк илə тири-имтəһанə.
•Луғф ејлə! — дедилəр, — еј сүхəнсəн!
Фəш ејлə чəһанə бир ниһан кəн!
Јелди-Мəчнун ɵчмəдə чохлур,
Əтракдə ол фəсанə юхлур.
Тəғрирə кəтир бу дастаны,
Гыл тəзə бу əски бустаны.
Вилдим бу гəзијə имтəһандыр,
Зира ки, бу бир бəлəји-чандыр,
Севдасы дирəзү бəһри кутəһ,
Мəзмуну фəғану нəлəвə аһ.
Вир бəзми-мүсибəтү бəладыр
Ким, əввəли гəм, сону фəнадыр.
На бəдəсиנə нишатдан рəнк,
На нəғмəсинə фəрəһдən аһəнк,
Идрəки вєрəр хəјлə азар,
Əфқары едər мəлалы əфқар,
Олсəјды тəвəччəһү мүнəсиб,
Тəвчиһинə чох олурду рəғиб.
Олсəјды тəсəррүфүндə рəһət,
Чох кəмил она гылларды рəғбət,
Виллəһ ки, нə хош демини Низами,
Бу бəбдə хəтм едиб кəлами:
•Эсбəби сохəн нишəтү нəзəст,
Зин һəр дə сохəн бəһанəсəлəст
Мејдан сохəн фəрəх бəјəd,
Та тəб' сүвəреји нomaјəd,
Дəр кəрмији рикү сəхтији кун,
Та чəнд сохəн рəвəд бəнбуһ?•
Вир иш ки, гыллр шикəјэт устəд,
Шəкирдə олур рүчүн бидəд,
Кəрчи билирəх, бу бир ситəмдир,

• Торчүмөси: Шадлыгдыр, ејһамдыр сөзүн арғачы,
Буиларла дуэдилр сөз еһтиҗачы.
Көрөк сөз мејданы кен олсун муҗам.
Атыны дора јана сөјиртсиз илҗам.
Гүжсала, дашыгга илҗам кедарми?
Кетсə да, торага тə'сир оларми?

Торчүмə С. Виргундур.

Тәклифи бунун гөм үзрә гөмдир,
 Әмма нечә етмәк олур икраһ?
 Бир вагөдир ки, дүшдү иакәһ,
 Јейдир јенә үзрәдә шуруим,
 Бу ишдә тәваккүлә рүчүим.
 Еј тәби ләвифу әгли-вала!
 Идраки-бүләндү нитги-куја!
 Дүшдү сәфәрим дијари-дәрдә,
 Кимдир мәнә јар бу сәфәрдә?
 Һәр кимдә ки, вардыр иститаәт,
 Дәрдү гөмү мейнәтү гөнаәт,
 Олду бу мүсафирәтдә јарым,
 Зөвг әһлине јохдур е'тибарым.
 Мәркәб кәрәк олса әзми-раһә,
 Бәсдир бизә хамәвү сижәһә,
 Вәр, тушеји-раһ олурса мәтлуб,
 Мизмуни-хошу ибарәти-хуб.
 Әзә ејләјәлим, тәәллүл етмән!
 Манзил кәсәлим, тәғәфүл етмән!
 Еј бәхт, вәфасыа олма сән һәм!
 Һәмраһлыг ет, бизимлә бир дәм!

БУ ТУҒРАЈИ-МИСАЛИ-МӘҖӘББӘТДИР
 вә
 ДИБА ЧЕЛИ-ДИВАНИ-МЕҖНӘТДИР

Дегһани-һәдигеји-һекајәт,
 Сәррафи-чавәһири-рәвајәт,
 Ма'ни чәмәниндә күл дикәндә,
 Сөз риштәсинә күһәр чәкәндә,
 Гылмыш бу рәвишдә нүктәданлыг,
 Күуризлику күһәрфашанлыг,
 Ким: кејли-әрәбдә бир чаванмәрд,
 Чәмијјәтү иззү чаһ илә фәрд,
 Мүстәчмәи-чүмлеји-фәзаил,
 Булмушду рәјасати-гәбаил,
 Әмринә әрәб мүтиү мунгад,
 Кәһ Бәсрә мөгамы, кәһ Бәғдад,
 Вир бүг'әдә олмајыб гәрары,
 Кәзмәкдә кечәрди рузикары.
 Һәр ләһзә урарды ол јеканә,
 Сәрчешмәләрә сижәһ ханә,
 Сејр ејләр иди сүрүб тәнә'үм,
 Көзләр үзәрә мисали-мәрдүм.
 Овази-хијами-мишкфами,
 Хәлгә шәби-гәдр так кирами.
 Һәр мәнзилә ким, күзәр едәрди,
 Саһраи бәнафшә-зар ежәрди.
 Күлзарлар ичрә ләлә чагы,
 Бәнзәрди евинә ләлә дагы.
 Әмвалы чәмин-чиксәдән чох,
 Әмма бу чәһанда варис јох.
 Кәр гылса ону төләф һәвадис,
 Јәһ бир хәләфи ки, ола варис.

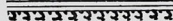
Фөрәндәиз адәми төләфдир,
 Бағи едән адәми хәләфдир,
 Нәсл илә олур бағажин-инсан,
 Нәзми-бәшәру низәми-дәврән,
 Чән чөвһөринә бәдәлдир өвләд;
 Өвләд гоҗан, гоҗар һәмийн ад.
 Хош ол ки, хәләфдән ола хошдил,
 Дүнҗадә бир оғлу ола габил.
 Пираҗәси ола дөсткәһә,
 Сәрмәҗәси ола иззу чаһә.
 Ah, әр ола бир сәфийһү сәркеш,
 Әтвари кәриһһү хулғи нахшә,
 Тәшһи охуна олуб нишанә,
 Бизәр ола охдан аҗа-анә,
 Әлгиссә, ол әфзәли-ғәбаил,
 Ол пири-һәмидәтүл-хәсанл,
 Фәрзәндә олуб һәмийшә тәлиб,
 Тәһсилә-бағажин-нәслә рағиб,
 Чох маһлиға сәнәмләр алды,
 Чох түрфә зәминә төхм салды.
 Чох нәзрләр етди һәр мөзәрә,
 Чох ғылды ниҗаз кирдикәрә,
 Тә'сир ғылыб фәғанһү аһи,
 Өвн етди инаҗәти-иләһи,
 Бир кечә ачылды баби-рәһмәт,
 Булду әсәри-дуа ичабәт.
 Мәғсүд шәми мүнәввәр олду,
 Сәндуги-әмәл дүр илә долду.
 Тәдрич илә ғылды килки-тәғдир,
 Нағши-ғәрәзи рәһимдә тәсвир,
 Бәр верди ниһали-бағи-мәғсүд,
 Ачылды кули-һәдигеҗи-чуд.
 Чүн вәдә иришди, доғду бир аҗ,
 Хуршид рүхиҗлә әләмарәҗ.
 Шад олдулар ондан аҗа-анә,
 Шукранә верилди чох хәзәнә.
 Әлгиссә, әләмдән олду һеҗдә
 Вир тифли-мүзәккәрү мүзәкка.
 Хуршид кими кәмәлә габил,
 Иса кими тифлиқкә камил.
 Ол дәм ки, бу хакданә дүндү,
 Һалыны биллиб фәғанә дүндү,
 Ахыр күнүн өввәл еҗләйиб яд,
 Ахытды сиришкү ғылды фәрияд,
 Јә'ни ки: «Вүчүд, дами-ғәмдир;
 Азадаләрин јери едәмдир.
 Һәр ким ки, әсир олур бу дама,
 Сәбр етсә кәрәк гәми-мүдама».
 Олмушду зәбани-һали куҗа
 Сөҗләрди ки: «Еҗ, чәфачы дүнҗә!
 Вилдим гәмини сәнин ки, чохдур,
 Гәм чәкмәҗә бир һәриф јохдур.
 Кәлдим ки, олам гәмин һарифи,
 Кәд, тәчрүбә еҗлә мән зәифи!

47210

Бәр ганда гәм ола, гылма еһмал!
Чәм ејлә, дили-һезинимә са!
Һәм вер мәнә гәм јемәк көмали,
Һәм алами гәмдән ејлә хали!
Пейвастә мәли әсри-гәм гыла!
Көм гылма һәсибими, көрөм гыла!
Зөвг илә кечирмә рузикарым!
Фани олана јох е'тибарым.
Еј ешг, гәриби-алам олдум,
Авареји-вадији-гәм олдум,
Тәдбири-гәм етмәк, олмаз олду,
Кәлдим, кери кетмәк олмаз олду,
Сөндән диләрәм мөдәд ки, даим
Тәмкиним ола сән илә гаим.
Бу бәзмдә ким, шарабы гандыр,
Саги чөллади-биамандыр;
Бир мей мәнә сун ки, мәстү мөдһуш,
Даим өзүмү гылам фәрамуш.
Нә кәлдијими билим чөһанә,
Нә ону ки, нечөдир зөманә.
Аләм көзүмә көрүнмәјә һич,
Бу ризшәдә булмајам хәмү тич*.
Дајә ону пак гылды гандан,
Галдырды бу тирә хакдандан.
Гүслүн вериб аби-чешми-төрдән,
Сүд јеринә верди ган чиккөрдән.
Әгвамү гәбаили олуб шад,
Ол нөврәсә Гејс гојдулар ад.
Чан илә гылдырды дајә ә'зас,
Әсбаби-кәмали-тәрбијәт саз.
Лакин, ол едиб һәмишә налә,
Хошнуд дејилди һеч бу һалә.
Ә'засын едиб әлилә әфкар,
Ејләрди мүдам наләвү зар.
Сүд ичсә санырды ким, ичәр ган,
Әмчәк көрүнүрдү она пейкан.
Јох иди фириб илә гәрары,
Јанында фирибин е'тибары.
Бир күн ону кәдирирди дајә,
Дәрдини јетирмәјә дөвајә,
Бир евдә мөкәр ки, бир пәриवәш,
Ол тифли бәси көрүб мүшәввәш,
Рәһм етди, әлине алды бир дәм,
Тифл ону көрүнчә, олду хүррәм.
Һүснүнә бахыб гәрар тутду,
Фәрјадү фөганыны унутду.
Олдугча әлиндә, олду хөндан;
Дүшдүкчә әлиндән, олду кирјан.
Маһијәтини чү дајә билди,
Ол маһы она әниң гылды.
Олду бу дәхи, онунла мө тад,
Нә дајә, нә ана, ејләди јад.
Затында чү вар иди мөлһөббәт,
Мөһбүбү көрүнчә тутду үлфәт,
Ешг иди ки, олду һүснә маил,

Һүснү нә билдирди тифли-гафил.
Мә лум иди әли-һалә ол һал
Ким, һүсхеји-енгдир бу тимсал.
Әлбәттә бу тифли зар едәр ешг,
Ашүдфәји-рузикар едәр ешг;
Әлбәттә гылдыр бу сүбһ тә'сир,
Хуршид чыхыб олур чаһанкир,
Чүн тәрбијәти-адибү дајә,
Верди әсри-төмам ол ајә,
Күн-күндән едиб көмал һасил,
Ол маһи-нов олду бәдри-кабил,
Кәлдикчә меји-вафадән әјјам,
Һәр дөврдә сунду она бир чам,
Та гылды ону төмам сәрмәст,
Тәдрич илә дами-ешгә пабәст.
Чүн сүр'әт илә дөнүб зөманә,
Он јашына јетди ол јеканә;
Атасына мүтәзаји-адәт,
Фәра олду ки, ону едә сүннәт.
Чәм етди әһалији-дидари,
Һәр сәһиб-иззү е'тибары;
Вәзл ејледи ол гадәр зару сим
Ким, јетди гүјәсә фәргдан бим.
Халг онда көрөндә кәсрәти-мал,
Бим олду ки, мүн'әкис ола һал.
Ол саф әмир, пак мөшрәб,
Бир бәзмкәһ ејлади мүрәттәб
Ким, көрмәди ону чешми-сагәр,
Чәмшиддән өзкәјә мүјәссәр.
Итмамә јетиб тәриги-сүннәт,
Тә лими-үлума јетди нөвбәт.
Әсбаб она ејләјиб мүрәттәб,
Вердиләр онунла зијби-мәктәб.

БУ БУНҶАДИ-БИНАҶИ-БЭЛАДЫР
 вә
МҮГӘДДИМЕҶИ-ЭЛӘМИ-ИБТИЛАДЫР

Мәктәбдә онунла олду һәмдәм,
 Бир нечә маләкмисал гыз һәм,
 Бир сәф гыз отурду, бир сәф оглан,
 Чәм олду беһиштә һуру ғилман.
 Огланлара гызлар олсалар яр,
 Ешгә булунур рәвачи-базар.
 Гыз нәркиси-мәст едиб фусунсаз,
 Оғлана сатанда ишвәву наз;
 Оғлан нечә сәбр пишә гылсын,
 Вәр сәбри һәм олса нишә гылсын?
 Ол гызлар ичиндә бир пәризад,
 Гејс илә мәһәббат етди бунјад.
 Бир түрфә сәнәм ки, әгли-камил
 Көрдүкдә ону, олурду заил.
 Зүлфејни-мусәлсәли кирәһкир,
 Чан бојнуна бир бәләли зәнчир.
 Әбруси хәми бәләји-үшшаг,
 Һәм чүфт ләтафәт ичрә, һәм таг.
 Һәр киприји бир хәдәнки-хунриз,
 Пејкани-хәдәнки гәмзеји-тиз.
 Дәрјәји-бәлә чәбини-паки,
 Чин чүнбүшү мөвчи-сәһмнаки.
 Чешми-сијәһинә сүрмәдән ар,
 Һиндусинә сүрмә һәм кирифтаг.
 Рүхсаринә рәнки-ғазәдән нәнк,
 Һәркиз она гәзә вермәмиш рәнк.
 Көз мәрдумәкиндән олса хали,
 Көз мәрдумәки олурду хали.
 Лә лү дүрү көстәрәрди һәрдәм,

Өврағи-кул ичрә игди-шәбнәм,
 Әвбаби-тәкәллүм етсә мәфтүһ,
 Әмватә верәрди муждеји-руһ.
 Шимшади-ләтифинә мурәккәб,
 Сиби-зәһәху турунчи-ғәбгәб.
 Эндамы-ләтифеји-иләһи,
 Дәрјәји-ләтафәт ичрә маһи.
 Шәһбаз бәхшшлы, аһу көзлү,
 Ширин һәркәтли, шәһд сөзлү.
 Раһу рәвиши мүдам гәмзә,
 Башдан-ајага тәмам гәмзә,
 Ајругча шәклү хошча пејкәр.
 Јахшыча сәнәм, көзәлчә дилбәр.
 Аләм сари-мујинин түфејли,
 Мәһбубеји-аләм, ады Лейли,
 Гејс ону көрүб һәлак олду,
 Мин шәғв илә дәрднак олду.
 Ол надирә һәм ки, Гејси көрдү,
 Мин зәғв булуб, өзүн итирдү,
 Көрдү ки, бир афәти-зәманә,
 Мисли дәхи кәлмәмиш чаһанә.

БУ СИФӨТИ-МӨЧНҮНДҮР
вә
ИБТИДАИ-МЕЪНӘТИ-ФҮЗҮНДҮР

Бир дилбәри-сәргәддү күлрүј,
Сарви-хошу күлрүхү сәманбүј,
Ширин лаби — мәншәи-ләтәфәт,
Рә'на гәди — дурдугилә афәт.
Өвсафи-ләтәфәтиндә сөз чох,
Әлтафи-малаһәтиндә сөз јох,
Шәһла көзү — нәркиси пүрәфсун,
Зиба гашы — нәркис үзәркәи нун.
Гүсни күлү-ләлеји-шәфәфам,
Зүлфи хәми — лалә үзәркәи лам.
Агзы сифәтин худ етмәк олмаз,
Әсрари-ниһана јетмәк олмаз.
Зүлфи сөзү — зикри-һәлгеји-раз,
Лә'ли-лаби — аби-чешмеји-наз,
Дөври-мәһи-руји — чешмеји-нур,
Хаки-кәфи-паји — сүрмеји-нур,
Бир гәјәт илә шәмаили хуб
Ким, Ләјли оландә она мәтлүб,
Бир күзүкү көр ачыб көзүнү,
Күзүдә көрдәи өз-өзүнү;
Өз аризинә олурду мејли;
Гылмазды һәваји-һүсни-Ләјли.
Ол ики сәманбөрү сәиғәд,
Бир-бириңә олдлар мүғәјјәд.
Ол ики хараби-бадеји-зөвг,
Бир чамдән ичдиләр меји-шөвг,
Кирдаби-бәләјә олдлар гөрг,
Галмады араларында бир фөрг.
Өвзаи-мүхалиф олдү јексан,

Куја ики тәндә иди бир чан.
Һәр ким сорар олса Гејсе бир раз,
Ләјлидән она јетәрди аваз.
Ким Ләјлијә гылса бир хитаби,
Гејсе иди она верән чәваби.
Ејләрләр иди хәти-вәфа мәшг,
Артарды дәмәдәм онлара ешг.
Ләјлидә охумат изтирабы
Олса, рүхи-Гејсе иди китабы.
Мәшг етмәја Гејсе алса бир хәт
Ләјли гашы иди она сәрхәт.
Хәтт үзрә гылырды ол көзәлләр,
Мин наз илә бөһсләр, чәдәлләр.
Әмма нә чәдәл — кәмәли-үлфәт,
Нә бөһс — нәһәјәти-мәһәббәт.
Чүн бир нечә мүддәт ол ики пак,
Өвгәт кечирдиләр тәрәбнак.
Ешг олдуғу јердә мәхфи олмаз;
Ешг ичрә олан гәрар булмаз.
Ешг атошинә будур әләмәт
Ким, баш чәкә шә леји-мәләмәт.
Һүсн афәти-ешг олуб дәмәдәм,
Кәлдикчә ирадәт олдү мөһкәм,
Бир гәјәтә јетди нәш әји-һал
Ким, олду һөвасу оғл ламал.
Галмады забанә таби-кәфтар
Ким, ејләрләр мәһәббәт изһар.
Кејфијәти-һалы гылмаға фаш
Кәлмиңди төкәлдүмә көзү гапш.
Ејләрди көзилә бу хитабы,
Гашилә верәрди ол чәваби.
Гашү көз илә олан төкәлдүм,
Һәм гылмады дөф и-зәнни-мәрдүм.
Мәрдүмдән олам, дәмә, канарә!
Мәрдүм көз ичиндәдир, нә чәрә?
Һәмраз икән ол ики вәфадар,
Дәмсаз икән ол ики чикәрхар,
Рәф' олдү һичаби-шаһиди-раз;
Ешг олду мәләмәт илә дәмсаз.
Ашигләрә кизли галмады һал;
Мә'лум олдү чәмми әһвал.
Көрд әјинеји-нишатә дүшдү,
Минбә'д иш әһтијатә дүшдү.
Сөйләшмәјә ол ики јеканә.
Галмады сәбәб мәкәр боһанә.
Та олмаја раз ашиқара,
Дөвран илә гылдылар мүдара.
Бир нән боһанә илә һордәм
Көңлүнү гылырды Гејсе хүррәм.
Гасдән унудурду дәрсин ол зар,
Ләјлијә дејирди: — «Еј вәфадар!
Һифаи-сәбәг етди бағрымы хун,
Мәндән билирәм билирән әфзун,
Мән билмәдјим мәнә охуткил,

Дәрсим охујам гулаг туткил!
 Чүн лөһөлөр үзрө хәт јазарды,
 Әмдән хәтини гөлөт јазарды,
 Јә'ни ки, хәтә төвәһһүм едә,
 Ол күл ачылыб-төбәссүм едә,
 Көфтарә кәлә ки — «Бу гөлөтдир,
 Тәрк ет ки, хилафи-рәсми-хәтдир!»
 Ола сабаби-төкәллүми-јар,
 Фәһм етмајә мүддәји әғјар,
 Әтфал ғыланада дөвр бунјад,
 Вари белә ејләјәндә фәрјад,
 Ол, јарына әрзи-һал едәрди,
 Әзкә дөврүн хәјал едәрди.
 Ѓылмазалар иди сөзүнү мө'лум,
 Ѓылмазалар иди сөзүнә мөһфум.
 Мәктәбдән олан заманлар азад
 Васл үчүн едәрди һидлә бунјад:
 Ғәд илә нһан едиб китабын,
 Һаддән ашырарды нәтирабын,
 Јејли јолуну тутуб дурадым,
 «Сән көрдүн ола!» — дејиб сорарды.
 Јә'ни бу бәһанә ила бир дәм,
 Јарын көрә, ола шадү хүррәм,
 Елми-хәтә өмрүн ејләјиб сөрф,
 Мәшг етмиш иди һәмни ики һәрф:
 Бир сәһһәдә «лам» ү «ја» мукәррәр*,
 Јазарды ону ғыларды әзбәр.
 Ким: — «Бу ики һәрфдир мураддым,
 Рөвшән булар иләдир саваддым».

* «Әрәб әлифбасында л • ل • ја • ی • һәрфләрини
 тәқрар едәндә ليلى Лејли охунур.

БУ ЛЕЈЛИЈӘ АНАСЫ ИТАБ ЕТДИЈИДИР вә БӘҒАРИ-ВӘСЛИНӘ ХӘЗАН ЈЕТДИЈИДИР

Чүн мәкр илә Гејси-бөдсәрәнчәм,
 Бир нечә заман кечирди әјјам.
 Төдбир илә ешг зөвг вермәз,
 Төдбир дијари-ешгә кирмәз.
 Ешг илә рија дејил мұвағиф,
 Рисвај көрәк һәмишә ашиғ.
 Дилдән-дилә дүшдү бу фәсанә,
 Фаш олду бу мәчәра чәһанә
 Ким: «Гејс олубан әсири-Јејли,
 Лејли дәхи салмыш она мејли».
 Төдричи-мәбади илә наһаһ,
 Лејлинин анасы олду аһаһ,
 Оллара тутушду, јасә батды,
 Ол гөнчөдәһанә дил узатды.
 Јанар од олуб, чәкиб зәбанә,
 Ол күлрүхә деди јанә-јанә:
 — «Кеј! шух! Нодир бу көфткүләр?
 Ғылмак сәнә тә нә ебчүләр?
 Нәјчүн өзүнә зијан едирсән?
 Јахшы адыны јаман едирсән?
 Нәјчүн сәнә тә нә едә бөджу?
 Намусуна лајиг ишмидир бу?
 Назик бөдән илә бәрки-күлсән,
 Әмма нә дејим икән* јүнүлсән!

• Ки еј.
 • Чох

Ляла кими сөндө лүтф чокдур,
 Өмма но дежим, үзүн ачыгдур.
 Тэмкени чүнүнө гылма төбдил!
 Гыгсан, учуз олма, гөдрини бил!
 Һәр сурәтө өкс кими бахма!
 Һәр көрдүүнө су кими ахма!
 Меј көрчи сафа верәр димағо,
 Ахдыгы үчүн дүшәр ајағо,
 Күзүкү кими гаты үзлү олма!
 Нөркиз кими хирә көзлү олма!
 Көздән көрөк оласан ниһан сөн,
 Та демөк ола сөнө ки, чансан.
 Сөн шәм'сөн уймакыл һөвајо,
 Ким, шәм'и һөва верәр фөнајо.
 Лө'бөт кими өзүнү бөзөтмө!
 Рөвзи кими суҷаләр көзөтмө!
 Сағәр кими көзмөји һарам ет!
 Нөгмө кими пардәдә мөгам ет!
 Сајо кими һәр јерә үз урма!
 Һеч кимсә илә отурма, дурма!
 Сөн садасән, өзкә әһли-нејрәнк,
 Чөһд ејлә верилмасин сөнә ранк,
 Дерләр сани ешгә мүбәләсэн,
 Биканәләр илә ашинәсэн.
 Сөн гандану ешг зөвги гандан?
 Сөн гандану дуст шөвги гандан?
 Оғлан әчәб олмаз олса ашиг,
 Ашиглик иши гыза нә лајиг?
 Еј ики көзүм, јаман олур ар!
 Намусумузу итирмә, зинһар!..
 Биз аләм ичиндә никнамыз,
 Мә'руфи-төмами-хасу амыз,
 Нә нөнк илә дохи едәлим лаф?
 Биз демәјәлим, сөн ејлә инсаф!
 Тут ким, сөнә гыјмазам мәни-зар,
 Мөндөн улу бир мүдәббирин вар.
 Нејләрсән әкәр атан ешитсә?
 Гөһр илә сөнә сөјәсет етсә?
 Минбә д кәл ејлә төрки-мәктәб,
 Бил Әбчәдини һәмни чәду аб.
 Етмә гөләм илә мөшгдән јад,
 Сузән туту нөгһи ејлә бунјад,
 Әфәлдан ејлә гөт'и үлфәт,
 Һәмраз јетәр јанында лө'бөт,
 Бут кими бир әвдә ејлә мөнизл,
 Олма дохи һәр јанајә мәил,
 Әнга кими үләт ејлә пишо.
 Әјлә рөвиш ејлә ким, һәмнишә
 Көрчи адын ола дилдә мәзкур,
 Көрмөк сани ола гејри-мәгдур.
 Хош ол ки, гызы һәмнишә кизлар,
 Худ кизли көрөк һәмнишә гызлар.

**БУ ИНКАР ИЛӘ ЛЕЈЛИ АНАСЫНА ЧАВАБ
 ВЕРДИЈИДИР**
 вә
**МӘКТӘБДӘН ЧЫХЫБ СӨРАЈИ-МЕҢНӘТӨ
 КИРДИЈИДИР**

Лејли бу итабы чүн ешитди,
 Өз көнлүндә мүғәррәр етди
 Ким: Шө'бадеји-сипеһри-залим,
 Төрһ ејләдә ногши-намүлаим,
 Әјјами-висалә јетди һичран,
 Вөгт олду чикөрләр ола бурјан.
 Өмма но десин, но чарә гылсын,
 Тәдбир но олдуғун нә билсин!
 Начар тутуб төриги-инкар,
 Асар-тәчәһүл етди изһар.
 Күлзари-итаб аб верди,
 Кирјан-кирјан чәваб верди:
 — «Кеј, муһиси-рузиқарым ана!
 Дүрчи-дүри-шаһварым ана!
 Сөзләр дерсон ки, билмәзәм мән,
 Мәзмунуну фәһм гылмазам мән.
 Дерсон мә'шүгү ешгү ашиг,
 Мән садәәмир тифли-садиғ;
 Вилмән, нәдир ол һәдисә мәзмун?
 Сөјлә! Нечә олмајым дикәркун?
 Ешгин гылмазды кимсә јадин,
 Һа сөндән ешитдим инди адын.
 Виллаһ! Надир, ана, ешгә мәфһум?
 Бу сирри-ниһаны ејлә мә'лум!
 Һадји-рәһи-мурадым олғыл!
 Бу шивәдә устәдым олғыл!

Мән мәктәбә рә'јим илә кетмән,
 Бир шүғли-хилафи-рә'јин етмән.
 Һәм дәрән сән ки: «Мәктәбә вар!»
 Һәм дәрән сән ки: «Кетмә зинһар!»
 Гангы сөзә е'тигадым олсун?
 Сөнә нечә е'тимадым олсун?
 Мән һәм дејиләм бу зәчрә гаил
 Ким, һәрдем олуб чирағи-мәһфил,
 Начинсләр илә һәмдем олам,
 Бир јердә мүғәјјәди-ғам олам.
 Һәр дидәдән едә-едә пәрһиз,
 Өвғат кечә кудурәтамыз.
 Певғастә муәллим едәјиб чөвр,
 Каһи сабат охуда, каһи довр,
 Билләһ, мәнә һәм бу иди мәғсуд,
 Мәктәбдә олурму тифл хошнуд?
 Ајрығ бу сөзү мүкаррәр етмә,
 Лүтф ејлә, мәнә мүқаддәр етмә!
 Чүн ана ешитди бу чәваби,
 Төрк етди шикајәтү итаби.
 Шәксия она рөвшән олду кол* маһ,
 Ашиғликдән дејилдир акаһ.
 Виһудәдир ол ғаму фәсанә
 Ким, ашиғдир филан, филанә.
 Чүн вағә шәк мөһәлли олду,
 Ол вағәдән тасәлли олду.
 Лејли һәм отурду едә начар,
 Дүздү сәдәфинә дүрри-шәһвар...
 Бир бүрчәдә сабит олду әхтәр,
 Мәһбуси-хәзанә олду көһвәр.
 Лә'л олду әсири-синеји-сәнк,
 Һәбс олду күләбә шишеји-төнк.
 Ғәмдән сијәһ олду рузикары,
 Нәмид, дили-умидвары.
 Аһ ејләр иди, вәли, на һасил,
 Ол јел ачмағды гөнҗеји-дил.
 Көз јашы төкарди, лејк на суд,
 Витәмәдди ону ила нәхли-мәғсуд.
 Зүлфи кими пичү таба дүндү,
 Һејран ғалыб назираба дүндү.
 Ағзы кими хүлдүн етди ғәм дар;
 Чешми кими чисми олду бимар.
 На дәрдини сахласа ғәрари,
 На шарһи-ғам етсә ғәмкүсары.
 Фануси-хәјалә дөндү ол шәм,
 Көнлүнү ғылыб хәјал илә чәм,
 Һәрдем чәкиб ол ғәм ичрә мин аһ,
 Сәбр етди зәрурат илә ол маһ.
 Дәрд илә дүзүб тәрәнеји-ғам,
 Бу бир ғәзәли охурду һәр дәм:

* Ки ол.

ГӨЗӨЛИ-ЛЕЈЛИ

Фөлөк ажырды мөни чөвр илө чананымдан,
Бэээр етмөэми өчөб налөву эфганымдан?

Ода жандырмаса кәр ше'лө илө неф фөлөки,
На битөр атөши-аһи-дили-сузанымдан?

Гөми-пунһан мөни өлдүрдү, бу һөм бир гөм ким,
Күлрүхүм олмады акөһ гөми-пунһанымдан.

Аһ иди һөмнөфәсим, аһ ки, ол һөм ахыр
Чыхды икраһ гылыб күлбеи-һәзанымдан.

Мөн, нө һачөт ки, гылам даги-ниһаным шәрһи?
Агибөт заһир олур чаки-кирибанымдан.

Һөг билдир, јар дејил чану дилимдөн гаиб,
Нола кәр гаиб исе дидеји-кирјанымдан.

Чан өкөр чыхса төнимдөн өсөри-мөһри илө,
Өсөри-мөһрини санман ки, чыхар чанымдан.

Јүтф едибсөн, мәкәр еј бад, бу күндөн бөйлө
Верәсен бир хәбөр ол сәрни-хураманымдан.

Еј Фүзули, гөми-һичр илө пәришандыр һал,
Кимсе акаһ дејил һали-пәришанымдан.

ТӨМАМИЈИ-СУХӘН

Саги, көтир ол меји-муғани
Ким, унудалым гөми-чөһани!
Гөһм ејла ки, гәсди-чан едөр гөм,
Бағрым ситөм илө ган едөр гөм.
Гыл эглими бадө илө заил,
Чәрһин ситөминдөн ејлө гафил.
Фөрјад ки, чөрх бивөфәлдыр,
Данм иши чөвр илө чөфәлдыр.
Бир адөт илө мадары јохдур,
Дөврәниһын е'тибары јохдур.
Кәр һөмнөфәс етсе ики јары,
Бир јөрө көтирсе ики зары
Элбөттө сәбөб салар арајо,
Онлары әсир едөр балајо.
Биллаһ, нө јамандыр ашиналыг,
Чүн ваге олур јенө чүдалыг.

КУЗАРИШИ-ҒАЛИ-МӘЧНУН

Күләри-көләм бағбаны
Бөйлө базамини бу бустаны:
Ким, сәрни-ријаси-мөһиәтү дәрди,
Сөвдазада Гејси-дәрдишөрвәрд
Һәр сүбһ келәрди мәктәбә шад,
Мәктәбдә олурду гәмдөн азад,
Машғи-хәти-һүсни-јар едәрди,
Дәф'и-гөми-рузиқар едәрди,
Зөвг илө тутуб тарғити-сағиб,
Адөт үзәринә сүбһи-сағиб
Кәлди јенә мәктәбә фәрәһнақ,
Та ким, гыла зөвги-вәсли идрәк.
Көрдү ки, беһиштә һур кәлмәз,
Күн чыхды, һөнүз нур кәлмәз.
Хуршидиз олду руз та шәб,
Олду башына гарангу мәктәб.
Билди ки, силәһри-шө'бөбәз,
Бир шө'бәдә ејләјибдир ағаз.
Элбөттө, чөфәји-та'ни-әјјар
Ол күл јолуна бурахды бир хар.
Номид олуб етди налө бунјад,
Деди: — «Нәдир, еј фөлөк, бу бидад?
Нетдим сәно, гәсди-чаным етдин?
Гәт'и-раһи-дилситаным етдин?
Кәсдин «әлаби-гәрәздә раһым,
Билдир мәнә ким, нәдир күнаһым?
Әввәл мөни ејләрин мүкәррәм,
Вәсли-сәнәм илө шадү хүррәм,
Дөндүн нијә бөйлө чөвр едәрсән,
Ол дөврә нәгиз дөвр едәрсән?»

Вәһм еләмәдинми, ким, чәкиб аһ,
 Сузи-чикәр илә бир сәһәрһаһ
 Жаңдырам ода догуз рәһәтгын,
 Сузи сәһа билдырам фәһәтгын?
 Тадыр гыл: еј муәллимн-пир,
 Ет сәһр илә ол пәриң тәһир!
 Анчаг мәнә санма јетди бу гәм
 Ким, јетди мәнә јетән сана һәм.
 Душ! Еј әлиф, истигамәтиндән!
 Шәрм ејлә бу гәддү гамәтиндән!
 Тәдди һөвәсилә дәм урарсан,
 Ол кетди, әчәб ки, сән дурарсан!
 Еј нун! Чү ниһандыр әбруи-јар,
 Сән дәһи нәзәрдә дурма, зинһар!
 Еј мим! Чү агзы олду гаиб,
 Олду сәһә һәм әдәм муһәсиб!
 Олсан мола, еј дөвәт, дилтәк
 Әниһеј-хәтири тугуб жәһк,
 Ол түрреји-мишкбудан ајру.
 Ничран гара багрын ејләмиш су,
 Еј хамә! Сиршкбар олубсан,
 Сөркәштәвү бигәрәр олубсан!
 Куја бу күн етмәмиш мүјәссәр
 Дөвран сәнә дәстбуси-дилбәр.
 Еј ләһһ! О хәттин ејлә јадн!
 Гыл синәдә нәгш гәм сөвәдн!
 Бир нечә күн ол әсири-һичран,
 Мәктәбдә кәзип гылырды әфган,
 Һәр руз фәғаны илә та шәб,
 Тәзиб чәкәрди әһли-мәктәб.
 Шәб һәм гылыбан фәғану зарн,
 Ејләрдн мухатәб ол никари:
 — «Кеј көз нури, көнүл суури!
 Сәнәсз көзүмнү јох олду нури.
 Әввәл нә иди бу ашһәвалы?
 Ахыр нијә ејләдин чүдәһлы?
 Әввәл нијә ејләдин мәнн мәст,
 Иһари-мәһәббәт илә пәбәст?
 Ахыр нә үчүн хумарә салдын,
 Бу мейнәти-интизарә салдын?
 Салдын дили-зарә нари-фиргәт,
 Гылдын көзүмү пур аби-һәсрәт!
 Көнүлү оду гылды јанә-јанә,
 Аһәнк, шәфәг тәк асиманә.
 Јашым сују олду вәрә-варә,
 Бир бәһр ки, јох она кәнарә.
 Мән истәмәзәм бу күндә һәмдәм,
 Јанымдан еләт хәјәлиһи һәм!
 Олмаја дүшүб хәјәлиһи, еј мәһ,
 Ода јанә, суја батә најәһ.
 Сәрмәсти-шәрәби-һитијагәм,
 Мәдһуши-тәһјјури-фәрагәм,
 Гојма гәмини мәнимлә һәмраһ,
 Фаш ејләрәм ону хәлгә најәһ.
 Сәрмәстдә иктијар олмаз,

Мәдһушда е'тибар олмаз.
 Чан олду гәмин јолунда бәрбад,
 Тәшвиши-фәнадән олдум азад.
 Кәстәрди мәнә гәмин мәзаги,
 Ејши-әбади, нишати-баги.
 Кәр кәлсә әчәд, мәним нәм ала
 Чан худ јохдур мәкәр гәм ала.
 Шәм и-шәби-мәһнәгү бәләјәм,
 Ашуфтеји-чүнбуши-һәвајәм,
 Сузи-дил илә төкүлсә јашыл,
 Тиги-гәм илә кәсилсә башым,
 Чандан чыхары һәваји-ешги,
 Тәрк ејләмәзәм бәлаји-ешги.
 Бу күнләри ким, гәм ичрә зарәм,
 Һичран әләмилә бигәрәрәм,
 Кәр намеји-өмрә килки-тәдир,
 Күндүр дејибон гылырса тәһир,
 Ејләр мәнн ол һесаб мәғбун
 Ким, сурәти-һалдыр дикәркун.
 Күн шәрти демшләр афитаби,
 Билләһ ки, бу нүктәдир һесаби.
 Һәр күн ки, көрүнмәз афитабым,
 Мән күн демәзәм, будур һесабым.
 Јох кимсә бу дәрди-дилдән аһаһ,
 Бу дәрди-дил илә нејләјим? Аһ!
 Дәрдим сөзә кәлдикичә артар,
 Олду, јел илә абанә дартар».

Әјјами-һисалы ејләјиб јад,
 Ол хәстә бу шә'ри етди бүјүдә:

ҒӘЗӘЛИ-МӘЧНУН

Еј хош ол күнләр ки, мән һәмраз идим чанан илә,
 Не'мәти-вәслин көрүб, назым чәкәрдим чан илә.

Көрмәмишди күлшәһи-ејшим хәзани-тәһригә,
 Олмамышды тирә әјјамым шәби-һичран илә.

Мәһвәнимдән, дустлар, дөвран чүдә истәр мәнн,
 Дүшмәнимдир, һич билмән нетмишәм дөвран илә.

Јетсә кәр ашигләрим әфлака әғғаны, нә суд,
 Јетмәк олмаз мәһвәшләр вәслинә әғған илә.

Јашырыб сахлардым елдән дағи-һичраным, әкәр
 Етмәк олајды мүдара дидеји-кирјан илә.

Зәвгдән дибачә бағланды китаби-өмрүмә,
 Гојмады дөвран кечә овғатым ол ұнван илә.

Еј Фүзули, әхтәри-бәхтин мүсаид олмады
 Ким, олам бир дәм мүғарин ол мәһи-табан илә.

БУ ЛЕЈЛИЈӘ МӘЧНУН КҮЗӘРДӘ МҮҒАБИЛ
ОЛДУҒУДУР
вә
КҮН МҮҒАБИЛИНДӘ ЫЛАЛИ-МЕҒРИ
БӘДРИ-КАМИЛ ОЛДУҒУДУР

Сөз мұхтәсәр, ол әсири-сөвдә
Бир нөв илә олду хәлгә рүсвә
Ким, Гејс икән, олду ады Мәчнун,
Әһвалыны етди гәм дикәркун.
Бир күн ки, баһари-аләмәфруз.
Вермишди чәһанә фејзи-новруз.
Салмышди ниғаб чәһрәдән күл,
Чәкмишди сүруд-налә бүлбүл.
Шабнәм меји-набы илә лалә,
Долдурмуш иди ғызыл кижәлә.
Олмушду күл илә сәбзәји-тәр,
Фирузәфруз, лә лпәрвәр
Бир нечә мұсаһиби-вәфадар,
Мәчнун-шикәстәји көрүб зар,
Һәр јан дедиләр ки: «Вј балакш!
Күл чагыдыр, олмакил мұшөввәш!
Бу фәсдә әдәми көрәк шад,
Әндуну бәләву гәмдән азад!
Чүн әбр дејилсән, олма кирјан,
Чүн сәјл дејилсән, етмә әфган!
Күл кими бурахма синөнә чак!
Сәбзә кими етмә бәстәрин хак!
Кәмтәр өзүнү әсири-гәм ғыл,
Лутф ејлә, хурама кәл, көрәм ғыл!
Сәһра туталым, меј ичәлим шад,
Әндун илә олма бөјлә мө тад!
Еј гәнчәдәһану сәргәмәт,

Күл, ойна замани ет фәрагәт!
Пакизә вүчудә һејфдир гәм,
Бөјлә дәһи галмаја бу алам,
Шәјәд ачыла күли-мурадын,
Мәһкам ғыл әсәси-ғиғадын!
Сәјр үзәр бу новбахар фәсли,
Шәјәд булуна никар вәсли».
Мәчнун-һәзин ајагә дурду,
Сәһраләра сәјр үчүн үз урду.
Кирјан-кирјан ғылырды сәјран,
Һејран-Һејран кәзәрди һәр јан,
Кәһ сәбзәјә әри-раз едәрди,
Кәһ лаләјә мин нијаз едәрди,
Чешминә сүрәрди лалә дағын,
Ашиг саныбан өпүб ајағын.
Нәркис көзүнә никаһ едәрди,
Јарын көзүн аныб, аһ едәрди.
Сөјләрдә бәнәфшәјә гәми-дил
Ким, сөјләрә јәрә олса васил.
Бүлбүлләрә шәрһ едәрди һалын,
Гумруларә мейнәтү мөлалын.
Һәр түрфә чичәк көрүб чәкиб аһ,
Мәнзил-мәнзил кәзәрди, наһа!
Бир мәнзилә дүшдү рәһсүзари
Ким, сәјрдә иди онда јари,
Бир нечә пәрирух илә һәмдәм,
Мәчнун-шикәстәдән мүгәддәм
Лејли күзәр етмиш ол фәзәдәм
Салмыш күдү лалә үзәр сәјә.
Бир сәбзәјә сәбз хәркәл урмуш,
Мәһ сәһни-чәмәндә һалә гурмуш;
Гәнчә кими ол ләтиф хәркәһ,
Күл бәрки кими ичидә ол маһ.
Мәчнунә мұғабил олду Лејли,
Бәһри-гәмә јетди дәрд сәјли.
Лејли демә — шәм и-мәчлисәфруз,
Мәчнун демә — атеши-чикәрәуз,
Лејли демә — чәннәт ичрә бир һур,
Мәчнун демә — зүлмәт ичрә бир нур.
Лејли демә — өвчи-һүснә бир маһ,
Мәчнун демә — мүлк-ешгә бир шаһ.
Лејли демә — бир јеканеји-дәһр;
Мәчнун демә — бир фәсанеји-шәһр.
Лејли — чәмәни-бала ниһалы,
Мәчнун — фәлқи-вәфа һилалы.
Лејли — мәһи-асимани-һәшмәт,
Мәчнун — шәһи-кишвәри-мәләмәт.
Лејли — сәфи-әһли-һүсн әмири,
Мәчнун — сәри-куји-гәм фәгири.
Лејли иши — ишвәву киришмә,
Мәчнун көзү јашы чешмә-чешмә.
Лејлијү нишати-һүсн ками,
Мәчнуну бәләји-ешг дами.
Лејлијү ләтафәти-диларәј.

Мөчнүнү мөмөтөи-гөмөфза,
Лејлидө көмөли-һүсн илө зөвт,
Мөчнунда чөмөли-Лејлиө шөвт.
Лејли — сөдөфи-һөјәдө бир дүр,
Мөчнунда онунла мин төһәхүр.
Лејлидө висли-дүст мөјли,
Мөчнунда һәм аризуи-Лејли.
Ол ики сөһгөдү сөманбөр,
Бир-бириһә олдулар бөрәбөр;
Фуладә саташды санки-хәрә,
Од дүшдү гөрәру ихтијарә.
Бир сәзә дүзүлдү ол ики тар,
Көрм олду рөвачи-һәлеји-зар.
Ол бахды буна нишәт булду,
Бу көрдү ону мүгөјдә олду.
Мөчнунда гөрар тутмајыб һүш,
Дәрјаји-төһөјүр ејлөди чүш,
Бир дам баһә билмөди-ол әјә,
Дөшәнди јер үзрә мисли-сәјә.
Лејли һәм итирди ихтијарын,
Бир дөм көрә билмәди никарын,
Һәјранлығы ол мөгәмә јетди
Ким, дүшдү ајагдан усу кетди.
Күл сују сөпиб рөван үзүнә,
Лејлини көтирдилөр өзүнә,
Гөр јан дөдилөр она ки: « — Еј mah!
Накөһ, олур аһан-аһан аһал
Ким, гөјр илә аһина олубсан,
Бир дилбөрә мүбтәлә олубсан.
Вермәз бу рөвиш нөгичеји-хуб,
Шајәстә дејил сәнә бу үслуб!
Јахшы нәзәр ејлөсән јамандыр,
Һәм бизә вә һәм сәнә ајандыр!»
Ондан көтүрүб бусәтү хәркәһ,
Ол маһлигаји хаһу һахаһ
Өз бүрчүнә гылдылар рөванә,
Та олмаја вагиф ата-ана.
Сөз демөдилөр бу мачәрәдән,
Нө көнчөдөнү нө әждәһадән.
Мөчнуни һәм етди чешми-хунбар
Сулар сачыбан үзүнә, бидар.
Көрдү ки, никардан нишан јох,
Бир чисми-фүсүрдә вар, чан јох.
Диванә галыб, пәри кедибдир,
Салыб ону дилбөри кедибдир.
Чак ејлөди чәмә, чөкди һалә,
Һалы бөдөл олду өзкә һалә.
Төрк етди либаси-ләлакуни,
Рөхт олду төһинә әшки хуни,
Көр матәм үчүн мисали-хамә,
Сармышды баша сижәһ-амаә.
Чизкинди башына дуди-аһи,
Јандырды әмаеји-сијаһи.
Икраһ илә чыхды пирөһөндөн,

Ар етди шөһиди-гөм көфәндән.
Нө лејни бұрахды ол бөләчу
Ким, ашигә пәибөнддир бу.
Һәмдөмләрә үзр гылды ағаз:
— «Көј бир нечә һәмнишинү һөмраә!
Сөјлаби-һүчүми-өшк јетди,
Мән шифтөһәһәлү гөрг етди.
Олман* мөһи-хәстә илә һәмдәм
Та батмајасыз бу суја сиз һәм,
Мән, рәнки-мөләмәтө бојандым,
Сөчәзәдәлик одуна јандым,
Әбтөтә бу од ки, дүшдү чәнә,
Ахһар тутушуб чөкәр зәһәнә.
Дилшөр бөһәми сөһл сәһман!»
Сиз дөхи мөһим одума јанман!
Мөһидән сизә дүһмәсин бир әкхәр,
Чүн дөјмәди хөјр, дөјмәсин шәр.
Сөвдә сижәһ етди рузикарым,
Ригг алты инәки-ихтијарым.
Мән бир гушаһ учдум ашијандан,
Мән гандану мөјли-ханә гандан.
Гылман мәнә ев һекәјәтин чох,
Дөхи мөһим онда кетмөјим јох!
Сиздән сорар олса ата һалым,
Көјфијәти-мөһнәтү мөләһым,
Сөјлән ки: «Фөһәзә верди рөхтин,
Өјјәм сижәһ гылды бөхтин.
Еј пир-шикәстөһәлү һашад,
Танричүн әлимдән ејләмә дөд
Дөмә ки, «нөдир бу мачәрәләр?»
Сөндән мәнә јетди бу бөләләр!
Мән билмәә идим гөһи-чөһәнә,
Төшвиши-зөһинү асиманы.
Асудә сөрәчеји-өдәмдә
Нө гүссәдә имидү нә гөмдә.
Билмәлик илә хош иди һалым,
Нө һүсн, нө ешг иди хөјәһым.
Сән васитеји-вүчүдим олду!
Сән манеи-фөјзи-чүдим олду!
Умдун ки, мөһимлә оласан шад,
Дәрда ки, умидин олду бөрбәд.
Мән јох олубам, сән инди вар ол!
Өзкә хәләфә үмидвар ол!
Ма'зур тут, еј әзиз, мө зур!
Мән гөсд илә сөндән олмадым дур
Чох сизд илә ејләдим она әдм
Ким, дөвләти-вәслиһә едәм чөзм,
Су салды јолума әшки-һәсрәт.
Дәманымы тутду хари-мөһнөт*.
Төһрир гылыб мүнәсиби-һал,
Бу шөһи һәм етди она ирсал:

ҒӘЗӘЛ

Ғәзәли-ешги чүн көрдүм, сәләһи-әгдән дурәм,
Мәни рисва көрүб, ејб етмә, еј насех ки, мә' әурәм!

Әжәр чаки-кирибан ејләсәм, мән' ејләмин*, чүн мән
Мәтәи-нәнкдән ари, либаси-ардән у'рәм.

Мәнү сәһраји-вәһшәт, мәнзил етмән** афијәт күнчүн,
Әсири-дами-зүлмәт олмазам, чүн талиби-һурәм.

Тәмәрруд, әгл фәрманындан етсәм, дуслар, билләһ,
Мәни рә'јимлә санман***, ешг султанинә мә'мурәм.

Мәнә ким тә'нә ејләр, ким нәсиһәт әһли-аләмдән,
Хошам ким, е'тибари-ешг илә һәр дилдә мәзкурәм.

Баләји-ешгү дәрди-дуст төркин гылмазам, зәһид,
Нә мүштағи-беһиштәм, сән кими, нә талиби-һурәм.

Хәјәли-чини-зүлфү тағи-әбрусилә зөвгүм көр,
Санасан һәшмәт илә кәсријәм, гәдр илә фәғфурәм.

Ғәрәз, бир ад имиш аләмдә, мән һәм ејләрәм бир ад,
Биһәмдилләһ, Фүзули, ринду руссалығда мәшһурәм.

ТӘМАМИЈИ-СУХУН

Ол шивеји-ешг ичиндә маһир,
Гылдығда вәсијәтјини ахир,
Гылды көзәдиб төриғи-вәһшәт,
Әсһабдән ингитәи-үлфәт,
Сәһрајә дүшүб, күнәш мисали,
Тәнһа јурур олдү лаубали,
Һәр дашә ки, јетди төкдү јашын,
Јә'л ејләди күһү дешт даһын,
Көз јашыны бәс ки, төкдү һәр су,
Һәр мәрһаләдән ахыдн миң чу,
Бир әбри-бәлә иди, кувәһи;
Баран — сиришки, бәрг — аһи,
Баран илә бәрғи чисмү чандан,
Бир мәртәбәдә ки, мундан, андан
Дәрјәләрә јетсә ләм'әји-таб,
Сәһраләрә дүшсә гәтрәји-аб,
Дәрјәләр олурду чүмлә сәһра,
Сәһраләр олурду чүмлә дәрја,
Сәһрајад илә долдуруб бу дәрји,
Фәрјадә кәтирди вәһшү тејри,
Әғғаны јетдирди асиманә,
Атәш салыб аһ илә чәһанә.

* ејләмәјини;
** етмәрәм;
*** санмајын.

БУ МӘЧНУН АТАСЫ ВАГИФИ-ҒАЛ ОЛДУҒУДУР вә ОНУ БИЈАБАНИ-МЕҢНӘТДӘ БУЛДУҒУДУР

Кәнчинәкушаји-кәнчкөфтар,
Олмуш бу әда илә күһәрбар:
Кол бир нечә битәрәру мәзун,
Начар гылыб вилән-Мәчнун,
Номид дәнүб шикстәвү хар,
Гылдылар атасыны хөбәрдар.
Ол пир чү вағиф олдү һалә,
Мәчнун кими етди аһу һалә,
Сәһраләрә тутду сејл төк үз,
Вадиләрә ачды чешмә төк көз,
Чох арады, кәзди һәр мөканы,
Булдунмады оғлунун нишаны.
Та ағибәт ол шикстәһали,
Бир кушада көрдү лаубали,
Дүшмүш јерә, хаксару гәмнак,
Әһвалы хәрәбу синәс чак,
Дөнмүш күли-сурхи зә фәрәнә,
Шимшади-ләтиғи хизәрәнә.
Ајинәсини губар тутмуш,
Жәнкәи-ғәми-рузиқар тутмуш;
Етмиш әлифин ситәм јүкү дал,
Гылмыш гәләмин фәләк гәми һал,
Ғәмсәбғати муру һәмдәми мар,
Тәкјәкәһи хакү бәстәри хар,
Хар үзрә она далик-дәлик тән,
Ачмыш гәм евинә дүрлү рөвзән,
Ол пир, чү көрдү сурәти-һал,
Сурәт кими галды бир заман лал,
Бир ләһзә ону төһәјјур алды,

Һејрәт көзү илә баха галды.
 Сонра јаха ыргтыб етди фәрјад:
 — «Кеј бұлбули-бустани-бидад!
 Ғали-дилини мәнә бәјан ет,
 Эсрари-ниһанини әјан ет.
 Ким алды әлиндән ихтијарын?
 Ким ејләди тира рузикарын?
 Биллаһ, нетә бигәрар олубсан,
 Ашүфтеји-рузикар олубсан!
 Нә сәјрдәсән, сәнә тәләб нә?
 Бу налеји-заринә сәбәб нә?
 Дәрјадә исә сәнә дури-кам,
 Сән сөјлә, мән ејләјим сәриғчам,
 Зүмәтәдә исә шәм'и-мәғсуд,
 Рөвшән гәлү мәнән истә мөвчуд».
 Мәчнун деди: — «Еј мәнә верән пәнд,
 Данәји-сүхнәврә хирәдмәнд!
 Кимсән, нәдурур бу кәфткуләр,
 Вифаидә батил аризуләр?
 Кет, дәрдимә сән дөвә дејилсән,
 Бикәнәсән, ашина дејилсән!
 Мән бөјлә кәләмә тутмазам куш,
 Лејли сөзү сөјлә, јохса хамуш!»
 Деди: «Мәнәм атан, еј балакәш,
 Мән сәнки-мәләмәтәм, сән атәш!»
 Деди: — «Нәдир, ата, јохса әнә,
 Лејли көрөк, өзкөдир фәсанә».
 Чүн көрдү итәғиндә еһмәл,
 Билди ки, фәғир өзкөдир һал,
 Верди бу фириб илә тәсәлли,
 Ким: — «Дур кәдәлим, чағырды Лејли!
 Лејли бизә кәлди меймандир,
 Лә ли тәләбиндә дурфәшандыр».
 Мәчнун ки, ешитди Лејли адин,
 Санды ки, фәләк верәр мурәдын.
 «Ләббејк» дејиб ајағә дурду,
 Ол кә беји-мәғсәдә үз урду.
 Пир илә чавани-дишпикәстә,
 Кәлди евә дилфикарү хәстә,
 Башында һөвәји-вәсли-Лејли,
 Нә ата гәми, нә ана мејли.
 Каһ ата нәсиһәт етди ағаз,
 Каһ анасы олду пәндпәрдаз.

БУ МӘЧНУНА АНАСЫ ПӘНД ВЕРДИЛИДИР
 вә
БУСТАНИ-МӘЛАМӘТДӘН ХАРИ-НӘДАМӘТ
ДӘРДИЈИДИР

Кеј раһәти-чанү нури-диде!
 Фәрәнди-јекәнәји-күзиде!
 Шә'индә рајасәти-әрәб вар!
 Мираси-шүчәәтү әдәб вар!
 Әтвари-мүлуки тут һәмишә,
 Әјини-шүчәәт ејлә пише!
 Әбруји-хәм исә кәр мурәдын,
 Сүст етмә кәманә е тигәдын!
 Мүжкәни-сијәйдән көтүр дил,
 Ол явәқи-чәсistäно мам!
 Олсан никәрәни-ғәлду ғәмәт,
 Ғыд нисәји-хунфәшанә рәғбәт!
 Кәр әүлф илә көрмәк истәсән хал,
 Кәр һеј'әти-нәгә, нејкәри-дал!
 Көндүн көзү ғашә олса мәфтун,
 Кәр дидеји-ејнү әбруји-нун!
 Сән сәрвсән, олмакил киранбар!
 Азад ола көр, нә ким кирифта!
 Сән лә'лсән, олмакил сәбүксәнк,
 Дөндәрмә күнәш көрүб рөван рәнк!
 Етмә өзүнү һүбабманәнд,
 Башында олан һөвәјә хүрсәнд!
 Ким, јохдурур ол һөвәјә бунјад
 Башын олур ол һөвәдә бәрбад.
 Сәркәрлик етмә шәм' нисбәт,
 Сузи-ғәми-ешг илә, мүрүвәт.

Көр шәм'и нечә дүшөр бәлајә,
 Башына кедән, кедәр фәнајә.
 Зөвги-дилү дидә гылма адәт!
 Салма мөјү шаһидә ирдәт!
 Мәһбүбү мөј илә бәсләјән чан,
 Санма олур әһли-әгдү иман!
 Әглими олур мүдәм мәстин?
 Имани олурму бүтпәрәстин?
 Шә'рә һәвәс етмә ким, јамандыр.
 Јахшы десәләр ону, јаландыр!
 Һала гылакөр кәмәл һасил,
 Фәвт етмә мачал, кәзмә гафил!
 Еј бағи-үмидимиз нияһали,
 Гылма бизи нәнк пәјимали!
 Мәһбүб һәм истәсен, кәм олмәз,
 Биз ким, сәһиниз, сәнә гәм олмәз.
 Вардәр бу һәшәмдә мин гәбилә,
 Һәр тәифә ичрә мин чәмилә,
 Бир-бир гыллалым таму сәнә әрз,
 Јетсин јеринә битәз олан фәрз,
 Бир сәрви-сәһигәдү сәмәһбәр,
 Тәзвичини едәлим мүгәррәр,
 Тә'јин едәлим сәнә, мәһү сал,
 Сәрф ејләјә билдијинчә әмвал,
 Сән тутма һәмнин тәриғи-вәһшәт,
 Гәт'и-нәсәб ејләмә, әманәт!
 Биздән бу нәсиһәти гәбул ет!
 Һәр ләһзә бизи, јетәр, мәлүл ет!
 Үшшағ сәфәһәтин гылыб јад,
 Бу шә'ри нә хош демәш бир устәд:

ГӘЗӘЛИ-УСТАД

Чан вәрмә гәми-ешгә ки, ешг әфәти-чандыр,
 Ешг әфәти-чан олдуғу мәшһури-чандыр!

Суд истәмә сөвдәји-гәми-ешгә һәркиз!
 Ким, һасили-сөвдәји-гәми-ешгә аңјандыр!

Һәр әбруји-хәм гәтлинә бир хәнчәри-хунриз,
 Һәр зүлфи-сижәһ гәсдино бир әф'и иландыр!

Јахшы көрүнүр сурәти мәһвәшләрин, әмма
 Јахшы нәзәр етдикдә, сөрәнчәмү јамандыр!

Ешг ичрә әзаб олдуғун ондан билирәм ким,
 Һәр кимсә ки, ашиғдир, иши аһу фәгәндыр!

Јад етмә гәра көзлүләрин мәрдуми-чешмин,
 Мәрдум дејиб алданма ким, ичдикләри гандыр!

Көр дерсә Фүзули ки: «Көзәлләрдә вәфа вар»
 Алданма ки, шаир сөзү, әлбәттә, јаландыр.

БУ МӘЧНУНУН НӘСИҤӘТ ГӘБУЛ ЕТМӘДИЛИДИР ВА АТАСЫНЫН ДӘРДИ ДӘРМАНӘ ЖЕТМӘДИЛИДИР

Мәчнун ки, ешитди бу хитаби,
 Верди бу әдә илә чәваби:
 — Кеј руһи-рәваным ата, ана!
 Ками-дилү чаным ата, ана!
 Тәһгиг едүбәм ишим хәтадыр,
 Һәр нә десәниз мәнә рәвадыр.
 Алудеји-рәнки-дуди-аһәм,
 Зүлли-күнәһ илә русијаһәм.
 Мән һәм олубам бу ишдән акаһ,
 Әмма нә дејим, нә сөјләјим? Аһ!
 Јохдур бу ишимдә ихтидарым,
 Зәбтима инан-иттидарым!
 Әги оладу әңдү ешг гәлиб,
 Хатир никаран, никар чаһиб,
 Тутду тәну чанымү гәми-јар,
 Гејрәл-мәһбүб лејсә фиддар!
 Мәндә дәхи нечә мәһлик олсун,
 Мәндән мәни истәјән нә булсун?
 Тәғдир чү бөјләдир, нә тәдбир,
 Тәғдири едәрми кимсә тәғјир?
 Олсајды мәнә нишәт рузи,
 Истәрми идим бу дәрду сузи?
 Көр сәһһәтә гәдир олса бимар,
 Дәрдә өзүн ејләмәз кирифтар.

* Едә (дунҗада) севкилидән башғасы јохдур.

Өл версе кәдәјә падишаһлыг,
Санман ки, гылыр дәхи кәдәлыг.
Фитрәтдә нә һаләт ола мәгсум,
Раф олмадыгыдыр әмри-мә'лум.
Ислаһыма ејләман* тәммүлү,
Ким, күл тикан олазү тикан күл.
Кејфијәти-абү чөвһәри-хак,
Дөнмәк олама гәбули-идрак.
Су сүфләлијиндән ајрылырмы?
Од јандыра билмәјә билirmi?
Ол күн ки, рәһимдә килки-гүдрәт,
Ичадыма верди зијби-сурат,
Долдурду һәва илә димағым,
Сөвда илә бағлады ајағым.
Долду бәдонимдәки рәку пуст.
Вашдан-ајага мәнәбәтти-дуст.
Мүлк ејләди кәлгүмү беләјә,
Вағф ејләди чанымы чәфәјә.
Јох мәнәдә бу һөкмдән тәхәллүф,
Ол малики-вағфәдир тәсәрруф.
Дарди-әзәли дәва булурму?
Мәһри-әбәди фәна булурму?
Мән шәм'и сарачеји-фәрағәм.
Сузи-чикәр илә хошмәзағәм.
Мәнән диләјән бу сузи заил,
Видадыма олмуш ола маил.
Шәм'ин ки, һәјәты олду атәш,
Ғалы онун атәшиләдир хош.
Оддан диләјән онун нәчатын,
Фани диләмеш ола һәјәтин.
Дүшмәнлијә дустлуг гылыб ад,
Тәдбири-нәчатым ејләман јад!
Мән гәрҗеји-бәһри-шөғги-јарәм,
Бәрһәмәздеји-ғәмми-никарәм,
Алчак, сәбби-ғәрарым олду,
Арамы-дили-фикарым олду.
Онунла един бу дәрә мәрәм,
Урман* дәхи өзкә кимсәдән дәм.
Дерсиз мәнә вар дилрүбаләр,
Јејли кими чох пәрилгаләр...
Виллаһ, демәниз бу һәрфи зинһар
Аләмдә бир ондан өзкә, ким вар?
Бүлбүл күл үчүн гыландә налә,
Дәрдино дәва олурму лалә?
Хосров дејиләм ки, мәнә дилбәр
Ширин ола каһ, каһ Шәккәр?
Мән јекчәһәтәм таригәтимдә,
Тәҗрир иши јох чибилләтимдә..
Үзрүңү бәјан едиб һәм ол дәм
Тәҗрирә кәтирди бир ғәзал һәм:

* ејләмәјин.

* вурмајин, демәјин.

БУ ҒӘЗӘЛ МӘЧНУНИ-ДИЛПӘЗИРИНДИР

Ешг дәрди, еј мүалич, габили-дәрман дејил!
Чөвһәриндән ејләмәк чисми-чүдә асан дејил!

Дөвр чөвһрүндән шикајәт едәнә ашиг демән*,
Ешг мәсти вағифи-кејфијәти-дөвран дејил!

Шәһрдән сәһрајә бир фәрг олдугун һәр ким билir,
Билмиш ол ким, ешг-сәһрасында сәркәрдан дејил!

Һәр ким идрак ејләр өз кејфијәти-һалын, һәнүз
Дуст рүхсаринә ејни-шөвг илә һејран дејил!

Чаны чанан иттиһади фәриг ејләр чисмдән,
Чисмдән акаһ олан чан, васили-чанан дејил!

Дер имиш дүшмән ки, һәмдәмдир Фүзули јар илә,
Һәр сөзү бәһтан исә, һәгга бу сөз бәһтан дејил!

* демәјин.

**БУ МӨЧНУНУН АТАСЫ ЛЕЈЛИҶ
ХАСТКАРЛЫҒЫДЫР**
вә
**ЛЕЈЛИ АТАСЫНЫН МӨЧНУНДАН
БИЗАРЛЫҒЫДЫР**

Саги, кәтир ол шәраби-наби!
Ким, јетди нисабә гәм һесаби.
Гәм, дүшмәни-чани-мүбталадыр,
Дәф ејләјә көр ки, бир бәладыр!
Сөз човһәрнә олаи хирилар,
Бу нөв илә гылды көрм бизар.
Ким, ачиз олуб гәм ичрә ол пир,
Мөчнунуна гылды фикри-зәңгир.
Билди ки, көр олмаз олса Лејли,
Мүмкүн дејил олмағы тәсәлли,
Гылды тәләбин өзүнә лазим,
Чәм етди әәлијү әазим.
Үммид илә бағлады умуб қам,
Ол кө'беји-аризује еһрам.
Чүн Лејли атасы билди һали,
Үјдурду әкабири әали,
Ғаршыларына олуб раванә,
Гылды олар илә өзми-ханә
— «Әһлән вә сөһлән!» — дејиб дәмәдәм,
Мин көз деди: — «Ола хејр мәгдәм!»
Чүн шәм сифет олар отурду,
Ол сөзә кими ајағә дурду.
Ортаја брахды түрфә ханлар,
Та камил-дил ала мейманлар.
Олмушду долуб кәбб илә хан,
Чәдјү һәмәл илә асман сан.
Әмма, әчәб, әр гыла хирәдмәнд,
Ол ханлары асиманә мәнәнд,

Һәр ким гәрәзин булурду хандан,
Бу мүмкүн олурму асмандан?
Ханлар көтурлүдүндә ол пир,
Тәғриб илә дәрдин етди тәғрир:
— «Кеј, гәдрлә гиблеји-гәбаил!
Сәндән гамунун мурады һасил,
Әслү нәсәбим сәнә әјандыр,
Һөкүмүм нечә мин ево рәвандыр.
Мәшһури-гәбаиләм сәхадә,
Мо'руфи-тәваифәм әтадә.
Һәм вәр мәһәббатимдә тә'сир,
Һәм вәр әдәвәтимдә тәшвир.
Сәрдәфтәри-әһли-рузикарәм,
Һәр нечә десәм, јүз онча вәрәм.
Нахли-әмәлим самәр верибдир,
Ијәд мәнә бир күһәр верибдир.
Һала диларәм бу түрфә ләлу,
Бир лә'л илә ола һәмтәразу,
Та лә'ло олаида лә'ло вәсил,
Тәркиб гылам мүфәрриһи-дил.
Чох канлара тишәвәш үз үрдүм,
Чох лә'л һәгигәтини сордум,
Һәр қанда әкәрчи лә'л чоқдур,
Бир лә'л ки, лајиг ола јохдур.
Бир лә'лин ешитмишәм сәнин вәр
Ким, лә'ләүмә одур сәзавар.
Лүтф ејлә, инајәтү көрәм гыл!
Ол лә'л илә дүррү мөһтәрәм гыл!
Гылысын күлү сәрв сәјәпәрвәр,
Олсун күлә сәрв сәјәкустәр.
Фәһм ет сөзүмү, тағафүл етмә!
Бир хејр ишидир, тәәллүл етмә!
Көр һасил олур бу кам сәндән,
Һәр нә ки, диләрсән, иста мәнәнд!
Онча гылајын сәнә рован көнч
Ким, јер үзүн ејләјә ниһан көнч.
Онча күһәр ејләјим рәванә
Ким, булмајасан она хәзанә».
Ол сөрви-сәмәһарин атасы,
Ол көнчи-ниһанын әждәһасы,
Лүтф илә деди ки: «Еј зирәдмәнд!
Мән кими әсир-дами-фәзәнд!
Сән хош қалдин, сафа кәтирдин,
Топрағлардан бизи көтурдүн!
Мүшкүлчә хитабдыр хитабын,
Билдән нечә вәрәјин* чавабын?
Гурбун биларәм мәнә шәрәфдир,
Әмма халафин әчәб хәләфдир.
«Мөчнун» — дејә тә'н едәр хәләјиг
Мөчнунә мөним гызым нә лајиг?
Лејли дәмәјим ки, нәзәниндир,

* биларәм нечә вәрәм.

Бир тире көниз-көмтөрүндүр,
 Олмазды көнүз чинси-көрдүм?
 Жоктурму көнүзө һәм төрөһүм?
 Див илө пари олурму һәмдөм?
 Олмаз, сөзү ачма, әбсәм, әбсәм!
 Диванәжә заје ејләмә рөнч,
 Виранә көрөк она, һөдир көнч?
 Тәдбир илө дөндәриб мизачын,
 Сөвдасынын ејләсән алачын,
 Лејди онун олсун, ејләдим әдд,
 Вар инди, сән ет алачына чөһд!*

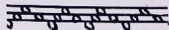

БУ МӘЧНУНУН АТАСЫНЫН ЁИРМАНЫДЫР
 вә
 ГЕЈРИ БАБДАН ТӘДБИРИ-ДӘРМАНЫДЫР

Ол саһиби-һөнкү һәмү һәмүс,
 Дөндү евә, кәлдди хару мәјус.
 Мәчнуна деди ки: — «Еј чәфакәш!
 һачәт јетәр, олмағыл мүшәввәш!
 Әгд илө ачылыр ол мүәмма,
 Лејдији сәнә верәрләр, әмма,
 Шәрти бу ки, оласан хирәдмәнд,
 Әрбаби-хирәддөн аласан һөнд!
 Раф ола әләмәти-чүнунун,
 Әгд ола һәмишә рәһнүмунун».
 Мәчнун деди: — «Еј әдиби-камил!
 Диванеји-ешг олурму ағил?
 Кәр мөндә бир ихтијар олајды,
 Тәдбиримә етибар олајды,
 Әввәлдән әдәб шүар едәрдим,
 Тәмкиними үстүвар едәрдим.
 Олмазды бу һалә ештијачым
 Ким, ола эзәб илө әлачым.
 Мөндә бу әләчә јох мүдәрә,
 Мин кәз гөзим етмән ашһкара.
 Јөхдур рәвишимдә ингилабым,
 Әввәлки чөвабдыр чөвабым.
 Сән әһли-хирәдсән, ејлә тәдбир,

* етмөрәм.

Тәдбирин едә мөкәр ки, тө'сир,
 Лейлиң дәхи мән етмәјим яд,
 Мән агил-вогт олам, сән азад.
 Ол пири-шикәстәһал, һејран,
 Тәдбири-әлач едиб фираван,
 Һәр ганда ешитди бир тәбиби,
 Күлзәрһини олду әндәлиби.
 Иһар едиб она еһтијачһин,
 Витмарһини истәди әлачһин.
 Витмарһина мин тәбиби-һазиг,
 Бир шарбәт ичирмәди мувафиг,
 Һәр јердә ки, билди бир нәзиркаһ,
 Барыб она олду хаки-дәркаһ,
 Чох әл кәтүруб дуаләр етди,
 Чох нәвр вериб әгаләр етди.
 Рә'јилә малулун етмәјә шад,
 Мин пирдән алмады бир иршад.
 Чох сәһр олунуб јазылды тө'вид,
 Чох мөкрләрә тутулду үмид,
 Едилмәди һеч бирилә чарә,
 Нә чарә гәзәји-кирдикарә.
 Бир күн дедиләр она ки: — «Еј пир!
 Аләмдә сәнә бу галды тәдбир
 Ким, Кә'бәјә елтәсән әсирин,
 Ола ки, һагт ола дәсткирин,
 Төвфи-һәрәм олса она һасил,
 Сәркәштәлик ондан ола заил,
 Урса һәчәри-мүбарәкә баш,
 Јумһаја, әкәр ола гара даш».

یارب لای عشق و قبل عشاق
 نام لای عشق و ایزد عشاق

**БУ МЭЧНУНИ-БИЧАРЭНИН КЭ'БЭЈӨ
ҮЗ УРДУҒУДУР**

**вә
МУНАЧАТЛА СӨВДАСЫ АРТДЫҒЫДЫР**

Ол пир бу хејр ишә гылыб чөһд,
Мәчнуна мүрөттөб етди бир мөһд.
Алды ону өзми-рәһ гылды,
Өзми-һәрәми-илаһ гылды.
Чүн Кә'бәјө ирди ол никхуу
Мәчнуна дели ки: — «Еј бәләчу!
Тут Кә'бәјө руи, таат ејлә!
Тәмкинү адәб риәјәт ејлә!
Тә'зим шәрәитин әдә гыл!
Ихласы дүрүст едиб дуа гыл!
Ола ки, гәбул ола нијазын,
Һәг шәфғәти ола чарасазын.
Бу јердә гәбул олур дуаләр,
Бу бүг'әдә бәхш олур әталәр.
Гыл төвбә ки, әнсәни-әмәлдир,
«Чөһд ејлә нөчатә ким, мөһалдир».
Мәчнун булуб ол мөгамдөн зөвг,
Салды үнү чәрхә нәш'әји-шөвг,
Суз илә чөкиб чикәрдөн аваз,
Әрз етди бинаји-Кә'бәјө раз:
— «Кеј сәғри-бүләндү иләди али!
Мөһраби-өзимиү әали!
Еј гиблији-әһли-иззү игбал!
Еј Ғужсари-зөмино әнборин хал!
Еј мөғзи-вәфајә кисвәтин луст,
Зәмрәнки-пәләси-ханеји-дуст!
Иј күлбүни-ғөңчеји-ибадәт,

Сәндуги-чөваһири-сәадәт!
Еј даим олан мәнимлә һәмдәрд,
Әмма но мәним кими чәләһкәрд!
Көксүнә уран һәмәр кими дәш,
Зәмзәм кими көздән ахыдан јаш!
Пейвастә сәјәһ гылан либасын,
Көңлүндә ниһан тутан һөвасын!
Билләһ, кимәсән бу јердә ашиғ?
Сөјлә ки, әнисинәм мұвафиг,
Олмуш сана ешг фејзи һасил,
Гылмыш сәни гиблији-гәбаил!
Ја рәб, бу һәрәмсара һәгичүн!
Бу мә'бәди-пүрсәфа һәгичүн!
Гыл мәндә бинаји-ешги даим,
Манәнди-әсәси-Кә'бә гәим!
Сал көңлүмә дәрди-ешгдән гәм,
Һәр ләһзәвү һәр заману һәр дәм!
Ешг ичрә мұдаи шөвғүм артыр,
Шөвг илә һәмишә зөвғүм артыр!
Һәр гәндә ки, алам ичрә гәм вар,
Гыл көңлүмү ол гәмә кирифтар!
Әндишәји-ағлдан чұда гыл,
Ешг илә һәмишә ашина гыл!
Артыр мәнә зөвғү шөвғи-Лејли,
Даим мәнә онда гыл тәчәлли!
«Чохдур бәни-адәм ичрә бидад,
Ет көңлүмү вәһшәт илә мө'тад,
Вир мүлкдә вер мәнә ғәрари
Ким, јетмәјә адәми ғүбари».
Ол заири-Кә'бәји-инабәт,
Истәрди дуа гылыб ичабәт,
Түҗјани-бәладән етмәјиб фикр,
Бу шә'р иди һәр дәм етдији зикр:

ҒӘЗӘЛ МЭЧНУНИ-ДИЛПЭЗИРИНДИР

Ја рәб, бәләји-ешг илә гыл ашина мәни!
Бир дәм бәләји-ешгдән етмә чұда мәни!

Аз ејләмә инәјәтнин әһли-дәррдәп,
Јә'ни ки, чох бәләләрә гыл мүбтәлә мәни!

Олдугча мән көгүрмә бәладән ирадәтним,
Мән истәрәм бәланы, чү истәр бала мәни!

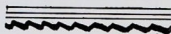
Тәмкиними бәләји-мөһәббәтдә гылма сүст
Та дуст тә'н едиб демәјә бивофа мәни!

Кетдикчә һүснүн ејлә зијадә инкарымын,
Кәлдикчә дәрдино бәтәр ет мүбтәлә мәни!

Мен гандану мулазимети-е тибару чаһ,
Гыл габили-сәәдәти-фәғру-фәна мөни!

Өйлә зәиф гыл тәними фиргәтиндә ким,
Вәслино мүмкүн ола җетирмәк сәба мөни!

Нахвәт гылыб нәсиб Фәзули кими мәнә,
Ја рәб, мүгәјјәд ејләмә мүтләг мана мөни!

БУ КӘ'БӘДӘН МӘЧНУНУН МУРАЧИӘТИДИР
вә
ВУЪУШ ИЛӘ МУСАЪИБӘТИДИР

Бир-бир ешидиб сөзүн атасы,
Билди ки, гәбул олур дуасы,
Әфзун олур ол гәмү мәләмәт
Мүмкүн дејил оғлуна саламәт.
Чох гылды фәгану наләвү зар,
Оғлундан үмиди кәсди начар.
Ол пир галыб орада һејран.
Мәчнун тутубан рәһи-бијабан,
Тәнһа сәфәр ихтијар гылды,
Әми-сәри-куји-јар гылды.
Күндүз көзү јашы һадји-раһ,
Кечә јолу шәм'и шә'леји-аһ.
Кәрди-рәһи-јари јад едәрди,
Кәһ отура, кәһ дура кедәрди.

БУ МЭЧНУНУН ДАҒ ИЛЭ МУСАҔИБЭТИДИР
вэ
ЧАРИ ОЛАН ЧЕШМЭ ИЛЭ МУНАСИБЭТИДИР

Бир дағе иришди јолда нақаһ,
Гәдиңе либаси-вөһм кутаһ,
Тигиндә үғаби-чөрх ганы,
Музәмәр көмәриндә лә'л қаны,
Мун'им сифәти, либасы фахир,
Чибү бәғәли долу чөваһир.
Дәрја гылыбан она тазәррә,
Ејләрди зөхирәсин төвөггә,
Сәһра едибән она төвалла,
Ејләрди мәшәтгин төмәнә,
Ол чешмәләр ејләјиб рәванә,
Олмушду оларә ата-анә.
Тә'зим илә гылымыш ону һәг јад,
Гур'анда — «Әлчибалу өвтад».
Мәчнун она ејләјиб тамаша,
Бир одлу сүруд гылды инша.
Олдурда сүруд илә нәваса,
ондан һәм ешитди әкси-аваз,
Санды ки, әзилә һәмнәфәсдир,
Деди: — «Мәнә бир рәфиг бәсдир.
Јүз шүкр ки, јари-ғар булдум,
Кәэдим бу чәһани јар булдум».
Ешт одун она һәм етди рөвшән:
— «Кеј кушәнишин пақдамән!
Сузи-чикәримдән олдун ажаһ,
Әһсәнт-әһсәнт, барәкаллаһ!
Бир ашиги-мүбтәлә имишсән,

Дәрә әһлиңә ашина имишсән,
Сәнсән мәнә һәмдәми-мувафиг,
Дағ илә олур һәмишә ашиг.
Бидад илә көјсүнә уруб даш,
Дәрә илә көзүңдән ахыдыб јаш,
Нолду сәна, бәјлә мәст олубсан,
Ғәм дамиңә пајбәст олубсан,
Ған илә долубдурур қонарын,
Нә күлдән ола бу ләләзарын?
Вағрын көрүрәм олуддурур су,
Нә сәрә гәдин нәвасыдыр бу?
Кәл, ағлајалым бу маҷарајә,
Бир дәм гошалым сада-сәдајә!
Чүн бир дәм онунла ағлады зар,
Дәрди-дили-зарын етди изһар.
Әзәм ејләди хақи-қуи-јарә,
Јејлинин еви олан диара.

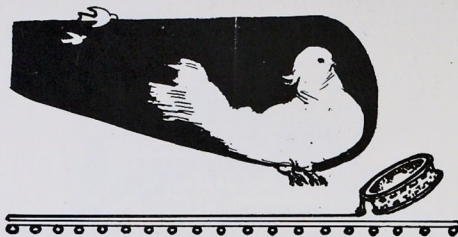

**БУ МЭЧНУНУН ҒАЗАЛ ИЛӘ МӘГАЛАТЫДЫР
ва
ЕШГ БАБЫНДА ОНУНЛА ОЛАН БАЛАТЫДЫР**

Көрдү ки, бир өвчү дам гурмуш,
 Дамина ғазалдәр үз урмуш.
 Ол дамә чәфаји-чәрхи-ғәддар,
 Бир аһуну еләмиш кирифтар.
 Боју бурулу, ајағы бағлы,
 Шәһла көзү нәмли, чаны дағлы,
 Әһвалына рәһм ғылды Мәчнун,
 Вахды она, төкдү ашки-күлкун,
 Көңлүнә гаты кәлиб бу бидад,
 Јумшағ-јумшағ деди ки: — «Сәјјад!
 Рәһм ејлә бу мишкбу ғазалә!
 Рәһм етмәэми киши бу һалә?
 Сәјјад, бу натәванә ғыјма!
 Ғыл чанына рәһм, чанә ғыјма!
 Сәјјад, сағын, чәфа јамандыр!
 Вилмәэсонми ки, гана гандыр?
 Сәјјад, мәнә бағышла ганын!
 Јандырма чәфа одуна чанын!»
 Сәјјад деди: — «Вудур маашым,
 Ачман ајағын кедәрса башым,
 Гәтлиндә бу сәјјдин етсәм еһмәл,
 Этфалу әјалыма нолур һал?»
 Мәчнун она верди чүмлә рәхтин,
 Пак ејләди бәркдән дирәхтин.
 Ол түрфә ғазалын ачды бөндин,
 Шад ејләди чани-дәрмәндин.
 Үз урду үзүнә ғылды ағған,
 Көз сүрдү көзүнә олду кирјан:

— «Кеј бадјакарду баднавәрд!
 Нааик бәдонила назпәрвәрд!
 Сән зинәти-һәр кили-зәминсән,
 Күл кими ләтифу нәзинсән,
 Еј, сәбәји-чужбари-вәһшәт!
 Рә'яә сәмәни-бәһари-вәһшәт!
 Тәнһа ғојма мәни-әәбуни,
 Олғыл мәнә дәшт рәһнүмуни!
 Кәз бир нечә күн мәнимлә һәмраһ,
 Инсан дејиб етмә мәнән икраһ!
 Јашым кими кетмә чешми-тәрән,
 Кәсмә ајағын бу рәһкүзәрән!
 Сәрчешмәји-чешимн ејлә мәнил,
 Сәрмәнзилимиздән олма ғафил!
 Олсун бәбәјим ғәраркаһын,
 Әшкү мүжә аб ила кијаһын,
 Еј чешми-никар јадикари!
 Сәһл ејлә мәнә ғәми-никари!
 Ғылдыгда хәјал чешми-дејли,
 Сән вер мәни-хәстәјә тәссәли!»
 Чүн ол, бәшәријәтин унутду,
 Аһу һәм онунла үнс тутду,
 Онун сәбәбилә һәм чох аһу,
 Сәһрәдә онунла тутдулар ху.

БУ МЭЧНУНУН КЭБУТЭРЭ ШӨРҮИ-ҒАЛЫДЫР
вэ
ОНДАН ИЛТИМАСИ-ТЭДАРУКИ-
МАФИЛБАЛЫДЫР

Бир мөңизлө жетди зару мұзтар,
Бир дамдө көрдү бир көбүтар,
Ғар рөвзәни-дами бир дәри-ғәм,
Мин ғәм мұтөвөччөһ она һәр дәм,
Мөчнун она бахды янды чаны,
Јашы кими чуша кәлди ганы,
Сајјадына ејләди тазаррө,
Гуртармағын ејләди төвөггө,
Сајјад деди ки: — «Мән фәғирәм,
Фәғрә бу һәмәмә төк әсирәм,
Һаша ки, бу мүргү-тизрөфтар
Азад ола, мән ғалам кирифтар.
Көр вар исә гүјмәтин әда ғыл,
Өнәдән буну дамдөн рәһа ғыл!
Әвәл мәни ејлә гүссәдән шад,
Өндән буну дами-ғәмдән азад!»
Вариди голунда бир дүри-тәр,
Шәффаф чү дилеји-кәбүтәр,
Верди ону, алды ол әсирни,
Уфтадәнин олду дәсткери,
Сүрдү гөдәмина чешми-пүрхун,
Онча ки, ајағын етди күлжун,
Ғәр дәм она әри-раз едәрди,
Мин нәғмеји-шөвг саз едәрди:
— «Кеј тизпәру бүләнд парваз!
Әрбаби-вафајә мәһрами-раз!
Бу ранки-либаси-нилфамыи,

Өндүһү мөләмәти-мудамыи
Изаһр ғылдыр нишәнеји-ғәм,
Ким ғылды сәни әсирәи-матәм?
Көр ашиғ исәни сәни еј чаһанкөрд,
Гачма ки, мөнәм сәнинлә һәмдәрд,
Бир ләһзә мөңизлә һәмнишин ол,
Кәңчинеји-размә әмин ол!
Башым түкүн ашијанә ғылғыл,
Көз јашымы абу данә ғылғыл,
Сән гәсид имишсән, еј һәмәмә,
Мөндөн һәм еләт никарә нама!
Көр, һичри-рүхүндә изтирабым,
Пејғамым еләт, кәтир чавабым.
Билләһ сәри-кујина кедәндә,
Ғәр чизкениибон төваф едәндә,
Јад ејлә мәни, сәвабыма кир,
Бир төвф сәвабыны мәнә вер,
Гон хаки-дәрина, истә данә,
Ғыл өзүнә данәни баһанә.
Олдуғча мөчалын етмә намус,
Мөндөн јетир ол јерә зәминбу!»
Онча деди она һәм ғәми-дил
Ким, ғылды ону һәм үнсә маил.
Вашында олуб шөб ашијаны,
Күндүз олур олду пасибаны.
Затында көрүб нишәнеји-хејр,
Һәм вәһши мүтин олду, һәм тејр.
Рам олду баһаним ол фикарә,
Бир фөвч јығылды вәрә-варә.
Ол зар иди мүлки-дәрд шәһин,
Хејли-дәдү дам онун ситали.
Олмушду бөшөрдөн өјлә бизар
Ким, өз әкәсин санырды ағјар,
Дартыб көјә дуд-шо леји-аһ,
Өз сәјәсин истәмәзди һәмраһ.

БУ ЛЕЈЛИ ӨҮВАЛАТЫНДАН БИР ХЭБЭРДИР
 вә
МӘШҮГҮ АШИГ ЭТВАРЫНДАН БИР ЭСЭРДИР

Саги, мүтөөлими-хумарәм!
 Мүштаги-шараби-хошкүварәм!
 Ифтадалижим көр, етмә сһмал,
 Рәһм ет, бир эјаг илә алим ал!
 Изһар гылыб сафаји-мәшрәб,
 Бу базми чү ејләдин мүрәттәб,
 Бәзм әһлино нөвбәт илә вер чам,
 Һәм хас ријәт ејлә, һәм ам!
 Мәчнунна һәмнин шәраб тутма,
 Лејлији ки, әсдир унутма!
 Деһгани-фәсиһи-фарсизад,
 Бу кулшәно бөјлә дикди шимшад
 Ким, ол чәмәни-вәфа бәһари,
 Дағи-гәми-ешһ лаләзари,
 Јәни рәвиши-вәфадә мөһкәм,
 Лејли сәдәфи-чәваһири-гәм
 Қирмишди һәсарә кәч манәнд,
 Урмушду ајағә пәнддөн бәнд,
 Нә бир фәраһи, нә бир нишати,
 Нә кимсә илә бир ихтилати,
 Бизар атадәну анадән,
 Биканә чәмнин-ашинадән.
 Јанына олурду хубләр чәм',
 Пәрванәсифәт һәвалији-шәм',
 Шад олмага хатири-һәзини,
 Әләнмәјә тәби нәзәнини,
 Мин түрфәчә-түрфәчә фәсанә,

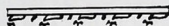
Ширин сөз илә чәкиб бәјанә,
 Ејләрләр иди заман-заман јад,
 Тәғриб илә, ләһзә-ләһзә бунјад,
 Ол тәрк гылыб нишатү раһәт,
 Бир үзүнү ејләјиб чәраһәт,
 Ејләрдә бәһанә илә нәлә,
 Дүшмәзди олар дүшән хәјалә,
 Гызлар гаһа версә вәсмәдән рәнк,
 Чан күзкүсүнә саларды ол жәнк.
 Гызлар үзә гојса нидән хал,
 Ол илә чәкәрди рәхт филлал.
 Гызларда хәјали-нәгши-диба,
 Ол нәгши-хәјал илә шәкиба.
 Гызларын әли һанадә күлжун,
 Ону әли әшқи илә туржун.
 На ијнадә, нә ипәкдә мејли,
 Мужжанә текарди әшк сәјли.
 Гызлар гылыб аризуји-зијвәр,
 Кәр риштәјә чәксәләрди көвһәр,
 Ол дахи чәкәрди ејләјиб рәшк,
 Тари-бәдәнинә көвһәри-әшк.
 Мәчнундан иди чүнуни әфзун,
 Лејли дејәнә, дејәрди «Мәчнун!»
 Дунләр ки, кедиб јанындан ол чәм',
 Бир кушәдә ол галырды вү шәм',
 Шәм'а гәми-дил бәјан едәрди,
 Сузи-чикәрин ајан едәрди.

БУ ЛЕЈЛИНИН ЧИРАҒЛА МАЧЭРАСЫДЫР
вэ
ОНДАН ЧАРЕЖИ-ДЭРДИ-ДИЛ ТЭМӘННАСЫДЫР

Кеј дидәси бағлы, бағры дағлы!
Башы гаралы, ајағы бағлы!
Кәл, олалы һәмнәфәс мәнү сән,
Рази-дили-зарин ејлә рөвшән!
Нә дәрә сәни низар едибдир,
Алуфтәвү зәрду зар едибдир?
Башдан ајага нәдир бу жанмағ,
Дуди-дилә дәмбәдәм бојанмағ?
Нә чинсдир әслин, еј бәләкәш
Ким, аби-һәјатын олду атәш?
Шәрһи-дили-кәрмү чешми-тәр вер!
Сәрриштеји-раздән хәбәр вер!
Һәр ләһзә дүшәрсән изтираба,
Һәм атәшә гәргәсән, һәм аби!
Нә сәһр ғылырсән, еј сәһрхиз
Ким, аташин абдән олур тиз?
Мән сухтәдән һәм олма гағил,
Мәндә дәхи вар бир гәми-дил,
Мән һәм сәнә бәнзәрәм вәфадә,
Бәлкә нечә мәртәба зијадә.
Сәи кечә һәмин жанарсән, еј зар!
Мән кечә вү күндүзәм кирифтәр.
Сәндә әсәри-һава зијандыр,
Нисбәт мәнә раһәти-рәвандыр.
Хошдур сәнә сиррини, төкүб јаш,
Мәчлисләр ичиндә ејләмак фаһ.
Көңлүн чү дејил вәфадә гаим,
Көңлүндәкидир дилиндә даим.

Мән сабити-әрсәји-бәләјәм,
Неј кими хәзанеји-һавәјәм.
Олмам олур-олмаз илә дәмсаз,
Башым кәсилирсә сөјләмән раз.
Дердим сәнә сөјләјәм гәми-дил,
Сәндә дәхи таб јох, нә һасил,
Дојмаз чикарим бу шәрһи-раза,
Аһым кәтирәр сәни күдаза.
Бир јарә бу дәрди ејләдим фаһ,
Олмады мәнә бу јолда јолдаш,
Сәбр ејләмәди бу дәрду дағә,
Ғатланмады, дүшдү даһә-дағә.
Јанында сәнин һәм урмајым дәм,
Та гачмајасән ираға сән һәм.
Шәм'ин чү көрәрди јох забаны,
Дәм урмаға јох јанында чаны.
Пәрванәјә шәрһ едәрди разын,
Әрз ејләр иди олан нијазын.

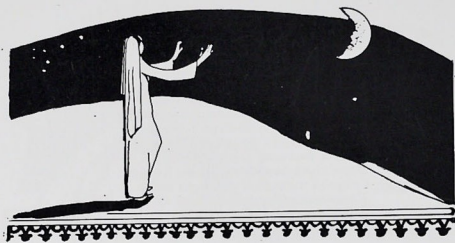
БУ ЛЕЈЛИНИН ПƏРВАНƏЖƏ КƏШФИ-РАЗЫДЫР
вə
ОНУНЛА ФИЛЧҮМЛƏ ИЗЪАРИ-НИАЗЫДЫР

Кеј, тапир-ашијанеји-ешг!
Сəркəштəји-абу данеји-ешг!
Сəнсəн рəһи-ешг ичиндə сəдиг,
Ашигсəн, əммə тəмəм ашиг.
Бир кəрмəјə јары чан верəрсəн,
Бир зəвгə ики чəһан верəрсəн.
Хошдур тəлəби-вəфадə һалын,
Куја ки, фəнадəдир висəлын.
Һər нечə ки, шəһреји-чəһансан,
Ешг ичрə сəрəмəди-замансан.
Мүшкүл ки, мəним кими олуб зар,
Мəнчə ола сəндə шəвги-дидар.
Сəн, сєјрдəсəн һəмишə сəрмəст,
Мəн дам-бəладə дəрдə пəбəст,
Дунлəр* сəнə дуст һəмишиндир,
Һичрəн мəнə муттəсил гəриндир.
Бир шə'лəјə сəн нисар едиб чан,
Дишвар гəмин гылырсан асан.
Мəн чан илə истəрəм чəкəм гəм,
Мин чан дилəрəм гəм ичрə һər дəм.
Мəнчə сəнə јох гəми-ниһани;
Кəр вəр дєсəн, гəны* нишани?
Гəны нəми-чєйми-əшкризин,
Гəны дəми-сəрдү кəрмхизин?

* Кечалар,
* Һани?

Гəны ситəмү бəлəјə дурмаг?
Ешгə дурүшүб чəфəјə дурмаг?*,
Пəрвандə һəм кəрəрдə нөгсəн,
Булмазды онулла дəрдə дəрман.
Начар гылыб тəһəммүдү сəбр,
Ол кəсрə дилəрди гəјбдəн чəбр,
Јары кечалар ки, чешмеји-хəб,
Кəзалар чəмəни гылырди сираб,
Зулматə дүшəрди нури-биниш,
Арам булурду афəриниш,
Јухуја кедəрди јарү əгјар,
Дəрд əһли нəмин галырды бидар,
Сəһрəјə чыхарды сөвдə ол маһ,
Кəмынчə гыларды нələвү аһ.
Фəрјадын едиб булөндпəјə,
Рази-дилини ачарды ајə.

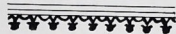

БУ ЛЕЈЛИНИН АЈ ИЛӘ МУНАЗИРӘ
ГЫЛДЫҒЫДЫР
вә
ХУРШИД КИМИ ШӨВГ ОДУНА ЈАХЫЛДЫҒЫДЫР

Кеј, каһ гәдим кими хәмидә!
Кәһи пур олан мисали-дидә!
Кәһ саһир олан мәнә гәмим төк!
Кәһ гаһб әнисү һәмдәһим төк!
Шаһиддир она бу ингилабын
Ким, ашигсән бир афитабын!
Һичраны илә низар олубсан,
Сөркәштеји-рузикар олубсан!
Еј мейнәти-ешгдән хәбәрлар,
Көр, таныр үчүн, нә мейнәтим вар!
Гыл шә леји-аһимә назарә!
Көр вар исә рәһмин, ејлә чарә!
Сејр ејлә фәзаји-һәр дијари!
Кәз чүмләји-дәштү куһисари!
Көр гәндадыр ол жәһим пәһаһим!
Шаһим, маһим, үмидкаһим!
Бәлли-дилим она әрз ејлә!
Вилләһ, нечә көрдүн исә сөјлә!
Та вәғти-саһәр бу иди һали,
Тәшвишдән олмаз иди хали.
Мүргү-саһари чәкәндә аваз,
Ејләрдү бир өзкә нөвһә ағаз:
— «Кеј вај, түкәнди мәјеји-әһр!
Хуршидә иришид сајеји-әһр!
Дәмдир дәри-фирсәт ола мәсдүд,
Мүшкүл көрүнә бәјани-мәсуд,
Дәмдир ојана јухудан әғјар,

Шәри-гәми-дәрдим ола динвар,
Мән әхтәри-бүрчи-иштијагәм,
Мән шәм'и-сәрачәји-фәрагәм,
Күндүз һәбсим, кечә нәчатим,
Күндүз мөвтим, кечә һајатим,
Олмуш дүнүмә күнүм мутабиғ
Күн көрмәз имиш бәләли ашиғ!»

БУ ЛЕЈЛИНИН СЭБАЈЭ ПЭЈАМИ-ЭФВАЛЫДЫР
вэ
УМИД-ИЛЭ ДЭФ'И-МЭЛАЛЫДЫР

Ејләрди сөбајэ дәрдин иһар:
— «Кеј бади-сөба, дур инди, зинһар!
Ел гафил икөн бу мачарадан,
Султане сәна јетир кәдадан.
Көр мунисү гәмкүсары кимдир,
Билдән ки, усанды јары кимдир.
Сөйлү кимин иләдир тәсәлли,
Јадына келирим һич Лејли?
Эрә ејлә ки: «Еј көзал шәһиншаһ!
Һагдыр сәна бәндәдан бу икраһ...
Эвәл ки, бу дилфикары көрдүн,
Бир тазауу төр баһары көрдүн.
Һала ки, әсири-дами-дәрдәм,
Маһәнди-хазан, зәифү зәрдәм,
Мејл ејләмисән мани-низарә,
Дөндисә ирадәтин, нә чарә?
Мән бәрки-хәзәнәм, олмушам хар,
Сән таза бәһарәсән тәләбкар.
Һәр нечә ки, хару хақисарәм,
Һәм шафғәтине үмидварәм,
Төрк етмә әвәтиғи-әзимми,
Јад ејлә мөвәддоти-гәдими!»
Шаб та сәһәр ол бүти-сәмәнбар,
Бидар галыб мисали-әхтәр,
Ејләрди бу сузиш илә шивән,
Ол дәм ки, олурду руз рөвшән,
Нөгмә кими пердәдар олурду,
Бир пердә ичиндә зар олурду.
Даним кечирәрди ол чикәрсүз,
Өвгәти бу рәсм илә шабу руз.
Пејвәстә чәкәрди ол кулданәм.
Әндишеји-сүбһү мейһәти-шам.

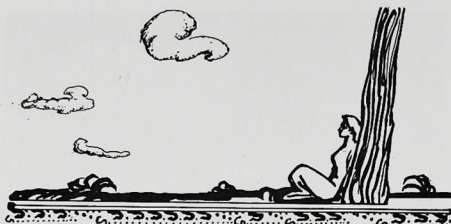

БУ ЛЕЈЛИНИН БАҢАР ЭЈЛАМИ СЕЈРИ-КУЛЗАР
ЕТДИЈИДИР
вэ
КУЛЗАРДА МҮРАДЫНА ЈЕТДИЈИДИР

Бир күн ки, баһари-аләмарај
Зөғ әһлине олду раһәтәфзај,
Ајинеји-дөврдән кедиб жәнк
Дөвр етди әммини асиманрәнк.
Фези-шәби-кимија әсәрдән,
Тә'сири-шамәмеји-сәһәрдән,
Ачылды хәми-бәнәфшәдән таб,
Шәбнәм күлә сачды ләлә'и-наб,
Күлзарә һәва әбир төкдү,
Сәһрајә гүбары-мишк чөкдү.
Јағдырды сәһаб жалә дашын,
Ол даш илә јарды гөнчә башын,
Зәхмина уруб шукуфә мәрһәм,
Пәмбиг јенкиләр она дәмәдәм.
Сөбзә күлә верди мишк бақын,
Күш сөбзәјә мүлкүнүн хәрәчын.
Хәш рәнк илә јардылар тәчәммүл,
Фирузәву лә'лү сөбзәву күл.
Дөрк ејләди гөнчә рәзмә ү нјма,
Күл адына ачды мин мүғәмма.
Мәзмини-рубағији-әнасир,
Фејә олдуғу хәлгә олду заһир.
Сусан варағи учуб һәвајә,
Һәр сәбзәјә ким, саларды сәјә,
Ол сөбзәјә уграјыб ахан чу,
Фуладә әкар вәрајди бир су,
Фулад дәмидә чән булурду,
Шәмширсифәт забан булурду.
Арајиши-сөбзәдән әмәнә
Бәнзәтди әммини асиманә.

Хуршид чирағи-чешми-аләм,
 Көздөн җерә дүшдүкүндә һәр дәм,
 Төгһиг едибән чыкыб кумандан,
 Вилмәзди зәмини асимандан.
 Күлзарлар олду ишрәтабад,
 Һәр җердә олунду бәзм бүнҗад.
 Һәр күшәдә һәр ким алды бир кам,
 Һәр бүг'әдә һәр ким ичди бир чам.
 Лејлинин анасы көрдү мутлөг,
 Јох Лејлији-натованда рөвнөг,
 Мејли-күлдү сөрвү сөбзә ғылмаз,
 Мин гөнчә ачылды, ол ачылмаз.
 Сәрф етди шүкуфә төк дирәмләр,
 Чәм ејләди нәзәни сонмлар,
 Сөнһрәдә чыхарды ол никары,
 Ғылды күлә әрә новбахары,
 Та гүссәвү гәмдән ола азад,
 Вир дәм күлә, ојнаја, ола шад.
 Ол бир нечә бикри-пақдаман,
 Һәмрәһ олүб олдулар хураман,
 Уздән көтүрүб әдәб нигәбын,
 Рөф ејләдиләр һәја һичәбын.
 Һәр ким на билирсә лә'б ја ләһв,
 Изһарә көтирди етмәјиб сөнв.
 Каһ ејләјибән сүрүдләр саз,
 Бүлбүлләрә олдулар һәмәваз.
 Каһ көстәриб ојнамағда һаләт,
 Шимшадә јетирдиләр хәчәләт.
 Јакин һәвәс ејләмәзди Лејли,
 Олмазды бу ләһвү лә'бә мејли.
 Артырмыш иди баһар дәрдин.
 Күл зәвғи, рүхи-никар дәрдин.
 Истәрди фәрағәт илә бир дәм,
 Төнһә тута бир бучағда матәм.
 Ајрылмајыб ол парингаләр,
 Артырды бәласына бәләләр.
 Чүн ејләди көсрәт ону дилтәнк,
 Нейрәнк илә верди онлара рәнк:
 — •Кеј сәрвләр ејләман игәмәт,
 Та евдә чәкилмәјә нәдәмәт!
 Дурун, ғылалым тәрәф-тәрәф көшт,
 Сејр ејләјәлим һәвалиди-дәшт,
 Санчыб бәлә нәзәни етәкләр,
 Чәм ејләјәлим көзәл чәчәкләр!
 Чох дәрмәјә һәр ким олса тәдир,
 Олду бу сонмлар ичрә һадир!
 Вир јанҗа кетди һәр паривәш,
 Дағылды шәрәр, туғушду атош,
 Төнһә ғалыб етди иләвү зар,
 Ғылды көзүи әбрәш күһәрбар.

**БУ ЛЕЈЛИНИН ЭБР ИЛЭ ИЗЪАРИ-НИЈАЗЫДЫР
вэ
ЕШГ БАБЫНДА КЭШФИ-РАЗЫДЫР**

Эбр илэ төкәллүм етди агаз:
— «Кеј аһым илэ һәмшиә һәмраза!
Көз јашын илэ көјә јетәрсөн,
Санма мәни-зардән бетәрсән!
Эрс еләмә рә ду бергү баран,
Вөһс етмә мәнимлә, рузи-һичран!
Фәрјад гылыб дөми-сөһөркәһ,
Әфлакә чәкәндә шә леји-аһ,
Сејлаби-сиришк едәндә чари,
Кәл, көр мәни-зари-биғәрәри!
Еј эбр, һәр әксиләндә сујин,
Дәрјаләрә төкмә аби-рујин!
Ал сују бу чешми-хунфешандан,
Дәрјаләрә һәм бағышла ондан!
Еј эбр, мәни дөми вөфа гыл!
Дүшдү сәни һәчәтим, рова гыл!
Вар ол үзү күл никарә мөндән,
Зар агла нә сејлә јарә мөндән,
Кеј турфа никари-һазининим!
Веј аризуји-дили-һазиним!
Кәл көр ки, гәминдә нечә зарәм,
Сәнсиз нечә зарү биғәрәрәм!
Кәл көр ки, һәдир гәминдә һалым,
Рәнки-рүхи-зардү әшки-алым!
Чан бари-бәдән көтүрмәз олдү,
Көз рәнки-вүчүдү көрмәз олдү,
Чаным чаны, көзүмүн чирагы,
Рөһм елә ки, кәлди рөһм чагы!

Мән билмәз идим, бәлә имиш ешт,
Бир дәрдли мәчәра имиш ешт,
Дердин ки: бәлә јолунда фәрдам,
Ешт ичра сәнә шәрики-дәрдам,
Салдын мәни-хәстәји бу һалә,
Дәрдә мәни ејләдин һавалә!
Һәр дәрд ки, вар Лејли алды,
Мә лумдурур, сәнә нә галды?
Еј, мәрд мәнәм, — дејә уран лаф
Инсафымдыр бу? Ганы инсаф!
Тут ки, хәсү хари-рәһкүзарәм,
Торпаг кими јолунда харәм,
Хуриши-чәмалын, еј мәһи-нов,
Топрага нола бурхаса пәртов?
Барани-висалын, еј дури-наб,
Гыла хәсү хары нола сираб?
Олма меји-гәфләт илэ мөдһуш;
Һәмсөһбәтин ејләмә фәрәмуш!
Еј јари-мүвафигү вәфадар!
Еј мән кими вү мәнә сәзавар!
Кәл јанымә кәсмә ашиналыг,
Јахшымы олур бу бивәфалыг?
Дерләр сәни ашиг, еј никү ру!
Ашигләрә бөјләми олур ху?
Һәр ким көрөк өз ишиндә камил,
Ашиг нә рөва ки, ола каһил?
Ашиг көрөк олмәјиб гәрәри,
Төвф едә мүдам куји-јари,
Дүшмәз бу јана сәнин күзәрән,
Вар ола мөкөр бир өзкә јарын!
Јарын мән исәм? Мәнә назар гыл!
Кәһи бу јанаја бир күзәр гыл!
Көр сәндә олан фәрәғәти-дил,
Бир дөм мәнә олса иди һасил,
Кејсуји-мүсәләсәлү кирәҗир,
Бојнулда көр олмасады зәҗир,
Вәр бағламајады бөнди-хәлхәл,
Тејд илэ ајагымы мөһү сәл,
Ејб илэ чәкилмәсәјди адым,
Вилләһ бу иди һәмни мурадым
Ким, сәјә мисалы сөндән, еј нур,
Олдугча вүчүдүм, олмајам дур!
Әмма но едим? Әсрир-гејдәм,
Бир бојну, ајагы бағлы сөјдәм,
Вилдирмәјә мөһнөтү мөләлым
Бу шә'р јетәр бөјани-һалым:

ВУ ГӘЗӘЛ ЛЕЈЛИЛИ-ДИЛПӘЗИРИНДИР

Ешт дәминә кирифтәр олады зар олубам,
Нә бәләдир ки, она бөјлә кирифтәр олубам?

Дил дөмәдән кәсрилиб, тән һәркәтдән, вәһ ким,
Күңчи-гөмханәјә бир сурәти-дивар олубам.

Гүдрәтлм јох ки, гылам кимсәјә шәрһи-гәми-дил,
Өјлә ким, аризеји-һичрлә бимар олубам.

Һәзәрим тө'һәдән ол гәјәтә јетмишдир ким,
Јарә әгјар олуб әгјарым илә јар олубам.

Демәзәм дахи: «Сәнә ашигәм», еј күл! Зира
Сәнә ашиглијим изһар едәли хар олубам.

Әглү сәбру дилү дин кетди биһәмдилләһ ким,
Сәфәри-саһили-дәрјәјә сәбүкбар олубам.

Јох, Фузули, хәбәрим мүтләг әүздән, бәс ким,
Валәһи-нәғши-хәјали-руһи-дилдар олубам.

**БУ ЛЕЈЛИНИН КҮНЧИ-ГӘМДӘ
КИРЈАНЛЫҒЫДЫР**
вә
**МӘЧНУНҮН ВАДИЈИ-ЕШГДӘ
СӘРКӘРДАНЛЫҒЫДЫР**

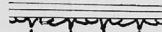
Зар ағлар икән бу рәсмә ол маһ,
Вир түрфә сәдә ешитди наһаһ.
Вир кимсә охурду шә'ри-Мәчнун,
Бу нүктә ибарәтиндә мәзмун:
— «Кеј нәш'әји-ешгдән уран дәм!
Мәчнуну сағынма Јејлидән кәм!
Мәчнун илә Јејлини бәрәбар
Кәр кимсә дејәрсә, гылма бавәр!
Јејлидә әкәрчи дәрд чохдур,
Мәчнуни-һәзинчә дәрди јохдур.
Јејли әли иһәдәндир әфкар,
Мәчнунә гылынчлар ејләмәз кар.
Јејли истар ки, әксилә гәм,
Мәчнун гәмин артырар дәмәдәм.
Јејлини едәр һәрир дилкир,
Мәчнунә верәр нишат зәнчир.
Мәчнундур олан гәмә кирифтар,
Јејли кимә олмуш ола гәмхар?
Мәчнунә јетәр шикәнчеји-тәб,
Јејли кимәдир тәбиб, ја рәб?
Мәчнундур әсири-дами-Јејли,
Јејли кимә салмыш ола мејли?»
Јејли тутуб ол тәрәнәјә куш,
Өз нәғмәсин ејләди фәрәмуш.
Тәһгиг илә билди бу һесаби
Ким, јох шәрәриндә шә'лә таби.
Әлбәттә балаву дәрди кәрдун
Мәчнунә верибдир ондан әфзун.

**БУ ЛЕЈЛИНИН ИБНИ СЭЛАМЭ КИРИФТАР
ОЛДУҒУДУР**
вэ
**ЈАРДАН МЭЪРУМ ВЭ МУҒЭЈЈЭДИ-ӨҒҒАР
ОЛДУҒУДУР**

Ме'ари-сәрачеји-ибарәт
Бөјлә бу еви ғылыр имарәт:
Ким, сәјрдән олмајыб тәсәлли
Өз мәңзилна денәндә Лејли,
Вермишди өзүнә дурлу зијвар,
Һәр зијварә бир нәтичә мүзмәр,
Та мөһв ола кәздән ахыдан хун,
Һәм көмләји, һәм донујду күлкун.
Та ким, ола дүди-аһә манәнд,
Бағланмыш иди бөнәфшә сәрбәнд.
Та ким, ола сөғти-налә памал,
Гулланмыш иди сәдалы хәлхал.
Та олмаја әшк үздә мө'лум
Рүхсарына лә'лә иди мәнзум.
Рә'на баша сәрпүбән ләчәкләр,
Назик белә санчыбан әтәкләр,
Пәрванәсиз ејләмәзди шәм'ин,
Ејләрди дүри-сиришк чәм'ин.
Рә'на-рә'на јурурдү ол маһ,
Вир шәкл илә ким, тәбаракәллаһ.
Ол әсрдә вар иди ә'әбдә
Вир мө'тәбә әслдә, нәсәбдә,
Мәнзури-әазимү әали,

Мөғбули-әкабири-әһали.
Идраки буләндү һүсни дилкәш,
Әғвари хүчәстә, сирәти хош,
Вермиш һәг онун олан мурадһи,
Бәхт Ибни Сәлам ғылымш адың.
Ол түрфә-һүмаји-өвчи-игбал,
Асудә зәмиру фариғулбал,
Өв гәсдинә ејләмишди пәрваз,
Алтында үғаб, әлиндә шәһбаз.
Вир раһкүзәрдә ол никарә,
Уғранды вә ғылды бир нәзарә,
Чану чикәриндә галмады таб,
Мөһв олды, нечә ким одда симаб.
Тәрк етди әзимәти-шикары,
Кәлди өвә, кетди ихтијары.
Тәрһ етди бинаји-рәсми-пејвәнд,
Тәдбир илә булды бир хирәдмәнд.
Ким, лүтф илә сөз ғыландә тәғрир,
Гәғрири верәрди дашә тәғјир.
Иң'ам едибән она бәси мал,
Лејли тәләбина ғылды ирсал.
Шәрт ејләди ол бүләнд әхтәр
Ким, олса бу ками-дил мүјәссәр
Сәрф ејләјә кәнчү мали-аләм,
Чалана јолунда, болкә чан һәм.
Чүн кәлди бу рази-дил бәјанә,
Олды она разы ата-анә.
Ол Мүштәријә верилди Зөһрә,
Шажастә көрүлдү Маһ Мейрә.
Чүн Ибни Сәламә јетди пејгам,
Тәнбиһи-нишатү муждеји-кам,
Дәрјаји-нишати кәлди мөвчә,
Ваш чәкди ниһали-бәхти өвчә,
Мәхзән-мәхзән чаһаһир ачды,
Хәрмән-хәрмән нисар сачды.
Ачды дәри-кәнчи-көвһарү зәр,
Фәғр әһлини ејләди төванкәр.
Ол сәрвин ајағы бағлы олды,
Азәдә икән адағлы олды.

БУ НОВФЭЛИН МЭЧНУНЛА МҮГЭДДИМЕЖИ- ИХТИЛАТЫДЫР

вэ ОЛ ЧЭВАҢИРИ-ПАКДЭН ИНБИСАТЫДЫР

Саги, јенэ гөсди-чан едэр гөм,
Вер чам лабаләбу дәмәдөм!
Бикәс галыбам мәни-сөбүкрај,
Сән ејләмәсән мәнә мөдә, вај!
Мән шифтәнин пәнаһы олғил!
Бикәсләр умилкәһи олғыл!
Чәнд ејләү гылма бир ишә әнд,
Вәр әнд еләсән вафәјә гыл чәнд!
Шәмшири-мүбаризи-фәсанә
Бу рәзмдә бөјлә батды ганә
Ким, вар иди бир хүчәстафәрчам,
Ол әсрдә адилу нукунам,
Тигилә мүсаф мушкули һәлл,
Мә'руфи-зәманә, ады: Новфәл,
Һәм ешг јолунда чох јүкүрмүш,
Һәм чох ситәми-зәманә көрмүш.
Бәзминдә мисали-дурри-мәкнун,
Бир күн охунурду ше-ри-Мәчнун.
Ғәјәтдә бөјәнди тәрзи-пақын,
Мәзмуни-кәлами-сузнақын.
Сорду сифәтин, дедиләр: — «Еј шаһ!
Ашифтә гылыбдыр ону бир маһ.
Рүсвалыг едиб өзүнә пишә,
Дамү дөд илә кәзәр һәмишә».
Новфәл гылыб аризуји-Мәчнун

Әшаб илә гылды әзми-һамун,
Бир кушада көрдү зару мөһчур,
Ғалы нәсәги-сәләһдән дур,
Әтрафыны тејру вәһши алмыш,
Вәһшәт ону бир һасарә салмыш,
Чүн даиреји-сибау һаил,
Ғәг етди, сүпәһ көрүб сәласил,
Мәчнунә јетишди ол вафадар,
Асар-тәләтүтүф етди иһар:
— «Кеј хәстә, һәдир бу чәкдјјин рәнч,
Виранада заје етдјјин кәнч?!
Вәһши нә билир сәнин мәғамың?
Һәмчинсләриндән истә камың!
Ғал әһлисән, истә әһли-һали,
Сәһраларә дүшмә лаубали!
Дөвләт диләсән, һүмадән истә,
Кәнч истәсән, әждәһадән истә!
Ғәм чәкмә ки, мән олунча гәмхар,
Јарын сәнә әнгәриб олур јар.
Кәр олса зәр илә иш сәрәнчам,
Јүк-јүк төкәлим зәр, алаһым кам,
Вәр олса гәрәз мүсафә мөһтач,
Биз ган төкәлим, сән ејлә тарач,
Анчаг олакәр мәнимлә һәмдәм,
Мән ким сәнинәм, сәниндир ол һәм»

**БУ МЭЧНУНУН НОВФЭЛ ИЛЭ ДЭРДИ-ДИЛ
ЭДАСЫДЫР**

**вэ
ШЭРҮИ-ТЭФСИЛИ-МАЧЭРАСЫДЫР**

Мэчнун деди: — «Еј јеканеји-эһд!
Тэдбиримэ чохлар етдилар чөһд,
Чох эһли-эзаим етди тэдбир,
Олмады пәри бу дивэ тәсхир,
Топрагләрә төкүлдү чох ээр,
Олмады бу кимија мүјәссәр,
Сәндә билирәм ки, лүтф чохдур,
Нә суд, чү мөндә бәхт јохдур,
Сүрмә билирәм ки, артырыр нур,
Нә фәидә, көз әкәр ола кур?
Иғбалыма јохдур е'тимадым,
Мүшкүл көрүнүр мөним мурадым,
Аһ әр гыласан бу шүглә игдам,
Рә'јинчә иш олмаја сәрәнчәм,
Һәм дустван олмаја мәнә јар,
Һәм душман ола нә дустван ким вар,
Бәхтим, билирәм, мөним јамандыр,
Суд истәдјин мәнә зијандыр,
Бәхтим сифәтиндә бир гәзәл вар
Даим гылырам мән ону тәкрар:

БУ ГӘЗӘЛ МЭЧНУНИ-ЗАРИНДИР

Вәфа һәр кимсәдән ким истәдим, ондан чәфа көрдүм,
Кими ким, бивәфа дунјада көрдүм, бивәфа көрдүм.

Кимә ким, дәрдимнә нәһар гылдым, истәјиб дәрман,
Өзүмдән һәм бәтәр бир дәрдә ону мүбтала көрдүм.

Мүкәддәр хатиримдән гылмады бир кимсә гәм дәф'ин,
Сәфадән дәм уран һәмдәмләри эһли-рија көрдүм.

Әкәр су дамәнин тутдум, рәван дөндәрди үз мөндән,
Вә көр күзүкүдән умдум сидг, әкси-мүддәә көрдүм.

Ајаг басдым дәри-үммидә сәркәрданлыг әли-верди,
Һүнәр сәрриштәсин тутдум, әлимдә әждәһа көрдүм.

Мәнә кәстәрди көрдүн, тирә бәхтим көвкәбин јүз кәз,
Мәни-бәдбәхт она һәркаһ ким бахдым, гара көрдүм.

Фузули, ејб гылма үз чевирсәм эһли-әләмдән,
Нәдән ким, һәр кимә үз тутдум, ондан јүз бәла көрдүм.

**БУ НОВФЭЛИН МЭЧНУНА УМИДВАРЛЫГ
ВЕРДИДИР**
во
**ҲУСНИ-МУСАҒИБЭТЛЭ РИЗАСЫНА
КИРДИДИР**

Новфал деди: — «Еј әдиби-камил!
Фејзи-нозоримдән олма гафил!
Лиллаһилһәмд гејрәтим вар,
Гејрәт гадәринчә гудрәтим вар.
Сән чәһд елә ки, јар ола әһл,
Чүн јардыр әһл, кардыр сәһл».
Мәчнун һәм үмид илә олуб шад,
Тәрк етди төриги-таб и-мә'тад,
Һәм силди гүбари-фәрғи-кејсу,
Һәм ејләди гәт' нахуну му.
Һәм чисмина верди зијби-чамә,
Һәм башына зијвәри-әмамә,
Бәзми-тәрәби-мәғам тутду,
Мәјли-тәрәб етди, чам тутду.
Новфал һәм олуб мүлазими-әһд,
Имладына ғылды чан илә чәһд.
Алды елә мушқбар һамә,
Лејли һәшәминә јазды намә:
— «Кеј тафәји-бүләдтајә!
Биканәлик етмин ашинјајә!
Едиб мәни илтифатә мәчнун,
Лејлини един рәфиғи-Мәчнун!
Ол лалә исә, бу нәстәрәндир,
Шимшад исә ол, бу нарвәндир.

Ол буна, бу онадыр сазавар,
Еј әһли-гәрәз, нәдир бу азар!
Кам олса низа'сыз мүјәссәр,
Һа, кәнчи-дурү хәзәнәји-зәр!
Вар олса бу хејр ишдә тә'хир,
Һа, тән'и-синанү зәрби-шәмишр!»
Ол гөвмә чү рәвшан олду әһвал,
Олду бу чәваб олардан ирсал,
Ким: — «Биздә чүнун әлачы јохдур!
Диванәләр еһтијачы јохдур.
Кәнчү дурә еләмә тәфәхур!
Бәсдир бизә кәнчимиздәки дур.
Лаф илә ғылынчдан урмағыл дәм!
Ким, вар ғылынчмыз бизим һәм!»

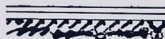

**БУ НОВФӘЛИН ЛЕЈЛИ ҒӘШӘМИЛӘ РӘЗМ
ЕТДИЈИДИР**
вә
**РӘЗМДӘ ҒАЛИБ ОЛМАЈЫБ СУЛЬӘ ӘЗМ
ЕТДИЈИДИР**

Новфәл ки ешитди бу чәвабы,
Төрк ејләди шаһид шәрәби,
Чәм етди сипаһи-биниһәјәт,
Чалдырды нәфиру чәкди рә јәт.
Ол гөвм һәм олдылар хәбәрлар,
Чәм ејләдиләр сипаһи-хунһар.
Раф олды ики тәрәфдан азәр,
Һанкамеји-рәәми етдиләр кәрм.
Бир сүбһ ки, гылыды хосрөви-Рум,
Шам әһлине һинд фәтһини шум;
Сајаредән алды меһр мејдан,
Чалды гылычын, котүрдү галхан,
Күн хәнчәри олды ашһкара,
Көрдун зиреһини етди пара,
Шәтрәнчәсифәт ол ики ләшкәр
Бир-биринә дурдулар бәрәбәр.
Кәһ нисә гылырды чансһтанлыг,
Кәһ навәк едәрди хунфәһанлыг.
Ол бәнзәр иди гәди-һикарә,
Бу гәмзеји-дилфириби-јарә.
Ејләрди зәбани-тә'ни-шәмшир
Әһвали-әдәм вүчуда төғрир.
Әһвалина халгын ағлајыб сар,

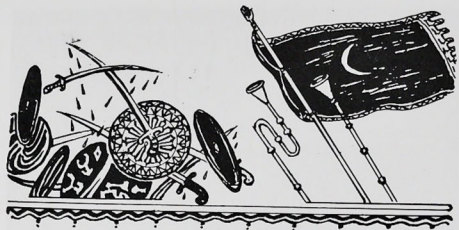
Чешми-зиреһ олмуш иди хунбар.
Күрә илә олурду күрд һәр су,
Чөвәһнәләрү үстүхани-пәһлу,
Рәәм олды бәлә јағшылы бир миғ,
Рә'дү бәрғи түфәһк илә тиг.
Көстәрди күзәр күрзү пејкан,
Галханда зиреһ, зиреһдә галхан.
Мәчнун оларә гылыб нәзәрә,
Чәкмишиди өзүнү бир кәнәрә,
Дурмушду әләммисал биһак,
Бир әрсәдә шәрмәсарү гәмнак.
Чәкмишиди бу ләшкәр ичрә рә'јәт,
Ол ләшкәр үчүн диләрди нүсрәт.
Буһлар илә һәј-һуј едәрди,
Фәтһ оиларә чүстчүј едәрди.
Бу ләшкәр оһа муну гәмжәр,
Ол талиби-фәтһи-ләшкәри-јар.
Кәр өз сипаһиндә көрсә мәтүл,
Шүкр ејләмәјә олурду мәшгул.
Вәр көрсә гәтили-гөвми-дилдар,
Дәрд илә гылырды нәләвү зар.
Сәбзә кими, олса кәр мүјәссәр,
Өз ләшкәринә урарды хәнчәр.
Бир кимсә деди ки: — «Еј сийәһруә!
Хәсмини диларми кимсә фируз?
Виз чан гылырыз јолунда пәмал,
Сән дүшмән үчүн диләрән игбал?»
Әглә бу иш ејләмәз дәләләт,
Кәр ағил исән, нәдир бу һаләт?»
Мәчнун деди: — «Мән фәдаји-јарәм,
Вәслинә онун үмидварәм.
Чүн ләшкәри-јардыр гылан рәзм,
Ол рәзмә нә лајиг ејләмәк әзм?
Чүн дуст сипаһидир едән чәнк,
Дүшмәнлијә хош дедилдир аһәнк.
Хошлар ки, булам висәлә фүрсәт,
Јарым тәрәфиндә ола нүсрәт.
Чаным ола дуст дилпәзир,
Ја күштәси ола, ја әсир.
Бу мә'рәкәдә нишат-бәндәм,
Ол силсиләдә әсир-бәндәм.
Мүшкүл ишә олмушам кһрифтәр,
Әј-јарым јару јарым әғдәр.
Кәр гәғлимә дуст чәксә шәмшир,
Јох мәндә ризадан өзкә тәдбир.
Хошнуд дедилмијәм бу һалә
Ким, чаны верәм, јетәм висәлә».
Чүн бәјлә чәваб ешитди саил,
Ол фәзлу кәмәлә олды гаил.
Кәлдикчә олуб зиндә әшуб,
Аз галды ки, Нөфәл ола мәғлүб,
Әғлиссә, мүјәссәр олмајыб кам,
Ол күн чадәя олды сүбһ тә шам.
Чүн олды әјан гәдиәји-шөб,

Мејдани-сипеһри тутду көвкөб
 Асајишә һасил олду фүрсәт,
 Чан алмаға верди мәрк мөһләт,
 Һәр сәф бир арада тутду мәнзил,
 Бир-биринә гондулар мугәбил,
 Һәмдәмләрә разын ачды Новфәл,
 Ким: — «Мүшкүли-һалыммы, ғылын һәл!
 Мән әшчә и-әһли-рузикарәм,
 Хуршиди-сипеһри-қарзәрәм,
 Јоқ кимсәдә таби-ғиги-ғизим,
 Әндишеји-тағоти-ситизим.
 Бу рәзәдә билмазам нәдир һал
 Ким, фәтһимә нүсрәт ејләр еһмәл?
 Әлбәттә ки, һағ ризасыдыр бу,
 Бир аһли-Һәгин дуасыдыр бу».
 Эрә ејләдиләр ки: — «Еј чәһандар!
 Мәчнундан олубмусан хабәрдар?
 Биз чан ғылырыз онун фәдасы,
 Ә дамызадыр онун дуасы.
 Биз гәд едәриз онун мурадын,
 Ол душмәнә бағлар е тигадын».
 Новфәл ки, ешитди ол кәләмы,
 Гәлмады ол әмрә еһтимамы,
 Билмиши ки, сәһби-нәзәрди,
 Әлбәттә дуасы мө тәбәрди,
 Билди ки, мүјәссәр олмаз ол кам,
 Тә сир ғылыр дуа сәрәнчәм.
 Чүн вәсл дејилди һәкми-тәдбир,
 Мүшкүл ки, әсәр верәјди тәдбир.
 Вәһм етди ки, мүн әкис ола һәл,
 Рәзминдә мубарәк олмаја фәл.
 Қирдарыны көрмәди мүнәсиб,
 Нәзәр етди ки: көр олурса гәлиб,
 Зикр етмәјә дахи Јејди адын,
 Тәрк едә бу әмр үчүн инадын.

ریزان سیدو نوزکله مال
 سن دشمن ایچون دیکه مال

عین دیدی من فدای یارم
 وفیق آتیش افسد وارم
 چون لشکر یار در قتلان رزم
 اول زرت نزلایق ایلیش غم

БУ НОВФЭЛИН ИКИНЧИ НӨВБӨТ РЭЗМ ЕДИБ
ГАЛИБ ОЛДУГУДУР
ва
ВЭФАЛИ-ЭЪДЭ КАЗИБ ОЛДУГУДУР

Чүн тиг чөкиб мүбаризи-Рум,
Шам өһлини етди әмрә мәккум.
Фәтһ олду сипаһи-түркә мәнсуб,
Олду әрәбин сипаһи мәглүб,
Адәтчә јенә ол ики ләшкәр,
Рәзм етмәји етдиләр мүгәррәр:
Тиг алды әлине пәһләванлар,
Башлар кәсилиб төкүлдү ганлар,
Чан ејләди тәрки-ханеји-тән,
Ол чыхмага ачды тир рөвзн,
Башларда бәләни чох көрүб әгл,
Бир өзкә мәгамә ејләди нәгл.
Пејкан зиреһ ичрә олду пејвәнд,
Күл шахләриндә гөнчәманәнд,
Әлһиссә, хилафи-рәзми-әввал,
Әдајо мүәффәр олду Новфәл,
Хасм етди гәбул һәкми-таәт,
Башланди тәзәррәу шәфәт.
Лејлинин атасы ачды башын,
Долдурду көзүнә ачды јашын,
Әчә илә деди ки: — «Еј худәвәнд!
Шаһәншәһи-адилү хирәдмәнд!
Кәр Лејли үчүндүр иштирабын,
Икраһ илә вермәзәм чәвабын,
Әмма раһу рәсмдир мүгәррәр,
Бир өврәтә ејбдир ики әр.

Лејли бу һәшәмдә намизәддир,
Әгд илә мүгәррәди-әббәдир.
Чүн һәккүн едәр бу рәсми пәмал,
Вари, ону гәрә вермә, сәи адл!
Күлбәркминзи һавәјә вермә!
Намусумузу фәнајә вермә!»
Новфәл деди: — «Еј күзидә әшраф!
Јох мәнә хилафи-әдлү инсаф!
Мән мәһә мүрүвәтү вафәјәм,
Кәнчинеји-көвһәри-әтајәм!
Бидадү ситәм дејил шуарым,
Әдл ичрә тәмамдыр әјарым.
Мән һәм хәчиләм бу мәчәрәдән,
Ачизләрә гылдығым, чәфәдән.
Һәггә бу дејилди етигадым
Ким, һасия едәм мән өз мурадым.
Бир сынмыша мумија диләрдим,
Бир хәстә үчүн шәфа диләрдим.
Кәрдүм көрүнүр бу әмр мүшкил,
Бимар дејил алачә табил.
Бидәдән олмушам пәнинман,
Әфв едә мәкәр бу сәһни сүбһан,
Кәлмәз көзүмә ајалү малын,
Малын сәнин олсунү ајалын.
Вар, инди сән ејмән ол хәтәрән,
Минбәд төвәһһүм етмә шәрдән.
Буну деди, ачды алати-рәзм,
Өз мөмлөкәтинә ејләди әзм.
Мәчнун дәри-е'тираз едиб баз,
Ол сарвәрә тә нә етди агаз:
— «Кеј биһудә гөвлүнү гәрәрын!
Әһдиндә бумудур е'тибарын?
Нә фәидә сиккәсиз дирәмдән?
Нә суд нәтичәсиз кәрәмдән?
Сәјән улудур, вәли, нә һасил?
Ким, фејз дөминдә олду заил.
Һәр нечә ки, етдиләр мураат
Ким, «ејләјәлим буна мукәфат,
Ондан јекин едәлим, сәнә јар,
Асан ишини кәл етмә дишвар!»
Мүтләг әсәр етмәди она пәнд,
Зәнчир-и-һәва гачан тутар бәнд,
Әфған чөкиб етди хиргәсини чак,
Сәһрәләрә дүшдү зару гәмнак.

БУ МЭЧНУНУН ЗЭНЧИРЭ ӨЗҮН МҮГЭЛЖЭД
 ЕТДИЛИДИР
 вэ
 БЭҢАНЭ ИЛЭ ЛЕЛЛИ ТЭРЭФИНЭ КЕТДИЛИДИР

Вир кун сөһөр ол мучавири-дөшт,
 Ейлэди күруһи-вөһшлэ көшт,
 Вир пири-һазин көрүндү наһаһ,
 Зөнчирли бир эсир һәмраһ.
 Мэчнунун эсир янды чаны,
 Ол пири-һазина сорду аны
 Ким: «Бу нэ эсирдир, бөжан ет?»
 Чүрмин мөни-мүчримэ эжан ет!»
 Сирри-дилин етди пир рөвшөн
 Ким: — «Дустдур, дежил бу дүшмөн.
 Ман хэстөвү бөстеји-эжалом,
 Фөгр илэ ижөн* шикэстөһалом.
 Бу һәм мөни-зарден бетэрдир,
 Аварөвү хару дөрбөдэрдир.
 Вир рузи үчүн олуб фүсунсаз
 Һөр дөм гылырыз фүсунлар агаз.
 Та һасил ола мөаши-этфал,
 Бир шө'бөдөдир, бу көрдүжүн һал:
 Бу ганлылыга гылыбдыр играр,
 Мөн ейлөмишөм буну кирифтар.
 Саһиб дижэтөм мөнү бу хуни,
 Көр вөчһи-мөаш үчүн фүсуни.
 Та ким, көзиб ейлэје кәдалыг,
 Бөндинэ гыла кирекһушалыг;

* чох.

Һөр нэ газаныр кәэндө ев-ев,
 Төгсим едориз арада чөв-чөв,
 Гисмәтдә һәм етмишиз гәрары,
 Мөн жарыжаму бу шахс жары».
 Мэчнун деди: — «Сөһв едибсан, еј пир!
 Диванөләрә көрөк бу зөнчир.
 Кәд һачәтими мөним рөва гыл,
 Бөнд ейлэ мөни, буну роһа гыл!
 Сәжөн тәк олуб санинлә һәмсејр,
 Мөн әһли-көрөмдөн истәјим хејр.
 Һөр нэ јыгылырса биш, ја көм,
 Варын сөнә ејләјим мүсәллам.
 Төгдим бу ки, ејләјөм мөни-зар,
 Ейлөн-өвө сејр Муштаривар.
 Шајөд ки, бир евдә ола мүмкүн,
 Ол Зөһрөјә олмагым мугтарин».
 Пир олду үмиди-һөф илә шад,
 Эввалки эсирин етди азад...
 Зөнчирә кириб рөмидә Мэчнун,
 Эрбаһи-чүнуно верди ганун.

БУ МЭЧНУНУН ЗЭНЧИРЭ ШЭРЬИ-ГЭМИДИР
ва
БЭЈАНИ-СИЛСИЛЕЈИ-ЭЛЭМИДИР

Ол силсилөжө олуб һөмаваз,
Агларды ки: — «Еј, мәнимлә һәмраз!
Сән кәнчи-бөлајә әждәһасон!
Сәрриштейн-мөһнөтү бөләсон!
Шәрһи-ғама вар мин дөһанын,
Төрпөндикчә чыхар фөганын!
Башдан-ајага дөлик-дөлик тән,
Көһлүндәки разы етди рөвшән!
Еј мүнүтәзири-назареји-јар!
Нөзареји-јарө мин көзүн вар!»
Көзмөк һөвәсилә ханә-ханә,
Ол пир илә олдунлар рөванә,
Төвфиг олуб онлар илә һәмраһ,
Лејли һөшәмнә көрүндү наһаһ,
Мөчнун рөсәни әлиндә ол пир,
Ев-ев һөшәмнә көзәрди бир-бир:
Лејли евинә иришди нөвбәт,
Ол хәстөјә галиб олду һөјрәт,
Сәркәштейн-аләм олду пабәст,
Мејханә әнүндә дүшдү сәрмаст,
Чүн чәкди бир ихтијарсыз аһ,
Лејли ев ичиндә олду аһаһ;
Вир аһ илә гылды хөјмәсин чак,
Мәзлумуна ачды чешми-һәмнак,
Көрдү ки, көрүмәз олмуш ол зар,
Олмуш гәм илә зәһфу бимар,
Гашы кими гәмәти бүкүлмүш,
Јашы кими пәјғәри төкүлмүш,
Чисми гәм ичиндә чан шабиһи,

Дәрки, нөзәри, гәми бөдһи,
Дидар илә ол шөһн-ләтафәт,
Мөһманһа ејләди зәјафәт,
Рази-дили-зарын етди ифша,
Бу шө'ри бөдһи гылды ишша:

БУ ГӨЗӘЛ ЛЕЈЛИ ДИЛИНДӨНДИР

Јар рәһм етди мөкәр нәләвү әфғанимизә
Ки, гөдөм басды бу күн күлбеји-әһзанимизә?

Әшк бараны мөкәр гылды әсәр ким, наһаһ
Витди бир шахи-күли-тазә күлүстанимизә?

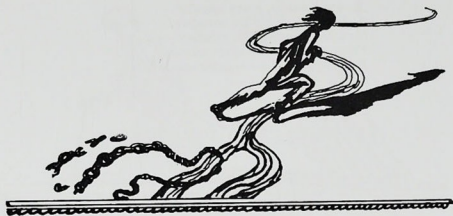
Бизә аһ атөшһинин јандыгы ондан билинр
Ки, чираг ејләди рөвшән шөби-һичранимизә.

Бу висалә јуху әһвали демәк мүмкүн иди,
Әкәр олсајды јуху дидеји-кирјанимизә.

Бир хәјал ола мөкәр көрдүјүмүз, јохса нивар,
Мүтләга хатирә кәлмәз ки, кәлә јанимизә.

Јар мөһманһымыз олду кәлин, еј чанү көнүд,
Гылалым сарф нәмиз вар исә мөһманһимизә!

Дилбөрин чанә имиш гәсди, Фузули, кәл ким,
Чан вериб дилбара, миннәт гојалым чанимизә.

**БУ МЭЧНУНУН ЛЕЛЛИЖЭ МУГАВИЛ ОЛУБ
ЭЪВАЛЫН БИЛДИРДИДИР**
ва
**ФҮРСӨТЛӨ РАЗИ-ПУНЪАНЫН ЭЈАН
ЕТДИДИР**

Мэчнун ки, она нэзарэ гылды,
Рази-дили ашкарэ гылды;
Чөкди фалэко фəгану ани
Султанынын олду дад-хаһи:
— «Кеј гəдри булөнд падшаһим!
Билдир мөнэ ким, недир күнаһим?
Фөрманэ мухалифəтми гылдым?
Эдајэ мувафигəтми гылдым?
Бөдхəһлəринмидир бу төдбир?
Гəммазлəринмидир бу тэзбир?
Мөн мө'тəгидəм бу аситанə,
Ја рəб, нола рəддимə бəһанə,
Кимдэндир ола, бу мөкрү һилэ?
Ким олду ола буна вəсилə?
Та хаки-дəриндөн олмушам дур,
Ашүфтөвү хəстəһалү рəнчур,
Каһи чөкəрəм шикəнчəји-гəм,
Каһи олурам бəлэјə һəмдəм,
Тəһна кечəр олду рузикарым,
Сəһраде нэ мунисү нэ јарым.
Син худ көзəлим, гəмин јемзəсэн,
«Ол шифтə гəндадыр» — дэмзəсэн.
Мəндон бу тəғафудун əчəбдир,
Куја ки, нишанеји-гəзəбдир.
Ман бəјлэ нечүн зəбунү харам
Һа кəлдим, əкəр күнаһкарəм,

Чөкдүм јерə көрдəнимдə зəнчир,
Бисмиллаһ, əкəр олурса тə'зир,
Фөрман сəндөн, гəбул мəндөн,
Олма көзəлим, мəлул мəндөн!
Зүлфү мұжə, хəнчөрү рəсөн бəс,
Гөкмүнү јерит, һəм асу һəм кəс!
Кəр арада бир гүбар гəјма,
Олдүр мəни шөрмəсар гəјма!
Тə'зиримə ејлəсəи гəзəлүд,
Јазым мəни өлдүрөр тəғафүл.
Еј лалə үзарү əнбарин муј!
Кəнчинə чəмалү мар-кејсүј!
Та зүлфүнə олмушам кирифтар,
Зəнчирчү-чүнуə рəгбəтим вар.
Гəм силсилəсина пəјбəндəм,
Диванөлэр ичрə сəрбүлөндəм.
Совдадə дөңүб зиянə судим,
Пəјвəстə бу ше'рдир сүрудим:

БУ ГЭЗЭЛ МЭЧНУН ДИЛИНДӨНДИР

Күфри-зүлфун салалы рəхнөлэр иманимизə,
Кафəр аглар бизим əһвали-пəришанимизə.

Сəни көрмөк мүтəээзир көрүнүр бəјлэ ки, əшк,
Сəнə бахдыгда доллар дидеји-кирјанимизə.

Чөврү чох ејлəмə ким, олмаја накəһ түкəнə,
Аз едиб чөврү чəфалар гыллыбан чанимизə.

Əски олмаз гəминиз бунча ки, биздөн гəм алыб,
Һэр кəлэн гəмли кедар, шад кəлиб јанимизə.

Вар һэр һөлгəји-зəнчиримизин бир агзы,
Мүтəсил вермөјə ифша гəми-пунһанимизə.

Гəми-əјям, Фүзули, бизə бидад етди,
Кəлмишиз əч илэ дад етмəјə султанимизə.

ТӨМАМИЈИ-СҮХЭН

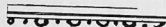
Бир лəһзə гыллыб бу рəсмə фəрјад,
Султанна зүлми-ешгдэн дад,
Зəнчирини етди парə-парə,
Тутду јенə хəлгдөн конарə,
Əндами шикəстə, чəшими һамнак,
Рүсвəву хəрəбү мəстү бибак.
Ардынча гошү-гошун ушғлар,
Əһвалына ким күлөр, ким аглар.

**БУ МЭЧНУНУН КОРЛУГ БЭАНЭСИЛЭ ДИЛДАРЫ
ЧӨМАЛЫН КӨРДҮЛҮДҮР**
вэ
**ДИДЕЛИ-ҮМИДИН ТУТИЈАЈИ-МӨГСҮДӨ
ЈЕТИРДИЈИДИР**

Бир күн дәхи ол бәһанәпәрдаз,
Бир өзкә бәһанә гылды ағаз:
Бағлады ики көзүн ки, курәм,
Әһвали-чәһанә бишшүрөм.
Өрз ејләди зә фү биһәвалыг,
Ев-ев кәзиб ејләди кәдалыг.
Тәғрибилә әзми-јар гылды,
Јејли евинә күзар гылды.
Ол дуста заһир ејләјиб раз,
— «Ја дуст!» дејиб, јетирди аваз.
Јејли ки, ешитди ол сәдаји,
Вилди ешикиндекә кәдаји.
Евдән чыхыб етди әрзи-дидар,
Гылды сәдөгә зәкати-рүхсар.
Пүнһан бахыбан ол афитабә,
Мәчнун јенә кәлди бу хитабә:
— «Кеј хали-сијаһы көз сәвады!
Чан аризусу, көнүл мурады!
Кәр бағлы исә көзүм рәвадыр;
Сәрчешмеји-лүччеји-бәладыр.
Вәнд ејләмәсәм өнүн дәмәдәм,
Сәјлабә кедәр тәмам аләм.
Көз ким, сәни ејләјиб нәзар,
Рисва гылыр әһли-рузикарә.
Тәһгиг едибәм ки, дүшмәниндир,

Мән гылдым она, риза сәниндир,
Дәркәһинә бағладым кәтирдим,
Биш үзрә ајагына јетирдим.
Еј гәмзәвү ләли шәһдү шәмшир!
Хаһ әфә ела ону, хаһ тә'зир.
Дәркәһинә кәлдимдә, еј һур!
Сәрмаја иди көзүмдәки нур,
Өјрәтди мәнә гәмини тичарәт,
Јүз шүкр ки, гылмадым хәсарәт,
Көз нуруни хаки-пајә вердим,
Аз чинсими чох бәһајә вердим.
Шаһим, нәзәр ет мәни-кәдаја!
Бикәнәлик етмә ашинаја!
Чан бағна, гәм ниһалы тикдин,
Тән мүлкүнә, дарл тохму әкдин!
Ол тохму ниһалә нәф' һасил,
Олду нәми-әшкү сузиши-дил.
Кәл мүлкүнә, бағна күзәр гыл,
Мәһсулу мәнәфәә нәзәр гыл.
Вуну дејиб ол гәрибу һејран,
Тутду рәһи-бадијә камакан.

**БУ ИБНИ СЭЛАМЫН ЛЕЈЛИ ВЭСЛИНЭ РАҒИБ
ОЛДУҒУДУР**
ва
**БУ ДЭ'ВАДЭ СУБҲИ-ҮМИДИ КАЗИБ
ОЛДУҒУДУР**

Саги, бизе раһәти-раван вер!
Чансызларә һиммәт елә, чан вер!
Гыл мәст бизи меји-муғандан!
Эввәл хошү хуррәм сјлә, ондан
Сор ким, нечәдир сабаги-аләм,
Энчәми-фәрәһ, нәһәјәти-ғәм.
Дүнјә иши е'тибарсыздыр,
Чәрхин рәвиши гәрәрсыздыр.
Чох кимсәнә кәнч үчүн чакәр рәнч,
Ғејринә онун нәсиб олур кәнч.
Көр ону ки, һәр ниһали-сәркеш,
Судәндирү сәрф еләр атөш.
Төгдирөдир әсл әмри-мәнсуб,
Хошдур бу ки, талиб ола мәтлүб.
Чүн Ибни Сәләм билди һали,
Мејдани-мурады көрдү хали,
Чәм етди әкабирин дијарын,
Ә јаныны әһли-рузикарын,
Көндәрди никаһ үчүн бәси мал,
Шәрт етдијин етди чүмлә ирсал.
Мин зәррин нә'л әси-тази
Мисриү Ирагијү Гиҗази.
Мин чар:јөвү гулами-зиба,

Пирајөләри һәрирү дѳба.
Мин нагә нәбатү гөнд јүклү,
Нәсрин дәрили, бәнәфшә түклү.
Мин тәблә әбиру әнбәрү мушк,
Јүз јүк күһәри-төрү зари-хүшк.
Әсбаби-никаһ олүб рәванә,
Кабини кәсидди нәгди-чанә.
Лејли бу чәфадән олду акаһ
Ким, булду бәһарына хәзан раһ,
Үммиди көзүнә долду топраг,
Мәгсуди-ниһали төкдү јапраг.
Әкси-ғәрәз олду сурәти-һал,
Илбәрә мубәдәл олду игбал.
Күл истәр икән сәтәшди хәрә,
Нур истәр икән туғушду нарә,
Әфған илә мәтәм етди сури,
Матәмкәдә мәһфили-сүғри.
Машшәтә диләрдә-зүлфү халың
Артғирмаға зиб илә чәмәлиң,
Ол аһү сиринк илә дәмәлом,
Халы күм едәрди, зүлфи бәрһом.
Әмәзди һиләли вәсмәјә баң,
Көздән кедирәрди сүрмәсин јаш.
Кејсуси чәкәрди шанәдән сәр,
Бир бар иди көрдәниңдә көвһәр.
Күзкүјә кәдәр верәрди аһи,
Зүлмати-хәт истәмәзди маһи.
Пабусина булмајиб һәна дәст,
Етмишди ону гәм илә пәбәст.
Икһилә рүхи урарды атәп,
Буји-хош она кәлирди нахоп.
Тә'нә тикәниңдән етмәјиб бак,
Күл кими гылырды кејдијин чак.
Һәр ләһзә гылырды аһү фәрәд,
Дерди ки: «Өлиндән еј фәләк, дад!
Сөндән бумиди мөним мурадым,
Дөврәһиңә бағлы е'тигадым?
Вәслини төвөгте етдијим јар,
Вилләһ, бу дејил, јанылма, зинһар...
Ол — нәгһи-сәһифеји-вәфадыр,
Бу — төри-чәридеји-фонадыр.
Ол — гәргеји-бәһри-зәвгеи-чандыр,
Бу — мөһни-тәнә'үми-чаһандыр.
Ол — хејр јолуна раһбәрди,
Бу — башладығы төриги-шәрдиш.
Чанәнәси үчүн ол диләр чан,
Өз чаны үчүн диләр бу чанан.
Мән онунам, ол мөним әзәлдән.
Сахла бу әлагәји хәләлдән.
Еј чәрх! Бу әгд оландә моһкәм,
Бәлкә јох идин арада сән һәм.
Кәл төрки-төгәллүбү ситәм гыл!
'Танрыны арада көр, көрәм гыл!
Вөрмә гөвијә зәиф малың!

Душманлорә дуслар һәләлын!
Мәчнунуму санма кимсәдән көм,
Бир мәрди-рәһи-бәладир ол һәм.
Еј Ибни Салами-бисерәңчам!
Вилсән сәнә моқр едибдир ајјам;
Мәчнунә гојубдур ад — Лейли,
Ејләр сәни ад илә тәсали.
Сән ками-дил итә, мән бәләјәм,
Сән көнч дила, мән әждәһәјәм.
Эмма демәзәм ишин хәтәдир,
Нисбәт мәнә гәјәти-әтадир.
Гуртар мәни атадан-анадан,
Бир гәм јек олур ики бәладан!•
Дәрд илә гылырды нәләву аһ,
Әсбаби-тәчәммүлүндән икраһ.
Дәврадан едиб фәғану фәриад,
Бу шә'ри охурду ол паризад:

БУ ГӘЗӘЛ ЛЕЙЛИ ДИЛИНДӨНДИР

Хилафи-рә'јим илә, еј фәләк, мөдар етдин!
Мәни, күл итәр икән, мүбтәләји-хар етдин!

Мурури-өмрдә бир дөнмәдин мурадимлә,
Дөнә-дөнә мәнә зүлм етмәји шуар етдин!

Иһанәтидмә нәдир билмәзәм мурадын ким,
Әзизи-аләм икән хару хакисар етдин!

Умидвар идим әввал ки, бир нишат көрүм,
Бинаји-мәһнәтими инди үстүвар етдин!

Чәфа әлилә гылыб чак ләрдеји-сәбрим,
Наһан олан гәмими хәлгә ашикар етдин!

Вафадә вермәјә чан вермәдин мәнә мөһләт,
Мәни бу әһд вафасында шәрмсар етдин!

Бир өскәни мәнә јар ејләмәклә сән куја
Мәнимлә јар оланы өскә илә јар етдин!

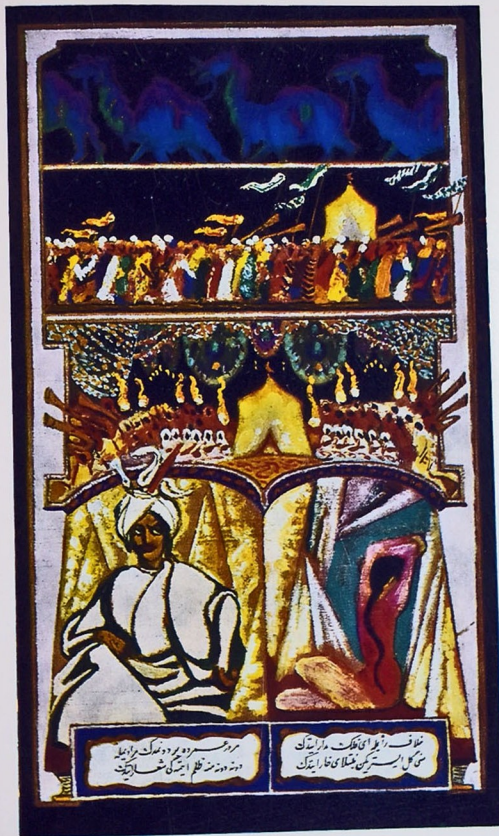
Мәкәр билинди, Фүзули, сәнә фәләк һалы?
Ки, варыны бу чәһанын јох е'тибар етдин!

ТӘМАМИЈИ-СҮХҮӘН

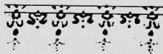
Ол нөв көрәнләр истрирабын,
Тәзинү чиләдән ичтинабын,
Ејләрләр иди куман ки, ол зар,
Бир өскә бәләјәдир кирифтәр,

Гылымыцдыр ол афитаби мүзәт,
Һичри-пәдәру фәрағи-мадор.
Дерләрдә: — «Һағиндир, еј сәмәнбу!»
Тутмушудун атан-анан илә ху,
Һала ки, булардан ајрылырсан,
Гүрбәт ситам олдугун билирсән!
Әфганинә һич мән' јохдур,
Сән кими јанан фәрағә чождур.
Эмма, бу имиш чү хәлгә адәт,
Сән һәм чәзә ејләмә зијадәт.
Гыз даим ата әвиндә галмаз.
Пәјвәстә анаја мөһр салмаз.
Лазым меји-гәфләт ејләјиб нуш,
Ејләрсән атан-анан фәрамуш».
Лейли бу сөзә гылырды играр,
Демәзди бир өскә мөһнәтиҗ вар.
Көрмәзди ону өзүнә лајиг
Ким, тә нә едә она хәләјиг.
Гыз һәр нечә олса јарә талиб,
Әлбәттә көрөк һәјәсы галиб.
Вир әһли-һәја, мин әһли-ибрам,
Исан илә олмаз иш сәрәңчам.
Ел тә һәси илә хәлу һахал,
Тәклифә дүшүб бәзәнди ол маһ.
Ол зиннәту зијбә зијбу зиннәт
Вир шакл илә верди зијби-сүрәт
Ким, ону көрәндә дерди көрдун:
Инсаф... камали-сәбри-Мәчнун!
Пирајәнис ол маһ иди афәт,
Пирајәдон артырыб ләфәт.
Вир һәддә ириши афитаби
Ким, олду ниғаб һүсни таби.
Чүн тутду әрус-хәлвәти-шам,
Тәмкин илә хәлвәтиндә арам,
Зүлмәт зијәјә олду галиб,
Јандырды мөшәһлини кәвакиб.
Әнчүм күһәри олуб шәбәфруз
Гылды шәби-тари гәјрәти-руз.
Күлчәһрә сәнәмләр олдулар чәм,
Һәр бир сәнәмин әлиндә бир шәм',
Расми-тәрәб етдиләр мүрәттәб,
Веш јүз бүти-күдрүхү шәкәрләб.
Јүз гөңчә данәһли маһпарә,
Күл сүју сәпәрди рәһкузарә,
Јүз күдрүх әлиндә мәчмәри-уд,
Ејләрди һавәји әнбәралуд.
Јүз маһлига олуб гинасаз
Готмушуду сәдәји-сәзә аваз,
Јүз һәркиси-мәст кәздириб чам.
Әһбабә верәрди чами-күлфам,
Јүз күл башы үзрә јүз тәбәг зәр,
Олмушуду нисар үчүн мүгәррәр.
Вир тәхти-раван ичиндә Лейли
Нә шөвкәтә, нә шүкүһә мејли,

Һәр ләһзә фәғану аһ едәрдн,
 Сәркәштәвү мүзтәриб келәрдн,
 Әдишеји-зәвгү ејшдән пак,
 Сејлабдә саи келәрдн хашак,
 Чүн јетди һәрәмсәрајә ол маһ,
 Дағылды олан рәфиғү һәмраһ
 Күл хәлвәти олдү сәһни-күлзәр,
 Дур олдү бұсағдан хәсү хар,
 Бәхт Ибни Сәламы етди акаһ:
 — Ким, олдү сәнә мүсәлләм ол маһ!
 Ол талиби-көвһәри-јеканә,
 Көвһәр һәвәсилә кирди канә,
 Нә көрдү ниғаб ичиндә бир нур,
 Көздән руһи-дилфүрузи мөстур.
 Көрм олдү маһәббәтин мәзағи,
 Тәрпәнди висалә иштијағи,
 Эл урду ки, ача ол ниғаби,
 Рәф ејләјә ортадан һичаби.
 Лејли деди: — «Еј һәрифи-ғабил!
 Сәнсән сәру сәрвари-гәбаил!
 Өвсафын ешитмишәм зијадә,
 Камилсән әдәбдәвү һәјадә.
 Мә'лум едибәм ки, Гаф та Гаф,
 Инсафына ел верибдир инсаф.
 Мән ким, дејиләм гәни, фәғирәм,
 Мейман демәјим, сәнә әсирәм!
 Зүлм ејләмәк етмә мән әсирә,
 Изһари-тәрәһһүм ет фәғирә!
 Көр чәнү тәнимдә изтирабым,
 Сор һали-дилим, ешит чәвабым!
 Маң мәктәбә кетдијим заманлар,
 Ниғзи-сәбағ етдијим заманлар,
 Бир шахә мәнә көрүндү, накаһ
 Олдүм пәри олдугундан акаһ.
 Чинниләр ичиндә ол пәризад,
 Үлфәт мәним илә гылды бүңјад.
 Һәр ләһзә дурар мәнә бәрәбәр,
 Дер ким: — «Бәниадәм етмә һәмсәр!
 Јохса гыларам дәмниндә фани,
 Бир зәрб илә һәм сәни, һәм ани!»
 Чох мәрк гылынды, олдү тәдбир,
 Бојунмдан алынмады бу зәнчир.
 Дәф олмады бу бәлијјә һәркиз
 Һәм ата, һәм ана олдү ачиз.
 Чүн булмады кимсә чәреји-кар,
 Мәндән ата-ана олдү бизар.
 Шејдалығым олдү аләмә фаш,
 Ниғрәт гылыр олдү јарү јолдаш.
 Сән һәм ки, бизим дијарә јетдин,
 Элбәттә бу гиссәни ешитдин.
 Һала ки, сәнинлә дүшүдү базар,
 Олдун дүри-әғлимә хиридар,
 Гарһымда һәм ол пәри дурубдур,
 Фејрәт гылычына әл урубдур.

Тэрк ет ки, бу вәсл бими-чандыр,
 Ыьж өзүна, һәм мана зияндыр!
 Бир нечо замаи таһаммүд ејла,
 Дарманһи ела, төвөккүд ејла!
 Ола ки, мүјссәр ола мәгусл,
 Сөндөн ачыла бу баби-мәслуд.
 Гөт' ола забани-тәһни-душмон,
 Һәм сән јетәсән мурадо, һәм мән».
 Ол садзәамир она инанды,
 Чинни хәбарин саһиһ санды.
 Вөһм етди ки, олса јарә васил,
 Нөгсан ола чану чаһә һасил.
 Чананә јолунда өмрү чаһи,
 Ол наһисин олду сәдди-раһи.
 Бир рәсми-гөдимдир чаһанда,
 Суд истәјөн, истәмәк зијан да.
 Чанан диләјөн чәфајә дөзмөк,
 Кәнч истәјөн әждаһәјә дөзмөк,
 Ешг әһли мөһәббәт етсә изһар,
 Әввал ону имтөһан едәр јар.
 Кәр көрсә онун чәфајә сабрин,
 Кәсрини едәр тәмам чәбрин.
 Кәр көрмәсә чөврә сәтһималын,
 Салмаз она сәјеји-висалын.
 Чүн Ибни Сәләмә бими-нөгсан,
 Ол вәслдә рузи етди һичран,
 Мејл етмади мүтлаг ол никарә,
 Һәркиз она гылмады нәзарә.
 Тәдбири-әлачә дурду гаим,
 Дәрдинә дава сорарды даим,
 Һәр ганда көрәрди әһли-тәхсир,
 Диванәсинә диләрди зәңбир.

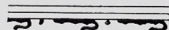
**БУ ЗЕЈД ВӘФАДАРЫН МӘЧНУНА ХӘБӘР
 КӘТИРДИЈИДИР**

вә
**ИБНИ СӘЛАМ ИЛӘ ЛЕЈЛИНИН ПЕЈВӘНДИ
 МҮҖДӘСИНИ ЈЕТИРДИЈИДИР**

Саһиһхәбәри-фәсанәпәрдаз,
 Бу төрз илә гылды гиссә ағаз:
 Ким, вар иди бир нәдими-надир,
 Зејд адлы, вәфаји-әһдә гадир.
 Мәшһур иди фәзли вү көмали,
 Мә'руф иди һүснү вү чәмали.
 Олмушду әсир бир никарә,
 Бүт зијли Зејнәб адлы јарә.
 Чәкмишди мөһәббатин чәфасын,
 Көрмүшду мәләмәтин бәласын.
 Ол ашиги-мүстәмәнди-мәһзун,
 Ејләрди һәмишә мејли-Мәчнун,
 Сөјләрди она көмали-ешгин,
 Устадына көстәрәрди мәшгин.
 Лејли әрә кетдијиндән ол зар,
 Тәһгиг илә олду чүн хөбәрдар,
 Мәчнунә өзүн јетирди филһал,
 Рәнки-рүһи-зәрди әшкдән ал.
 Долмуш көзү, пејкәри позулмуш,
 Нитгиндә төкәллүмү тутулмуш.
 Мәчнун деди: — «Еј вәфалы јарым!
 Гәм мәрһәләсиндә гәмкүсарым!
 Адәтчә көрүмәз ихтилатын,
 Һәр күнкүјә бәнзәмәз нишатын

Нолду сәнә, сөйлә, зар олубсан?
 Битагату бигәрар олубсан?
 Әгрәбдә иди бу күн макәр маһ,
 Кетдин* бу јана әзимәти-раһ?
 Гандан бу кудурат олду һасил?
 Нолду сәбәби-мәләләти-дил?»
 Зәјд ол хәси-хүшкә урду атәш,
 Суз илә деди ки: — «Еј бәләкәш!
 Дүн әхтәри-бәхтин олду тира,
 Дөвран ситәм етди сән фәғира,
 Јар, Ибни Сәләмә рузи олду,
 Рузи сәнә дәрду сузи олду.
 Јар өзкәјә олду шәм'и-мәһфил,
 Галды сәнә таби-аташи-дил.
 Әғјар илә олду јар Ләјли,
 Вар, инди сән ондан ол тәсәлли.
 Зәјә сәһни ол фәғану аһин,
 Сузи-шәбу аһи-сүбһаһин».
 Мәчнун ки, хәбәрдән олду акаһ,
 Кәрдунә Јетирди шә'леји-аһ,
 Вәһшиләр ичиндә ол кирифтәр
 Бир дәрә илә гылды нәләвү зар,
 Кәфғанә* кәтирди мару мури,
 Ағлатды вүһуши, һәм түүјури.
 Хамә кими јаш тәкүб дәмәдәм,
 Намә кими гәмәтин гылыб хәм,
 Јазды алыбан әлино хамә,
 Дилдарына бир итабнамә.

- * Ки етдин.
- * Ки әфғанә.

**БУ МӘЧНУНДАН ЛЕЈЛИЈӘ БИР НАМЕЈИ-
 ИТАБАМИЗДИР**
 вә
ПЕЈҒАМИ-ШИКАЈӘТӘНКИЗДИР

Дибачеји-намә нами-мә'буд,
 Гәјјумү гәдимү һәјјү мөвчуд.
 Ол пәрләкәши-һичаби-әсрар,
 Ким, әләми јохдан ејләди вар.
 Күн күзкүсүн ејләјән мүчәлла,
 Дүн түррәсин ејләјән мүтәрра,
 Чүн бир нечә һәмд тохмун әкди,
 Дәрди-дилини бәјанә чәкди:
 Ким, бу мүтәһәммили-бәләдән,
 Сәркәштәвү зару мүбтәләдән,
 Бир намә ки, мәһз дәрду гәмдир.
 Ишһари-шикајәтү ситәмдир,
 Ол дилбәрә ким, вәфасы јохдур,
 Бу ашгитинә чәфасы чохдур.
 Еј әлдә вәфасы олмајән јар!
 Әғјарына күл олан, мәнә хар!
 Нолду сәнә нәгзи-әһд гылдың!
 Сындырмаға әһди чәһд гылдың!
 Тәһнаһыгамы котирмадин таб
 Ким, ејләдин аризуји-һәмхаб?
 Тар олдуму олдуғун нишимән
 Ким, ејләдин онда шәм' рөшән?
 Инчидими дәрди-дил мәзачын?
 Ким, олду тәбибә әһтијачын?
 Пәжмүрдами олду сәрни-дилчу
 Ким, чәһлә вермак истәдин су?
 Бөдһаһны етди гәсди-күлзар

Ким, бөлгө урулду рөхнөй-хар?
Нө бим илө нифзи-көвһөр етдин
Ким, бөстеји-өгди-шөвһөр етдин?
Мучиб нө иди мөни унутдун,
Төрким гылыб өзкө жар тутдун?
Һәр ләһзә олуб күвәһи-һалим,
Хаки-дөринә сиришки-алим,
Мүтлөг күзөр ејламазми олду,
Мөндөн хөбөр ејламазми олду?
Аја нө иди бу бивәфалыг?
Биканөлөр илө ашиналыг?
Чөкдин жени жарыны көнөр,
Рүхсәтмидир инди әски жарө?
Мөндөн иди мөһнәтү мөләли,
Хош олду ола онуила һалын?
Мөн әһдү вәфаја алданардым,
Әддиндә вәфа ола, санардым,
Билдөздим ола зәһф рәјин,
Нөгсәни ола төмам ајин.
Көфтарин ола мәһимлә даим,
Көһлүн ола өзкө илө гаим,
Заһирдә мөһимлә оласан жар,
Ватиндә тутасан өзкө дилдар.
Сөндөн ман олам чаһанда бөдһам,
Бир наму ншаны јох, ала кам.
Мәзурсен, еј никар, мәзур!
Бу дөвр иләдир зәманә мөһнур,
Күл гөһчәлијиндә хар иләндир,
Ачылса бир өзкө жар иләндир.
Әлиндә тикан чөкөр азабин,
Фәслиндә һаким алыр күлабын.
Еј аризүји-дили-фикарым!
Ғәһри чоһу мөһри аз никарым!
Еј ады олан вәфадә мәзур!
Чисмидәки чан, көзүмдәки нур!
Сөвдаји-димагымын олачы!
Базари-чунунумун рөвачы!
Сән мөһр-чөмәлү мөһчөбинсән,
Ғәјәтдә ләтифү назәһинсән,
Мөн хар мизачү хак хујәм.
Бәс түнд зөбан, тирә рујәм.
Сән һали-дил илө ејләјиб ар
Дөрсөн ки: «Сәнә нө нисбәтдин вар?»
Мөн һәм сәнә сөјләдим мувафиг
Ким, мөн сәнә, сән мәнә нө лаиг?
Мөн худ олубам хөјалә гане,
Сән ләјигин истөсән, нө мане?
Әмма мөнү сөндөн өзкө чөхдур,
Ким, сөзләри биздән өзкө јохду.
Көрдүкдә мән ејләјөн вәфәји,
Билдикдә сән ејләјөн чөфәји,
Аја кимә бивәфа дөјәрләр?
Кимин ишини хәтә дөјәрләр?
Јахшымыдыр ејләмәк јаман ад

Ким, гылмаја кимсә хөјр илө јад?
Сән көрчи тутуб хилафи-адөт,
Бир өзкөјә бағладын ирадөт,
Чөхдур сәнә мөн кими чикәрхун,
Һәр кимә ки, бахдын, олду мәчнун.
Мөн ким, көсөјин дөрөм сәлами,
Сөндөн чөкөјин бу интигами,
Тутмаг диләрәм сәнин кими јар,
Әмма әчөб әр* сәнин кими вар?!
Пејвөддини гејр илө ешитдим,
Билләһ ки, бөси тәәччүб етдим.
Еј чешмеји-аби-зиндөкани!
Сән чаным ичиндәсән нифәни!
Бир ләһзә көзүмдөн олмадын дур,
Вәслии нечә олду гејрә мөгдур?
Көр Ибни Сәләмә нури-Лејли
Бир вәчч илө ејләмиш төчәлли,
Лејлидән олан хөјалә көрмүш,
Өз вәһимәсилә ејш сурмүш,
Лејли демәсин, мәнә гөриңдир
Ким, она хөјәли һәмнишиндир,
Мәчнундан едөрм ол чүдәһиң?
Ким, гејр илө едә ашиналыг?
Еј көһәри-тач тачи-тарак!
Мәсудуна јетдијин мубарак!
Әһаб јыгыб, төрөб гылыб шад,
Бу хөјр иши ејләјиндә бунјад,
Чөх зөвг илө чөкдмин интизари
Ким, јад едәсән мөһи-фикари,
Сән худ демәдн ки, бир гудум вар,
Бојунда төриг илө јолум вар.
Көр сандын исе ки, биһзүрөм,
Шәјәстеји-сәрвөти-сүрүрөм,
Шөрт иди мәнә һәм етмәк е лам,
Та мөн һәм алам бу бөзмдән кам.
Лилләһилһәмд әлим дејил дар,
Чан кими нугудә гүдрөтим вар.
Вөр сандын исе ки, натәванәм,
Азурдеји-мөһнәти-чаһанәм,
Һәм шөрт иди үзр гылмаг ирсал,
Етмәк мөһи бир сөз илө хошһал.
Нә бөлгө едиб, нә өјлө, еј күл!
Јахшымыдыр ејләмәк тагафүл?
Еј чаным ичиндә чәнә дүшмөн!
Һәр нечә ки, дүшгәнәм сәнә мөн.
Ајини-гөдимини улутма!
Мин јар тут, өзкә хуј тутма!
Гејр илө оландә шадү хүррөм,
Тәғрибилә јад гыл биши һәм.
Нәшг ет бу мураббө һәрирә,
Көр ону, биши көтир зәмирә:

* Әкәр

МҮРӨБӨ

Гейр илэ һэр дөм нәдир сейри-күлдүстан етдижин?
Бөли едиб, хәлвәт гылыб, јуа лүтфу еһан етдижин?
Әлд бујадын мүрүвәтдирми иран етдижин?
Ганы, еј залым, бизимлә әһдү пејман етдижин!?

Ләһзә-ләһзә мүддәиләр пәндини күш ејләдин,
Гана-гана гейр чами-шөвгүнү нуш ејләдин,
Варә-варә әһдү пејмани фәрмуш ејләдин,
Ганы, еј залым, бизимлә әһдү пејман етдижин!?

Гейрә салыб мейрини бизән совутдун агбәт,
Тәри-мәри етди, тәри-зүям тутдун агбәт,
Әлдләр, пејманлар етмишдик, үнүтдүн агбәт,
Ганы, еј залым, бизимлә әһдү пејман етдижин!?

Чүрмүмүз нолду ки, биздән ејләдин бизарлыг?
Биз гәмин чәкдик, сән етдин өзкәјә гәмхарлыг?
Сизлә адәт бумудур? Бөјлә олдуру јарлыг?
Ганы, еј залым, бизимлә әһдү пејман етдижин!?

Чәрх тәк бәдмәһрлик рәсмини бујад ејләдин?
Јахшы адын вар икән, дөндүн јаман ад ејләдин,
Дөнә-дөнә бизи гәмнак, өзкәни шад ејләдин,
Ганы, еј залым, бизимлә әһдү пејман етдижин!?

Көплүмүз, минбә'д, зүлфүнчүн пәришан олмасын,
Вагрымыз лә'лин һавасилә дәхи ган олмасын,
Винифасән! Чешмимиз јадиһлә кирјан олмасын,
Ганы, еј залым, бизимлә әһдү пејман етдижин!?

Вә'деји-вәсл илә алдын сәбримиз, арамимыз,
Олмады бир күн висалындан мүәссәр камимыз,
Кечди һичр илә, Фузулидән бәтәр ојјамимыз,
Ганы, еј залым, бизимлә әһдү пејман етдижин!?

ТӨМАМИЈИ-СУХӘН

Пајанә чү јетди сә'ји-хамә,
Тәслим олунду Зейдә намә,
Мәктубла Зейд олуб сәбүкпәр,
Әзә ејләди өјлә ким мәбүтар,
Чүн јетди никар олан дијарә,
Мәкр илә висалә гылды чарә,
Әфсун илә урду сәһрдән дәм,
Та Ибни Сәләмә олду һәмдәм,
Лејлинин ешитди вәсфи-һалин,
Кејфијәти-мәһнәтү мөлалин,

Деди: — «Билирәм нәдир давасы,
Үш јазылды мөндәдир дуасы».
Вагладди онун сөзүнә ихлаһ,
Хәлвәткәһни-турба гылдылар хас.
Чүн Лејлијә Зейд олду василә,
Мәгсудини етди бәхт һасилә,
Бир дәм отуруб кәлиб тәһилә,
Әл урду раван чыхарды намә,
«Тә'виз» деди вә гылды тә'зим,
Әввәл өпүб ондан етди тәслим,
Чүн намәни алды Лејлији-зар,
Ол намәдән алды буји-диллар,
Билди ки, бир өзкә гејддир бу,
Нә нүсхеји-Әмрү, Зейддир бу,
Чүн намәјә гылды бир назарә,
Чан кисвәтин етди пара-парә,
Ол фејзи билиб өзүнә игбал,
Көз мәрдумунә бујурду филһал
Ким, дүрр ала бәһри-чешми-тәрдән,
Лә'л ала хәзанеји-чикәрдән,
Ол намәни ејләјә нисарын,
Әфзун едә гәдрү е'тибарын,
Чүн дүрчдән алды дүрри-мәкнун,
Мәктубу охду билди мәзmun,
Фәһм етди мәанијү ибарәт,
Билди нәјәдир олан ншарәт,
Чанына гылыб итаб тә'сир,
Ол намә чөвабын етди тәһрир.

**БУ ЛЕЈЛИНИН МӘЧНУНА ПЕЈҒАМЫ
ЧӨВАБЫДЫР
вә
УЗРУ ИТАБЫДЫР**

Бу төрз илә килки олду чари
Ким, әввали-намә; нами-бари,
Ме'мари-бинаји-әгдү пејванд,
Вәһһаби-әтаји-мәлү фәрәнд,
Изаһари-вүчуд едән әдәмдән,
Ичади-һүдуд едән гидәмдән,
Мәшһәтеји-шаһиди-зәмәнә
Султани-буләнд аситанә.
Бу намә ки, бир фикардәндир
Јә'ни мәни-бигәрардәндир,
Вир саһиб-иззү е'тибарә,
Еј'ни Мәчнун-дилфикар!
Еј хак бүсәтү хар бәстәр!
Ками-дили-тәнкү дидеји-тәр!
Һәр тө'нә ки, ејләсән ревәдыр,
Сәндән хәчиләм, үзүм герадыр.
Бәсдир мәнә чәкдијим хәчәләт,
Шәрмәндәлијимдәки маламәт,
Чүн мө'тәрифәм ки, вар күнаһим,
Әз лүтфунү ејлә үзрхәним.
Мән көвһәрәм, өзкөләр хиридар,
Мәндә дејил иктијари-базар.
Дәвран ки, мәнә мөзадә сәлдү,
Вилмән ким иди сатан, ким алды?
Олсәдә мәним бир иктијарым,
Олмаз иди сәндән өзкә жарым!
Кәр төһмәтә олмушам кирифтәр,

Икраһ илә мөндән олма бизар.
Вир дүр дејилән ки, ола һәккак,
Алдыда тәсәррүфүндә чалак,
Кәр Ибни Сәләмә дилфирузәм,
Шәм'и-шәбу афғатаби-рузәм,
Ганә'дир ирағдан ала бир нур,
Мән ондану мөндән ол ола дур.
Дур олса кәрәр фүрүгү табым,
Олдудга јахын, чәкәр азабым.
Фикр етмә ки, мән нишатмәндәм,
Вир дами-гәм ичрә пајбәндәм,
Нә зәһреји-сејри-кучави куј,
Нә таби-тапанчеји-сөрү руј,
Каһи һавас ејләсәм фәғанә,
Әввәл ана истарам бәһанә.
Ја атаву ана ејләрәм јад,
Ја сөһбәти-һәмнинишүнү һәмзад,
Кәр рәхтими етмәк истәсәм чак,
Хәјјатына олурам гәзәбнак
Ким, ејблидир бу дәмүнү чәјб,
Чәнд ејлә ки, заһир олмаја ејб.
Каһи тәләб ејләсәм висалын,
Вилмәк диләсәм ки, нолду, һалын,
Вир чешмә јана олуб рованә,
Ғүсли-бөдән ејләрәм бәһанә,
Тәһна олурам орада үрјан,
Муһи-сәрим ејләрәм пејришан,
Ајиндә ејләрәм никаһи,
Һалын көрүрәм сәнин кәмаһи.
Војунмда јох өзкә төвгдән бар,
Лә'лимдә булунмаз өзкә көфтар.
Војунм голуну диләр һавәдән,
Лә'лим лабини сорар сөбадән.
Чандан гәмин ичрә наүмидәм,
Шәмшири-чәфа илә шәһидәм,
Ганлы кәфнимдир, ал пәрдә,
Мән курдәјәм, сағынма әрдә.
Кәл шәм'и-мәзарым ејлә аһин,
Зијби-ләһәд ет ғүбар-раһин.
Мән бүлбүли-бағи-фирғәтәм зар,
Әмма, гәфәс ичрәјәм кирифтәр.
Вилмәм бу гәфәсдә нола һалим,
Сындырды бәла пәр илә балим.
Вир вәһши илә кәр етмишәм ху,
Мүстәвчиби-сарзәниш дејил бу.
Вәһшиләр имиш сәнинлә һәмдәм,
Һәмрәнк олубам сәнинлә, мән һәм.
Еј ашиғи-мүстәмәндү мәнчур!
Тутғыл мән-мүстәмәнди мө'зур!
Сөбр ет нечә күн, ола ки, көрдүн,
Бу күндлери ејләје дикөркүн.
Анчаг, өзүнү, низар санма!
Сәркәштеји-рузикар санма!
Бу ше'ри кәр охусан дәмәдәм,
Мө'лумун олур мәним гәминдәм һәм:

БУ МҮРӨВӨӨ' ЛЕЈЛИ ДИЛИНДӨНДИР

Кирибан олду рисвалыг элиле чак, дамен һәм,
Мөна рисвалыгымда дуствлар тө'н етди, дүшмөн һәм,
Рәһи-ешг ичрә чан гылдым кирифтаһи-бәла, төн һәм,
Бу јетмәзми ки, бир дәрә артырырсан дәрдимә сән һәм?

Әкәр тутсам гәмим елден ниһан, сәбру гәрарим јох,
Ва көр шәрһи-гәми-пунһаным етсәм, гәмкүсарим јох,
Әсири-бәнди-зинданәм, әлимдә ихтијарим јох,
Бу јетмәзми ки, бир дәрә артырырсан дәрдимә сән һәм?

Олудбуяр әшқи-хунаб илә күлкун чәһреји-зәрдим,
Јаныбдыр атоһи-һичранә чани-дәрәдпәрвәрдим,
Чәфаји-чәрхи-кәчрәфтар әлиндон вар мин дәрдим,
Бу јетмәзми ки, бир дәрә артырырсан дәрдимә сән һәм?

Кәһи шөвги-висалү, кәһ бәлаји-һичр илә зарәм,
Өзүм һәм билмәзәм дәрдим надир, мән нечә бимарәм,
Гәми-ешг ичрә бир дармани јох дәрә кирифтарәм,
Бу јетмәзми ки, бир дәрә артырырсан дәрдимә сән һәм?

Чүдә сәндән бәлаву дәрди-һичран илә тутдум ху,
Гылыр һәр дәм мәнә бидад дәрә ајру, бәла ајру,
Бәлаву дәрә дүшдүм рузикарым бәјлә, һалым бу,
Бу јетмәзми ки, бир дәрә артырырсан дәрдимә сән һәм?

Тәбиби-ешгә чүн изһар гылдым дәрди-пунһани,
Мәни-бимарә мүтләг олмады бир сәһһәт имкани,
Әзәлдон вар мин дәрдим ки, јохдур һич дәрмани,
Бу јетмәзми ки, бир дәрә артырырсан дәрдимә сән һәм?

Фүзули, һәр заман бир тө'н илә багрым гылырсан ган!
Әчәб билмәзми сәһһәт ким ештән кәчмәк дејил асан?
Вилыр сән дүшмүшәм бир дәрә ким, јохдур она дәрман,
Бу јетмәзми ки, бир дәрә артырырсан дәрдимә сән һәм?

ТӨМАМИЈИ-СУХӘН

Јазылды чү намәјә гәми-дил,
Зејдә деди: — «Еј һәкими-камил!
Тө'винин илә хош олду һалим,
Зәил олубан гәмү мәладим.
Хәттин мәнә нүсхәји-сәфадыр,
Тө'винин әсәр гылыр дуадыр.
Һәр күн кәлү јаз бәјлә тө'вид,
Та сәһһәтә тутмаг ола үмид,
Бир јазылы нүсхә вар мәнә,
Биллаһ, бәлә ал ону кәдәнә,

Кәрчи билирәм ону ки, хәтдир,
Билмән ки, сәһһә, ја гәләтдир.
Илагина вер кәмали-изаһ,
Кәр вар исә сәһһә, ејлә ислаһ!
Тәҗриб илә верди Зәјлә мәктуб,
Бәјлә кәрәк аһли-әглә үслуб,
Мәчнунә чү нама олду васил,
Дур көрдү әгиғинә мугабил.
Мәфһүмдән етди кәсби-мәғнуд,
Јејли төрәфиндән олду хошнуд.

БУ МЭЧНУНУ АТАСЫ СӨҮРАДӘ БУЛДУҒУДУР
 вә
 НӘСИҖӘТЛӘ ИСЛАҤИНДӘН АЧИЗ ОЛДУҒУДУР

Тәһрир ғылана өһли-инша,
 Бөдә бу мисалә чәкди тугра
 Ким, гүсәҗи-дәһр мүбтәласы,
 Мәчнуни-шикәстәнин атасы,
 Галмышды мәләмәт ичрә дүн-күн,
 Нә күнү күн иди, нә дүнү дүн.
 Кетмиш иди өлдән ихтијари,
 Күндүз сабри, кечә гәрари.
 Ғылмазды төрөддүндә тәҗисир,
 Булмазды бу дәрә һич тәдбир.
 Бир күн ону етдиләр хәбәрдар,
 — «Кеј пири-шикәстеји-диләфкар!
 Дүн Лејли атасы ол сијәддил,
 Ол мүн ими-сүфлә, пири-чанил,
 Сөрхејли јанында дад едәди,
 Мәчнуни-һәзини јад едәди:
 «Ким бу дәли һәкме олмајыб рам,
 Хәлғә бизи ејләр олду бәднам.
 Пәјвәста бизә јетәр бәласи,
 Новфәл гәзәбиндән ет гијаси.
 Һәр нечә ки, тәндә чаны вардыр,
 Намусумуза зијаны вардыр.
 Чүн мәһзи-шәр олду зати-әфи,
 Ваҗиб көрүнүр мудам дәфи.
 Намус бизәм дејил, сәниндир,
 Дәф ејләјә көр ки, дүшмониндир.
 Чүн ким зәрәриндә көрдүләр һәф,

Әәм ејләдиләр ки, едәләр дәф.
 Јадын дејил, ејлә оғлуну јад!
 Ғыл чәрә ки, дүшмөн олмаја шад.
 Ол пир дүшүб мин изтираба,
 Начар өзүн вериб әзаба,
 Сәһраләре тутду сејл тәк ру.
 Чәһд илә јүјүрдү кәзди һәр су,
 Мәнзил-мәнзил сиришки Ғанын,
 Рәһбәр ғылыб истәди нишанын.
 Чүн кечәјә күндүз олду тәҗир,
 Олду кечә зүлмәти чаһанкир,
 Рәф олду әләмеји-мәнзил,
 Ол пирә төрәддү олду мүшкил.
 Сәркәштә кәзәркән ејләјиб аһ,
 Бир шәлә она көрүндү наһаһ,
 Ол пири олуб дәлили-раһи,
 Руз етди ол од шәби-сијави.
 Санди олу јандыран әрәбдир,
 Хәјли һәшәм ол ода сәбәбдир.
 Пәрванә кими үз урду һарә,
 Чүн јетди вә ејләди нәзарә,
 Көрдү ки, бу шәлә бир нәфәсдир,
 Нә шә леји-чирми-хару хәсдир.
 Мәчнунундур бу аһ-сәркеш,
 Чәкмиш, урмуш чәһанә аташ.
 Гәт'и нәзар ејләмиш чәһандан,
 Кетмиш сәру чешмү чисмү чандан.
 Нә мүлк, нә мал чүстчусу,
 Нә ата, нә ана аризусу.
 Кетмиш јелә бәрки-е-тибари,
 Ол галмышу мәрк интизари.
 Ол пир чү көрдү оғлу һалын,
 Тәкдү рухи-зәрдә ашки-алын.
 Јаһында отурду зару гөмнак,
 Әл урду ки, чәһрасин едә пак.
 Ол сијфә ачды чешми-пүрнәм.
 — «Кимсән! — деди, — еј мәнимлә һәмдәм!
 Көр елчи исән, јетир пәјамын!
 Вер мүҗдәсин ол мәһи-төмамын!
 Вәр* јолчу исән, отурма гафил!
 Әәм ејлә, көзәт бир өзкә мәнзил!»
 Ол пир тәзәрре етди ағаз:
 — «Кеј нәгди-һәјәтә кисепәрдаз!
 Мән дурчәмү сән дури-шәбәфруз,
 Јәни атаман мани-сијәһруз!
 Еј һасили-мәзари-вүчүдим!
 Веј әмр хәсарәтиндә судим!
 Еј чөһәри-чанымын һәвасы,
 Веј дидеји-бәхтимин зијасы!
 Дәрдим оласан мәним пәһаным!

* Ва әкәр.

Фохрим, шарафим, үмидкаһим.
 Мәндән бу сәрир олаңда хали,
 Сән оласан өһли-мулкә вали.
 Хәлг едә сәни көрөндә јадым,
 Баги сәнин илә ола адым.
 Кәр тифлилиңдә мәстү бибак,
 Сәһрајә дүшүб, јахан гылыб чак,
 Олдуң рәһи-ешг ичиндә мөшһур,
 Мә'зур идин ол заманда, мә'зур!
 Һәр вәгтдөдир бир әмр гәлиб,
 Һәр әһддөдир бир иш мүнәсиб.
 Неврәсләрә ешг бир һүнәрдиң,
 Сәрһәдди-кәмалә раһбәрдиң.
 Һала ки, мөгами-әгл булдуң,
 Тәһсили-кәмалә гәбил олдуң,
 Сөндән нә рәва бу мәчаралар,
 Сәрмаңеји-ејб олан сөдәләр.
 Кәр гәфия идин, ол инди ағил,
 Сәһраларә дүшмә, көзмә гәфил!
 Вәһшиләр илә һөдир бу бирлик?
 Инсан илә хош дејилмиң дирлик?
 Вәһши илә вәһши, тејр илә тејр,
 Һәмчһис илә хошдур ејләмак сејр.
 Рәһи ет мәни-заруң намурадә,
 Гојма бу мәһәггәтү бәләдә.
 Кафурваш олду мишкнабым,
 Бу сүбһдә сәнәсан афтабым!
 Олмаг әлифим гәрнеји-дал,
 Мејлим синә олмағунадыр дал.
 Дөвран ситәмилә чана јетдим,
 Мән өзкә дијар әзмин етдим.
 Кәл, тапшырајым сәнә мөгамым,
 Зәбт ејлә бусәтү еһтирамым!
 Нә суд һәмишә мәстликдән,
 Нә фәидә бүтпәрәстликдән?
 Еј мәст, кәмали-һиддәтиндән
 Јохдур хәбәрин гөбәһәтиндән!
 Ол ләһзә ки, һушијар олурсан,
 Әлбәттә ки, шәрмсар олурсан.
 Еј бүткәдәләр сәнәпәрәсти!
 Чүн раф ола бу һичаби-масти,
 Мәзмум олуб етдијин бу һаләт,
 Әлбәттә, сәнә јетәр хәчаләт.
 Вир дилбәрә вер көнүл ки, даим
 Вунјади-сәбаты ола гаим!
 Кәр олса јолунда бу чәһан хак,
 Дамани ола гүбәрдән пак.
 Сән сејди олан хүчәстә шәһбаз,
 Һәр ләһзә гылыр бир әлдә пәрваз
 Кәһ Новфаладир мүтһи-фарман,
 Кәһ Ибни Сәламә муниси-чан.
 Сән — бөјлә бәләләрә кирифтар,
 Ол — өјлә чирағи-бәзми-әғјар.
 Шәрм ејлә, бу ешгбазлыгдан,

Бифаиде чанкүдээлэгдди!
Жохдур чу бөгәси рузикарин,
Фәрз ејлә ки, олду јар јарин,
Вәсл етмә онула ким, билирсән
Вир күн олур ондан ајрыллырсан.
Тәрк ејлә бу һәрәз-һәрәз сөјри,
Јад ејлә илаһи, анма гејри!
Ким, һәфсә мөядү мәрчә олду,
Гәт ет она сөз ки, мөттә олду,
Һәг сәһи-дөһрү каркөһди,
Бунда әмәл етмәмак күнөһди,
Һәр кимсә кәрәк кәлән мәнәлдә,
Бу каркөһ ичрә бир әмәлдә.
Һәр ким нә әмәл ғылырса бунјад,
Муздуну вөрө әмәлчә устад.
Еј каркөһ-чанә дәхил,
Сән һәм әмәл ејлә, олма гағил!
Вағт олду сәфәр ғылам чәндан,
Аварә олан бу хакиданан!
Вағт олду вөрәм фәнајә тәхтим,
Гәдр илә чәкәм бөгәјә рәхтим.
Кәл јанымә, ејлә фикри-һалым!
Виканәјә вермә мүлкү малым!
Чүн ону јығынча чәкмишәм рәнч,
Гыјма ки, һәсиб-гејр ола кәнч.
Ешгин, билирәм ки, бөјлә галмаз,
Данм сәни гәм бу һалә салмаз.
Бөхтин ојананда бу јухудан,
Һирсин јоруланда чүстчудан,
Горхум бу ки, өзкә ола һалым,
Дунјадә нә мән галам, нә малым.
Викәслик олуб сәнә мүгәррар,
Викәс оласан мүдам, бизәр-
Агил киши дурбин карәкдир,
Дунјадә үмид бир дирәкдир*.
Чүн пәнди түкәтди ол хирәлдөнд,
Мәчнуна тәфавүт етди ол пәнд.
Дөвләтли сөзүнә олду маил,
Вир фикр еләди ки, ола агил,
Гәт едә саласили-чүнуни,
Сөвдасынын олмаја зәбуни,
Тәрк ејләјә аризуи-дилдар,
Ешгә дәхи олмаја кирифтар.
Әмма јенә ешг шаһријари
Фәрманинә чәкди ол фикари:
— «Кеј вари, олан мәним чәһанда!
Нән* вар сәнин, бу чисмү чәнда?
Чанә тәмә' етмә ким, мәнимдир!
Тәрк ејлә тәни ки, мәскәнимдир!

Мәндән кемү чану тәндән ајрыл!
Гој вардығын, өзүнлә сән бил!
Күлбун кими ганы чүшә кәлди,
Вулбүл сифәти хурушә кәлди:
— «Кеј ејни сәләһ олан бәјани!
Вәзи мәнә афијәт нишани!
Мән һәм буна гәйләм ки, пәндин
Мәзһун-кәлами-судмәндин,
Нисбәт мәнә хәјрдир, дејил шәр,
Кәр олса ешитмәји мүјәссәр.
Кәри сөзүнә гулаг тутудум,
Нә суд, ешитдимү унутдум.
Сән демә ки, тут хәбәр сөзүмдән
Ким, јох хәбарим мәним сөзүмдән.
Ешг алды дарунимү бируним,
Кетди јелә сәбр илә сүкуним.
Мән әглә тәвәччәһ ејларәм чох,
Сөвдә јолуму тутар ки: — Јох, јох!
Сән гәнданү тарки-ешг гәндан?
Ешги-әзәли чыхармы чәндан?
Тә'нин ситәмилә чанә јетдим,
Тәрк ејлә мәни чу тәркин етдим!
Лүтф ејлә, заман-заман вериб пәнд,
Ислаһымә олма аризумөнд!
Артар әләмим бу мәчәрәдән,
Атәш кими чүнбуши-һәвәдән.
Вир шишә ки, олду парә-парә,
Пәјвәндиңә һич вармы чәрә?
Тәклифими ғылма ханиманә,
Кәр сүрәти-кәрдизи-зәманә,
Чүн сән һәм ону гојуб кедирсән,
Онда мәни әләјиб недирсән?
Анчар мәнә әри-мүлкү мал ет!
Оғлуну өзүн кими хәјәл ет!
Фәрз ејлә ки, малә олду вали,
Кетди, јенә гејрә гојду мали*.
Ол кишвәри-ешг падишаһи,
Ол өвчи-болаву дәрд маһи,
Узр илә ғылырды ејләјиб аһ,
Вабасына шәрһи-гәм ки, накаһ
Ләраан олубан тәни-һәзини,
Ган долду голундан аситини,
Әл верди атасына тәһәјјүр.
Мәчнун деди: — «Ејләмә тәфәккүр!
Фәсд ејләди ол бүти-пәризад,
Ниш урду онун голуна фәссад,
Ол зәхм әсәри көрүндү мәнәдә,
Виз бир руһуа ики бөдәндә.
Виздә икилик нишаны јохдур,
Һәр биринин өзкә чаны јохдур.
Сән санма ки, олду ол, мәнәм мән,
Вир чан илә зиндәдир ики тән,
Хүррәм олурам, о олса хүррәм,

* Нәјин.

Ғәм жетсә она, мәнә жетәр ғәм*.
Ол пир чү вағиф олду һалә,
Инсаф жәтирди ол кәмалә.
Билди ки, дежил бу нәгш батил,
Олмаз һижәл илә ешг заил.
Миһбә д нәсиһәт етмәз олду,
Тә'н илә фәзиһәт етмәз олду.
Тәрк етди тәриҗеи-низани,
Номид олуб ейләди видани.

БУ МӘЧНУН АТАСЫНЫН ТӘРКИ-НИЗА
ЕТДИЈИДИР
вә
НАЧАР ҺӘСРӘТЛӘ ВИДА ЕТДИЈИДИР

— Кеј риштеји-көвһәри-мурадым!
Ајинеји-һүсни-е'тигадым!
Бир ләһзә мәнә тәрәһһүм ејлә!
Көфтарым ешит, төкәллүм ејлә!
Пәрваји-мәни-шикәстәһал ет!
Әми-сәфәр ејләдим, һәләл ет!
Нахош сәнә мәнән иди әһвал,
Мән кетмәли олдум, инди хош гал!
Зинһар, шикәјәт етмә мәнән,
Иҗчикли һекәјәт етмә мәнән!
Дирдиклә чү сәндән алмадым кам,
Тусәнијә дүшдүн, олмадым рам.
Будур кәрәминдән ялғимасым
Ким, тутасан өлдүјүмдә јасым!
Һәр ләһзә едиб фәғану зары,
Торпагыма едәсән күзәри,
Тәклифи-нишәтү- ејш гылмән
Ким сән дејәсән. «бу расми билмән»
Фәриядү фәғандыр әсли-матәм,
Сән худ бу рәвишдәсән мүсәлләм.
Өз адәтин илә нәлә ејлә,
Әчрини мәнә һовалә ејлә!
Будур ғәрәзим ки, дустү дүшмән,
Көрсүн сәни, ејләјәндә шижән.
Викәслијим олмаја мәнә ар,
Мә'лум едәләр ки, варисим вар».
Чү гылды вәсијәт ол пәришан,
Дөндү евә кәлди зарү кирјан.

Дөрдү алам етди ону рөнчүр,
Галмады һәјаты шәм ине нур.
Дәрдино булунмаз олду дәрман,
«Мәчнун!» деди, верди агитбат чан.
Дүнјајә үмид тугмаг олмаз,
Һәркиз өлүмү унутмаг олмаз!
Хош ханеји-ејшдир бу алам,
Дәрда ки, дејил асасы мейкәм.

БУ МӘЧНУНУН АТАСЫ ВӘФАТЫНДАН
ХӘБӘРДАР ОЛДУҒУДУР
вә
МӘЗАРИНӘ ЈОЛ БУЛДУҒУДУР

Саги, меји-лаләфам јохму?
Дөзмән бу хумар, чам јохму?
Өлдүрдү мани гәми-ниһани,
Јохдурму шәраби-әргәвани?
Ғәм дәф инә, дурма, ејлә төдбир!
Өлдән кәләни кәл етмә тәсир!
Дүнја ки, никари-дилрүбадир,
Зинһар, инанма, бивәфадир.
Сән кәрчи олубсан она мәфтун,
Олдур төләбиндә сөндөн әфзун.
Сәнсэн она чәһл илә төләбкар,
Олдур сәнә елм илә һөвадар:
Һәр нечә ки, она миһмансан,
Ејшү тәрәбилә камирансан.
Ондан сәфәр ихтијар едәндә,
Гүрби-һәгә үз тутуб кедәндә,
Көз сүрмәси ејләјиб гүбарын,
Та мөһшөр олур никаһдарын.
Јолунда өзүн верәр фәнајә,
Сахлар, сәни тапшырар бәгајә.
Һәр ким ки, бу нүктәдәндир акаһ,
Дөвғрани-фәләкдән етмәз икраһ.
Һәм дирликдә азабы олмаз,
Һәм мөвтдөн ичтинабы олмаз.
Бир күн ахыдыб сиришки-күлжун,
Нәчд үзрә отурмуш иди Мәчнун,
Мин тә'н илә бир чәфачы сәјјад,

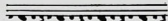
Ол заре жетинди гылды фөрјад:
 — «Кеј ардан ел ичинде ари!
 Веј нагис олан ајари-кари!
 Јох сөндө нишани-наму намус,
 Әфсус ки, арсызсан, әфсус!
 Инсаф дејил ситөмдө исаф.
 Инсафсыз олдугуна, инсаф!
 Дирликдө атаны етмөдин шад,
 Бари гыл ону өлөндө бир јад!
 Чан верди мөһөббөтиндө ол пир,
 Јад ејлөмөдин, нөдир бу төгсир?
 Јохдурму чибиллатиндө азөрм?
 Аллаһдан ејлөмөзмисөн шөрм?»
 Мөчнунө бурахды ол сөдә суз,
 Артырды фөганын ол сижөрүз,
 Баран кими даша урду башын,
 Меј кими әјагө төкдү јашын,
 Гөбрин соруб истөди нишанө,
 Олду көзү јашы төк рөванө.
 Чүн көрдү атасынын мөзарын,
 Шөм' ејлөди она чисми-зарын.
 Тари-төнө дөрдү таб верди,
 Дил атөшү дидө аб верди.
 Лөвһ ејлөди көксүнү мөзарө,
 Дырпаг илә гылды парә-парө.
 Бағрына басыб мөзари-пакин,
 Күл јапрагы етди лөвһи-хакин.
 Әфган илә тазә гылды матөм,
 Әфганы ичиндө дөрдү һәр дом:
 — «Кеј банији-бун'еји-вүчүдим!
 Усјани зијан, ризасы судим!
 Иршаднын билмөдим гөнимөт,
 Јүз вај ки, фөвт олунду фурсөт.
 Јүз һөјф ки, тутмадым тәригин,
 Вир нечә күн олмадым рәфигин.
 Фејзин мәнә олмады мүјәссәр,
 Сөн хөјр дөдин, мөн ејладим шөр.
 Чөвр илә сөнө чөфалар етдим,
 Јанлыш вардым, хаталар етдим.
 Еј дөвләтим, олма дур мөндон!
 Веј шөм', көтүрмө нур мөндон!
 Олсам гами-аламө кирифтар,
 Анчак сөн идин әнисү гөмхар.
 Һәмразим идин шикајөтиндө,
 Дөмсөзим идин һекајөтиндө,
 Нолду гөнимө көтирмәдин таб?
 Горхутду мөкөр сөни бу кирдаб?
 Нолду сәбәб, ејлөдин өзимөт?
 Мөндөнми иди сөнө һәзимәт?
 Еј мөншән-чөвһәри-һөјәтым,
 Хошнудлугундадыр нөчатым!
 Билдим ишими, күнаһкарөм!
 Кәлдим сөнө хару шөрмсарам.
 Дүнјадө сөни мөн ејладим зар,

Үрбадә мөни сөн ејлөмө хар!
 Јахдын мөни атөши-чөфәјө!
 Салдын гөмү мөһнәту бөләјө!
 Сөн мејли-фарагу раһәт етдин,
 Вир күнчи тутуб фарагөт етдин!
 Ким ејлди һәлл мүшиклатын?
 Ким верди бу гүссәдөн нөчатын?
 Шөб та сәһәр ол әсри-һичран,
 Матөм тутуб етди аһу әфган.
 Чүн мишкә төкүлдү көрди-кафур,
 Булмагө бурахды пәртовун нур,
 Ејлә гылыбан мөрасми-вөчд,
 Тутду рәһи-курханеји-Нөчд.

ТӨМАМИЈИ-СУХӘН

Әрбаби-кәмалә ол әјандыр,
 Ким, һусн илә ешг төв'әмандыр,
 Һусн әјинеји-чаһанунмадыр
 Кејфийәти-ешг она чиладыр.
 Һусн олмаса, ешг заһир олмаз,
 Ешг олмаса, һусн маһир олмаз.
 Һусн олмаса, ешгдөн нө һасил!
 Мө'шуг едәр әһли-ешги камил.
 Олмаз исә ешг һусн олур хар,
 Ешг иләдир әһли-һуснө базар.
 Мөчнун иди шөм'и мөчлисәфруз,
 Лејли она атөши-чикөрсуз,
 Мөчнун иди чами-раһәтөфза,
 Лејли она бәдеји-мүсәфза.
 Лејлидөн иди кәмали-Мөчнун,
 Һусн илә олурду ешги әфзун,
 Мөчнундан иди чәмали-Лејли
 Ешг иди едәи чәмалә мејли.
 Бир күн Мөчнуни-дилшикәстә
 Сәһрадә кәзирди зару хәстә,
 Вир сәфһәдө көрдү ики пейкәр,
 Лејли Мөчнун илә мүсәввар.
 Мөвһ ејләди нәгши-дилситанын,
 Гојду өзүнүн һәмнин нишанын.
 Сордулар она һәгигәти-һал:
 — Ким, нишө бир олду ики тимсал?
 Дејди: — «Виә бирдүрүр һәгигәт,
 Вирликдө јарашмаз ики сурәт.
 Олмаг көрәк әһли-даниш акөһ,
 Ким, биз икиликдәниз мүнөззөһ».
 Сил дејди: — «Бу дејилмидир ар
 Ким, јар ола јох, сөн оласан вар?
 Сөн негә галырсан, ол олур һәкк?
 Вәри ону гој, сөнө гәләм чөк!»

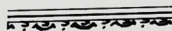
Деди: — Рөһи-ешгдә нә лајиг,
мө'шугә ола ниғаби-ашиг.
Үшшаг төнү һәбиб чандыр,
Төн заһиру төндә чан ниһандыр.
Мө'шугә нә бак, олурса мәстур,
Ашиг кәрәк ел ичиндә мәштур
Ким, әләмә ашиг ахыдан јаш
Мө'шуг ким олдуғун ғылыр фаш».

БУ МӘЧНУНУН ШӘММЕЈИ-КЕЈФИЈЈӘТИ
ҺАЛЫДЫР
вә
БӘ'ЗИ СИФАТИ-КӘМАЛЫДЫР

Мәчнун иди мүлки-дәрд шаһи!
Хејли дәдү дам онун сипаһи.
Аһунун алырды мишк бачын,
Рубаһ сәмурунун харачын.
Бир сәрвәр иди кәримү адил,
Чүмлә дәдү дамә әдли шамил.
Хуни-чикәриндән ол вәфадар,
Хунхарлары ғылырды хунхар.
Хунаби-чикәр төксүб дөмадәм,
Ғылмаазды сибә' ризгини көм.
Дөврүндә дирөндәләр олуб рам,
Тутмушду бири-бирилә арам.
Кур олмуш иди пәләнкә һәмраз,
Күрк олмуш иди кәвәзнә дәмсаз.
Шир олмуш иди әнисә-нәхчир,
Нәхчир әмәрди ширдән шир.
Јаһында тутарды мур ханә,
Көз јашындан јығарды данә.
Кәһи олуб өшк сәјли ғаим,
Сәјлаба кедәрди мин бәһанм.
Кәһ олуну төндә таб едәрди,
Мин чанәвәри кәбаб едәрди.
Бел олмуш иди әлиндә дырпаг,
Јердәи соварарды башә топраг.
Мујиндә гүбар олуб фәраһәм,
Өшк илә чәкиб заман-заман нәм,
Аһубәрә сәбә заре олду,

Күлзари-чүнүн бөһари олду,
 Көр тутса иди көвәзи илә ху,
 Ахарды көзүндөн ол гәдәр су,
 Кол судан олурду тавәвү тәр,
 Һәм бөрк вәрәрдн шахи, һәм бәр,
 Һәр ләһәә алыб әлиһә бир мар,
 Хүрәнд олубан дөйрди ол зар:
 — «Кол сүнбүли-мишбуји тутдум,
 Сәрриштәји-аризуји тутдум».
 Гаплан кими чанә урду мин даг,
 Арслан сифоти уавтды дырнаг,
 Арсланларын олду пишвасы,
 Гапланларын олду мүгтәдасы.

**БУ МӘЧНУНУН СИДГ ИЛӘ МҮНАЧАТ
 ЕТДИЈИДИР**
 вә
**НАВӘКИ-ДУ АСЫ ҺӘДӘФИ-ИЧАБӘТӘ
 ЈЕТДИЈИДИР**

Бир кечә ки, зүлмәти-зијасуз,
 Зүлфи-шәби етди бүргәји-руз,
 Бир ләли едиб сипәһр најаб,
 Көстәрди јеринә мин дүри-наб,
 Бир санчагы еләјиб никунсар,
 Мин мәнчәји-ра'јәт етди изһар,
 Гәтрә-гәтрә һәкими-әфлак,
 Хәшхәшларинда тутду тирјак.
 Данә-данә әрусн-көрдун,
 Гафтанына тикди дүрри-макнун,
 Кирдабә дүшүб сәфинеји-маһ,
 Гылды өзүнә Мәчәррәдән раһ.
 Сачылды Утаридин мөдады,
 Артырды бу сәфһәјә савады,
 Зөһрә дағыдыб сийаһ кеју,
 Кејуси ичиндә кизләди ру,
 Хуршид ниһан олуб, ситарә
 Көз ачды тәриги-интизарә,
 Тәрпәнди сәри-синани-Бөһрам,
 Фәтһ олду она вилајәти-Шам,
 Бүрчәјә кириб сийәһ либасә,
 Хуршид гәминдә батды јасә,
 Ајинә олуб сипәһри-көрдан,
 Вахды она өкс салды Кејван.

Кардунә сөвабит олду мисмар,
Та төкмәје дүн бисати-паркар.
Көјдә һәмәл олду ашһкара,
Аһубәрә чыхды сәбәзарә,
Кави-фәләк олду кави-әнбар,
Долдурду чәһанә әнбаритәр.
Чөвзә кәмәри мүрәссә' олду,
Кәрдун бәдәни мүләммә' олду.
Харчәнк ғылыб сәһәр једин дәф',
Хасијјәти верди зулмәтә неф
Олду Әсад афитабдан дур,
Пүр дуд мисали-шәм'и-бинур.
Кејсусина верди Сүнбүлә таб,
Мишк үстүнә төкдү әнбаритәб.
Мизани едиб фәләк тәразу,
Сәррафи-зәмина чөкди лә'лу,
Әгрәб бурахыб кәмәнди-пүрхәм.
Диви-шәбә ғылды гејди мөһкәм.
Гөвсини гуруб сипеһри-лаиб,
Атылды хәдәнки-Нәчми-Сагиб.
Бүзгәлеји-асиман төкүб му,
Көј сәфһасин ејләди сијаһру.
Дәлви дәлиб әфәти-зәманә,
Мин гәтрә сачылды асиманә.
Һун ејләди һәбси-Јуниси-руз,
Бәри-шәфәт олду асимансуз.
Әрә ејләди Әхбәш чинасын,
Чәһбә дәхи чәһәсини зијасын.
Һәм һәг'ә чәмалә верди ашвар,
Һәм һән'ә мүкәлләт етди әшвар.
Шәртејнү Бүтејн, Самакү Әклил,
Нур етидләр асиманә төһвил.
Та Садирү Варилә, Нәанм,
Сәрф ејләдә сәрф илә Даанм.
Тәзјин үчүн етидләр мүһәјјә,
Лә'лин Дәбаран, дүрүн Сүрәјјә.
Верди рәвиши-сипеһрү әхтәр,
Тәртиби-Мүгәддәму Мүәххәр.
Мәчһун мүтәһәјјирү поришан,
Галмышды сипеһр ишиндә һејран,
Кәрдунә ачарды дилеји-тәр,
Јер үзүнә долдурарды әхтәр.
Һәр әхтәрә әри-һал едәрди,
Мин аризуји-мәһал едәрди.
Әввәл олуб асиманә маил,
Шәрһ етди Үтаридә гәми-дил:
— «Кеј әһли-һесабә карфәрма!»
Мүстәвфији-әгдү мәшрәфи-рај.
Еј насихи-һүсхеји-маани!
Фәһристи-рүмузи-асимани!
Гәссами-мәгәсидү мәғалиб,
Рәссами-мәнасибү мәратиб!
Дәрди-дилимин һесабы чохдур,
Сөндән өзкә дәбир јохдур.

Вир намәјә дәрди ми рөгәм ғыл,
Султаннама әрә ет, кәрәм ғыл!
Шајәд әсәр едә фејзи-хаман,
Тә'ви-чунуни ми ола наман.
Көрү ки, Үтарид аилмаз раз,
Бир өзкә тәрәһүм етди ағаз,
Дөндөрди үз ондан ағлајыб зар,
Мәррихә нијазын етди ишар:
— «Кеј валлији-мәсноди-һүччәәт!
Шәмширина алам әһли-таәт!
Сән саһиб-һүсрәтү әфәрсән,
Әрбәби-силләһә тәчи-сарсән!
Ман ачизәмү гәвидир әғјар,
Ман бикәсу хәсmdir ситәмкар.
Ачизларә лүтф едиб мәдәд ғыл!
Бикәсләрдән баланы рәд ғыл!
Чәк тигини, ејлә дәф'и-дүшмән,
Та душта һәмнишин олам мән!»
Чүн көрдү бүләнд јердәдир кам,
Нә Тир јетәр она, нә Вәһрам.
Тиг илә гәләмдән олду номид,
Тутду рәһи-барикаһи-товһид.
Дәркәһә тутуб рүхи-нијазын,
Мә'будинә әрә ғылды разын:
— «Кеј тигә муинү килкә рәһбәр!
Вәһрам — гүләмү Тир — чакәр.
Еј фәри-әмәл күләһдузи,
Саһибрәғәми-барати-рузи!
Рәһм ет мәни-зарү бинәвајә!
Дәрди-дилими јетир дөвајә!
Лејлији сән ејләдин пәривәш
Ким, чанә чәмалә урду атош.
Сән ғылдын ону бәлаји-аләм,
Ол етди мәни шикәстеји-гәм.
Вердин она һүсни-аләмәфруз,
Салды мәнә аташи-чәһансуз.
Дәрә илә мәни сән ејләдин зар,
Мән ганданү Лејлији-чәфәкар.
Лејли ки, мәни бәлајә салды.
Вир көрмәк илә гәрәрым алды.
Јохдур рәвишиндә ихтијары
Ким, дөндәрә алдыгы гәрәры,
Бичарәдир өз ишиндә ол һәм,
Сөндән булунур бу әхмә мәрһәм.
Һәм сән көрәминдән ет алачым,
Кәс гејри кишидин еһтијачым!
Еј дәрдә ғылан мәни кирифта!
Кимдир мәнә сөндән өзкә гәмхар?
Чох-чох һүкмајә сөјләдим һал,
Төшһиси-мәрәздә олдулар лал;
Билдим ки, һәкими-фәрәд сәнсән!
Данаји-чәми-дәрәд сәнсән!
Кәр дәрә, вәкәр дөва сөниндир!
Һаким сәнсән, риза сөниндир!

Јо'ни ки, котир комалә зөвгүм,
 Күндөн-күнә гыл зиядә шөвгүм!
 Сал чешмимә лә'лини хәялыи,
 Вер төб'имә хүсүнүңи комалыи.
 Даним ону мөндә заһир ејлә,
 Лүтф ет, ики сурәти бир ејлә!
 Гәдрим, гәми ичрә мө'тәбәр гылы!
 Дәрдин, мәнә рузи, ол гәдәр гылы
 Ким, кимсәјә ол олуб мүјәссәр,
 Кимсә мәнә олмаја барабар!
 Көрмөк рүхүн олмаз олса мөгдур,
 Хунбар көзүмдә олмасын нур.
 Зөвги-аләми олурса најаб,
 Мәчрүһ тәнимдә олмасын таб.

БУ ГӘЗӘЛ МӘЧНУНИ-ГӘЗИН ДИЛИНДӘНДИР

Ја рәб, комали-мөртөбеји-Мүстәфа һәги!
 Сидғу сәфәји-силсилеји-әнбија һәги!

Сөндән јетәр вәдиләрә тө'јиндү игтидар,
 Сөн мүгтәдаји-аләм едөн рәһнума һәги!

Дүшмәз һәрими-гүрбунә биканәләр јолу,
 Ол барикаһә мөһрәм олан ашина һәги!

Гәһриндәки снјасәтү асиб хоәф үчүн,
 Лүтфүндәки ләтафәти-фәјзу рәча һәги!

Үшшәгә јар гылдыгы чөврү чәфа үчүн,
 Мә'шүгә ашиг етдији мөһри вәфа һәги!

Лејлидә заһир ејләдијин фәјзи-һусн үчүн,
 Мәчнунә вердијин гөмү дәрду бәла һәги!

Фәғрү фәна сәадәти лүтф ет Фүзүлијә,
 Онда олан сәадәти-фәғри фәна һәги!

ТӘМАМИЈИ-СУХӘН

Ејләрди бу суз илә мүнәчат,
 Мөһнәтләрә истәјиб мұкафат,
 Качылды* күли-һадиҗеји-руз,
 Көстәрди күнәш чәмали-фируз.

* Қи ачылды.

Мүргә-дәми-сүбһ чәкди аваз,
 Зағи-шәби-тирә гылды парваз,
 Һәм сәфәјеи-аләм олду рөшән,
 Һәм дәнеји-әнчүм олду хәрмән,
 Күн ајинадары олду көрдүн,
 Төкдү гәдәмина дүрри-мәкнун.
 Сүбһ урду сәфәји-сидғдән дәм,
 Ачылды күли-нишати-аләм.
 Тә'сири-сәфәји-чәми-хуршид,
 Көј күлшәнини етди бәзми-Чәмшид.
 Јалә кими даға чыхды Мәчнун,
 Нәзәрәјә ачды чешми пүрхун.
 Көрдү ки, кәлир нәдими-камил,
 Һәмрази-гәдим, Зејди-габил.
 Рүхсарында нишатдән нур,
 Бәһчәт көзүнә чәмалы мәнзур.
 Јох зәррәчә гүссаву мәләли,
 Мәчнунә әвәб көрүндү һали.
 Сорду ки: — «Надәвидир нибәсатыи?
 Аләтчә көрүмәјән нишатыи?
 Мағсудина дострасми олдуи?
 Дилдаринә һәмнәфәсми олдуи?
 На гәдр илә сәрбуланд олубсан?
 Нолду ки, нишатманд олубсан?»
 Зејд ачды дүри-хәзанеји-раз:
 — «Көј гүрфә һумәји-өвчи-е'заал!
 Дун төвфи-дијари-јар гылдым,
 Ол сәрв јана күзәр гылдым.
 Тә'виз вәсиләсилә бир дәм,
 Олдум һәрәми-вәсалә мөһрәм.
 Көрдүм мөһи-аризин зијасыз,
 Ајинеји-төл'әтин чиласыз.
 На лә'ли-ләбиндә гәтреји-аб,
 На маһ рүхүндә зәрреји-таб.
 Лә'ли-тәрә әшки көвһәрәнкиз,
 Вәрки-күлә нәркиси күһәрриз.
 Көрдү мөһи етди наләвү зар,
 Раз ачды мәнә ки: — «Еј вәфадар!
 Дүшдү ола Нәчдә рәһкүзарин,
 Көрдүн ола һалын ол фикарин,
 Мәчнунуму көрдүн исә, биллаһ!
 Ејлә мөһи-зари ондан акаһ!
 Нечә кечәр ола маһу сали?
 Ким ола рәфиғи, нола һали?
 Биллаһ, күзәр етсән ол јанаја.
 Рәһм ет мөһи-зару мүбталәја!
 Мөндән она шөрһи-зә'фи-һал ет!
 Һалын мөһи-хәстәдән суал ет!
 Сөјлә, нечәсан һүчүми-ғәмдән?
 Түҗјани-мәшәғгәтү ситәмдән?
 Матәмзәдә олдугун ешитдим,
 Гылдым јаха чакү шижән етдим.
 Ол сәрв ки, чыхды бу чөмөндән,
 Мөндән кетди, дејил ки, сөндән.

Аңчаг бир ол иди ким, чөкиб гөм
 Истарди мөни сөнилө һөмдө,
 Чох көрдү бизә сипеһри-гаддар
 Јүз мин өгјар ичиндө бир јар.
 Бир әүлмдүрүр бу ашикара,
 Әлдөн нө кәлир, буна нө чара!
 Бу дәрди ки, аз дејил јөкүшдүр,*
 Һәм сөбр едәлим ки, сөбр хошдур.
 Мән, тут ки, мүгјәди-һасарәм,
 Мәһбуси-һичаби-һөнкү арәм.
 Кәр шәм'ә ачылса шәрһи-разим,
 Сајмәдән олур мин еһтиразим.
 Кәр сәјомә сөјлөсөм гөми-дил,
 Шәм'ни һасәди кәлир мүтабил,
 На јазматә намә ихтијарим,
 На етмәјә әрә рәзалдарим.
 Гәнчә кимјијәм мөни-пәришан,
 Агым дутулу, ичим долу гап.
 Сан ким, шәһи-кишәрәи-ризасан,
 Һәр кимә диләрсән аһинасан.
 Јох һөкмү сөнә чү хамә гәјрин,
 Оз башынадыр һәмишә сәјрин.
 Аја нө үчүн гыларсан еһмал,
 Һали-дилиң ејләмәсәән ирсал?
 Оз нөзми-ләтифү дилкәшчидән,
 Мәзмуни-ибарәти-хошундан,
 Јүтф илә гылыб һәмишә төһрир,
 Көндөрмөдијин дејилми төгсир?
 Сөндөн декиләм бу ишдә рази,
 Һала көрәм ет хилафи-мази,
 Нөзә ејләјибән бөјани-һалын,
 Шәрһи-рүһи-әрдү әшки-алын,
 Ирсал едә көр мөни-һәзинә,
 Кол чөвһәрә чан едим хәзинә.
 Әлфаз иләб һәмишә зикрим,
 Бу каркәһ ичрә бикри-фикрим,
 Төрән-гөм едөндә чанә тәсир,
 Ол нөгшдөн ола чашникир.
 Һәм һали-дилиң гыларды изһар,
 Һәм бу гөзал и гыларды тикһар:

БУ ГӘЗӘЛ ЛЕЈЛИЈИ-ДИЛШӘЗИРИНДИР

Нечүн, ол шәм'и кафур үрә килкин мишкар етмәз?
 Јазыб бир рүг'ә мин лүтфә бизә үмидвар етмәз?

Мөнимлә дуст лүтфүн аз едиб, чох тәһ едөр дүшмөн,
 Нечүн лүтф ејләјиб дүшмәнлөр и бир шәрмсар етмәз?

* чөлдүр

Кәл, еј көз, јар хәттин намәдә көрмөк һөвәс гылма
 Ки, хәтти-намә дөф'и-дәрди-һичри-хәтти-јар етмәз!

Кәбүтәрдән умардым намәсин, көр әф'талә ким,
 Көрүб аһым одун мөндөн јана ол һәм күзар етмәз.

Фүзули, намеји-дилдар бир тө'виздир куја
 Ким, онсуз хәстәдиллар хатири бир дәм гәрар етмәз.

ТӘМАМИЈИ-СУХӘН

Мәчнун ки, ешитди ол пәјами,
 Вәхти-мүтәәрирд олду рами,
 Игбальна е'тигады олду,
 Дилдарына е'тималы олду.
 Хунаби-сиришкдөн чөкиб нәм,
 Күләри-зәмири олду хүррәм.
 Һәм күлдү үзү чираглар төк.
 Һәм конду ачылды даглар төк,
 Зейдә деди: Еј рәфиги-сади!
 Мән вәһшијә һәмдәми-мүвафиг!
 Чүн мүждеји-мөрһәмәт јетирдин,
 Јарым хөборин мәнә кәтирдин,
 Мөндөн һәм она јетир сәләр,
 Әрә ејлә дүрүдләр, дуаләр,
 Хаки-дәрәно јетир нијазим,
 Дәркәһинә әрә ејлә разим:
 «Кеј чанимә дадлыдыр додагы.
 Конлүм фәрәһи, көзүм чирағи!
 Јиллаһүлһәмд јар имишән,
 Мән истәдјимчә вар имишән.
 Әһдиндә вәфа булунду ахир,
 Шәһдиндә шәфа булунду ахир,
 Вилдим ки, мөни севирсән, еј маһ!
 Әһсант, әһсант, баркәллаһ!
 Јүтфүн хөбори гәрарым алды,
 Ширин сөзүн ихтијарым алды.
 Јүтфүн ешидиб олур чикор таб,
 Ширин сөзүнә кәтирмәзәм таб.
 Аһ, әр гылыб өзкә расм бунјад,
 Накеһ тутасан төриги-билад,
 Тәлх ола сөзүң мисали-бад,
 Јүтф олмәјә, гәһр ола арәдә.
 Хубан иши чөвр илә чәфәдир,
 Сөндөн көрүниң мәнә вәфәдир.
 Гурбан сөнә өзкә назониләр,
 Идракиңә јүз мин әфәрииләр.
 Кимсә чү сөнә вәфәдә јетмәз,
 Чаның сөнә кимсә версә итмәз.
 Мә шуғә икән олуб вәфәдәр,
 Ашиғлијини һәм етдин изһар.

Ашиг дер имиш мөнө хөлаиг,
 Көрмөн буна һәм өзүмү лаиг,
 Мөн нагисәм, еј һәрифи-габил,
 Сөнсөн рәһи-ешг ичиндә камил.
 Тәһсин ки, јеканеји-заманса,
 Чан вермәк олур сәнә ки, чанса.
 Һәр шухдә көр олајды бу төр,
 Сән олмаз идин јеканеји-дөвр,
 Көр гәјрә бу һал олајды мөгдур,
 Сән олмаз идин чаһанда мөшур.
 Јад ејләмәјиндән олмушам шад,
 Сән шад оласан һәмишә мән јад.
 Һа бәјлә мән-һәзини шад ет!
 Каһ-каһ төрәһһүм ејлә, јад ет!
 Еј сәрви-сәмәнбәри-күләндам!
 Тарачи-мөгаи-сәбру арам!
 Еј хосрови-кишвари-мәлаһәт!
 Маһтаби-шәби-нишатү раһәт!
 Чүн бәндәјә рәһмәт ејләр олдуң,
 Изһари-мәһәббәт ејләр олдуң;
 Минбә'д төриги-мәһр тутғыл,
 Әввәлки төригини унутғыл!
 Го:а чыха һәсрәт илә чаным,
 Һәддән өтә һаләвү фәғаным!
 Мејли-мәни-зарү биғәрар ет,
 Каһи бу јанәјә бир күзар ет!
 Һәмдәрдим исән, мәнимлә јар ол!
 Һәмдәрдиликин јох исә, вар ол!
 Сән ејлә мүгим-мәснәди-наз,
 Мән бәјлә, бәләвү дәрдә мәнсаз.
 Сән мөһфили-ејш камилкәри,
 Мән кушеји-дәрәт дилфикәри,
 Биш ичрә, көзүм, роһамидәр бу,
 Раһу роһиңу воғамидәр бу?
 Көр доғру исә вәфадә лафын.
 Мәндән нә үчүндүр инһирафын?
 Кәл, роғ едәлим гәми-фәраги,
 Јандыралым ода иштијаги,
 Олсун дүң күн мәнимлә сәјрин,
 Чүн мән сәнинәм, сән олма гәјрин!
 Вар Ибни Сәлам мане олса,
 Сәдди-рәһи-васл ваге олса,
 Билдир, гылајын сижәһ бәхтин,
 Бир аһ илә тарумар тәхтин*.
 Чүн рази-диллин түкәтди ол јар,
 Зәјд ејләди әзми кузи-дилдар.
 Пәрванә сөзүн дејиб чирағ,
 Бүлбүл хәбәрин јетирди бағ.

БУ ИБНИ СӘЛАМЫН КЕҢФИЛҖӘТИ-ВӘФАТЫДЫР
 вә
ЛЕҖЛИНИН ОЛ БӘЛАДӘН НӘЧАТЫДЫР

Саги, фәләкин көр ингилабын!
 Көстөр гәдәһ ичрә меј һүбәбын!
 Меј әјинеји-чаһаннүмадир,
 Хаки зәр едән бу кимјадир.
 Бу фәидә бәс дејилми ондан
 Ким, фәриг едәр гәми-чаһандан?
 Бир хабу хәјал имиш бу аләм,
 Бу хабу хәјалә олма күррәм!
 Әһвали-зәманә мүнғәлибдир,
 Ондаң ирәд еһли мүтәзибдир.
 Гәм матәмин еһли мүтәзибдир,
 Нејјаһ бу нөв чәкли фәриад
 Ким, Ибни Сәлами етди көрдүн
 Ама чи-хәдәнки-аһи-Мәчнун.
 Ол сәдди көтүрмәјә арадән,
 Әшк олдү рәван ики јәнәдән.
 Ол нөврәси-натөван, домадәм
 Шәвғ илә чәкәрди мейнотү гәм.
 Һәсрәт әләми јаман әләмдир,
 Гәм бәдрингеји-рәһи-әләмдир.
 Дәрдү гәми-һәсрәти-ниһани,
 Сәрви-гадин етди хизарани.
 Уз урду позулмага тилисми,
 Бир рајәтә јетди зә'фи-чисми
 Ким, пејкәри нағши-бәстәр олду.
 Ра'на гәди бәстәр истәр олду.
 Күн-күндән олуб хәраб һалы,
 Гаһмады сағалмаг әһтималы.

Дәрдинә дэва булунмаз олду,
Ранчинә шөфә булунмаз олду.
Эндишеји-өмрү олду батил,
Чан верди вү һөггә олду васил.
Кимдир ки, кәлиб чәһанә кетмаз?
Ким камил олур, зөвалә јетмаз?
Будур рәһу рәсми рузикарын
Ким, ола хәзани һәр бәһарын.
Лејлини кәтирмајә фәғанә,
Ол вагәә олду бир бәһанә.
Матәм тутуб етди ол кирифтар,
Дырнағы илә үзүнү әфкар.
Чак етди фәрагәт илә чамә,
Фаш етди фәгани хасу амә.
Јандырды евин, гопарды тәхтин,
Тарачи-фәнајә верди рахтин.
Кејсуји-мунбар етди бәрбад,
Әфләкә јетирди аһу фәрјад.
Кәрдуи кими рәхти нијлә сурду,
Атәш кими башә күл совурду.
Дерләр бу иди әрәбиә адәт
Ким, әр әкәр өлсә, галса өврт
Бир ил, ики ил тутарды матәм,
Фәрјадү фәған едиб дәмәдәм.
Хош калди бу адәт ол никарә,
Фәрјадү фәғанә булду чарә.
Матәмкәдә ејләди мөгәмын,
Матәмкәдә кечирди сүбһү шамын.
Бир нечә күн онда аглајыб зар,
Һәм ата евинә дөндү начар.
Әмма, дүнү күн фәған едәрди,
Хунаби-чикәр рәван едәрди.
Фәрјадә кәләндә каһу бикаһ,
Өз көнлүндә дејәрди ол маһ
Ким: — «Ибни Сәләмә рәһмәти-һәг,
Ешгим рәвишиңә верди рәвнәг.
Рәф ејләди пардеји-мударә,
Пунһан гәһим етди ашикара»
Ол вагәдән олуб хәбәрдар,
Тутду рәһи-дәшт Зейди-гәһхар
Көрдү ки, шинкәстәһал Мәчнун,
Дурмуш дәдү дам ичиндә мөһнун.
Чүн верди сәлам, гылды е'лан
Ким, Ибни Сәләмә нетди әјјам.
Верди бу газијјәдән бәшарәт
Ким: — «Гылды муаризин хәсарәт
Дәһр Ибни Сәләми гылды памал,
Јејли өз евинә дөндү хошһал»
Мәчнун чәкиб аһ, гылды налә.
Әфған едиб аглады бу һалә.
Һәјрәтләрә дүшдү Зейди-гафил;
Бу һәләт она көрүндү мүшкил.
Ким, фәвти-рәғиб ешитсә ашиг,
Күлмәк көрәк, агламаг нә лаиг,

Төгһиги-бәјани-һал гылды,
Ол вагәдән суал гылды.
Мәчнун делди: — «Еј вәфалы јарым!
Јохдурму бу јолда көнүк арым?
Чананәјә чан верән јетибдир,
Чан вермәјән арада итибдир.
Ол достум иди, дејилди дүшмән,
Һәм ол она ашиг иди, һәм мән.
Ол чаныны верди васил олду,
Өз мәрғәбсиндә камил олду,
Нөгсгим мәһим ирмәди кәмалә,
Ејб ејләмә агласам бу һалә».

ҒӘЗӘЛ

Ашиг олду ким, гылыр чанын фәда чананына,
Мејли-чанан етмәсин һәр ким ки, гылмаз чанына.

Чаныны чананә вермәкдир кәмәли ашигин,
Вермәјән чан, е'тираф етмәк көрәк нөгсанына.

Вәсел әјјамы вериб чананә чан раһәт булан,
Јејдир ондан ким, салыр чанын гәһми-һичранына.

Ешг рәсмин ашиг өјрәнмәк көрәк пәрванәдән
Ким, көјөр көрдүкдә шәм'ин атоши-сузанына.

Фани ол ешг ичрә ким, бәнзәр фәнәси ашигин,
Фејзи-чавид илә Ҷизрин чешмеји-һејванына!

Ешг дәрдинин дөвәсы габили-дәрман дејил,
Тәрки-чан дерләр бу дәрдин мө'тәбәр дәрманына.

Һич ким чанан үчүн чан вермәјә лаф етмәсин
Ким, кәлибдир бу сифәт анчаг Фүзули шанына.

БУ ЛЕЈЛИНИН ИБНИ СЭЛМДАН СОНРА
МАЧӨРАСЫДЫР
вө
ЗАВИЈЕЛИ-МЕҢНӨТДӨ ВАҒЕ ОЛАН БӨЛАСЫДЫР

Чүн ата евинө дөндү Лејли,
Өфганө олуб һәмишө мејли,
Тутмушду тариги-әһли-матөм,
Төчдиди-әза ғылыб дөмөдөм,
Һәр ганда билгирди вәр бир зар,
Эндүбү мунсөбөтө кирифтар,
Чөм өлиб өлүрдү өнчүмөһсөз,
Ејлөрдү сүрудү-нөһшө ағаз,
Көр Ибни Салам иди баһана,
Мөчнун иди баис ол өфганө,
Аганында иди бир өзкө зикри,
Көндүндө иди бир өзкө фикри.
Изаһар ғылырды өзкө адын,
Пунһани едөрдү өзкө јадын.
Бу рөһк илө даим ол перизад,
Ејлөрдү фөрагөт илө фөриад,
Сузи-дилиңа көтирмајиб таб,
Вир кечө дағылды јарү өшаб,
Анчаг она шөм' галды һөмдөм,
Сөндүрдү бир аһ илө ону һөм.
Јә'ни на рөва шөби-сијаһим,
Шөм' истөјә гејри-бөрги-әһним.
Төһһа галыб етди налеји-зар,
Дөрдү гөмө ғылды өзини иһзар:
— «Кеј дөрдү гөми-зөманө, биллаһ!
Олман, бу кечө мәнимлә һөһраһ!
Төһһалыг илө мөн ејлөрөм ху,

Сиз өзкө мусаһибө тутун ру!
Көрдү гөмү дөрдө јох нилајөт,
Ғылды шөби-тирөдөн шикајөт:
— «Кеј бөхти-сијаһиним нөзир!
Ашүфтө ғылан мәни-өсири!
Өввәл јох иди сөһни гөрәрын,
Сејр илө кечөрдү рузикарын,
Һалө нө үчүн гөрәр елибөси?
Тарки-рөвиш иштијәр елибөси?
Сөрмөһизләми өзүн јөтирдин?
Ја зүлмәт ичинда јол итирдин?
Матөмзәдөсөн, сијөһ либасын.
Кимдөн ола, нишөдир бу јасын?
Дөрдү өләһим дөһизди дашды,
Сејлаби-бала башымдан ашды.
Тири-фөлөкө нишанө олдум,
Таһунеји-чәрхө данө олдум.
Матөмкөдөдир бу кечө аләм,
Мөн бөхти гара бир әһли-матөм.
Нө сөбр галыбдурур, нө арам,
Вилман ки, нолур мәнө сөрөңчәм.
Олмуш бу кечө төмәм көвкөб,
Азарым үчүн фөлөкдө эгрөб.
Сүбһ ајинөсини жөһк тутмуш,
Фөјзи-сәһәри фөлөк унутмуш,
Еј сүбһ, сөһни нө олду һалын?
Дөм урмага галмамшы мөчәһлын?
Көһлүн хош исе, төбәссүм ејлө!
Мөһрин вәр исе, төрәһһүм ејлө!
Фөриадыма һөмдөм ет хорусу,
Авазыма гош сәдәји-кусу,
Мүрги-сәһәри көтир зөбанө,
Көстәр дөһи-сүбһдөн нишанә!»
Чөх ағлады, етди наләву зар,
Дөрдү-дили-зарын етди төкрар.
Көрдү мәдәдина сүбһ јетмөз,
Шәб дөрдү-дилиңа чәрә етмөз,
Үз тутду она ки, фөјзи-ами
Чөкмиш бу мөдәрә сүбһү шами.
Рази-дили-зарын етди ағаз:
— «Кеј вағифи-һалу арифи-раз!
Јөхдур гөми-дөрдимө ниһајөт,
Гөмдөн кимө ејләјим шикајөт?
Гөм биһәдү мөн бөси зөһфөм,
Мөн бөјлө гөмө гачан һөрифөм.
Ја вәр мәнө мөһнөтиңдә тагөт,
Ја тагөтиң олдуғунча мөһнөт.
Көр чәмеји-сәбрим ејлөсөм чәк,
Һөкмүн јолу көрүнүр хөтөрнай.
Вәр көһлүмө вөрсәм истиһарнай,
Тагөтчө дејди гөмү йөлләт.
Намуздан ејлөсөм чүдәһлөт,
Мөчнун илө ғылсаәм ашһиналыг,
Гөрхум бу ки, иһмәт ола пәмәл,

Фөрмане мувафиг олмаја һал.
Гыласам бу һавяда һифан-намус,
Ма'мурейи-васлим ола маһрус,
Горхум бу ки, дуди-аһи-Мәчнун
Әһвалымы ейләја дикәркун.
Садиғләрин аһи мө төбәрди,
Ондан һазәр етмәмөк хәтәрди.
Ол өйлә, бу бөйлә нейләјим, вај,
Билмән мәни-ачизә нәдир рај?
Ја рәб, мүтәһәјјирәм мәни-зар,
Мейнәтләрә олмушам кирифтај!
Сәрмәнзили-әмиә раһ билмән,
Сәндән өзкә пәнәһ билмән.
Көр бадеји-ғәфләт илә мөдһуш,
Гыл пәрдеји-лүтфуну хәтапуш!
Дерләр ки, ситәмәсидә Мәчнун,
Олмуш мәни-мүбтәләјә мәфтун.
Мән бисәрү па она нә лаиг
Ким, һүсүнүмә ола кимсә ашиг?
Мән зәрреји-хару хаксарәм,
Кәрди рәһи-хаси-рәһкүзарәм.
Гуһум ки, бәдәндәдир, сәнинди,
Һәр нәш'ә ки, мәндәдир сәнинди,
Кәнчинеји-һүсүнә әминәм,
Сәнсән сәбәбим ки, назанинәм.
Ја рәб, мөдәд ет ки, бу әманәт!
Мәһфуз ола та дәми-ғиямәт!
Та ғурба төвәччөһ етдијим чағ,
Алным ачығ олавү үзүм ар!

БУ ҒӘЗӘЛ ЛЕЈЛИ ДИЛИНДӨНДИР

Ја рәб, кәмали-баркәһи-кибрија һәги!
Јә'ни фуруғи-нури-рүхи-Мүстәфа һәги!

Гыл ғәргә бәһри-ешгә вүчудим сәфинәсин,
Фөрмани-Хизрә Муси едән игтида һәги!

Сүбһи-висалә ейлә бәдәл шами-һичрим,
Сүбһүн дәминдәки нәфәси-дилкүша һәги!

Дәрду бәламы раһи-мәһәббәтдә гылма кәм,
Раһи-мәһәббәтиндәки дәрду бәла һәги!

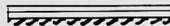
Әһли-сәләләтәм, мәнә кәстәр һидәјәтин,
Еһдаји-раһи-раст гылан рәһнүма һәги!

Әндүһү дәрдә көндүмү саһиб-тәһәммүл ет,
Дәрдә тәһәммүл ейләјән әһли-риза һәги!

Ихласым ет дуајә Фүзули кими дүрүст,
Дәркәһдә ичабәтә лаиг дуа һәги!

ТӘМАМИЈИ-СУХӘН

Әчә илә дуа гылырды ол маһ,
Изһари-нијаз едиб ки, накаһ,
Чәкди чәрәс әррәһилә аваз,
Рәсми-һүди етди сарибан саз.
Көч олда ачылды баркәһләр,
Бәхтиләрә мөһд чәкди мөһләр.
Бир мәһмилә кирди Лейли-зар,
Куһи-ғәмиән етди нагәјә бар.
Әфғани едиб чәрәс үнүн пәст,
Ешти-меји етди нағәни мәст.

**БУ ЛЕЈЛИНИН НАГЭЖЭ ЭРЗИ-РАЗЫДЫР
ВЭ
ЭЭБАНИ-ҲАЛ ИЛЭ ИЗЪАРИ-НИЖАЗЫДЫР**

Чүн нагэдэ көрдү нәш'әји-һал,
Гылды она һәм бәјани-әһвал:
— «Кеј галијэ мујү әнбәринуј
Күлчөһраву хар-хар, хошху!»
Еј башы ачыг, ајағы јалын
Булмуш нечэ көз һөрөм висалым!
Сөвдәзәдә нишәдир димагын?
Көксүндә нәдир бу әски дагын?
Кимдән сәнә јетди зулму бидад,
Һәр ләһзә нәдир фөгәну фөрјад?
Үшшаг төригидир төригин,
Кәр ашиг исән, мәнәм рөфигин.
Налан гәми-ешти-јардансан,
Сән дөхи бизим гәтардансан.
Мән кими јох әлдә иктијарын,
Бир өзкә әлиндәдир мөһарын,
Чүн дүшдү сәнинлә итифагым,
Раһм ејлә мәнә, көр иштијагым.
Лүтф ејлә, бинаји-кари-хәјр ет,
Мәчнунум олан диярә сәјр ет!
Бу шијфтәји јетир ол аја,
Бу дәрди јетишидр ол дөвәјә».
Накаһ, көдәрди, олдү бинуш,
Мүтләг өзүн ејләди фөрәмуш.
Биһушлуғунда дүшдү ол нур,
Һәмраһи олан күрүһдән дур.
Ол нөв иди зүлмәти-шәби-тар
Ким, олмады сарибан хәбәрдар.
Чүн кәлди өзүнә ол пәришәш,
Олдү бу гәзијјәдән мүшәввәш.

Көз ачды, өзүңү көрдү итмиш,
Һәмраһи бурахмыш ону кетмиш.
Дөрд үрә музавф олдү дәрди,
Тәрпәтди һәјуни-раһишәрдди.
Чох чәһд илә ејләди тәкапу,
Чох јол арајыб јүкүрдү һәр су.
Нә раһ, на раһибәр булунду,
Нә гәфиладән әсәр булунду.
Тәнһа јүрүр олдү ол сәмәибәр,
Зүлмәтдә мисали-маһи-әнвәр.
Чүн сәјри-фәләкдә Лејлији-маһ,
Шәб гәфилаји итирди, накаһ
Лејли сифәтиндә күн чыхыб фәрд,
Чәммәзәјр чәкди мөһмили-зәрд.
Душдү күзәр ол сәмән үзәрә,
Мәчнунуи-һазин олан диярә,
Һәр јан никәран кәзәрди ол маһ,
Бир шәхси-һазин көрүңдү накаһ
Сормаға әләмеји-мыназил,
Ол шәхси-һазинә олдү маил,
Лүтф илә тәкәммүл етди ағаз:
— «Кимсән?» — дејибнә јетирди аваз.
Баш галдырыб ол әсири-маһуни,
Дөндәрди чаваб она ки: — «Мәчнун!»
Лејли деди: — «Еј өзүнә мәғрур,
Һаша дејә әждәһа сөзүн мур!
Һаша дејә зар, бүлбүләм мән,
Ја лаф ура хар ким, күләм мән!»
Мәчнун деди: — «Еј дүри-јеканә
Мәчнунә билирмисән нишанә?
Ол шијфтәнин нәдир нишани,
Көрдүкдә нәдән билирсән ани?»
Лејли деди: — «Ол пәрилигадыр,
Рүхсарлә гәдди дилрүбадыр.
Сән шијфтәсән, әсири-магәм,
Рүхсары шикәстә, гагәти хәм.
Сән харсән, ол, әзини-әләм,
Сән бисәру пасән, ол мүзәзәм».
Мәчнун деди: — «Әһли-ешг олур хар,
Һүсн әһлинодир саға сәзавар».
Лејли деди: — «Еј бәһанәпәрдә!
Јетди-дили-заримә фүсунса!
Пәјкар, туталым тәкүлдү гәмдән,
Ја гагәтиң олдү хәм ситәмдән,
Мәчнуну дәјәрләр әһли-идрак,
Әш'ары ләтифу ләчәси пак.
Сәндә ганы ол адаји-дилсуз,
Әш'ари-һекајәти-диләфруз?»
Мәчнун деди: — «Әһли-һал олур ла,
Бәсдир нәми-әшк шаһиди-һал.
Тәртиби-ибәрәтү фәсәһәт,
Ешг әһлинадир дәлили-раһәт.
Раһәтдән олан мәним кими дур,
Кәр самит ола дејилми мә'зур?»
Лејли деди: — «Чүн сәнә шәким вар,
Мәчнун исән ејлә һалын изһар,
Лејлији сәвәрсән ејлә бунјад,
Бир шә'р, кечән заманың ет јад!»

БУ МӨЧНУНУН ЛЕЈЛИЈӨ ИЗЪАРИ- НАЛИ-ЗАР ЕТДИЈИДИР

Мөчнуну-Һезин ешитди сөвкөнд,
Көрдү олу ше рә аризуменд,
Тәфсили-ғәминә верди ичмал,
Ғылды она эрзи-сурети-һал:
— «Кеј сәбәји-дәрдиmä верән аб!
Сәрриштеји-раади ачан таб!
Сорма неча кечди рузиқарын,
Ешиг ичре нә олду һали-зарын?
Диллар ғәмини сәләјим, аһ,
Ја панди-мүһиббу тә'ни-бәдхәһ,
Чөкдим нечә күн чәфәји-мәктөб,
Һәр руз мәшғәт илә та шәб,
Ахыр ки, чох олду тә'ни-әғјар,
Ајрылды мәни-шиқастәдән јар.
Фаш олду чү әләмә фәсанәм,
Тәдбиримә дүшдү атәм, анәм,
Көһ дөгдәгеји-табиб көрдүм,
Көһ сә'ј илә Ке'бәје јүкүрдүм.
Ачылмады һич бәдән бәб,
Тәдбиримә ачиз олду әһбәб,
Көһ Новфәлә ејләдим тәзәррә,
Фејзиндә булунмады төвөгтә,
Көһ Ибни Сәләмә јар олуб јар,
Верди дили-мүбталәјә азар,
Көһ Зејд пәјамына инандым,
Һәр вә'дә ки, верди доғру сандым.
Үммид илә өмрүм олду зајә,
Һалым бетәр етди зә'фи-тали,
Әлгиссә, вүчүдим олду бәрбад,
Бир ләһзә фәләкдән олмадым шад».

Көңлүнә ғылыб фәрағ тә'сир,
Бир түрфә ғәзәл һәм етди тәғрир:

ҒӘЗӘЛ

Аһ ким, бир дәм фәләк рә'јимчә довраң етмәди,
Вәсл дәрманилә дәф'и-дәрди-һичран етмәди.

Јардән мин дәрди-дил чөкдим, бу һәм бир дәрд ким,
Вилди мин дәрди-дилим, бир дәрдә дәрман етмәди.

Вәдији-ғурбәтдә чан вердим, мәни ол шаһи-һусн,
Бир кечә хани-висали үзрә мейман етмәди.

Дустлар, чаки-кирибаным көрүб ејб ејләмән!
Кол күлү ким көрдү ким, чаки-кирибан етмәди!

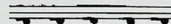
Фәғр мүлкүн тут көр истәрсән кәмали-сәлтәнәт,
Ким, бу мүлкүн фәғһини фәғфуру хаған етмәди.

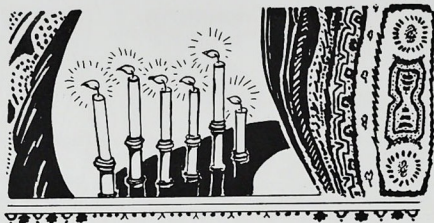
Тиғи-бидад илә һәр дәм ганымы төкмәк нәдир?
Еј фәләк, һәр ким дәм урду ешгдән ган етмәди.

Әһдү пейман етди јарым ким: «Сәнә јәрәм», вәли,
Јарлығ вәғти вәфәји-әһдү пейман етмәди.

Әғл мейданнын зиндани-бәлә билмәз һәнуз,
Ким ки, бир мүддәт чунун мүлкүнү сәјран етмәди.

Сирри-ешгин етмәди анчағ Фүзули ашықар,
Бу мүбарәк иши һәр ким етди, пунһан етмәди.

**БУ ЛЕЈЛИНИН МӨЧНУНДАН ХЭВЭРДАР
ОЛДУҒУДУР**
ва
**МӨТАИ-ВӨСЛИНӨ НӨГДИ-ЧАНЛА ХИРИДАР
ОЛДУҒУДУР**

Чүн билди ким олдуғуну Лејли,
Рухсарына ахды эшк сејли,
Кирјан деди: — «Еј көзүм чирағы!
Вөһшилэрэ ел, мәнимлө јагы!
Сән мән дедижим һөбиб имишсән,
Дәрди-дилимэ тәбиб имишсән.
Сәнсан дуну күн дилимдэ зикрим,
Көнлүмдө олан хөјалу фикрим.
Кәр таныја билмөдим рөвадыр,
Мөстәм мөнү мөст иши хөтадыр.
Кимсө ки, өзүндән ола гафил,
Бир өвкәји билмәје нә габил,
Ол дәм ки, димага јетди бујин,
Көз жөрдү шүан-маһи-рујин,
Чан бихөбөр олду, эгл шејда,
Төн гылды мин изтираб пејда,
Дәрјик-төһөјурә олуб гәр,
Эгәрди етмәдим сәни фәр,
Ма'зур тут еј сонәм бу һалым,
Тө'н ејләмә, вермә инфилым.
Сәнсиз мән идим шикәстөхатир,
Јүз шүкр, сөнә јетишдим ахир,
Күләри-үмидим олду сијраб,
Ја рәб бу хөјалдырма, ја хаб?
Ејшү тәрәбим чирағы јанды,
Вөхтим јухудан мөкөр ојанды?

Вөр ашиги-мүбтәла дејилсән,
Мөчруһи-гөмү бала дејилсән,
Төглид илә кестарио әләмәт,
Гылма өзүнү, мөни мәләмәт!
Бир өглү фөрасәт ејлә пејда,
Анчаг, бизи етма хәлгә риса!
Еј күл, бу мәнә дејилмидир һәнк
Ким, олмајасан мәнимлө һәмрәнк?
Мән әрә едәи афитаби-руксар,
Сән гылмајасан һарарот изһар?
Мән чам тутам, дејим ки, «кәл ая!»
Сән дурмајасан ајаг филһал?
Изһари-чөмалын ејләмөк күл,
Бүлбүл көрүб ејләмәк төгафул?
Чох тәчрүбә етмишәм олур аз
Мә'шугинә ашиг ејләмөк наз.
Тәгриб илә ол бутти-дилһар,
Бир түрфә гөзәл һәм етди иһша:

БУ ГӘЗӘЛ ЛЕЈЛИ ДИЛИНДӨНДИР

Еј гылан шејда мөни, мөндән бу истигна нөдир?
Нишә сормасан ки, әһвали-дили-шејда нөдир?

Кәр мәнә хәлг ичрә пәрва гылмадын, мө'зурсан,
Бөјлә тәнһалыгдә гылмасан мәнә пәрва, нөдир?

Сөһлдир кәр билмөјиб һалым, тәрәһһүм гылмамаг,
Һалымы билмәк, тәрәһһүм гылмамаг әмда нөдир?

Күл төмәннасында дерләр бүлбүлүн говгаларын,
Чүн күлү көрдүкдә гылмаз мејл, бу говга нөдир?

Ол пәри мүлгәг мөни-рисваја гылмаз илтифат,
Еј Фүзули, билмәзәм чүрми-мөни-рисва нөдир?

МӨЧНУНИ-ҲЕЛРАНЫН НИҲАЈАТИ-ҲЕЛРЭТИДИР
вә
ЛЕЛЛИДӘН ИСТИҒНА ИЛӘ ГӘФЛЭТИДИР

Мөчнун деди: — «Еј ачан мәнә раз,
Лүтфиля ғылан мени сәрәфраз.
Кимсән? Мәнә заһир ејлә адын!
Бу бадиядә нәдир мурадын?
Чан тазәләнир фәсәһәтиндән,
Бу ләһчеји-пүрмәләһәтиндән.
Хүлги хошү ләфәи чанфәзасән.
Бәјлә көрүнүр ки, ашинасән.
Биллаһ, нә дијардән көлирсән?
Нә раһикузәрдән көлирсән?
Кәр лалә исән, нә дағдансаң?
Вор сусән исән, нә бағдансаң?
Ширин-ширин төкәллүмүн вар,
Һали-дилимә тәрәһһүмүн вар.
Виканәдән уммазын бу һали,
Бир үлфәтдән дејил бу хали.
Винудә дејил бу көнлүм алмағ,
Кәлмәк, башым үзрә сәјә салмағ.
Әгл олса иди мәнимлә һәмраһ,
Әһвалындан олурдум акаһ,
Ғәм көнлүмә етмәсәјди битаб,
Көз пәрдәси олмајајды хунаб,
Ғәфләт кәләлиндан ајрылардым,
Әлбәттә ким олдурун биләрдим.
Чүн мәндә јох еһтимали-идрак,
Сән сөјлә өзүн ки, кимсән, еј пак?»

БУ ГӘЗӘЛ МӘЧНУН ДИЛИНДӨНДИР

Ејлә сәрмәстәм ки, идрак етмәзәм дунја нәдир,
Мән кимәм, сағи олан кимдир, мејү сәһба нәдир.

Кәрчи чанандан дили-шејда үчүн кам истәрәм,
Сорса чанан билмәзәм ками-дили-шејда нәдир.

Вәслән чүн ашиғи мүстәғни ејләр бир висал,
Ашиғә мө'шүтдән һәрдем бу истиғна нәдир?

Ғикмәти-дунјаву мафиһа билән ариф дејил,
Ариф олдур билмәјә дунјаву мафиһа нәдир.

Аһу фәриядын, Фүзули, инчидибдир әләми,
Кәр бәлаји-ешг илә хошнуд исән, говға нәдир?

ЧӨВАБИ-ЛЕЈЛИ

Лејли деди: — «Еј гөринеји-рух
Ками-дили-мүбгөлаји-мөчруһ!
Мүждө ки, зөманө верди камын,
Долду меји-ишрөт илә чамын.
Мүждө ки, мүјәссәр олду мөгсүд,
Сөвда илә ахыр ејләдин суд.
Мүждө ки, мурадын олду һасил,
Мөгсүдө сөни һөг етди васил.
Лејли мөнөм аризуји-чанын,
Ками-дили-зару натөванын.
Муштаги-чөмал идин һөмишө.
Мөһтачи-висал идин һөмишө.
Бала ки, мүјәссәр олду дидар,
Төгсирү-төөллүг етмө зинһар!
Көр довлөти-васлими гөмиһар!
Көл јаныма, фөвг гылма фурсат!
Дил, нәзри-висали-гамәтиндир!
Вөр чаним исә, әманәтиндир!
Чүн дүшдү мөчалын, етмө әһмал,
Көл нәзрини туг, әманәтин ал!
Көр хәстә исән, манам тәбибин,
Вөр ашиг исән, мөнөм һөбибин.
Көл бәзми-висалө мөһрәм олгыд!
Бир лөһзә мөнимлә һөмдөм олгыд!
Вөр нөркисә лалә илә ровһар!
Рејһани-төр илә зијби-зөһбар!
Фирузеји ет гөрини-јагут.
Гыл тугије гөнди-набдән гут!
Пејвәнди-күл ејлә әргавани,
Хизрә јетир аби-зиндөкани!

Еј дил ки, едәрдин аһу налө,
Дани никәрән олүб висалө,
Һа, довлөти-васлу зөвги-дидар!
Виллаһ, дахи етмә иләвү зар!
Еј дидә, төкүб сиринки-күлкун
Һәр дәм дер идин ки: — «Ганы Мөчнун?»
Мөнизурун олүбдур ол сөмөнбәр,
Гыл мөгдәминә инсар көһнәр!
Еј чан ки, чөкәрдин иттизары,
Көрмөк диләјиб һөмишә јары,
Јетдин она, көл, чых инди төндән,
Кет јарө, кәс ихтилати мөндөн»
Дәрдини дејиркән ол пәризад
Суз илә бу ше'ри етди бунјад:

БУ ГӘЗӘЛ ЛЕЈЛИ ДИЛИНДӨНДИР

Ачмады көнлүм фөләк, та бағрымы ган етмөди,
Гылмады хүррәм мәни, та зару кирјан етмөди.

Гылмадан бидад илә јүз парә пүрхун көнлүм
Бу чәмөндө күл кими бир лөһзә хәндан етмөди.

Шүкр ким, верди фөләк камым мәни номид едиб,
Шивеји-мөһрү мөһәббәтдән пәшиман етмөди.

Дөрд јохдур кимсәдә, јохсә тәбиби-фејзи-ешг,
Кимдә көрдү дөрд ким, ол дөрдә дөрман етмөди.

Сөбр јохдур мөрдүми-аләмдә, вөр нө рузикар,
Гансы мүшкүлдүр ки, тәдрич илә асан етмөди.

Тутду сөјлаби-дү чөшимм јер үзүн, өмма хоша
Ким, бинасын сөбримин ол сөјл виран етмөди.

Ешг сөвдасында суд етдин мөтан-вөслән,
Еј Фүзули, чан вөрән чананә нөгсан етмөди.

БУ ЛЕЈЛИЈӘ МӘЧНУНУН ИСТИҒНАСЫДЫР
вә
ИСБАТИ-СӘФАЛИ-ИМЛАСЫДЫР

Мәчнун деди: — «Еј бути-пәриовош!
Хашаки-зәифә урма аташ!
Јандырмагыма јетәр хијалын,
Јохдур мәнә тағоти-висалын.
Зинһар кәтирмә, еј сәмәнбәр,
Ајинеји-ариани бәрәбәр.
Бир зәррәјә ким, вүчуд јохдур,
Ајинәдән оиа суд јохдур.
Ол күн ки, көзүмдә вар иди нур,
Көздән түңү јашылдын, еј һур!
Һала ки, назарон олду мүшкил,
Дурмаг нә үчүн мәнә мүғәбил?
Ешг етди, бинаји-вәсли мөһкәм,
Мә'нидә мәни сәнилә һәмдәм,
Раф олду бу е'тибар-сурат,
Һаша ки, олам шикари-сурат.
Ләззәт рухи-јари-дилситаидан,
Чандыр булан, еј дириг чандан!..
Чаным кедәли бәси замандан,
Чисмимдәки инди өзкә чандыр.
Сәнсән һала тәнимдә чаным,
Көздә нури, чикәрдә ганым.
Мәндән бәри ејләдин мәни сән,
Өрзә кимә ејләјим сәни мән?
Мәндә олан ашикар сәнсән,
Мән худ јохам, ол ки, вар сәнсән!
Даим сәнә мәндәдир тәчәлли,
Мән гејрдән олмушам тәсәлли.
Кәр мән, мән исәм, нәсән сән, еј јар?»

Вәр сән, сән исән, нәјәм мәни-зар?
Чүн мән олубам сәнилә мәмлу,
Вөһдәт рәвишиндә хош дејил бу
Ким, дишрәдә истәјәм нишанын,
Бир өзкә мөкан биләм мөкланын.
Әвәл бу иши едәндә бунјад,
Мән тифл индиму зоманә устәд.
Етмиши сәнә мәни мүғәјәд,
Куја охурду дәрси-әбчәд,
Һала гылыбам кәмал һасил,
Әбчәд сөбәгин охурму кәмил?
Чүн јетди кәмалә сәрхәти-ешг,
Сәрхәт көрүб аңгә ејләрәм мәшг.
Рисвалыга чүн мән етмишәм ад,
Сән һәм бу сүлуки етмә бунјад.
Тут пәрдеји-исмәт ичрә арам.
Рисвај мәнәм, сән ол нукунам!
«Мәчнун» мәнә дерләр әһли-аләм,
Аңгә мәндәдир чүнүн мүсәлләм.
Сән олма фәсанеји-хәләјиг,
Мәчнун иши Јејлијә нә ләјиг?
Мәчнун мәнәм, еј вәфалы дилдар!
Диванәлијә мәнәм сөзәвар!
Сән ејләмә һалыны дикәркун,
Јејли нә рава ки, ола Мәчнун?
Ғәмхарсан, еј бути-пәриу.
Ғәмхарлығын һәмин јетәр бу
Ким, пәрәдншин олуб һәмишә,
Даим гыласан һичаб пишә.
Күн кими чыкыб мүдам сәјрә,
Кестәрмәјәсен чәмал гејрә,
Ким, сәндә нә олса рәсмү адәт,
Әтвәримадыр мәним шәһадәт.
Мән ешг күзәркәһиндә хакәм,
Ел чүмлә билир мәни ки, пакәм,
Роһм ет мәнә, еј бути-вафадар,
Тә'и әһлинин агзын ачма, зинһар!
Чүн мән роһу рәсми-ешг тутдум,
Намус тәригини унутдум.
Намусуну сахла һәр хәләлдән,
Сән әгл әтәјини гојма елдән».
Тәғриб ила ол әсри-мәчнур
Бу надирә шә'ри етди мәзкур:

БУ ҒӘЗӘЛ МӘЧНУН ДИЛИНДӘНДИР

Хәјәлилә тәсәллидир, көнүл мејли-висал етмәз,
Көнүлдән дишрә бир јар олдугун ашиг хәјәл етмәз.

Һәгиги ешг үчүн мүстәвәчиби-ноғсан дејил, мүтләг,
Өзүн әһли-һәгигәт вәһеи-һүснү чәмал етмәз.

Камали-ешгэ талиб мөһтөриздир һүсни-сурөтдөн,
Ки, гејди-һүсни-сурат ашиги саһибкамал етмөз.

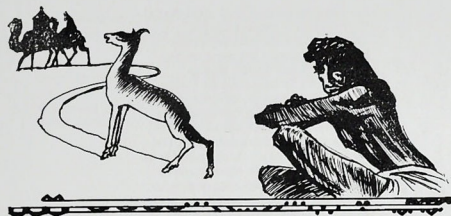
Дәлили-чөһлдир ешг әһлине сурөтпәрест олмаг,
Ки, агил ифтираги мүмкүн илә иттисал етмөз.

Көнүлдә дустан тәмкин булса, олмаз көздә чөвлани.
Мөһәббәт сабит олса, өз јериндөн интиғал етмәз.

Сөвади-масивадөн лөвһи-дил хали кәрәк данм,
Мүваһһид сәфһеји-идраке нәғши-хәттү хал етмөз.

Ирадәт заје етмөз әһли-мә'на, сурәтөн һәркиз,
Һәгигәт чөвһөрин чөһли-мачазә најимал етмөз.

Мүгәјјәд олмаз әһли-сурәтин рәнкина һал әһли,
Фүзули, ким мүгәјјәддир, мәкәр идраки-һал етмәз?

БУ ЛЕЈЛИДӘН МӘЧНУН ӘТВАРЫНА
ТӘҢСИНДИР
вә
ҺҮСНИ-ЕТИГАДЫНА ҺҮСНИ-ЈӘГИНДИР

Лејли деди: — «Еј вүчуди-камил!
Гурби-һәгә исмәт илә габил!
Ме'рач-кәмалыны сынардым,
Кејфијәти-һалыны сынардым.
Олдуи нечә олдуғундан амаһ,
Хош мәртәбәдир бу, барәкәллаһ!
Әсвәтә ки, зати-пак иминсэн,
Пакизә вүчуди-хак иминсэн,
Инасаф һәмнин ола гәнаәт,
Тәскини-һовајә иститаәт.
Ешгиндә рија күман едәрдим,
Әтварыны имтәһан едәрдим.
Әлминнәтү лиллаһ олду мә'лум,
Вәсл олдуғу мәшрәбиндә мәзмум.
Ғәмнак идим, ејләдин мөни шад,
Бу гејд тәәллүгүндән азад.
Бир гафили-худпәрәст идим мән,
Чөһл илә мудам мәст идим мән.
Арајиши-зулфү хал едәрдим,
Пејвәстә муну хәјал едәрдим
Ким, сән тәләби-висал едәрсән,
Нәззареји-зулфү хал едәрсән.
Һала мәнә рөвшән олду һалын,
Ме'рач-һәгигәти-кәмалын.
Мән бәсләдидим бу зулфү халы,
Чешми-сијәһү үзари-алы,
Өз чаным үчүн дејил, шәбу руз,

Нәэри-нәэриндир, еј диләфруз!
 Та ејләсән дәми нәзәрә,
 Тәскин верәсән дили-фикарә.
 Һәм сән оласан мурадә насил,
 Һәм ола мәнә сәһаб һасил.
 Јохдур чү нәзәрә мејди сәндә,
 Нејләр бу чамали-хуб мәндо.
 Тән дүрчүнадир дүри-раваным,
 Көнчи-бәдәнимдә нәгди-чаным,
 Дердим ола сәрфи-рәһкузарым,
 Көрдүкдә раван ғылам нисарым.
 Төвфигү висалын едәм идрак,
 Әндишеји-һичрәдән олам пак.
 Һала ки, мүјәссәр олмаз ол кам,
 Олмаг нә рәва арада бәднам?
 Нәски-хәти-е'тибар ғылдым,
 Раһи-едәм ихтијар ғылдым.
 Та нечә верә гүбары-сурәт,
 Ајинеји-затима күдурәт.
 Вәтәт олду ки, рәшәһән ола мир'әт,
 Мүстәғни ола сүфәрдән зат.
 Вәтәт олду бу гәһчә ола хәндән,
 Та'сир едә сүбһи-фејзи-чанән.
 Хунаб гәһилә долду көнлүм,
 Гәһчә сифәти тутуду көнлүм.
 Фәрз олду ки, теј ғылам бисатым.
 Гәт едәм өзүмдән ихтилатым.
 Сәтри-тән едәм едәм һичабын,
 Рүхсарә чәкам фона нигабын.
 Та һүсни-рүхүм ки, истәмәз јәр,
 Олмаја нәсиби-чешми-әғјәр.
 Зира ки, нәсиби-һүсни-габил
 Олду, она ашиг ола маил.
 Һүснүмдә чү јох гәбули-ашиг,
 Нәгсан илә олмағым нә ләјиг?►
 Бу Һала мунасиб ол паризад
 Филһал бу ше'ри етди бұајад:

БУ ҒӘЗӘЛ ЛЕЈЛИ ДИЛИНДӘНДИР

Нә дилбәр ким дәмәдәм ашигә әрән-чамал етмәз,
 Галыр нагис, буллуб фејзи-нәзәр кәсби-кәмал етмәз.

Дејил чәзб етмејән үшшағи, мө'шуг олмаға габил,
 Нә һасил һүсни-сурәтдән ки, чәзби-әһли-һал етмәз.

Кәрәк рүхсарәји-мө'шуг махфи гејри-арифдән
 Ки, ариф олмајан идрак сүи'и-зүлчәләл етмәз.

Һәвәји-вәслдир ки, хубләр вәслинә талибдир
 Вә кәр нә ешги-камил фәрги-һичрану висал етмәз.

Олан нәгди-һәјәтин ашиғин мө'шугә сәрф ејләр,
 Бу зүлмү, аһ, әкәр мө'шугинә ашиг һәләл етмәз.

Мәчәз әһлине хублар чилвеји-наз ејласинләр ким,
 Өзүн әһли-һәғигәт мубтәлаји-хәтти хал етмәз.

Фүзули, аләми-сурәтдә сәркәрдән кәзәр заһид,
 Заһи гафил, бу сөвданын сәрәнчамына хәјал етмәз.

ТӨМАМИЈИ-СУХӘН

Хәтм ејләмәдән сөзүңү ол маһ,
 Бир нәғәнишин көрүңдү наһаһ.
 Наға илә бир нәфәр сабүкхиз,
 Көрдү ки, кәлир нәсим төк тиз.
 Билди бәти-күдрүх сәмәнбүј
 Ким, өзү үчүңдүр ол төкү пүј.
 Билди ки, рәғиб бәджүмандыр,
 Әндүһи-дилү балаји-чандыр.
 Ол маһивәш олдуғунда гаиб,
 Олмуш она сүр'әт илә талиб.
 Күлзарә һәнуз јетмәдән хар,
 Күл ғылды видай-сәһни-күлзар.
 Ол һалына вағиф олмадан гејр,
 Тәрнәтди чәмәзеји-сөбүксәјр.
 Чүјәндә көрүб ол афитаби,
 Тәрк етди шитабу иштираби.
 Төвфиги-мурадә олду хошдил,
 Дүшүдү өнә ғылды әзми-мәнзил.
 Шәһбәзи јетирди ашијанә,
 Тапшырды ниһалы бағибанә.
 Мәчүн јәнә галды зарү мөһчүр,
 Һәмсәһбәти марү һәмдәми мур.
 Нә дурмаға тағәтү гәрары,
 Нә кәзмәјә әлдә ихтијары.

**БУ МЭЧНУНУН МЭ'РАЧИ-ФЭЗАИЛИДИР
вэ
БЭЈАНИ-МЭРТӨБЕЈИ-ҲҮСНИ-ХЭСАИЛИДИР**

Шанинони-мулки-меһнөтү дөрд,
Дө'ни Мэчнун дөрдтөвөрд.
Бир пак иди ки, бу әрсөји-хак,
Онун кими көрмәмишиди бир пак.
Мә'муреји-гүрби-һәг мәғами,
Әрвәһә фәризе еһтирами.
Чүн нифрати-шәрри-насли-адам,
Гылды она вәһшәти мусәллам,
Һәр вәһши донунда бир фәриште,
Јар олду ол адеми-сириште.
Зәһирдә рәфиғи вәһшлә тејр,
Ватиндә мөлаик илг һәмсејр.
Гылмышды кәмәли-е'тидали
Кәсрәт әләминдән ону хали.
Чөкмәзди чәһандә ол чәһанкөрд,
Әндишеји-көрмү гүссөји-сөрд.
Вилмишди чәһанын е'тибарын,
Јох јеринә сатмыш иди варын.
Тутмушду тәриғи-әһли-товһид,
Булмашду кәмәли-төркү тәчрид.
Олмушду вүчуди-паки пүрнур,
Алајиши-әкүл шүрбәдән дур.
Тәһсил гылыб сәфәји-сијрәт,
Көрмүшду мәчәздән һәғигәт.
Ә'јанә јох иди е'тимады,
Нәғгаш иди нәғгшдән мурады.
Мөвзун иди тәб'и-нүктәдәни,
Һәр нүктәдә вағифи-мәани.

Авази иди бәси мулаим,
Үслубу дүрүст, үсули гаим.
Тәһрир илг һәр чәкәндә аваз,
Гушлара тутарды раһи-пәрваз.
Кәһи гәзәлү кәһи гәсидә
Иһша гылыб ол ситәмәсидә,
Суз илг охурду кәһү бижәһ,
Бир нечә әзиз онунла һәмраһ
Јазарлар иди төмам ше'рин.
Охурлар иди мұдам ше'рин.
Аломларә ол гәрнбү мәчнур,
Әксар бу сәбәбдән олду мәшһур.
Авазијү зәһнијү чәмәли,
Гылмышды мүғәјјәд әһли-һәли.
Ким олса бу үч кәмәлә гәбил,
Демәк олур она зәти-кәмил.
Пејвәстә гылыб кәмәлин иһһәр,
Бу бейтләри гылырды тәқрар:

БУ ГӘЗӘЛ МЭЧНУН ДИЛИНДӘНДИР

Биз чәһан мә'мурасин мә'нидә виран билмишиз,
Афијәт кәчкүн бу виран ичрә пүнһан билмишиз.

Кәр өзүн дана билир төғлид илг сурәтпәрәст,
Аләми-төғтигдә биз ону надан билмишиз.

Бихәбәрләр шәрбәғи-раһәт билирләр бәдәји,
Биз һәкими-вағтис ону төкмүшүз, ган билмишиз.

Билмишди ким, мулки-әләм кимсәјә гылмаз вәфә,
Ол зәмәндән ким, ону мулки-Сүләјман билмишиз.

Ајры билмишсән, Фүзули, мәсчиди мөјханәдән,
Сөһв имиш ол ким, сәни биз әһли-ирфан билмишиз.

ЛЕЈЛИНИН БАҒАРИ-ӨМРИ-ХЭЗАНӨ ИРДИЈИДИР

Саги, көзө калди нөш'өжи-меј,
Вир неча гөдөһ јерит, пејәпеј!
Әми-тәрөб етдин еһтимам ет!
Зөвгүн тәрөб әһлинин төмам ет!
Вазм әһлине чами-ләләкун тут!
Әмма мәнө чүмлөдөн фүзүн тут!
Зира ки, һөнүз ниммәстәм,
Ғәм силсиләсиңә пајбәстәм,
Хөшдур тәрөб әһлинин бу бөзми,
Дағылмаға олмасады әзми,
Тарихинвисси-һали-әјјам,
Бу гиссәјә бөлдө верди итмам:
Ким, вәсәдән олмайыб тәсәлли,
Мәчнундан оландә дур Лејли,
Кәсминши тәәллүгүн чәһһандан,
Гәт'и нәзәр ејләминши чандан.
Вир фәсл ки, дости-ғарати-деј,
Күлзәр бусатын ејләди теј,
Матәмкәдә олду әрсеји-бағ,
Матәмкәдә сүрүд налеји-зағ,
Лејли кими олду лалә мөстур,
Мәчнун кими шахи-әргөван ур,
Рөнчи-јөрөгәндан олду әшчар,
Ләраану зәифү зәрдүрхсар,
Сөндү күлү лаләнин чирағы,
Сәрсәр јели зүлмәт етди бағы,
Күл бими-тәәррузи-һавадән,
Лалә ситәми-дәми-сәбадән,
Рәхтини јашырды бағларда,

Лә'лини итирди дағларда,
Вир мар мисалы олду һәр нәһр,
Һәр ләрзәдә су мәсабеји-әәһр,
Көјдөн јерә ендијиндә бараи,
Һәр гәтрә олуб мисали-пејак,
Күја ки, јетирди бағә бидад,
Ким, ше бөдеји-тәһәрруки-бад,
Вир сәһр илә аби аһи етди,
Ондан төни-бағә чөшкә етди,
Вир күн бу һавадә Лејлији-зар,
Ғәм дәф'инә етди мејли-күлзар,
Көрдү күлү лаләдән әсәр јох,
Әһнаи-шөмәрдә бәркү бәр јох,
Сәһни-чәмөниң сағасы кетмиш,
Нөгсани-саға кәмалә јетмиш,
Нә сәбзә төниндә таб галмыш,
Нә бәрк үзүндә аб галмыш,
Матәмкәдә көрдү буситаны,
Риггәт одуна тутушду чаны,
Сузи-чикәрилә јанә-јанә,
Шәрһ етди гөмини буситанә:
— «Кеј бағ, нәдир бу аһи-сәрдин?
Мән хәстәјә заһир ејлә дәрдин!
Мән дәхи сөнин кими низарәм,
Вир күлдән ирағү зәрдү зарәм;
Нә дөвләти-ғурбунә гәбулим,
Нә рәвәји-кујинә вәсулим,
Сәи кәрчи хәзәнәсән кирифтәр,
Әлбәттә, баһарә јетмәјин вәр,
Үмиди-висал мәндә јохдур,
Сәндән гөмү гүссә мәндә чөхдур!»
Артырды гөм ағладыгча дәрдин,
Кириән көјә тутду руји-зәрдин.

БУ ЛЕЈЛИНИН АНАСЫНА ВЭСИЈЛӘТ
ЕТДИЈИДИР
вә
ДУСТ ЈАДЫ ИЛӘ ДУНЈАДАН КЕТДИЈИДИР

Мә'будинә әрә гылды разин,
Билдирди көнүлдәки нијазин:
— «Кеј һакими-әрсәји-ғиямәт!
Султани-сарри-истидамәт!
Номидилик аташинә јандым,
Биллаһ, бу вүчүддән усандым!
Чүн дуст јанында нағәбүләм,
Биллаһ, бу һәјәтдән мөлүләм!
Мән шәм'и-шәби-фәрағи-јарәм,
Сузану сийаһрузикарәм.
Јандырды мәни чәфәји-аләм,
Динләнмәзәм, өлмәинчә бир дәм.
Дердим ки, вүчүдүм ола бағи,
Шәјәд дүшә вәсл иттифағи...
Пәртөв бурчүндә афитабым,
Билдим ки, вүчүд имиш һичабым.
Ја рәб, мәни ет фәнајә мулһағ
Ким, раһи-фәна имити рәһи-һәғә».
Пак иди, дуасы етди тә'сир,
Филһал мизачы олду тәғјир.
Тә'сири-һовәји-намүнасиб,
Тәркибинә гылды әв'ф галлиб.
Кәлдикчә зијадә олду дәрди,
Тәбларәә фарағатин кедирди.
Мәһв олду тәб ичрә ол пәриваш,
Бир шәм' кими ки, көрә ағәш.

Әксилди әрғәдә һүсни-таби,
Бир күл кими ким, кедәр күлаби...
Зә'фи-тәни ол мөгәмә јетди
Ким, бәстәр чиндә чисми итди.
Вәстәрдә тәләб гылаһ нишанин,
Көрмәвди вүчүди-нағованин.
Рәф олду нишанеји-саламәт,
Мөвтинә көрүндү мин аламәт.
Әәм ејләди олмага мүсафир,
Рәһләт әсари чү олду заһир,
Рәф етди һичаб еһтиразин,
Фаш етди анаја кизли разин:
— «Кеј дәрди-дилим дөвасы ана!
Шәм'и-әмәлим зијасы ана!
Гәм кизләмәк илә чанә јетдим,
Та мүмкүн иди төһәмүл етдим.
Һала ки, мүғрәррә олду кетмәк,
Фәрә олду бу сирри заһир етмәк,
Олсуң сәнә, еј зәифә, рәвшин
Ким, тиги-һавә һолакијам мән,
Чисмиңдә јох өзкә дәрд таби,
Иллә гәми-ешг натираби.
Мән ашиғи-зару бинавәјәм,
Бир маһлиғәә мүбталајәм.
Сөвдәси илә јох олду варым,
Кечди һавәсилә рузикарым.
Чох аризу ејләдим чәмалин,
Бир дәм көрә билмәдим висалин.
Һала кедирәм көнүлдә сузи,
Әлдән нә кәлир, бу иди рузи.
Анчағ дејиләм мәни-пәришан,
Ол јар гәминдә зару кирјан,
Ол һәм мәни-зарә мүбталадыр,
Сәркәштеји-вадији-бөладыр.
Мәндәндир онун чүнуни әфзуң,
Гәјс икән олубдур ады Мәчнун.
Дайм кечирар гәминдә әјјам,
Бир күн она һасил олмајыб кам.
Рисвәји-зәмәнә олду мөндән,
Афағә фәсанә олду мөндән.
Витүдә декил фәғану аһи,
Јахмаазы мәни онун күнаһи!
Мән ким, кедирәм бу хакиданан,
Дәрдим бу ки, шәрмсарәм ондан,
Еј муниси-рузикарым ана!
Гәмхариму гәмкүсарым ана!
Мән дари-бөгајә әзәм елдәндә,
Дунјајә вида едиб кедәндә,
Мәнисиз чәсиб аһлар, фәғанлар,
Сағраларә дүшүјүн заманлар,
Дүһсә јолун ол олан диярә,
Әрзи-гәмин ејлә ол фикарә,
Зинһар она оландә вәсилә,
Хош кимсәдир, ондан олма гафил!

Таманыны тут, ризасын иста,
 Мөн мүчрүм үчүн дуасын иста,
 Өз елө ки: — «Еј вафалы дилдар!
 Чан верди јолунда Лејлији-зар.
 Ешгиндо јеринө јетди лафи,
 Да'васынын олмады хилафи»
 Сөјлө мани-зару мубтөладөн:
 «Кеј ешгдо лаф едөн вафадөн
 Халвөткәһи-үнсө мәрһрәм олдум,
 Азадөвү шадү хүррәм олдум.
 Сөн һәм кәлә көр, төәллүл етмө!
 Ман мүнтөзирәм, төгафул етмө!
 Кәр садиг исән бу јолда, сөн һәм
 Сөбр ејләма, ејлә тәрки-аләм.
 Кәл камн-дил илә олалым јар,
 Бир јердә ки, јохдур онда өғјар...
 Даим олалым бир евдә һәмраз
 Ким, чыхмаја дышра ондан аваз.
 Хош мәнзили-әмнә булмушам раһ,
 Битө'нейи-дусту чөври-бөдјаһ.
 Мөндөн сөни ејләмәк хөбөрдәр
 Бисмаллаһ, әкәр ирадөтин вар!»
 Чүн гылды вәсијәтини ахир,
 Әми-сөфәр етди ол мүсафир.
 Јад ејләди јари-меһрибанин,
 Вәсл арузси илә верди чанин.
 Кимдир ки, чәһанда фани олмаз,
 Дөври-фөләкин амань олмаз!
 Дүнја једди башлы әждәһадыр,
 Әндишеји-үлфөти хөтәдир.
 Һәр лүтфүнәдир дәфинә мин гәһр,
 Һәр шөһдинәдир гәринә мин зәһр.
 Дөвран үзәриндәдир зөманә,
 Әлбөттә, кәлән кедәр, чәһанә,
 Әрбаби-зөманәјә вериб пөнд,
 Бу ше'ри нә хош демиш хирәдмөнд:

ҒӘЗӘЛ

Бу аләм ким, көнүл, гејдин чөкөрсән меһнәтү гөмдүр,
 Фәна сәрмәнзилин сејр ејлә ким, бир хошча аләмдир.

Аныб тәнһалыгы гәбр ичрә нифрәт гылма өлмәкдән,
 Тәриги-үнс тут ким, һәр овуч топраг бир адәмдир.

Дејил меһкәм чәһан мүлкіндә һәр бунјад ким, гылсап,
 Бөга мүлкүндө тут мәнзил ким, ол бунјад меһкәмдир.

Әчөл, алајиши-хөвфү хөтөрдөн гуртарар нөфси,
 Бу чөвһөр кимијаји-нөфсә бир икири-о'зәмдир.

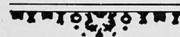
Қамали-ешги-инсан мөвт иләндир раһи-һикмөтдә,
 Бәли, мүчра гылан һөкмүн мисалын нәгши-хатәмдир.

Баһар әјями кирсан ләләзарә, хак әчәзасын,
 Мүһәггәр көрмә ким, һәр зәррә бир чам илә бир Чәмдир.

Әсири-нөфедир әһли-чәһан билмәз фәна гәдрин,
 Фүзули, тәрк-тәчриди, сөнә анчаг мүсәлләмдир!

ТӘМАМИЈИ-СҮХӘН

Лејли күли-күлшөни-ләтафөт,
 Чүн көрдү хәзан гелилә афөт,
 Памали-хәзан олуб баһари,
 Бичамә јетишди рузикари,
 Бичарә анасы ачды башын,
 Башындан ашырды гәилы јашын.
 Кафурин төкдү зә'франә,
 Сузи-дил илә кәлиб фәганә,
 Чох ағлады, етди аһу нәлә,
 Ағлар, ким олурса бөјлә һалә.
 Әлгиссә, тутуб тәриги-мағам,
 Ол вәгәјә јығылды аләм.
 Тә'зим илә тутдулар әзасын,
 Гәбрин дүзүб урдулар бинасын;
 Төн олдү мүгими-әрсеји-хак,
 Руһ олдү гәрини-өвчи-әфлак:
 Шөвг әһлине гүрб һасил олдү,
 Дәрјасина гөтрә вәсил олдү.

**МӨЧНУНУН ЛЕЈЛИ ВЭФАТЫНДАН ХӨБЭРДАР
ОЛДУҒУДУР**
вэ
ДУСТ JAДЫ ИЛЭ ДУНJAДАН КЕТДИЛИДИР

Мейнат чаманинда күл дөрөңлөр,
Алөмдө жаман хөбөр верейлөр.
Ғам нүсхәсин ејләјөндө төһрир,
Вермишләр она бу нөв' тәшһир:
Ким, Зейди-ситәмрасидеји-зар,
Ол вағадан олуб хөбәрдар,
Филһал ғылыб әзимати-раһ,
Мөчнуни-һәзини етди акаһ:
— «Кеј шијфтеји-шикәстәтәлел!
Әфсус ки, сә'јин олду заје!
Идбари-тилсимин олду батил,
Бу мөшгәләдән дәхи нә һасил?
Базар позулду, јығ бисатын!
Бу силсиләдән кәс иртибатын!
Лејли сәнә верди зиндәкәни,
Сән ол бағи, ол олду фәни!
Сән сәдгәси олдуғун пәриваш,
Сәдгә сәнә олду, еј бәләкәш!
Әми-рәһи-чаннәт етди ол һур,
Фирдовс мөғамын етди мө'мур»
Мөчнун ки, хөбәрдән олду акаһ,
Сузи-чикәрилә чәкди бир аһ
Ким, гүлгүләсин һәм ол заманда,
Чананы ешитди ол чәһанда...
Аз ғалды ки, нәләсилә дилдар,
Ол хаби-әчәлдән ола бидар.

Бир ләһзә бүләнд олуб хуруши,
Дүшдү јерә, кетди әгдү һуши.
Чүн кәлди өзүнә, ғылды нәлә,
Јағдырды хәзәни үзрә жалә...
Тә'на сөзүн етди Зейдә бунјад:
— «Кеј сағији-бәзми-зулму бидад!
Нетдим сәнә гәсди-чаным етдин!
Гәсди-дили-натәваным етдин!
Ғыјдын мөни-зару натәванә,
Урдуң ситәм атәшини чанә!
Зәһр иди мөкәр бу вердијин чам
Ким, мәрк ләјамын етди е'лам?
Бир мурчәјә нәдир бу кино,
Фуллада дөзәрми абикино?
Тә'сир-ситәмдән ичтинаб ет,
Вари бу кунәһә бир сөвәб ет!
Ејләт мөни јар олан дидјар,
Шәм' ејлә мөни мөвар-јарә!»
Дүшдү јола, олду Зейдә һәмраһ,
Бир һал илә ким, нәузубиллаһ...
Чүн көрдү мөзар-кул' узарын,
Дүшдү вү гучағлады мөзарын.
Көксүнү ғылыб ләһд кими чак,
Мәргәд кими сачды башына хақ.
Гөбр үзрә ахытды ғанлы јашың,
Лә'л ејләди јашы ғәбри дашың,
Јер үзүн едиб сиришки мөмлү,
Кечди јерә ол сиришкән су,
Олду дури-әшки-биғәрары,
Гөбр ичрә никарының нисары.
Көз јашыңы ејләди мұхатәб:
— «Кеј тирә шәби-фәрағә көвкәб!
Чыхмағ сәнә олду инди важиб
Ким, олду ол афитаб ғаиб!
Бир бөрчү мөғам тутмуш ол маһ
Ким, олмаз она нәсим һәмраһ.
Сән дурма әкәр мурувәтин вар,
Кир торпаға, истә ону зинһар,
Көр ғајдағыр ол дури-јеканә,
Нетмиш она афәти-зәманә!
Пабус едибән јетир ијәзәм,
Былдир бу тәвзөрә илә разәм:
— «Кеј шәм, нәдир бу ичтинабың?
Мән бәхти-сијләһән һичбаың?
Чәми-меји-ғам тутанда аләм,
Һәм сән ичдин бу чамы, мән һәм.
Мәст етди мөкәр сәнн бу бәдә
Ким, бәзмдә дуриядин зијадә?
Бир надирә шәм' идин шәбәфруз,
Дүшдү сәнә зөвги-ешдән суз,
Бир нечә заман әкарчи јандың,
Сузи-дилә дөзмәдиз, усандың.
Видарлыға кәтирмөдин таб,
Шәһлә көзүн олду маили-хаб.

Һәмрәһым идин-бу юлда, еј маһ!
 Һәмрәһы тојуб кедәрми һәмрәһ?
 Әфләкә тәфәхүр ејлә, еј хак!
 Ким, олду рәфигин ол дури-пак!
 Зүлфүнә мұариз олма, еј мар!
 Ким, онда мүгимдир дили-зар!
 Халына тәәррүз етмә, еј мур
 Ким, бағлыдыр онда чани-мөһчүр!
 Еј өмр, кәл инди башә сән һәм
 Ким, чешмиңә тирә олду алам!
 Аләм хош иди ки, вар иди јар,
 Чүн јар јох, олмасын һә ким вар.
 Еј чан, тәни-хәстәни вида ет,
 Бу хәстә илә јетәр низа' ет!
 Мүштагинәм, еј әчәл, кәрәм гыл!
 Дәф'и-әләм илә рәф'и-гәм гыл!
 Гуртар мәни изтираби-гәмдән!
 Вер мүждә, вүчудима әдәмдән!
 Ајинәми ејлә жәнкдән пак,
 Гыл тордәји-е'тибарымы чак!
 Рәф ет, һә исе арадә һәлил,
 Ејлә мәни ол нискарә вәсил!
 Тәклифи-нисал едәр мәнә јар,
 Бир хәлвәтә ким, јохдур әрјар.
 Мән кетмәмәк ејлсәм хәтадыр,
 Сәндән мәнә бир мәдәд ровадыр.
 Вилләһ, мәдәдимдә гылма еһмәл
 Ким, бәхтимә үз верибдир иғбал!
 Ја рәб, мәнә чисмү-чан кәрәкмәз,
 Чананымсыз чәһан кәрәкмәз!
 Минбә'д зәлилу хар гылма,
 Сәркәштеји-рузикар гылма!
 Әфғанда икән кедиб гөрари,
 Олду бу гәзәл дилиндә чари:

ҒӘЗӘЛ

Јанды чаным һичр илә вәсли-рухи-јар истәрәм.
 Дәрдимәнди-фирғатәм, дәрман-идидар истәрәм.

Булбули-зарәм, дејил биһудә әфған етдијим,
 Галмышам налан гәфәс гејдиндә, күлзар истәрәм.

Дәһри-базарында касиддир мотан-һиммәтим,
 Бу мотан сатмага бир өзкә базар истәрәм.

Фани олмағ истәрәм, ја'ни балаји-дәһрдән,
 Раһәти-чисми-заифу чани-әфкар истәрәм.

Нола кәр гылсам шәби-һичран тәмәннаји-әчәл,
 Нејләјим, чохдур гәмим, дәф'инә, гәмхар истәрәм.

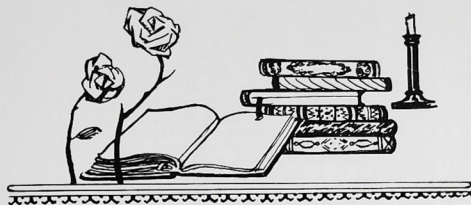

Чүн бөга бөзминдөдир дилдар, мөн һәм дурмазам,
Бу фона дейриңде, базми-васли-дилдар истөрөм.

Еј Фузули, истәмөз кимсә ризасилә фона,
Мөн ки, бундан өзкә билмән чарә, начар истөрөм.

ТӨМАМИЈИ-СУХӨН

Чүн рази-дөрүниң етди төгрир,
Рә'инә мувафиг олду төгдир,
Имдад ғылыб инајети-һөг,
Ғылды ону мәгсөдиңә мүдһөг,
Күл дәрдә һәдигеји-әмәлдәи,
Меј ичди сураһији-өчөлдәи,
Ғәбрини гучағлады никарини,
Чан сәдгәси етди ол мазарини,
— «Лејли» — деди верди чани-ширини,
Ол ашиги-бигәрау мискини,
Инсаф, һәмин ола мәһәббәт,
Бу даирәдир мәғами-һејрәт,
Куја ки, әлиндә иди чаны,
Даим көзәдирди ол зәманы,
Чүн дөвр илә јетди ол зәманә,
Ондан бир ичәзәт олду чанә,
Һәр нечә ки, вар иди никари,
Аләмдә иди онун гәрари,
Чүн ғылды никари төрки-аләм,
Бу аләми төрк ғылды ол һәм,
Чүн көрдү бу һалы Зејди-ғәмнак,
Әфған ғылыб етди јахасын чак,
Фәрјад илә ғылды нөвһә бунјад,
Өвчи-фәләкә јетирди фәрјад,
Зар ағлады өјлә ким, һәм ол дәм,
Аһы одуна јығылды аләм,
Ел чәм олуб етдиләр нөзәрә,
Мәчнуни-сијаһ рузикарә,
Төбр үстүнә көрдүләр јыхылмыш,
Чананәја чан нисар ғылымш,
Әввалина ағлајыб сәрәсәр,
Дәфи етмәјин етдиләр мүгәррәр,
Түсл ејләјибән төни-низарини,
Дилдарының ачдылар мазарини,
Ғојдулар ону һәм ол мазарә,
Ғәмнак јетиңди гәмкүсарә,
Руһ олду фәләкә руһә һәмраз,
Тән олду тән илә јердә дәмсаз,
Рәф олду төәллүгәти-һаил,
Мәтлубуна талиб олду васил,
Вир бәзм ики шаһә мәһфил олду,
Вир бүрч ики малә мәңзил олду,
Төбр үстүнә гојдулар нишанә,
Фаш олду бу маҷара чәһанә,
Төвфундә ғылыб мурад һасил,
Ол гәбрә хәлаиг олду майил,
Кечдикчә заман мүкәррәм олду,
Һачәткәһи-әһли-аләм олду,
Будур әсәри-мәһәббәти пак,
Хош мәртәбәдир бу, ғыласан идрак.

БУ, ЗЕЈДИН ЛЕЈЛИ ИЛӘ МӘЧНУНУ РӨ'ЈАСЫНДА КӨРДҮЈҮДҮР

Ол мәшһәдә Зејд олуб мүчавир,
Асәри-садагәт етди заһир.
Тә'мир үчүн етди чох әталар,
Тадрич илә ғылды чох биналар.
Пејвәстә һәрарәти-чијәрдән,
Ғандили-мәзарын етди рөвшән.
Чаруб илә аб олаңда мәтлуб,
Мүжжан илә әшки абү чаруб.
Һәр ләһзә ғылырды тазә матәм,
Ғылмазды фәғану һаләсин кәм.
Ол муңису мүшфигу мувафиг,
Вир кечә гәриби-сүби-садиг.
Вимар тәниндә ғалмајыб таб;
Ғылмышды мөзарә јастаныб хаб;
Хаб ичрә көрүңдү ол ниләрә,
Вир бағидә ики мәһнапәрә;
Рухсарлариндә зөвғдан нур,
Вими-ғәмү дәрду гүссәдән дур.
Хошбағу нишатмәндү дилшад,
Әјяр төврүзүңдән азад.
Һәр мөһвәшә мин фариштәсурәт,
Ихлас илә олмуш әһли-хидмәт.
Сорду ки: — «Булар нә маһләрдир?
Нә рутбәли падишаһләрдир?
Бу рөвзә нә рөвзеји-бариндир,
Бу гөвм нә гөвми-назәниндир?»
— Будур, — дедиләр, — ријази-ризван,
Бу гөвми-хүчәстә-һуру гилман.
Бу ики мәһи-хүчәстәрүхсар
Мәчнун илә Лејлији-вәфадар.
Чүн вәдији-ешгә кирдиләр пак,

Ол паклик илө олдулар хак,
Мөнзиллери олду баги-ризван,
Чакарлари олду хуру гилман.
Чун бунда риза вериб гезаје,
Сөбр елладилар гөму бөлаје,
Кетдикдө чаһани-бивөфадон,
Гуртулдулар ол гөму бөладон.
Чун Зейд јухудан олду бидар,
Бу нүктөји етди хөлгө изһар,
Хөлгин олуб е'тигады әфзун,
Ол гәбрә зијарөт олду ганун.

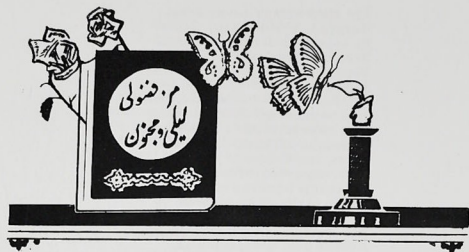
ТӨМАМИЈИ-СУХӨН

Саги, мүтөгәјир олду һалым,
Сөјлөшмәје галмады мөчалым!
Минба'д зијадө вермө бәдө,
Рөһм ејлө ки, сөрхошам зијадө!
Хош гәфлөт илө кечирдим әјјам,
Билмән ки, нолур ишим сөрәнчәм?
Сөрмәеји-өмр кетди әлдән,
Суд етмөдим етдијим әмөлдән.
Фәрјад бу чөврдән ки, кәрдуң
Әһвәлими ејлади дикәркун.
Дун дидеји-тәр ғылыб күһәрбар,
Кәрдуно дедим ки: «Еј чөфәкар!
Һәркиз рөвишиндөн олмадым шад,
Дами-гөму мейһөтиндөн азад,
Әһбәбә нәгиз дөвр едәрсән,
Әрбаби-кәмалө чөвр едәрсән.
Мөчнун, әкәр олса иди чаһил,
Олмаздын итаәтиндө каһил,
Фөрманына ингијад едәрдин,
Көплүнү мүдам шад едәрдин,
Әһли-һүнәр олдуғу сөбәбдән,
Саһибнөзәр олдуғу сөбәбдән,
Әғраны ичиндә хар ғылдын,
Биззәтү е'тибар ғылдын.
Лејли, кәр олады бир һөјәсыз,
Ја, сән кими мейһрсиң, вәфәсыз
Олмазды она һөмишә чөвруң,
Камынча мүдам олурду дөврүң.
Фөзл әһлино манл олдуғудан,
Идрәк илө каһил олдуғундан,
Дим гөм әлиндә зар ғылдын,
Ашүфтәји-рузикар ғылдын.
Мән һәм, кәр оладым әһли-төзвир,
Етмөздүн нанәтигдә төгсир,
Сәндән гөрәним олуб сөрәнчәм,
Дөврүндө мәнә олурду арам.

Чун әһли-нүғару һәнкү арәм,
Чөврундә һөмишә хару зарәм.
Бу чәдән имни сәнин мадарын
Вар, инди ки, јокдур е'тибарын!»
Кәрдуң ешидиб мәним итабым,
Верди бу әдә илә чөвабым:
— «Кеј сурәти-һалдән хәбарсиң!
Һәр һикмәтә ејб едән һүнәрсин!
Мән әмрә мувафиг ејларәм дөвр,
Һикмәтәдә вәфадыр етдијим чөвр.
Әмма, сән едән әмәл хәтадыр
Ким, пири-тәригөтин һөвадыр.
Шаирлијә ифтихар едибсән,
Кизби өзүнә шуар едибсән.
Мөчнун дедијин вүчуди-каһил,
Һәр данишә мөндән олду гаһил,
Диванә она, сән ејлөдин ад,
Сөндән, она јетди зүлмү бидад!
Лејли дедијин мәһи-төмами,
Мән пәрдәдә сахладым кирами,
Рисвәти-хәлиғ ејлөдин сән,
Мин тө нәјә лајиг ејлөдин сән.
Кәһ Ибни Сәләмә зүлмү илһағ
Кәһ Нөвфәлә гәдри ғылдын итләғ.
Шәри ет, бу но һәрәдир, нә мөһмәл?
Нә Ибни Сәләмү ганғы Нөвфәл?
Шарһ ејлмак истәдин фәсанә,
Ғылдын сөзә онлары бөһанә,
Көрдү чүрмүшү сүмүкләр азар,
Төһмәтләрина олуб кирифтар,
Әмвәт мәзалиминә кирдин,
Асудаләрә әзәб вердин.
Чүрмүно олаңдә хөлг мүлзәм,
Јазым сорулур бу ифтира һәм,
Олмазмы бу баиси-әзәбин?
Бу мәс'әләдә һәдир чөвабын?

ЧӨВАБИ-МӨСӘЛӘ

Еј туттји-бустан-кефтар,
Сөррафи-сүхән, Фүзулији-зар!
Алданма, әкәр сипеһри-лаиб,
Тә'н илө сөнә дедисә казиб,
Әш'арә јаман дејиб усанма,
Сөрмәеји-нәзми сәһл санма!
Сөздүр күһәри-хөзәнеји-дил,
Иһари-сифати-зәтә гаһил!
Чан сөздүр әкәр билирсә инсан,
Сөздүр ки, дөјөрләр, өзкәдир чан.
Билләһ, бу јаманмыдыр ки, һала,
Әмвәтә сөз илө вердин әһја?
Мөчнун илө Лејлији ғылыб јад,
Әрвәһларыны ејлөдин шад?

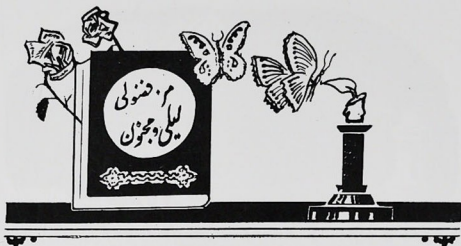
БУ БЭЛНИ-ҮЗРИ-ТӨЛФИ-КИТАБДЫР
вэ
ТАРИХИ-ЗЭМАНИ-ФЭТЪИ-БАБДЫР

Еј килки-рөвөндө, барәкәллаһ!
Олдун мөни-рәһнөвөрдә һәмраһ.
Мин сә'ј илә һачәтим битирдин,
Бир мәнзилә агитөт јетирдин.
Рәһмәт сәнә ким, сән етдин имдад,
Бу әски бинаји етдин абад;
Әшк илә бируни сим-әндуд.
Аһ илә дәруни әнбәрәлуд,
Мәхзәнләри кәнчи-көһһәри-дәрд,
Рөвзәнләри мәнфәзи-дәми-сөрд.
Әлгиссә, мүрәттәб олдү бир бағ,
Һәр ләләси бағры үзрә јүз дағ,
Хуни-чикәр аби-чујибари,
Нөвки-мүжә әбри-нөвбәһари.
Ол дәм ки, бу нүсхә олдү мәрғум,
«Јејли-Мәчнун» адыла мөвсум,
Иһарә кәлиб рүмузи-вөһдөт,
Вөһдәтдә төмам олуб һекајәт,
Тарихинә дүшдүләр мувафиг,
Бир олмағ илә ол ики ашиғ.

БУ ӘРБАБИ-ВӘФАДӘН ТӘВӘГҖИ-ГӘБУЛИ-
МӘ'ЗИРӘТДИР
вэ
ӘСЬАБИ-ЗӘКАДӘН ТӘМӨННАЈИ ДУАЈИ-
МӘГФИРӘТДИР

Инсаф вер, еј һәсуд, инсаф!
Тө'н етмә ки, чөһһәрин дејил саф!
Әһвалымы көр хәрәбу мүзтәр,
Әндуһи-зәманәдән мүкәддәр.
Сөз даирәси дејил бу әһвал,
Инсаф мәнә ким, олмазам ләл,
Мөндөн төмә етмә фикри-санб,
Әһвалымадыр сөзүм мүнасиб.
Аздыр демә чөһһәри-сағасин,
Бир сор ки: Нә вердиләр баһасин?
Биллаһ, көр олајды бир хиридар,
Мин кәнчи-ниһан гылардым изһар.
Филчүмлә бу һәм ки, олдү мөстур,
Бир шөвғ илә зөвгдөн дејил дур.
Ејби һуһар ихтјар гылма!
Ше'рим һәсәдин шүар гылма!
Бһүдә, јетәр, тәвәруз ејлә,
Кәр гадир исән, чәвәб сөјлә!
Төрк ејлә, тәвәрузү инади
Кым, вадји-чәһлдир бу ваді!
Дәм хејр сөзүндән ур дәмәдәм,
Вәр хејр демәзән — әбсәм, әбсәм!

Сон сөз

Фүзули (1498—1556) Азербайжан әдәбиятының инкишафында муһум јер тутан даһи бир сәнәткардыр. Онуң ады 400 илден артыгдыр ки, бүтүн Шәрг өлкәләриндә һәрмәт вә мәһәббәтлә чәкилир. Шаирин үч дилдә јазмыш олдуғу диванлар, поемалар, аллегорик әсәрләр Шәрг халгларының ичәрисиндә кениш шәкилдә јайылмышдыр.

Фүзулинин зәңкин јарадычыллыгында лирика муһум јер тутур. Шаирин хусусән ана дилиндә јазмыш олдуғу гәзәлләрдә саф, тәмиз бир гәлбин изтирәбләрү, јүксәк бир мәһәббәтнин һәҗәчанлары сәмиһи бир диллә тәрәннүм едилмишдир. Фүзули бүтүн дунја ашиг нәзәри илә бахыр, каниатын мәһәббәт асасында јарандығыны зәңн едир. Сәһәрнин ачылышында, күнәшин доғмасында, баһарын күлүмсәмәсиндә, бүбүлүн наләсиндә бир мәһәббәт дулур, бүтүн буларын мәһәббәт дили илә изәһ едир. О, хусусән инсан олан мәһәббәт тәрәннүм едир. Мәһәббәт Фүзули шәриһдә инсанлар бир-биринә јакынашдыран мүғдәс бир гүвәдир. Достлуғ, мейрибанлығ, сәмиһийәт, мәнә мәһәббәт асасында јараныр. Мәһәббәт елә бир гүвәдир ки, о, инсан өз шәхси манфиғләриндән әл чәкмәјә, умуһи манфәт үчүн варлыгындан кечмәјә сөвг едир. Фүзулинин лирик шәрһориндә тәрәннүм едилән вә мәһәббәт даһи сәнәткарын јүксәк сәнәт мүмүнәси олан «Лејли вә Мәчнун» әсәриндә умуһиәшдириллишидир.

Мүтәфәккир шаирин чох зәңкин јарадычыллыгында «Лејли вә Мәчнун» поемасы хусуси бир јер тутур.

«Лејли вә Мәчнун» мөвзусунин Јахын Шәрг әдәбиятында чох гәдим бир тарихи вардыр. Тарихи мәнбәләр ајдынлашдырыр ки, бу мөвзү гәдим заманларда әрәб шифаһи халғ әдәбиятында мөвчуд имши. Әсрәндәк шифаһи шәкилдә Шәрг халглары ичәрисиндә јайылан «Лејли вә Мәчнун»

мөвзәсу илк дәфә 1188-чи илдә даһи Азербайжан шаирин Низами Кәнчәви тәрәфиндән гәләмә алынмышдыр. Соңралар Јахын Шәрг шаирләри тәрәфиндән бир сыра «Лејли вә Мәчнун»лар јарадылмышдыр ки, даһи Азербайжан шаирин Фүзулинин әсәри дә буларын арасында хусуси бир јер тутур.

«Лејли вә Мәчнун» әсәринин гәһрәманы Мәчнундыр. Фүзули Мәчнун сымасында XVI әсрин феодал-патриархал мүнасибәтләригә бојун әјмәк истәмәјән, адәт вә әһнәләрә табә олмајән, әсирлигини һисс елиб, бу әсәрәтдән гуртармаға чан атан, азадлығ уғрунда дүшүнән шәхсијәти гәләмә алынмышдыр.

Јахын Мәчнунун мүбаризәси мәһәббәт чәрчипәсиндән кәнарә чыха билмәди. Фүзулинин јашадығы муһитдә дин вә шәриәт гануналарының һаким олдуғу, феодал адәт вә әһнәләринин һөкмиранлығ етдији бир муһитдә доғулан инсан, азадлығы јалныз мәнәви әләмдә азадлығ шәклиндә тәсәвүр едирди. Буну шаирин өзү дә белә баша дүшүрдү. О заман шәһәр ашадлары ичәрисиндә вәһши адәт вә әһнәләрдән гуртармағ лејли нә гәдәр гүвәтли олса да ичтимли гурулушу дәјишмәк дүшүнчәси һәлә доғмамшыды. Олар шәхсијәтин азадлығыны дүшүнүр вә мәһәббәтдә, көңүл әләминдә инсан азадлығыны тәбғи едирдиләр. Белә гәһрәманлар исә муһитдә мухтәлиф балалар раст кәдикләриндән азадлығы чәмијјәтдән кәнарда, тәбиәтин азад гојунда ахтарыр, чәмијјәттән гачырыдылар.

Чоқдур бани адам ичрә билад,
Ет коңагүм вәһшәт илә мө'тад.

Мәчнунун дилиндән дејилән бу мисраларда чәмијјәтдә олан зүлмдән шикајәт едиләр; одур ки, гәһрәман елә бир јер арзу едир ки, ораја инсан ајағы дәјмәсин:

Бир мүдкәдә вәр мәнә гәрәри
Ким, јетмәјә адоми гүбәри.

Бу исә тәкчә Мәчнундә дејил, о заман чәмијјәтдә олан әдәләтсизлиги, зүлмү вә әсәрәти көрән бә'зи ашадларда доған бир әһвал-руһијә иди.

Фүзулинин гәһрәманы бир сыра кејфијјәтләре маликдир ки, онун муасирләриндә бу чәһәтләр жоқдур: азадлығ арзусу, саф мәһәббәт, вәфа, сәдағәт вә фәдакарлығ. Јахын Мәчнунун мәһәббәти дә соңралар реал мәһәббәттән чох илаһи мәһәббәт чәврилир. О өзү нә үчүн севдијини соңралар дәрк етмир:

Көрч чанандан дили-шејдә үчүн кам истәрәм,
Сорса чанан билмәзәм кам-дили-шејдә нәдир?

Әввәлләр Лејлинин дәрин бир мәһәббәтлә севән гәһрәман, баһанәләрлә өз сәвкилисини көрмәјә чан атан, гыстанан Мәчнун әсәрин соғунда белә бир вәзијјәтә кәлир ки, Лејлинин рәдд едир, онун хојалы илә јашадығыны сөвләјир. Мәсәлә бурасындәдир ки, шаир өзү буну һағт вәрир, буну мәһәббәтин камала чәтмәси кими изәһ едир.

Шаир онлары бирлешдире билмээди. Чүнки эсерин мээ-муну эле фачиэли шикилде гурулмушду ки, һадиселер һәр ики көнчи арзуларына чатмадан алмаја доғру апарыр. Шаир онларын евлэндияни төсвир етсајди, тарихи һагитлар, эсерин мөвзусуна өз мундоричесине ујгун кәлмәјон бир һөтича һасил оларды.

Поемада нәзар-дигготи чәлб едан ән биткин сурат Лејлидир. Лејли XVI есрда Азербайчан гадияларынын фачиэли һајат кеирдији бир дөврда јашаван бир гыздыр. О, һүгүгсуз кубар гызларындан биридир. Лакин бу гызын сөчјјәси башгаларындан ајрылдыр. О, дәрин бир мөһәбәтлә сөвөн, өз мөһәбәтини садиг, вәфалы бир гыздыр. Лакин бу гыз өз дөврү, мүнһти анламыр.

Лејли Гејси нә үчүн севир? Чүнки Мәчнун һамыдан экальдыр, кәсәдир өз мөһәбәти дәрдиндән дүјан бир көнчдир. Лејли мөктәбә төсадуф етдији Гејсе һөлә ушаг јашларындан вурулмушдур. Онулла әввалләри ачыг, сонра еттијатлы сурәтдә севишиш, бүтүн гәлби, руһу илә она бағланмышдыр. Инди бу мөһәбәттин гаршысында бөјүк манселәр дурур. Лејли бу манселәри арвадан галдырмага ачиздир. Онуң ешиги дила-диша дүшмүшдур. Анасы артыг ону мөктәбә буражмыр, атасы ешитсә, бөјүк мусибәт олачакдыр. Бунлар һамысы аздыр. Ар-намус мәселәси әсас маневдир.

Лејли һәр шејдән кечә билсә дә намустан кечә билмээди. Анасы она хатырладырды ки:

Оглан әчәб олмаз олса ашиг,
Ашиглик иши гызга нә лажиг?
Еј ким козум, јаман озур ар!
Намусумуз итирма, зинһар!

Лејлини инкара, өз дәрдини доғма анасындан белә кизли сахламага мәчбур едан әсас мәсәлә һамыдан — јаман ад мәсәләси иди; чүнки бу мүнһтдә гыз үчүн севмәк, ашиг олмаг намусузалуг һесаб олунурду. Ана өз нәсиһәтләриндә һагил иди. Лејлинин анасы билirdи ки, Лејлинин ашиг олмасы һатгивдә кәдән сөһбәтләр јайылса, чамаат онлара намусуз сילה кими бахачакдыр. Она күләчөкләр, «Гејсе ашиг олан гызын анасыдыр» дөјәчөкләр. Белкә дә күчдә ушаглар онлары биабыр едан маһнылар охујачаклар. Лејлинин атасы ешитсә, мәсәлә башга рәнк алачаг, гыз бөрк чәзаланачаг, анасы да кәдән дүшәчөкләди.

Анчак Лејли мустәсна бир хилгөтдир. О севмәјә билмәз; чүнки о бүтүн гәлби илә бағландыгы бу мөһәбәттин итирәбларыны узун мүддәт тәк чөкмишир. О һеч кәсә дәрдини ачмамышдыр. Инсанын гәлбиндә, хусусән хәјалларвәр гызлары үрәјиндә олан кизли сирләр ачылмадыгы мүддәтдә даһа дә мөһкәмләнир. О, ејни заманда, гаршысында даһа һәрарәтлә севөн бир ашиг көрүр, өзунүн итирәблары гаршысында онун фәдакарлыгыни һисс етмәккә мөһәбәти даһа дә шиддәтләнир, көнч гызы бүтүн өмрү бөјү көдәрләндирир:

Нә бир фәреһи, нә бир иншамы,
Нә кимсә илә бир ихтилаты.

Гызлар гаша вәсә вәсәдән рәик,
Чан күкүгусту сийләри әз жәик...
Нә ијилә, нә ипәдә мејли,
Мужкано төкәри әшк сәјли.

Лејли јалыыз мө'нәви әләмилә јашајыр, дәрин бир мөһәбәт ону күндән-күнә әридир. Бу иса ону дүшүнчә е'тибарилә јодашларындан фәргләндирир. Әз гисмәтләрини разы олуб, ата-аналарынын вәрчөкләри адамла һајат сурмәјә һазырлашан, бәзәс-дүзүк өјрөнүб, өз гәлб әләмләрини тамам јалдан чынарак гызларынан фәргли оларат Лејли дүшүнүр. Лејли һәмиша өзуну Мәчнунла мутәјссә еднәдә, һүгүгсузлуғуну, һичбә, намус, ар әсири олдугуну, ихтијарсызлыгыны хатырлајыр.

О, Мәчнуну фәал көрмәк истәјир; чүнки Мәчнунуң гаршысында Лејли онундә дуран маневаләр јөхдур. О, хошбәхтдир, чүнки кишидир.

Мән дут ки, мугәјјәди-һәсарәм,
Мөһбуси-һичбәи инану арәм.
Кәр шәмә ачылса ширин-рәзәм,
Сәјмәдән олур мән етирәвәм.
Кәр сәјмә сөләсәм гәми-дилә,
Шәм-ин һәсәдн кәлим мугәбәм.
Нә јазмага нәмә ихтијарәм,
Нә етмәјә арз рәзаларәм,
Гәтчә кимјәм мән-пәришән,
Ағзәм дутула, ичмн долу гән.

Дөрд дивар арасында һичбә, намус, ар мөһбусу олан гадиялар һәгигәтән үрәк сөзләрини шәм-ә сөјләдиләри заман өз көлгәләриндән горхмалы идиләр. Онларын нә дөрдләрини јазмага ихтијарлары, нә дә сирләрини сөјләмәк үчүн сир-дашлары вар иди. Олур ки, заһирдә хошбәхт көрүнән бу бәд-бәхтләр һәјатдан мәһрум олан бу јазыг, завалы мөхлугун ән бәдбәхти Лејли кими өз һүгүгсузлуғуну баша дүшүнләри иди. Әз көлгәликләрини һисс еднәләр, буна е'тираз едә бил-мәјләр дөрдләрини үрәклендирә саклајанлары иди. Лејли әрә веридликдән сонра Мәчнунла јаздыгы мөктүбдә өз һүгүгсузлуғуну, көлө вәзијәтини белә төсвир едир:

Мән көвһарәм, өзкәләр хириләр,
Мондә дејил ихтијариләр.
Дөврән ки, мән мәзәдә салды,
Билмәм ким иди сатан, ким алды?
Ослајды мөним бир ихтијарым,
Олмаз иди сондән өзкә јарым!

Бүтүн булар XVI еср шәрәитиндә, һатта ингилаба гәләр Азәрбајчан гызларынын ән ағыр дәрди иди. Фүзули һәр бир азербайчанлы гызынын чөкдији бу ағыр мусибәтләри Лејли отрафиндә топламыш, лакин Лејлини бүтүн мүасирләриндән фәргләндирәрәк, бу дәрләри һисс едб, көлө вәзијәтини дүјан јени инсан кими гәләмә алмышдыр.

Шаир өз гәрәманынын ағыр дәрләринин көстәрмәк үчүн ону Јахын Шагр ше'риндә ашиг рәмиз кими ишләнән пәрванә, ај, булуд өз сөба илә гаршылашдырышдыр. Лејлинин шәм, пәрванә, ај өз саирә илә сөһбәти поеманын ән ајакшы

жерлеридир. Көңч гыз, ашигиди хаггында минлөрчө өфсанелер ешитиди шамыи жанмасын көрүр. Озунун до аярлыгы ондуна елөчө жандыгыны дөк едир. Лакин шамы озундөн хошбөхт хесап едир:

Мен һам сана банзарам аффада,
Волка неча мөртбө зияда.
Сөн кечө һөмин жаньрасан, еј аяр!
Мен кечөвү күндүзөм кирифтар!
Хошдур сөнө сирини, төкүб јаш,
Мөчлисәр ичинде ејләмөк фаиз,
Көнтүн чү дејил аффада гаим,
Көндүндөкидир диндиң даим.
Мен сабити-әрсөји-балајам,
Неј кини хазанеи-һөвајам,
Олмак олур-олмаз ила дөксөз,
Вашии касиләрс сөјүмән риз.

Демөк, Лејлинин дөрдү даһа агыр вө изираблары даһа чохдуур. Лејли парванәдә бөјүк фөдакарлыгы көрүр.

Парванә һеч олмаса истәдји јерә кедө билир. О, севкилисини һәр кечө көрүр. Лејли исе дустагдыр вө һөмишә һич-ран чөкир. Парванә, бирдөфәли, чаныны гурбат әриб гуртарыр, лакин Лејли күндө он дөфә олур-дирлир, һөмишә дөрд чөкир вө бу дөрд чөкмајиндән дә инчимир.

Фузулинин Лејлиси Низаминин Лејлисиндән даһа мәзлум вө гапалыдыр. Низаминин әсәриндә Лејли Ибни Саламдан мәсәләни кизләтмир. Нәинки кизләтмир, һөтта Мөчнуну севдјијини вө ахыра гөдөр она садиг галачагыны ачыг сөјләјир. Ибни Салам она јакын көлөндө елө бир шиллә вурур ки, оглан тир чөкиб узаныр.

Лакин Фузулинин Лејлиси Ибни Салама шиллә вурчаг өзөјлөтдө дејилир.

О, Мөчнуну севдјиндән һеч кимә данышмыр, һөтта јакын јолдашлары да, анасы да бу сирри билмир. Гамы Мөчнуну ону севдјини вө гызын буна көрә кедөрдөндјијини куман едир. Ону рә ји сорушумадан Ибни Салама әрә верәндә дә өз дөрдини ајдын демөјө чүр өт етмир. Мошшәтәләр она кәлиң бәзәји вердикчө о, аглајыр, лакин һамы буно ата-анадан аярлмаг дөрдү кими дүшүнүр, она тәсәлли верир-ләр:

Дөрдләрди: — Хаггындыр, еј сөмбөн,
Тутмушдун атан, анан илә ху;
Гада ки, булардан аярлырсан,
Гурбат ситам олдурун билдирсан,
Әфганна һич мон' јөхдур,
Сөн кими јанан фәрагә чохдур.
Гыз даим ата өвнәдә галамаз,
Нејвөстә анәјә мөһр салмаз.

Лејли бунлары тәсдиг етмөк мөчбуријетиндәдир; чүнки ел тәһәси, һәја, исмәт мәсәләси онун табагыны кәсирди:

Лејли бу сөзә гылдырды иғрар,
Демәзди бир өзкә мөһнөтм бир.
Көрмәзди ону өзүнә лајиг
Ким, тә һө елө она хөлајиг.
Гыз һәр нечө олдә јарә талиб,
Өлбөттө көрөк һәјәси галиб.

Лејли Ибни Салама кәлиң кәлдикдән сонра ону алдадыр, өз әсирлијини е'тираф етсә до, ондан узаг јашамага мүвәффәг олур:

Мен ким дејиләм гаһи, фәғирәм,
Мөһман демәјим, сөнә әсирәм.
Зүлм ејләмөк етмә мән әсирә,
Иһари-төрәһһүм ет фәғирә, —

дејө өз ачизлијини көстөриб ону ујдурдуғу бир јанланла өзүндөн узаглашдырдыр.

Лејлинин агитбети чох фәччалы олур. Ибни Саламнин өлүмүндөн сонра о, Мөчнуну көрүр, дөвө карвандан азыб Лејлини Мөчнун олан дјәрә көтирүр. Мөчнун артыг бүтүн һәјәти гувәләри итирмишдир. Инди о, Лејлинин вусәли-ешиги илә дејил, кәјали илә тәсәлли тапыр, о һөтта Лејлини танышмыр:

Чүн мөндә јох еһтимали-идрақ,
Сөн сөјдә өзүн ки, кимсән, еј пак?

Лакин Лејли вусәл үмиди илә јашајыр, о, севкилисинин ону көрөн кими бојунна сарылмачагыны дүшүнүр, севкилисине өзүнү нишан вердикдән сонра һөле онун лагејдијинә тәччөчү едир. Вуну бир тәһир вө ејб сәјыр:

Еј кәд, бу мөмә дејилмиңдир нәик
Ким, олмајасы мәһимлә һөмрөк.
Мән әр едим афитаби-рухсәр,
Сөн гылмајасан һөрарот иһар?

Мөчнунун ону рөдд етмәси, һәлә дә вусәл үмиди илә јашајан вө бүтүн һәјәтины бу үмидлә кесирмиш гызә олумдән артыг тә'сир едир. О өзүнү бу һәјәтдә артыг сәјыр. Мөчнун үчүн горууу сахладыгы көзәллијини артыг һеч бир мәнасы галмадыгыны һис едир:

Мән бәсәләјим бу зүлфү хали,
Чөми-сијаһу зәари-али,
Өз чаным үчүн дејил, шөбү руз
Нәзир-нәзириндир, еј диләфруз.
Јөхдур чү көзәр мејли сийла,
Нејләр бу чамал-хуб монда.

Фузулинин әсәриндә дөврүн адәт-ән'әнәләри, хуәсән мәңгәб, төј, јас, муһабирә гаунулары реал бир шәкилдә итерилмишдир. О, атанын өвлад әрзусу илә јашамасыны, ушарыны доғулмасы илә әиләдә әмәлә кәлән шаддыгы, јекәнә өвладын дајәләр тәрәфиндән тәрбијә едилмәсини елө ајдын вө көзәл тәсвир едир ки, бурада реал һәјәтдан узаг һеч бир шөј јөхдур. Лакин бирдән о өз гәһрәманыны һәлә ушаг икән көзәл бир кәлиң гучагында арам тутмасыны көстөрмөклә вердји реал сәһнәләр бир романтик мәчәра эләвә едир ки, бу да ушагын кәлчөкдә ашиг олачагыны билдирән бир әләмәт олур.

Мөчнун өз севкилиси илә даныша билмөк үчүн көрдү јү тәдбирлар дә чох марәғл вө реалдыр. О, дөрсини билдјијини бөһәнә едир, кәһ гөсдән јазыны јанлыш јазыр, бө'зән

китабларыны кизлөдөп күчөдө дажаныр, бу бөһөлөрлө Лейлини данышдырыр.

Фузулинин «Лејли ва Мөчнун» поемасында нөгсанлы чөһөтлөр дө вардыр. Бу нөгсанни өн башлычасы шаирин аса гөһрманы, Мөчнуну гөһри-төбин вөзифөлгөр салмасыдыр. О, Лејлини өз гөдөр реал бир планда ишләмийдирсе, Мөчнуну сөһралара котордикден сонра бир о гөдөр гөһри-төбини вөзифөлгөдө вермишди. Бу чөһөт шаирин өз гөһрманыны мүгөддәсләшдирмөк чөһдинден ирәли кәлир. Фузули өз дөврүнүн оғлу оларга галдыгы заман белдә өтмәли иди. Шаир өз дөврүндән чох ирәлигә кәдиб, мүһтинилдә олан һагсызлыгларә төнгиди нөзәрлө баһмага башлајандә өзөсиз бир сөнөткар олур. Лакин бу фикирләринә бәрәәт гаандырмаг истәдји заман әсринин савјиләсине өнир. Харигүлдәдиликләре инанан муасирләрини дили илә данышыр вә беләдиликлө, гөһрманыны мүгөддәс дона кәјдирир.

Көрүнүр, әсринин бир сыра өн'әналәринә ачыг кәзлә бахыб онлары төнгид еден Фузули өзү дө бир сыра динимөһүми шејләре инанырмыш. Онуң Мөчнунун јанында олан һөванларын һөван чилдинә кирмиш мөлөклөр олдуғуну идиә өтмәси, Мөчнуну әтрафиндә јашајан јыртгычыларла чөјранларын бир-бирилә мөһрибанлыгыны тәсвир еден сәтирләри поеманын романтик јерләриди. Јахүд гөһрманларынин аруз етдикләри заман өлмәләри дө онлары мүгөддәсләшдирмөк тәшәббусүндән ирәли кәлир ки, бүтүн булар әсрин зөиф чөһөтләриди.

Әсрлө ики феодал гөһилә рәисини аилә вә өвләдә мунасибәтиндән даныштыр. Лакин бу мунасибәт мүхтәлифди. Мөчнунун атасы өз јекәнә оғлуну дөрүн бир мөһәббәтлә сөвөн, онун бүтүн фахилә һөјәтына үрөкдән ачыјан бир атадыр. Анчаг о, Мөчнунун өсил дөрдини дуја билмир. О өз оғлуну һәрәрәтлә сөвдји Лејлидән ајармаг үчүн мүхтәлиф чарәләре өл атыр, зијәрәткәһларә кәдир, гызы Мөчнунә пиләјир.

О, оғлуну арузсуна јетирмөк үчүн Лејлинилин аиләсинә өлчи кәдир, лакин рәдд чаваби алындан сонра оғлуну бу мөһәббәтдән узатлашдырмага чалышыр.

Фузули Мөчнунун атасынын фахисини дөрүн бир кәдөрлө верир. О кәстәрир ки, ата оғул арузладыгы заман оғлуну мал-дөвләтинә саһиб ола биләчәк бир гөһилә рәисн бөјүтмәк фикриндә иди. Лакин Мөчнун өз атасынын арузларыны доғрултут, ата бундан дәрдә дүшүб олур.

Мөчнунун анасы исә өз оғлуну фахисини дөрүндән һисс өтсә дө, бу дәрди баша дүшә билмир. Оғлуну мејданларда гөһрманлыг кәстәрмәжә, ад-сан газанмага чығранана, мөһәббәт мәсәләсине өз муасирләри кими бахарат, Лејли олмасын, башга гыз олсун, дөж гаршылыгы мөһәббәт әсасында аилә турмаг арузсуна гаршы чыкыр. Она өл кәлир ки, өвләнмәкдә, аилә вә мошәтдә мөһәббәтин һеч бир әһмијјәти јохдур.

Лејлинин атасы Мөчнунун атасындә дә муһафизәкардыр, дөврүн адәт-өн'әналәринә бағлы, азад мөһәббәтә дүшмән олан бир атадыр. О өз гызынын аруз вә истаји илә марағланмыр, адәт-өн'әналәре садиғ олмагы мүгәддәс һесаб

едир, бу адәтләрдән кәнәра чыхмагы биабырчылыг сәјир; мөһәз буна көрә дө Мөчнунун атасыны рәдд едир. Мөчнунун атасы өзүнүн дө онун кими гөһилә рәисн, вәр-дөвләт сәһибн олдуғуну дөдиликдә, бу гөһүмдүгә манә олмағ ичтиман бир сөбәб олмадығыны кәстәрдикдә Лејлинин атасы чаваб верир ки:

Гүрбун билерәм мөһә шөрәфди,
Әмә халәфин әҷә хәләфди.
«Мөчнун» — дөж тө'и едир хәләғи,
Мөчнунә мәнин гызым нә ләғиғ?

Беләдиликлө, Лејлинин атасы сөбәз адамларын чүрүк сөһбәтләринә, гејбәтләринә фикир вериб, һәм өз гызынын, һәм дө Мөчнуну бөдбәхт едир. О өз гызыны Ибни Салама вердији заман гызын рәјини соршумур.

Ибни Салам өз муасирләриндән фәргләнмир. О, Лејлини бир дәрә көрмәклә ашиғ олур, гызын рәјини билмәдән өлчи кәндәриб, вәр-дөвләт өлүгү ону алмаг истајир. Алчагы гызын она мөһәббәти олүб-олмасыны ону һеч марғаландырмайр.

Фузули гаршылыгы мөһәббәтә рәғбәт кәстәрән Нөвһөл сүрәтини дө јашы ишләмийди. О, орта әср чөһкәворләрини хатырладан бир икиди. Мөчнуну көрүб она гәһби јанан Нөвһөл рәтичәдә гөһрманә көмәк өтмәдән ишн јарымчөк гојур. Мөһәз буна көрә дө Мөчнуну ону вә динә әмәл өтмәкдә дө тәһмәтләндирир.

Әсрлә әсәс гөһрманларын дәрдини дөрдиндән баша дүшөн, онларә көмәк алинә узадан јекәнә шәхсијәт Зөјдири. Зөјд өзү мөһәббәтинн олдуғуну өз һәјәтиндә һисс едиб, шејри, сөвәт кәзәл баша дүшүдү үчүндүр ки, Мөчнуну вә Лејлигә көмәк өтмәк истајир. Фузули Зөјд сүрәтин јарч-мағла Мөчнун кими мүтәрәғи адамларын тәк олмадығыны, онларә рәғбәт бөсләнләриндә дө мөвчүд олдуғуну кәстәрир.

Фузулинин «Лејли ва Мөчнун» әсриндә Лејли илә Мөчнун арасында олан сәмики мөһәббәтә јалныз сада адамлар һәрмәт вә етирәм кәстәрирләр. Шаир аиламас, надан адамларын өлө салдыгы Мөчнунун халг төрәфиндән мөһәббәтлә гаршыландығыны гејд еди. О кәстәрир ки, дүшмәнләри Мөчнуну өлдүрмәк истәдикдә, халг тез онун атасыны хәбәр-дәди еди. Мөчнунә һавадар олан феодал ә'јанлары дејил, Зөјд ким халг нумәјәндәләриди.

Шаирин, гөһрманы халг күтләләрини даһа чох һимәжә етдикләрини кәстәрмәси мүсбәт бир чөһөтиди. Бу, әсил мөһәббәтин кениш халг күтләләри ичәрисиндә мөвчүд олдуғунә ишәрәди.

Фузули кәзәл төбәт тәсвирләри, лирик рич'әтләрлә бәрәбәр өз әсриндә һадисәләре вә иштиракчыларын ишхәлө кијәсына үлгүн гәзәлләр дө вермишди. Бу гәзәлләр поеманын кәзәлјизини бир гәт даһа артырыр, ону халг дастанларына јакындашдырыр.

«Лејли ва Мөчнун» поемасынын гурулушу классик поеманын өн чох инкишаф өтмиш шөклиндәди. Әср, һәсрлә јазылмыш гыса бир мүгәддимә илә башланыр. Бундан сонра мүхтәлиф рубай вә мәснәвиләр, о вахтын әдәби өн'әналәринә

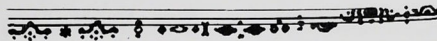
әсәән жазылмыш гәсидәләр кәлир. Шаир өз дәврүндә сәнәтин гүжмәтдән дүшмәсиндән бәс едир. Өзүндән әввәл кәлән бәјүк шаирләрин мүвәфәғијјәтләрини сәјяр. Вүтүн бунар әсәрә бир мүғәддимә кими верилмишир. Әсил һадисә Мәчһунун доғулмасы илә башланыр. Мөвзу нағыл үсулу илә инкишаф етдирилир.

Фүзули халғ әдәбијјатындан бачарыгла истифадә сдир. Поеманын дили зәнкин вә һәкиманә ифадәләрлә зинәтләниш жүксәк ше’ријјәтә маликдир.

Фүзулинин «Лејли вә Мәчһун» әсәри һәлә XIX әсрин сонларында рус вә ермәни дилләринә, 1942-чи илдә алман, 1971-чи илдә инкилис дилинә тәрчүмә едилмишир.

Поема илк дәфә 1851-чи илдә Тәбриз шәһәриндә дашбәмасы үсулу илә нәшр олунмушдур. Сонра Истамбулда, Дашкәнддә, Бақыда дөфәләрлә чап олунмуша да, әсәрин әлминәтгиди мәтнини илк дәфә 1949-чу илдә нәшр етмишидик Нәмин тәнгиди мәтн әсәсиндә тәртиб олунмуш бу китабда әсәрин мүғәддимә, миначат, мәдһ һиссәләри вә нүсхә фәғрләри ихтисар олунмушдур.

Б. А. Р. А. С. Л. М.

А

Аб — су.
Аба¹ — аталар.
Аби-һејван — дирилик сују.
Аби-һәјат — дирилик сују.
Абидар — сулу; тәзә.
Абикниә — шүшә.
Абү дана — жемәк-ичмәк; су вә дән.
Абү таб — дөтәфәт, тәзәлик.
Аваз — сәс, сада.
Агаз — башламағ, башланғыч.
Азим — әәм едән; бир тәрәфә кедән.
Азимун — өјрәниш, јохламағ, тәчрүбә.
Ајин — адәт, гәјдә-ғанун.
Ал — гырмызы; һијлә; нәсил.
Алајиш — бәзәк; сүйи бәзәк.
Алам — кәдәрләр, әләмләр.
Аламара — дунјаны бәзәјән.
Аламафруз — дунјаны ишығландыран.
Аләмсуз — дунјаны јандыран.
Аләмтаб — дунјаја ишығ вә һәрәрәт верән.
Амадә — һазыр.
Амад — әмәлләр, араулар.
Амач — һадәф.
Амачкәһ — һадәфин олдуғу јер.
Ара — бәзәјән.
Арајиш — эннәт, бәзәк.
Арајиш-сәһбәт ејлә сағи — сағи, сәһбәти база.
Ари — бош, чылағ.
Ариз — јанағ.
Аријәт — бурунуз.
Асиб — бала, мүсибәт, зәрәр.
Аташбар — од јағдыран.
Афағ — үфүғләр.

Афринәндә — јарадан, аллаһ.
Африниш — јарадылмыш, хил-гәт.

Афәт — бала; көзәл.
Афијәт — сағамлығ.
Афитаб — күнәш.
Ач — фил сүмүју.
Ашјан — јува.
Ашуб — фитна, һәјчән, гарышмылығ.
Ашүфә — мөғтуи, аурғун.

Б

Баб — гапы; фасил.
Баби-мәсуд — бағлы гапы.
Бавәр етмәк — инанмағ, е’тинад етмәк.
Бағи — һәмишәлик, галан.
Бад — күләк.
Бадјә — чөл, сәһра.
Бадјәкәрд — чөлдә кәзән.
Бадјәнишини — чөлдә һәјат кечирән, чөлдү.
Бадјәкәрд — күләкдән әмәлә кәлән гасырга.
Баднавард — күләкә дөјүшән.
Бадинај — күләк ајағлы, сүр’әтлә кедән ат.
Бадинејма — бош, авара кәзән.
Базичә — ојунчағ.
Бак — гөрху.
Бал — ганад.
Бала — жүксәк.
Балиғ — јетишимши, һәдди-бүлү-га чатмыш.
Балин — јастығ.
Бам — дам.
Бар — јүк; мејвә; дөфә.
Баравар — мејвәли.
Баран — јағыш.

Барик — дигтот, ичча, пааник.
Барикаһ — диван.
Барик-киран — агыр жүк.
Баркөш — жүк дашыяан.
Батия — асассыз, хагигато уругун олмайан.
Бејаз — жумурга.
Беји — орта, ара.
Бејт — ет; шејри ики мисрасы.
Бейгулжазак — гэм еви.
Бейбуд — жахшылык, саглыг.
Бейнитаса — бейнит кими.
Бейтөр — чох жахшы.
Бөгә — һөмишәлик; ахирет.
Бөгәји-насли-нисан — нисан наслинин һөмишәлик галмасы.
Бөгәл — голтуг.
Бө'д — сопра.
Бөдәл — өзөз, бир шејин Јерини тутан.
Бөдөвдиш — пис ийјәтди.
Бөдүк — һәр кәс һаггында пис дамышан.
Бөднәжәд — асил-ночабати олмайан.
Бөдр — он дөрд кечәлик ај.
Бөдсөрәнчам — ахмыс пис олан адам, угурусуз.
Бөзәл — багышламаг.
Бөзм — мөчлис.
Бөзмәкә ејади мурәтәб — мөчлис дүзәлати.
Бөнәт — гызлар.
Бөндә — гул, көлә.
Бөндәрәвәр — көлөсини јахшы сахлајан.
Бөни — анаша.
Бөрәт — язмышшы кагыз; рәсми көндөрликши кагыз.
Бөр — шимшәк.
Бөрд — сојуг.
Бөрк — јарпаг.
Бөрки-мүл — күл јарпагы.
Бөрки-сөбә — јашы јарпаг.
Бөркүзидә — сечилмиш.
Бөрф — гәр.
Беса — чох.
Беси — чох, хејли.
Бестә — бағлы.
Бестөдәһан — агзы бағлы; сәки; дили тутулмуш.
Бестөр — јатаг.
Бөһаним — дөрдәјағлы, һејван.
Бөһр — доина; ше'р өззинини өлчүсү.

Бөһрам — Марс улдузу, Мөррих.
Бөһчөт — көзәллик; шадлыг, соңич.
Бөшәрот — кулар.
Бөшәтөт — күләр үлөрү, фәһрһәли, шөи.
Бөјәз — аг.
Бөкәјә — адамсыз, Јеринә.
Бөкәрәп — гәраһсыз, наһәһат.
Бөд — сојуд агачы.
Бөдәд — зүлм.
Бөдиранк — араһсыз; сүр'әтли, әләнмөдән.
Бөизәр — пулсуз.
Бөизәтү е'тибар — һөрмөтсиз вә е'тибарсыз.
Бөикаһ — вахтсыз.
Бөикран — һәдсиз, учсуз-бучаксыз.
Бөлкүмлә — бүтүн, тамам.
Бөм — гөрхү.
Бөмар — хәстә.
Бөмәһабә — гөрхусуз.
Бөна — көрән, габагы көрән.
Бөниш — көрүш.
Бөнарәвә — гөрхусуз, чәсарәтлән.
Бөруи — харич.
Бөсару саһан — башсыз-ајағсыз, нитизәмсиз.
Бых — көк.
Быхуд — өзүндән хәбәрсиз.
Быхәд — һәдсиз.
Бых — артыг, чох.
Быхтөр — даһа чох.
Бүј — гоху, иј.
Бүм — јер, торпаг; бајлусу.
Бүстан — бағча, чөкәклик.
Бүт'ә — өлкә, јер.
Бүтәгал — орлаг, чөпиш.
Бүтәрк — бәлуе.
Бүтәрквар — жүксөк рүтбәли.
Бүләнд — жүксөк, али.
Бүләндөхтөр — тәдәли.
Бүлһәвәс — һәвә-һәвәсә ујан.
Бүи — өзү; диб, көк.
Бүнијәд — өзүл, әсәс.
Бүрһәни — чылпаг.
Бүрһәнипә — ајағләрли.
Бүридә — кәслимиш.
Бүрһан — дәлил, сүбүт.
Бүрүдөт — сојугтулг.
Бүт — әдобијәтдә көзәл мәнәсында ишәнлир.

В

Вабәстә — бир шејә бағлы.
Вағиф — хәбәрдар.
Вадји-гәм — гәм соһрасы.
Вајә — бәһрә, гисмәт.
Вала — жүксөк, уча.
Вам — бөрч.
Вәһиб — багышлајан.
Вәрд — киз.
Вәра — пәһрикарлары.
Вәртә — учурум, тәһкәк.
Вөһдәт — јалғызлык; тәклик; бәрилик.
Вәсәтәт — вәситәчилик өтмәк.
Вәси — вәрис; вәсијјәт едилмиш адам.
Вөһм — гөрхү; төрөдауд.
Вөһ — үз.
Вөһиш — вөһши һејванлар.
Вөһишү тәјүр — вөһши һејванлар вә гушлар.

Г

Габил — габилијәтли, агылы.
Гәим — мөһкәм, данми.
Гәл — сөз.
Гәмәти-мөвзүи — јарашыгы бөј.
Гәнгы — һансы.
Гәндә — һарада.
Гәни — һаны.
Гәтә — кәскин.
Гәбәл — гәбилләр; тајфалар.
Гәб — әвәл.
Гәмәр — ај.
Гәриб — јахын.
Гә'р — дәриндик, диб.
Гә'и-рәһи-дигәнәтәним етди — сәвклимини јолуну кәсди.
Гәисәпәрдәз — нағыз сәјләтәји.
Гәвд — сөз.
Гәүрб — јахымлыг.
Гәүрбәт — јахын олмаг.
Гәүрбүи — јахымлыгы.
Гәүләб — чөккөл.

Г

Гәзә — өңлик, гәднләрини јаннағларына чөкдәји гырмызы рөңк.
Гәлијә-мишк — әнбәрән мурәккөб көзәл ијли гәра бир өтир.
Гәлијә-му — мишк түкүлү; сәһи мишк гохулу.
Гәб — гәб — бұхәг.

Гәввәс — үзкүчү, далгыч.
Гәдр — вәфәсәзлык, һагәсизлык, зүлм.
Гәзәл — чейран.
Гәзәлфәр — шир.
Гәзәлән — тәјиммаг.
Гәзән — јуварлаг; булашмаг.
Гәзмәдә — дөрдә дүшүмчә; гөм-лө.
Гәмкүсар — тәсәлли верән, һәм-дөрд.
Гәмнәк — гөмли, кәдәрли.
Гәмрәһкүзариндә пәјимләм — гөм јолунда ајағлар алтында галмышам.

Гәни — варлы, дөвләтли.
Гәриг — суја батмыш, боғулмуш.
Гүбар — тоз.
Гүрәб — гәрга.
Гүсәл — јујуммаг.
Гөчдөһән — агам гөччә кими кичик вә јарашығлы.
Гөччәләб — гөччә додағлы, гырмызы додағлы.

Д

Дәд-әдәл — әдәлат, инсаф.
Дәдбәхи — әдәлатли.
Дәдхәһ — шикәјәтчи.
Дағи-дил — үрәк дағи.
Дағидар — шидәтлән мутәәсир олмаг.
Дағзәи — дағвурән.
Дәм — төлә, гөр.
Дәмән — әтөк.
Дәмәни-күһ — дағ өтәји.
Дәмн-гөм — гөм тәләси.
Дәмнхәһ — төлә гурулан јер, күңә.
Дәна — алим, биллики.
Дәнәндә — биллики адам.
Дәниш — билдик, елм.
Дәнишмәнд — агылы, билликли, елмли.
Дәр — бина, ев.
Дәри-бәгә — ахирет еви.
Дәруләман — сығаначаг јер.
Дәј — гыш мөвсүмү.
Дәјр — монастыр.
Дәји — бөрч.
Дәһгәни-һәдигеји-һекәјәт — һекәјә бағчасынын бағбаны.
Дөб — әдәт, ән'өнә.
Дөбир — кәтиб, јазычы.
Дөбистән — мөктөб.

Даввар — дөвр едон; һәрөкөт едон; фырынан.

Дагайг өһли — инич, хырда шей-лери билэн, зәриф дүшүнөләр.

Дәду дам — вәһни һејванлар.

Дејчур — гарәсәл кечә.

Дәлил — јөл көстөрөн; сүбүт.

Дәм — ган; заман; нәфәс; аһ; сәһбәт.

Дөмадәм — заман-заман, арасы-кәсіпмәдән.

Дөмбөтә — нәфәси түтүмүш.

Дөм нурма — бәһс етмә.

Дөми-сәрд — сојуг аһ, сојуг на-фәс.

Дөмсаз — сирдаш, јолдаш.

Дөндән — динш.

Дөни — алчәг.

Дөр — гапы.

Дөрагуш — гучәгламаг.

Дөрдинак — дөрдли.

Дөррәндә — јаргычмы.

Дөрмәндә — ачиз, алачсыз.

Дөрһәм — гарма-гарышмаг.

Дөрјадил — кенни үрәкли, һөв-сәләли.

Дөрјәзи-тәһәјјур ејләди **чүш** — һејрәт дөнизи чошду.

Дөст — әл.

Дөстамуз — әлә ејрәмиш (гуш, һејван).

Дөстар — чалма, сәриг, өммама.

Дөстрәс — әлә кәлмәк, алчатар.

Дөсткир — әлдән тутан.

Дөстүр — изин, рухсәт.

Дөһан — агыз.

Дөһр — заман; дүңја, әләм.

Дөшт — чөл, сәһра.

Дибачә — гәдин диванялара јазылмыш мүғәддима.

Дидәр — үз, чәмәл; көрүш.

Дидә — көз.

Дидәркүш — дәјнишминш; позул-мүш.

Дидә — үрәк.

Дидәлар — үрәк иничдән.

Дидләра — көңүл бәзәјән, сәвкән-ди.

Дидләрам — үрәјә софә верән.

Дидләфкар — көңүл јаралы.

Дидләфруз — көңүлә фөрәһ көт-рән, үрәк ачан.

Дидләкөш — үрәк чәкән.

Дидләкуша — үрәк ачан.

Дидләвәзә — үрәк охшајән.

Дидләшиши — үрәјә јатан.

Дидләфириб — көңүл алладан.

үрәкчалан.

Диринга — һејф, чох төвәсүф.

Дөвр бунјад етмәк — молахаһна-да ушәгларын әз дәвәсләрнин әвәллә тәвәр етмәләри.

Дувак — чәһһинәм.

Дуа — түстү.

Дур — узаг.

Дурбин — узагкорән.

Дурәддин — кәләҗәни дүшүнөн, узагкорән.

Дузад — оғру.

Дүкүн — шәһлик, тој.

Дүрд — шәрәбди дибәно чөкән хылт.

Дүруг — јалан.

Дүрч — сәвдиҗча.

Дүстүр — гануи.

Дунһар — чөтин.

Дунһам — сөјүш.

Дүчһәм — ики дүңја; бу дүңја во ахирәт.

Ғ

Ғәзә — әзилләмәк, мөһрибан-лыг.

Ғбҷу — ејиб ахтаран, ришкәнд-чи.

Ғи — көз.

Ғиш — кеф, ишрәт.

Ғишә-әбәди — әбәди ишрәт.

Ә

Әзәм — бөјүкләр.

Әзәл — бөјүк адамлар, әлимләр.

Әзвәб — гапылар.

Әзвәби-тәкәллүм етсә әгәз — сөз гапыларыны ачса, даныһса.

Әзә — гул.

Әзәд — бәдәнләр.

Әзр — булду.

Әзри-нејсан — апрел (нејсан) бу-луду.

Әзру — таш.

Әзрус-хәми-бәләј-чүнаһ — га-шынын әјрисә ашығларын бо-ләсидәр.

Әзсәм — әлә әл.

Әзчәд — көһнә әрәб әлифбасы-нын системи.

Әжат — бейтләр.

Әһан — көмәкчиләр.

Әһалим — иглимләр.

Әһд — дүјүн; иһкаф.

Әһдәм — габаг; гәдин.

Әһли-вала — јүксәк агыл.

Әһрәбә — јахми гөһумлар.

Әһран — тај-туш.

Әһгәр — өзкәләр, јадлар.

Әһдә' — дүшмәнләр.

Әһү — дүшмән.

Әһвар — дөврләр, заманлар.

Әһәм — јохлуғ.

Әһәмдән оладу **пейдә** — јохдан

чәр оладу.

Әһәјим — дувалар, офсунлар.

Әһәм — чох бөјүк.

Әһим — бөјүк.

Әһимәт — мүнәјјән бир јерә һәрә-кәт етмәк, сәфәрә чыкмағ.

Әһһәр — чичкәләр.

Әһһәр — чох аһкар, әјди.

Әһјәм — заман, күнләр.

Әһкабир — бөјүкләр.

Әһкбәр — бөјүк.

Әһкү шүрб — јемәк-ичмәк.

Әһкәл — һогәһисәз, чох мүкәм-мәл.

Әһкәм — чох сәхәватли.

Әһләм — әләмәтләр, нишанләр.

Әһләјиг — әләгәләр.

Әһләм — бәјрәг; дәр-гәм.

Әһләф — дүтфәләр, мәрһәмәтләр.

Әһлибәли-өвтәд — иши дағлар.

Әһма — кор.

Әһмәл — әмәлләр, ишләр.

Әһмәрәт — әһирлик.

Әһмәл — вәрәвәлт.

Әһмәт — әлүғәр.

Әһмәч — дөпәләр, дағгалар.

Әһмәд — гәсдән, билә-билә.

Әһмәд — аруз; иш.

Әһмәк — мүтләр.

Әһми — инанымлыш, мө'тәбәр.

Әһми — рәһәтлыг.

Әһидјә — бүлбүлләр.

Әһијә — пейғәмбәрләр.

Әһнәр — ишығлы, парлаг.

Әһгә — симур гушу.

Әһндәлиб — бүлбүл.

Әһндишә — фикир, хәјәл.

Әһнис — һәјән, һәмдәм.

Әһифәс — нәфәсләр.

Әһчүм — улдузлар.

Әһчүмәш — јығынчағ.

Әһвәһ — руһлар.

Әһвәһан — гырмызы рәңкли чи-чәк.

Әһрән — учуз.

Әһрәл — алчәг, чох алчәг.

Әһрәтәгән — һадјјә.

Әһрә — тәр.

Әһрә — мейдән.

Әһрус — кәли.

Әһр — узар, ишр.

Әһлиб — үсүбләр, гајдалар.

Әһбәл-кәмәл тәрбијәт-сәз — тәр-

бијә вәситләрини дүзәлтәди.

Әһвәд — гәра.

Әһәд — шир.

Әһәр — сирләр.

Әһәри-дил — үрәк сирләри.

Әһәри-ниһән — киәли сирләр.

Әһсәб — мүсәһибләр, һәмсәһбәт-

ләр.

Әһсәл — чох әси.

Әһтә — бәхшәјиш.

Әһтәри көришү хуҗли нахош — һәрәкәтләри ијрәнч, хәснәјәти хошкәләмәз.

Әһтәк — түркләр.

Әһтәш — сусуз, тәшһә.

Әһдә — артыған.

Әһкәр — фикирли; јаралы; фи-

кирләр.

Әһкәндә — јыхылмыш, дүшкүн,

бичәрә.

Әһкәл — көјләр.

Әһсүрүлә — солғун.

Әһсәр — таң.

Әһзәр — јашыл.

Әһкәр — гор, гыгылычым.

Әһкәр — уладуз.

Әһтәри-бәхтиш оладу **тирә** — бәхт

уддузуи гәралды.

Әһтәрушнәс — мүнәччим.

Әһбәд — дөстләр.

Әһвәл — чаш, чәпкөз.

Әһләл вә сәһләл — әрәбләрә

«хош кәддинә» мө'һәһисинә ишләдилән ифәдә.

Әһли-нејрәнк — кәләкбәз, һијлә-кәр адамлар.

Әһли-рәз — сирр әһли, сирдән.

Әһмәр — гырмызы.

Әһсан — чох көзәл.

Әһәм — әрәб олмајән. **Фүзүли** бу сөзү фәрә мө'һәһисинә иш-

ләдиләр.

Әчә — ачилик.

Әш'ар-булуб касадн-әс'ар — ше-
рин баары касад олуб, ше'р
гнжмәтөн дүшүб.

Әшк — коз жашы.

Әшкал — шакиллөр.

Әшкбар — коз жашы токон, чох
аггалаң.

Әшкрнз — коз жашы ахыдан.

Әшрәфл — чох шөрөфли.

Әшһәр — чох шөрөфтан, машһур.

Әшһар — агачлар.

Әһан — ачыг, ашкар.

З

Заг — гарга.

Заир — көрүшө көлөн, эијарөт
елан.

Закир — зикр елөјөн.

Зар — сымалдајан, аглар, зәиф.

Забан — дил.

Забанө — алов.

Забанө чәкмөк — аловланмаг.

Забтн-нәсәтн-камалн-мөзәун —
ше'р гаунн-гадаларынн сах-
ламаг.

Зәбун — дүшкүн, ачнз, зәиф.

Зәки — чөлд, зәкалы, агылды.

Зәләләт — зәллалнк.

Зәмин — јер.

Зәмин-аснман — јер-көј.

Зәминчә — ра'јичә, фикрннчә.

Зәмир — үрәк, көнүл.

Зәи — гәдән.

Зәнәк, зәнәхдан — чәнә.

Зәр — гызыл.

Зәрәфәт — зәрифлик.

Зәрәг — һнја.

Зәрәфшан — гызыл төкөн.

Зәррин — гызыла тугуламуш ше'ј.

Зәр сағар — гызыл пиләл.

Зәхм — јара.

Зәхмдар — јаралы.

Зәчр — әзнјәт, мәчбуријәт.

Зиб — бәзәк, зинат.

Зибә — бәзәкли, зинәтли.

Зил — көлкә.

Зиндә — дири.

Зиндәдил — үрәјт дири, ариф

адам.

Зинһар — саған.

Зифәф — көрдөјө, кирмөк.

Зүкүр — кишиләр.

Зүләл — саф су.

Зүләт — гаранлык, әфсанәви

һөјәт сујукун олдуғу јер.

Зүләғеји мүсәссәни-киреһкүр —
инн зәчһир кими гырымз һө-
рүју.

И

Ибарәтн-хуб — јахшы ифәдәләр,
бәднн ибарәләр.

Ибрам — үзә салыб бир ишн бир
аламын бојунна гојмаг.

Ибтһнхәб — севнч, фәрәһ.

Идә — бојубағлы.

Идәи-шөһнмә — шөһ дамаллары.

Идаәмә — давам етдирмәк.

Идбар — бахтсна, талеснз.

Иднјад — артырмаг.

Ијад — аллаһ, таһр.

Икрам — һөрмәт көстөрмөк.

Икраһ — ијрәнмөк.

Иктибас — көсөб етмөк, газанмаг.

Илтнча — сыгынмаг.

Имтнла — долмаг.

Ингнтан-улфәт гылды — әләғәсн-
нн кәсдн.

Инабәт — гәфләтөн гуртармаг.

Инкар етмөк — данмаг.

Инкисар — гырылмаг.

Интгал — бир јердән башга јер-
рә көчмөк.

Интнхәб — сечмөк.

Интнһа — нәһәјәт, сон.

Интнһар — јајылмаг.

Инфнл — утәлмаг.

Иһнрәфәт — доһмак, бојун гачыр-
маг, радд етмөк.

Ирәләт — аруу, истәк.

Ирәм — чәннәт бағы.

Ирншн — чатды.

Ирәл — коңдәрмәк.

Иртнфа — учалмаг.

Иршад — јөл көстөрмөк, рәһбәр-
лик етмөк.

Истнвар — мөһкам.

Истнғал — гәбәга чыммаг, гар-
шыламаг; көлөчөк.

Истнғна — еһтнјатсызлык; на-
ланма.

Истнрһам — јалвармаг.

Истнтаәт — гүдрәт, күч.

Итаб — данлаг, төһмөт.

Итмам — тамамламаг.

Итнсал — јетншмөк, говушмаг.

Иһнја гылмаг — днрнлтмөк.

Ичәбәт буладу — гәбул олду.

Иштнка — шнкајәт етмөк.

Иштнјағ — шөвг, һовәс.

Ј

Јавәр — көмөкчн.

Јагути-әһмәр — гырымыз јагут.

Јар — јолдаш, дост; севкнли.

Јаран — достлар.

Јарн-гар — көмөкчн.

Јарн-чан — сәдәгәтән дост.

Јару әгјар — дост ва дүһмөн.

Јаш — көрпә ма'нәснндә ишлө-
ннләр.

Јашһрмәг — кнзләтмәк.

Јәбәи — чөл, сәһра.

Јәд — өл.

Јәдн-бәјза — бачарылыг әл.

Јәздан — алаһ.

Јә'с — кадар, үмнднснзлк.

Јәх — буа.

Јәвм — күн.

Јәкуш — чох.

К

Кәзнб — јаланчы.

Кәм — мөгсәд, аруу; дөззәт.

Кәмбөхш — аруу ва мөгсәдә је-
тән.

Кәмбнн — аруу ва мөгсәдннә
наил олан.

Кәһрән — хошбаг, арусуна ча-
тан.

Кәп — мө'дән јери, бир шејнн
бол олаш јери.

Кәр — иш.

Кәркәр — иш ишлөјөн, ишчн,
фәһлә.

Кәрфәрмә — иш бујуран, сәһнб-
кар.

Кәрхәнә — иш көрүлән јер; дун-
ја.

Кәфур — аг рәнклн ва гоһулу
бир јаг, аг ма'нәснндә ишлө-
ннләр.

Кәх — гәср, јүксөк бннә.

Кәшнф — көшф едөн.

Кәшнфн-әсрар — снрләрнн көшф
едөн.

Кәјван — улдуз адыдыр.

Кәбәдәт — тө'лнм јәјм.

Кәбнр — бојук.

Кәбүд — көј рәнкл.

Кәбүтар — көјәрчнн.

Кәвәкнб — улдузлар.

Кәззәб — чох јалан данышан.

Кәләл — јорғунлуг.

Кәләмн-мөзәун — нәзнли сөс,
ше'р.

Кәләг — гарга, гуагун.

Кәм — аз.

Кәмакан — әввәлчәдән олдуғу
кнмн.

Кәман әбу — јај гашлы, гашы
јај шакилли.

Кәманлар — ох атан.

Кәмнјәмәт — гнјәмәтсна, дәјәрснә.

Кәмнн — пусгу.

Кәмннхәб — бара, пусгу јери.
Кәмнәр — адн аз; әскнк; ачнз;
е'тбарсыз.

Кәнар — гучат.

Кәһәһәт — ијрәнмөк.

Кәрнн — ијрәнч.

Кәсәд — алыш-верншнн дурғун-
лугу.

Кнбр — бојуклук; тәкәббүрлук.

Кнзб — јалан.

Кнләк — гашыш гәләм.

Кнләкн-тагднр — гәзәннн гәләмн.

Кншвар — өлкә, мөмлөкәт, вилә-
јөт.

Кншәл — от.

Ковкәб — улдуз.

Ковкәбә — тәнтәнә; бннәларынн
үстүндөкн бәзәк.

Көвн — дунја.

Күл — күчө, астана.

Кутай — кодак, гнса.

Кутай нәзәр — уаг көрмәкчн
адам.

Күфнәк — даг чапан. Фарһә-
днн лөгбнлднр.

Күһсәр — даглык јер.

Күһү даш — даг ва сәһра.

Күләһ — папаг.

Күләбә — дахма.

Күләбәјн-еһван — кадар еви.

Күләхән — һаманнн од гәләнн
јери.

Күстах — арснз, әдәбснә, һөјә-
сыз.

Күштә — олдурулмаш.

К

Кав — өкүз.

Кәвн-мәһн — дннн әфсанәдә јерн
бујузууднн сакланын ва балы-
гын үстүндә дуран өкүз.

Кәвә — һөрүк, сач.

Кәвә — доға.

Кәвч — хәзнә.

Көңчинежи-азам — ше'р хозина-
сы.
Көңчинежи-раз — сирр хозинасы.
Көңчипакуша — хозина ачач, же-
ни сөз дөжөн шаир.
Көрд — тоз.
Көрдаи — һөрланон, дөнөн.
Көрд ајинежи-нишато дүшдү —
шадлыг ајинеси тозланды.
Көрдалуд — тоза, торпага булан-
мыш.
Көрдиши-зомаио — зомаинин
доланмасы.
Көрдун — дөнөн; фөлөк; дүңја.
Көрм — исти.
Көрми-базар гылмаг — базары
гылмышдырмаг.
Кил — торпаг.
Кирап — агыр.
Кирапбар — агыр жүклү.
Кирабаб — бурулган, фыртына.
Кирабад — гасырга, фыртына.
Кирадиар — аллаһ.
Кирбаи — јаха.
Кирбанчак — жахасы парчалап,
мыш.
Кирна — гачмаг.
Кирја — агламаг.
Киреш — дүјүм.
Кирифтар — тутулмуш.
Киршмө — наз, гөмзө.
Киржан — аялар.
Көвдөн — ахмаг, дөрракосна.
Көјмөк — јанмаг.
Көһһөрбар — көһһөр јадгаран.
Көһһөршаш — көһһөрсачан.
Көһһөрриэ — мө'налы данышан,
ширин данышан.
Көһһөр фашалыг — көһһөр сөм-
мөк, мө'налы данышмаг.
Кур — гөбр; вөһши һөјван.
Күш — гулаг.
Күш тутмаг — гулаг асмаг.
Күуаһ — шаһид.
Күзөр — кечмөк.
Күзүдө — сечилмиш.
Күзбин — күд будагы.
Күзларин-көлам-багбани — сөз
күзларинин багбаны.
Күли-сүрх — гырмызы күл.
Күли-төр — төзө күл.
Күли-һодиге-ји-чүд — сөхават баг-
часынын күлү.
Күлжун — күл рөнкли.

Күнар — нар чичөји, гырмызы
рөнкли.
Күдризлик — күл сөпмөк.
Күлрү — күдүзүлү.
Күлүрүх — күдүзүлү.
Күлүрүсар — күлјанаглы.
Күлфөшан — күлсачан.
Күлүфан — күд рөнкли, гырмы-
зы.
Күчачин — күл топлајан, күл
јыган.
Күнинаи — ад-санмын итирмиш,
уңуудумш.
Күһрәһ — јолуну итирмиш, јо-
лундаг чымыш.
Күрз — топпуз.
Күшадө — ачылмыш, ачмг.
Күшадө ору — ачмг гашлы, кү-
лөрүдүлү.
Күшадөрү — ачмг үзүлү.

Л

Лагар — арым.
Лазым билирөм — јөгин билд-
рөм.
Лажәгәл — идраксыз, агылсыз.
Лажәзал — занл олмајан, һөми
шөлик; аллаһ.
Лалорүх — лалөјанаг, гырмызы
јанаглы.
Лалорүхсар — лала үзүлү.
Лаламак — јерси; аллаһ.
Лаламак — гырмызы рөнкли.
Лал — данышмг, сөз, мукалимө,
Ләј — кечә.
Ләјү һаһар — кечә вә күңдү.
Ләб — додаг.
Ләбләб — агзына гөдөр долү.
Ләббәстө — сакит, данышмајан,
сүсмуш.
Ләббөјк — болн мө'насында иш
ләнир.
Ләбриэ — дашан, доцдолу.
Ләһһөшәлләһ — аллаһ узаг елө-
син.
Ләзиэ — ләззәтди.
Лә'лжун — гырмызы рөнкли.
Лә'лфам — гырмызы рөнкли.
Ләме'ји-таб — истисинин парыл-
тасы.
Ләрзан — титрәјөн.
Ләһв — оју, ајләнчө.
Ләһвү ләб — һававү һәвәс.
Ләһм — өт.
Ләһвәд — гөбир.

Ләһи — сөс, нөгмө.
Ләһвә — бајраг.
Лә'бәт — ојунчаг.
Лә'ло — ичнч, кирварти.

М

Ма' — су.
Мабөји — ики шејин арасы.
Мадәр — ана.
Маламал — агзына гөдөр долү.
Малиш — сүртмөн, ошундурмаг.
Манөнд — охшар, охшатмаг.
Мар — илан.
Марү мур — илан вә гырмыш.
Матәмәфаа — јас вә кадори ар
тырап.
Матәмаздө — јаслы, мүсибәтө дү-
чәр олан.
Матәмәсара — јас еви; дүңја.
Маһ — ај.
Маһи — балыг.
Маһи-Көн'ан — Јусефин ләгөби-
дир, Көн'анын ајы демөкдир.
Мәзәд мө'насында ишләнир.
Маһларө — ај таркысы.
Маһтаб — он дөрд кечәлик ај.
Маһи-табан — парлаг ај.
Маһлига — ај үзүлү.
Маһру — ај үзүлү.
Маани — мө'налар.
Мааси — күнаһлар.
Маабир — кечди.
Меји-наб — саф шөрәб.
Мәһһүт — һөјран, шагшин.
Мә'буд — ибаләт олунан.
Мә'будја-һөгиңги — аллаһ мө'на-
сында ишләнир.
Мөгәл — сөз, көмәл.
Мөгбар — гөбир.
Мөгәр — гөрәр едиләчөк јер, го-
раркаһ.
Мөјид — узуң, чөк.
Мөјдјун — борчулү.
Мөзәг — зөвг.
Мөзкур — сөјләнөн.
Мөзһөр — бир шејин заһир олу-
гу јер.
Мө'кус — төрсинө чөвримши.
Мәлчә' — сыгыңчаг.
Мөмәт — олум.
Мө'мур — абдан; гулдугу.
Мөназил — мөнизиләр.
Мөһнаур — нәзәр олунан, бахы-
лан, нәзәрдә олан.

Мөһраһил — мөһрәләләр, мөнизил-
ләр.
Мөргәд — гөбир.
Мөрдүм — иксанлар; коз бөбөји.
Мөрдүми — адамлыг.
Мөрдүми — бөбөк.
Мөрдүд — радд олунмуш.
Мәркәб — миник.
Мәри — олум.
Мәсәлү — багланмыш, гапан-
мыш.
Мәсәрәт — шадлыг, шөңлик.
Мәсүр — шад.
Мәснәви — һәр бејги өз-өзүлүң-
дә гафијәлион назм.
Мәстүр — ортулү.
Мәс'уд — хошбөхт.
Мөтләб — төлөб олунан, истәни-
ләни шеј.
Мөфтуд — јөх олмуш, итмиш.
Мөфтуһ — ачылмыш.
Мөхәзи — хөзино.
Мөхөф — горхулу, төһдүкәли.
Мөхфи — киали.
Мөһафил — јыгыңчаглар.
Мөһбүб — сөвкили, истәкли.
Мөһалик — олум јери.
Мөһар — чилөк.
Мөһд — бөшик.
Мөһи-асманнә-һөһмәт — әзәмәт
көјдөрини ајы.
Мөһмил — кочавө.
Мөһрәми-раз — сиррө мөһрәм.
Мөһфил — көрүш јери, мөчлиг.
Мөһчүб — утанил.
Мөһчүр — ајры дүшмуш.
Мөчрүһ — јаралы.
Мөһрәб — хасиңјәт.
Мөһшәтө — кәлиин бәзәјөн га-
дын.
Мидәд — мураккөб; илан гөләм
мө'насында ишләнир.
Мир'ат — күзүкү.
Миһафам — јашыл рөнкли.
Миһа'д — буңдан сонра.
Миһгар — димдик.
Миһјан — бел; орта.
Миһкалуд — атирли.
Миһшәбу — миһш гөхүлү.
Миһшфам — миһш рөнкли, гара
рөнкли.
Мөвт — олум.
Мө'тад олмаг — өјрөнмөк, адәт
өтмөк.

Ме'ганд — с'тигад едон, инанан.
Ме'гамид — с'тимад едон.
Мур — гарышта.
Мурчо — гарышгачыг.
Мурьян — инад, исар едон.
Мүбһөм — анлашылмајан, үстү ортулу.
Мүдбир — талесиз.
Мүдөббир — төдбир едон.
Мүбоял — талели.
Мүгәдәм — ирәкчәдон, өзәв-чәди.
Мүгәдәвр — инанын алына я-лылмыш тале.
Мүгәррөб — јакхылшан, јакхы.
Мүгәррөр — горага алыммыш.
Мүгәтәза — лазым кәлиң.
Мүгәтәт — отири.
Мүзәјјән — зинәтли, бәәкли.
Мүзәкка — зәкалы, агылы.
Мүзәккөр — еркәк, оғлан ушагы.
Мүзәзәб — өзәб өз изтираб чәкөн.
Мүзәзәм — бөјүк.
Мүзәбөр — әибәрләнмиш, әтирани.
Мүзәтөр — кизили.
Мүзәт — кирпик.
Мүзәррәм — һөрмәтли.
Мулазимәт — бирини тулгуугун-да олмаг.
Мулһаб етмәк — чатдырмаг.
Мунгад — табе, итаәт едон.
Мунгәлиб — дөјишан.
Мун'әкс — тәрсина, әкс олу-муш.
Мун'им — дөвләтли, варлы.
Мунади — чарчы.
Мүнәтәхәб — сечилмиш.
Мүр — гуш.
Мүрдә — өлмүш, өлу.
Мүрәттәб — төртиб едилмиш.
Мүсәлләм — төслин едон; доглу-ругу төсид олунан.
Мүсәлсәл — зәнцир кими сьра-ланмыш, силсидләнмиш.
Мүстәчмән-чүмәли-фәзәил — бу-түн фәзиләтлери чәмләшиди-рон.
Мүгә — итаәт едон.
Мүфәрриһ-дия — үрәк ачан.
Мүтәәллим — кәдери, мәәзун;
шакирд, төлим алян.
Мүтәһәјјир — һейрәтә дүшән.
Мүхбир олмаг — хәбәрлар олмаг.
Мүһнәб — горхуч.

Мүһнәк — төһлүкәли.
Мүһнәвәш — төһнәшли.
Мүһтәри — Сатури уладуу.

Н

Наб — халис, саф; азм дини.
Набәкәр — ишә јарамаз, фәјда-сыз.
Набәча — јериндә олмајан, му-насибәтсиз.
Набина — кор.
Навәк — ох; кирпик мә'насында ишләниди.
Навәрә — муһарибә, дөјүш.
Навәбия — гәбиләјјәтсиз, чәһил.
Наво — дөв.
Нағәниши — дөвәјо минмиш.
Нағиз — нағыл едон; сөјләвјән; кеширон.
Нағидә — көрүнмөмиш, мисл-сиз.
Нағим — дүзиң, төртиб едон; мән-зүм әсәр јазак; шаир.
Нағим — јатан, јухуда олан.
Накәс — улчар; сәјлмәјан адам.
Накәһан — бирдән-бирә, гәфилдөн.
Нал — гәмыш гәләмини ичиндәки иңчә тел; гәлам; түтәк; на-ло едон, иңилдөјән.
Налин — нало, иңилти.
Нав — ад, шәһрәт.
Навиһ — адыл, шәһрәтли.
Намәруғ — рәбәт олунмајан, бәјанлимајан.
Намәрибан — мөһәббәтсиз, вә-фәсыз.
Намүбарәк — уғурсуз.
Намүтәһани — ноһәјәтсиз, сөн-сүз.
Намәзун — вәзисиз.
Наву нәмәк — дуз-чәрак.
Навәра — дәјиң олмајан.
Навәриңдә — чатмајан; јетишмә-миш, кәл.
Насәз — улчун олмајан.
Насәһ — насихәт едон.
Насәзә — дәјиң олмајан, ләј-гәтсиз.
Насүфтә — дүрр — дешилмәмиш иңчи.
Насија — алын.
Напәјда — зәһир олмајан, кизили.
Назован — күчсүз, зәиф.
Напәрә — горхусуз.

Напүхтә — бишмөмиш, хам.
Нафә — кобак, чейран кобәјин-дән чыхарылан миши.
Нафилә — фәјдәсыз, бош.
Нафир — нифрәт едон.
Нәхләһ — истәмәјорак.
Нахун — дьрига.
Наһәмвар — әри.
Наһәмта — бәрәбири олмајан, өзәссиз, мислсиз.
Наһид — Зөһрә уладуу.
Наһид — гәми, кәдәрли.
Наһаб — тапылмајан.
Наһаб етмәк — кизәлтмәк.
Наһрәк — сәһр, әфсун; колак.
Наһјәһ — агы дөјән арвяд.
Наһрәд — уғруш, дөјүш.
Наһна — хурмади һәзирләнмиш шәрәб.
Навәдир — надир олан шәјрә.
Навәсәз — сәслә охунмаг.
Нағиз-сәјрәм — әксинә һәрәтәт едонөм.
Нағиз — һәмсәһбәт, јолдаң.
Нағмәсәз — нағмә охунмаг.
Нағдик — јакхы.
Нағим — чөһнәт.
Нағик — ар, һөја.
Нағим — јумшаг, мулағим.
Насәб — нәсия.
Насәт — ганун-гајда.
Насим-күзри — күлләри төкөн сәһр күләји.
Настәриң — аг күз.
Науәбилләһ — аллаһа сығым-рам.
Нафир — коронај; фәрияд, нало.
Наф'и-кәмәли-һикмәт еләр — бил-лик вә һикмәти рәдд едәр.
Наһл — хурма ағачы фидан.
Наһли-әмәлиң сәмәр вәрибан — арзу ағачымы мөјә вәрибан.
Наһиб — аһ-нало кәл ағламаг.
Наһс — уғрусуз.
Наһч — уладуу.
Наһз — чәкшәмәк, вуршмаг;
мүбансы.
Наһзәр — зәһф, арым.
Наһк — козак, јакхы.
Наһкәтәр — хошбәхт.
Наһкәндиш — јакхыдыг дүшүнөм.
Наһкнам — адыл, шәһрәтли.
Наһкар — шөкил; козак.
Наһкә — бахмаг.

Никун — алт-үст олмуш, тәрсино дөһмүш.
Никусар — башы ашагы.
Ниләфам — кој ронки.
Ним — јары.
Нимруз — күнорта.
Нисәб — сөн һадд; арзу олунан дәрәчә; вәс.
Нисәф — јары.
Нисәф-ләјл — кечә јарысы.
Нисәјан — унутмаг.
Ниләдә — гојулмуш.
Ниләл — тозә өз јени битмиш ағач, фидан.
Нилән — кизили.
Нилә — тикан, иңи.
Ниләт — сөһнөт.
Ниләтәнкис — наһ'ә гәлдәри.
Нилә'әтәфә — шалыг артыран.
Ниләти-бағи — абдан нәш'ә.
Ниләшмәк — отурачаг јер, мән-лис.
Ниләјин — јени гајда.
Ниләд — јени доғулмуш.
Ниләрус — төзә кәлиң.
Ниләрәс — јени јетишмиш.
Ниләрсида — јенијетмә.
Ниләхна — јени гәлхымы, тозә.
Ниләшүкүфтә — јени ачылмиш.
Ниләм — јуху.
Ниләмид — үмидсиз, наумид.
Ниләфәләк — доғуз гат којар.
Нилә етмәк — ичмәк.
Нилә — әридилмиш күмүш.
Ниләд — пул.
Ниләтә — дәрн мә'налы сөз.
Ниләтәдә — әриф адам, иңчә-диқләри бана дүшөн.
Ниләтәрәдә — мә'налы даны-шан.

О

Озәји-кәјами-мишфәми — гәра чәдәриң вәзијәти.
Озәји-мухәлиф олду јексәл — мүхтәлиф вәзијәтләр бирләш-ди.

Ө

Өвәт — вахтин чәми.
Өвн — комок.
Өвәри-күл — күл јарпағлары,
күл дөчәкләри.

Өвсафи-лотафтинда — коозали-
инини түрөйинде.
Өвчкө-һүсөн — коозалик — сома-
сын жүккөз эрибеси.

П

Пабасто — аягы баглы.
Пабурһанно — аягы жалыч
Пабусу — аяк оюн.
Паж — аяк.
Пажо — мортоба, рутба.
Пажбонд — аягы баглы.
Паждар — давам едон; мөһкөм.
Пажбаз — содаготли ашиг.
Пакдамон — намуосу, исетали
адам.

Пакнаэ — летиф, назик, тамиз.
Памал — аяк алтында галмыш.
Пажан — ахыр, нөһажат, сон.

Пей — из.
Пейвасто — арасы көсөлмөдөн,
дали.

Пейда — захир, ашкар олмаг.
Пейкан — охуй учулданы дөмөр.

Пейкөр — үз, сурет; коозал.
Пейна — өлчөн.

Пейманэ — бөжүк гөдөһ.
Пейру — архасинча кедон.

Пейанеј — бир-биринини далынча.
Педар — ате.

Пөжмүрдө — солгун, пөришан.
Пөһбө — памбыг.

Пөрна — горху; көмөк.
Пөрназ етмөк — учмаг.

Пөрпөр — бөслөјөн.
Пөрпөрдө — бөслөнмиш.

Пөрпөршиш — төрбијо.
Пөрпини — улдуз адымдар.

Пөрпөш — пөри кими.
Пөрпүхсар — коозал, пөри үзүлү.

Пөрпөшкөр — пөри үзүлү.
Пөрдаз — дүзөлдөн, төртүз едон.

Пөрдоһини — пөрдөдө отуран;
чадралы.

Пөркала — парча.
Пөртег — ишыг; өсөһөт.

Пөрхаш — гарышыгылыг.
Пөсөндиде — бөжөнүлмиш.

Пөјам — хөбар.
Пөјамавөр — хөбар көтиран.

Пир — гоча, јашлы.
Пираһон — көјлөк.

Пивајо — зинет, бөзөк.
Пирн-һөмидетул-хасанл — коозал
хаснијотли гоча.

Пич — гыарым.
Пичутаз — иштираб, толаш; гы-
арым.

Пичидо — бүкүлүмш, сарынмыш.
Пиш — он, габаг.

Пишо — пеша.
Пушт — дөри.

Пуш — ортмак.
Пушпа — ортулу.

Пушпан — киэли.
Пур — долу.

Пурани — урөкли.
Пурөфуни — сөһри.

Пурсуз — чок јандыран.
Пүхта — бишмиш.

Р

Рагиб — рөгбөт едон.
Раг — сирр.

Раан-дил — үрөк сирри.
Рајич — ровак.

Раһ — јол, шараб.
Раһнумун — јол көстөрөн.

Раһтан олуб мүдам мә'јуе —
һөмишо нараһат олуб.

Реһләт — көчмөк.
Рөван — кедон; ахан, руһ.

Рөваг — пөрдөлөр, рөргөлөр.
Рөванбәхш — руһвөрон.

Рөвниш — кедиш, јериш.
Рөд — көј журуттусу.

Рөзм — мүһариба, дава.
Рөмида — үрүмшү, горхмуш.

Рө'на — көзөл, летиф.
Рөнич — зәһмөт; агры, әзизјөт.

Рөничиде — инчимиш.
Рөничур — зәһмөтө, әзизјөтө дү-
чар олмуш.

Рөсан — јетишдирөн.
Рөсан — ип.

Рөсиде — јетишмиш, көмөлө чат-
миш.

Рөфиг — јолдаш.
Рөхин — јарыг, зөрөр, зөдө.

Рөхт — палтар.
Рөхшан — ишыгылыг, ләләг.

Рөһ — јол.
Рөһа гыя — азад ет.

Рөһлаз — јол көсон, гулдур.
Рөһм — гарын.

Рөһнума — јол көстөрөн.
Рөһнумун — јол көстөрөн.

Рөһват — јол кедон.
Рибат — карвансара.

Ризван — беһиштин хөзінөдары;
рази.

Ризачу — бирсинини разыгыгы-
ны истамак.

Риггөт — инчалик, һөссаслыг.
Риггөтәкчи — тө сирли.

Рик — гүм.
Рисимая — ип.

Риниэ — тел, баг, сар; өләгө.
Рини — јара; сагал.

Риниэ — саяг; кок.
Рөјасты-табаил — гөбиләләрини
раслији.

Рөһшан — ишыгылы, ајдан.
Рөһзө — багча.

Рөһан — помчара.
Рөһшанәмир — үрөји ачыг.

Руз — күн.
Рузә — оруч.

Рузирәсан — рузи јетириш; ал-
ләһ.

Рузан-һесаб — гијамөт күнү.
Рузу шөб — кечә-күндүз.

Руһбәхш — руһ вөрөн.
Руһфәза — руһ тәәләјөн.

Рүб' — дөрддө бир.
Рүбә — чөкмөк.

Рубаһ — түлкү.
Рүх — үз.

Рүхсар — јанак.
Рүчу — дөимөк; үз тутмаг.

С

Сабир — сөбү едон.
Сагөр — гөдөһ, пијала.

Садәәмир — садаләһ, ачыг
үрөкли.

Сажо — көлкө.
Сажо күстөр — көлкөсө олан; һа-
ми.

Сал — ил.
Салик — мујазјан бир мөгсөд ар-
хасында кедон.

Салус — ријакар.
Сане' — гуран, дүзөлдөн; аллаһ.

Саһир — сөһр едон.
Сејд — ов, шикар.

Сејт — шөһрөт.
Сејл — сөл.

Сөбавөт — ушагылыг.
Сөбаг — дәрс.

Сөбагхан — шакирд.
Сөба — јашыл.

Сөбафам — јашыл рәһк
Сөбур — чок сөбиди.

Сөбүк — јункул.
Сөбүкбар — јункул јүклү.

Сөбүкраван — ити јеријан.
Сөбүкхиэ — чалд, чевик.

Сөвад — өлкө; гаралыг.
Сөгф — таван.

Сөд — јүз.
Сөд һөзар — јүз мин.

Сөзавар — дјитг.
Сөзк — хөшбөкт.

Сөзхоттар — талели, хөшбөкт.
Сөјд — өвчү.

Сөјара — һөркөт едан улдуз.
Сөласиэ — зөңчирлау.

Сөмак — балыг.
Сөманбу — јасаман рохулу.

Сөном — бүт; көзөл.
Сөнк — даш.

Сөнкхәрө — мәрмәр дашы, чак-
магдашы, бөрк даш.

Сөнубөр — шам агачы.
Сөр — баш.

Сөрагаз — башлангыч.
Сөрәҗеи-өдәм — жохлау сарајы.

Сөрапа — башдан-ајага.
Сөрбәсөр — башдан-баш.

Сөрбиријаз-мешәвот дөрд —
дөрд во гөм батчасынын сөрви.

Сөрвөд — ушакөј, узуибој.
Сөрвөр — башчы.

Сөрд — сојуг.
Сөрдөфтар — дөһтирини башында
гејд олунан; көшүрү.

Сөрдөфтери-әһли-рузикәрә —
зәманө әһлинин биринчисинәм.

Сөрәзиниш — гахынч, тоһмот.
Сөрир — тахт.

Сөркөш — баш апаран, инал,
төрс.

Сөркәмар — саркош, башы гыз-
мыш.

Сөркәштә — авара; шагын, по-
ришан.

Сөрникуи — башы ашагы.
Сөрма — сојуг.

Сөррафи-чөваһирини-равајөт — ра-
вајөт чөваһиринини сөррафи.

Сөрришә — иш учу.
Сөрчешмө — чөпкө башы, булаг
башы.

Сөрхөјә — тајфа башчысы, өмир,
роис.

Сөршар — агамна гөдөр долу.
Сөһба — гырымзы шөраб.

Сөһман — горхулу.

Сиб — алма.

Сива' — жыргачы жеэван.

Сибн-зонок — чоно алмасы.

Сидгиму хилафим — догру во
йланым.

Силекто — зычир.

Сим — күмүш.

Симаб — чина.

Симбор — күмүш синали.

Синаан — мызарат.

Синап — гошун.

Синебр — көй, сома.

Сиришк — көз жашы.

Сиришбар — көз жашы ахыдан.

Ситаро — удуз.

Ситам — аюм.

Ситөмдиде — аюм, ээижот көр-
мүш.

Сиядөт — сејидлик, агалыг.

Сиясөт — чеза.

Сияһ — гара.

Сияһа — мураккоб.

Сияһрузикар — гара күнлү.

Су — төрөф.

Суали — жандырычы.

Сузан — ижа.

Суз-чикорим — чиярмкин жаз-
масы.

Сузак — одалу.

Суд — фајда.

Судмөнд — фајдалы.

Суммаг — төгдим өтмөк.

Сур — той, шонлик.

Сураһи — узун богаалы шөрөб

шшасы.

Суруд — нөгма.

Сурур — шаллыг.

Сүхөн — сөз.

Сүхэнара — сөз бөөзөн; шаир.

Сүхэншөрөп — шаир.

Сүхэндан — сөз билөн.

Сөхөнсанч — сөзү дүшүнүб сөј-

лөжөн; шаир.

Т

Таб — тагот; шыгы, гыварым.

Табан — парлаг.

Табдар — шыгылы.

Табшоһр — гижамөтө кими.

Табнак — шыгылы.

Таги-обру — гашыны тагы.

Тази — эрөбө махсус; эрөб.

Таир — учан; гуш.

Талиб — төлөб едди; рогабот көс-
төрөн, истојөн.

Төнанча — шилде.

Танмаг — ибадот, поростни өт-
мөк.

Тар — гарилыгы.

Тарик — тэрк едон; гарилыг.

Тарөк — тапа.

Табуна — су дөјирманы.

Ташир — пак, тамиз.

Теј өтмөк — кениб кетмөк, тез
кечмөк.

Тејр — учан, гуш.

Төб — гыздырма.

Төбаһ — чүрүк, маһа олмаг, пуч.

Төблөрөз — гыздырма, титрат-
мө.

Төбхалэ — учуглама.

Төгәһф — тајфалар.

Төвәлла — достлауг.

Төвөһһүм өтмөк — горхуја дүш-
мөк.

Төвәччөһ — рабөт көстөрмөк.

Тө'виз — дуа.

Төгдир — олачак шејин аллаһ
торофиндон габагчадан мүј-
жөлшөксөт; бәјонмөк, гөдрин
билмөк.

Төгдис — мүгәддас һесаб өтмөк.

Төгдүдүм — габага кечмөк.

Төғрира котир — сөјлө — бурада:
гәләмә ал ма'насындаыр.

Төғриб — төхмини.

Төгсним — бөлмөк.

Төгәфүл — өзүну билмөмәәлија
гоймаг.

Төгөјүр — башгалашмаг, рөнки-
ни дөјимөк.

Төгјир пәзир ола бу сурөт — бу
һал дөјишидриле.

Төгөния — нөгмө окумаг.

Тө'диб — әдәб өјрөтмөк.

Төдричи-мәбади илә — заман кең-
дикча.

Төөб — мөшөггөт, зөһмөт.

Төөлүлү — баһано көтириб ју-
батыма.

Төөлүлүм — кәдарлөмө.

Төөзәлүл — сарсылмаг.

Төзөррө — јалвармаг, хәниш өт-
мөк.

Тө'зим — һөрмөт во өһтирам.

Төјид — артырмаг.

Төзјин өрмөк — зинәтлөндир-
мөк, јарашмаг өрмөк.

Төкалүм — данышмаг.

Төкү нуј — о төрөфбу төрөфө
гаһмаг, ахтармаг.

Төлх — ачы.

Төлхкөфтар — ачыдыл, ачы да-
нышан.

Төмөрруд — инад, динбашмаг.

Төмөттө — фајдаланмаг.

Төһнид — дуа өтмөк, бир шөксин
бојуклүлүнү көстөрмөк.

Төһ — бөдөн.

Төһк — дар, сыхкынтылмаг.

Төһ'үм — боллуг ичарисинда
һәјат кечирмөк.

Төһәфүр — ифрөт өтмөк, иј-
рәһмәк.

Төр — таза.

Төрәнө — нөгма.

Төргиб — һәвәслөндирмөк.

Төрөб — шөһлик.

Төрөһнак — шад.

Төрөһнимсәз — төрөһнүм өтмөк.

Төриг — јол.

Төриги-намус — намус јолу.

Төрһ өтмөк — гурмаг, планыны
чөкмөк.

Төрчи' — бир шеји башга шејдөн
үстүн тутмаг.

Төфәхүр — өјүмөк, фәхр өт-
мөк.

Төхөф — јункүлөшдирмөк.

Төһәнд — торкузмаг, һадәләмөк.

Төһөјүр — һејран олмаг.

Төһәмүд — дөзмөк.

Төһәссүр — һәсрәт чөкмөк.

Төһн — бош; сәбәбсиз, һикмәт-
сиз.

Төһнәдәст — алибош.

Төһсини — тө'рифдәлә.

Төһсини-бөгәјин-мәстә рағиб —
нәслини давам өтмәсини иста-
јән.

Төһрик — һөрөкөт өрмөк, бир
ишә сөгөт өтмөк.

Төһрир өтмөк — јазмаг.

Төчәвүл — өзүну билмөмәәлија
вурмаг.

Төчөлли — ашкар олмаг, көрүн-
мөк.

Тиг — гылынч.

Тиз — чөлд, ити.

Тизәпөрвәз — сүр'өтлө учан.

Тизәрәфтар — чөлд һөрөкөт едон.

Тизәрөв — сүр'өтлө јеријөн.

Тиз — ох.

Тири-имтаһан — имтаһан оху.

Тира — гарилыг.

Тифли-мүзәккәру мүзәкка — зө-
кәли өгдән ушагы.

Тишо — күдүк.

Төвфи-һөрөп — Кәбөнни башына
доланмаг.

Төчһн — бир мазмуну башга иба-
рәләрлә гәләмә алмаг.

Туба — чөннөт ағачы; көзөлли
боју.

Туа — узунлуг.

Түшеји-раһ — јол азугтасы.

Түлу' — күншини, ајми чыхма-
сы.

Түрәб — торпаг.

Түрфөндө — вахтимдан өвөл јө-
стишөн.

Түррө — сач.

Түрреји-мишкбу — мишк гоҳул
сач.

У

Ур — чылпаг.

Ус — агылы.

Ү

Убудијөт — гуллауг, көлөлик.

Угаб — гарагуш.

Угүбөт — өзәб, чеза.

Уләт — јалгыз јашанмаг.

Ума — ой бөјүк.

Уманма — бојук дөнизи.

Усрөт — чөтинлик, көрлуг чөк-
мөк.

Устувар — мөһкөм, гүвәвтли.

Устухан — сүмүк.

Уфтадэ — јыкылмыш.

Учб — өзүну бәјонмөк, бош јерә
гурурланмаг.

Ујуб — өјбләр.

Ф

Фам — рөнк.

Фануси-хәјал — хәјал фанары.

Фәриг — асуда.

Фәш — заһирә чыхмаг; ма'лум
олмаг.

Фәхтә — чөд көјөрчини.

Фөм — атыл.

Фәрәлуш өтмөк — унутмаг, јад-
дан чыхармаг.

Фәзһит — биачырчылыг, русвәј-
чылыг, рәзалөт.

Фәриг — аярымг.
Фәрир — гагмаг.
Фәрах — кениш.
Фәрг — баш.
Фәрд — ток.
Фәрэнд — огул; өвлэд.
Фәрэ олдү — вачиб олдү.
Фәрәһнак — шад.
Фәрух — угурулу.
Фәрхәндә — шад, хойбхәт; угурулу.
Фәрттан — фитнәли; чазибәли.
Фәрик — жаралы.
Фәриб — алатмаг.
Фәрилон — чөһнөт.
Фәрулд — полад.
Фәрун — артаг, чок.
Фәсүрәдә — домшү.
Фәсүрәдиал — уражи домшү, һисна.
Фәтүдә — дүшүмш.

X

Хаб — јуху.
Хавәр — күндоган, шарг.
Хак — торпаг.
Хакпај — ајаг торпагы.
Хакнәфи-пајн-сүрмеји-һур — ајагынын торпагы һуриларын көзүно сурма иди.
Хакдан — дүңја.
Хаксар — тоз-торпаг ичиндә галымш; паршанһал.
Хакүстөр — кул.
Хали — бош.
Хамуш олмаг — сакит, динмәз дајанмаг.
Хамә — гамыш гәләм.
Хан — сүфрә; карвансара.
Хано — өв.
Хар — тикан; фәгир, зәлид.
Харә — чох мөһкәм даш, мәрмәр дашы.
Хай-хахай — истәр-истәмәз.
Хейл — досто, тајфа.
Хеймә — чадыр.
Хейрандин — хейрәли иш дүшүкөн, хейрүһ.
Хәдәк — мөһкәм агагчдан гәј; рылымш ок.
Хәдәкнә-хурири — ган төкөн ок.
Хәзәвә — хәһнә.
Хәзәрә — јашыл.
Хәјјат — доран.

Хәләф — өвәз едон; огул мәһнасында ишһәһиләр.
Хәлхәл — кечмишдә гадмыларын голбаг кими топуга тахдыглары эһнәт.
Хәм — әјри.
Хәмидә — әјлмш, бүкүлмшү.
Хәмү пич — әјри, гыварым.
Хәндан — күлдн; ачылмыш.
Хәндә — күлүш.
Хоркаһ — чадыр.
Хәсарәт — зарәр, зијан.
Хәсм — дүшмән.
Хәсүхар — чөр-чөп.
Хәтм етмәк — гуртармаг.
Хирә — козлу; фарси, гамашмы, шашгын козлу. биһаја.
Хиләф — јалан, торсинә дејилмиш сөз.
Хиләфи-мүддәә — истәјин әкси.
Хиргә — кишиләрин кечмишдә кејиндикләри үст палтары.
Хирәл — агы.
Хирәлманц — агыллы.
Хирдиләр — алымч, мүштәри.
Ховф — горху.
Хөсрөв — падашаһ, һөкмдар.
Хошнуд — разы.
Худрәј — озбашына һәрәкәт едон.
Хун — ган.
Хунабә — ганлы су.
Хуналуд — гана булашмыш.
Хунар — ган јардыран.
Хуни — ганлы.
Хунирз — ган төкөн.
Хураман — сәллана-сәллана јеримәк.
Хүлг — төһнәт.
Хүлд — чөһнөт.
Хүм — шараб күпү.
Хүрдәдан — өн кичик шејләрә диггәт едон.
Хүррәм — шад.
Хүрсәнд — гәһәт едон.
Хүршид — күнөш.
Хүршид рүхилә — әләмәрәј — күнөш үзү илә әләми бәзәјон.
Хүрән — зәлилик.
Хүттәји-Рум — Рум өлкәси, К. чик Асия.
Хүчәстә — угурулу.
Хүшк — гуру.

Һ

Һадн — јол көстөрүн.
Һазиг-тәһиб — мөһәрәтли, устәд тәһиб.
Һалик — һәләк олан.
Һамун — чөл.
Һарис — әкинчи.
Һәбә — биһудә.
Һәһиб — севкили, дост.
Һәһәдис — һадисәләр.
Һәһәхәһ олмаг — сөвмәк, истәмәк.
Һәһәснак — һәһәснак.
Һәһгир — е гыбарсы, ачиз.
Һәдјит — багчалар.
Һәдјәгә — багчы.
Һәзәр — миң; бүтәдү.
Һәзәрһисә — мүхтәлиф пәнә сәһибн.
Һәзимәт — гагмаг, чөкимөк.
Һәмәмә — көрчөрин.
Һәмбәәм — бир мәчлисдә отуран.
Һәмдәм — јолдаш.
Һәмнишин — јолдаш.
Һәмзәбан — дилбир.
Һәмраһ — јолдаш.
Һәмраз — сирдаш.
Һәмрә — гырмазы.
Һәмсәјә — гоншу.
Һәмсәј — өр.
Һәрир — ипәк.
Һәркәз — һеч заман, әсла.
Һәсүд — пахыл.
Һәчәр — даш.
Һәчәри-мүбәрәк — Кәбәдәки мүгддәс сәјмәлан гара даш.
Һәјунн-рәһнәвәр — јол мекән дөвә.
Һидәјәт — доғру јола кетмәк.
Һиләл — јени чыхмыш ај.
Һиләләбру — ај гашлы.
Һиндусинә сүрмә һәм кирифтар — сүрмә дә гара көзләринә мөфтун иди.
Һирә — бәладан горунмаг үчүн асылмыш дау, тилсим.
Һирман — мөһрүмијәт.
Һифан-сәбаг — дәрә өзбәрләмәк.
Һичләб — пардә; утанма.
Һума — хәстәлигдән омола көлән һәрәрт; гыздырма, иситмә.
Һүмајун — угурулу, мүбәрәк.
Һүнәрмәнд-һүнәрвәр — һүнәрли.
Һүснә-коғтар — сөз көзаллији.

Ч

Чак етмәк — парчаламаг.
Чакәр — нөкөр, гул.
Чакн кирибан — јаканы парчаламаг.
Чалик сувар — сүрәтлә мекән.
Чарасәә — алач талан.
Чарачу — чарә ахтаран.
Чәһ — гују.
Чәһи-зәһхәдан — чөһә чөкәји.
Чешм — көз.
Чешмеји-һәјәт — дирлики булагы.
Чәһбәр — даирә.
Чәрхи-чәһбир — даирәви сомә.
Чәһ — гыварым; топлајан; доғру.
Чин әбру — гашларыны туршутмаг.
Чино — гуш јеми.

Ч

Чәмә — палтар.
Чәһид — домшү.
Чәһ — руһ, бәдән.
Чәһбәхш — руһ верән.
Чәһпәрвәр — руһә хош көлән.
Чәһсуз — үрәк јандыран.
Чәһһоһә — чәһ багышлајан.
Чәри олмаг — ахмаг.
Чәһ — мәнәсәб, һөрмәт.
Чәһанара — дүјяны бәзәјән.
Чәһәһоһфруз — әләмә ишыг верән; күнөш.
Чәбәл — даг.
Чәбин — алын.
Чәдд — баба.
Чәдәд — мүбәһисә.
Чәдид — тәзә, јени.
Чәзә — сәбирсизликлә, теләш әз иштирәб; аглајарәг шикәјәт етмәк.
Чәәм — гәти һөкм етмәк.
Чәк — дојуш, мүһәрибә.
Чәрәһәт — јарә.
Чәрһнә — јарә.
Чәрәс — дованни бојундан асыдан эәнк; зыгтыров.
Чәһбәл — дағлар.
Чәһдәл — дојушмак, аурушмаг.
Чәһкәрсүз — үрәк јандырычы, үрәји јанымш.
Чәһан — чөһнәтләр.
Чәһшан — зирәт, дөһир кејим.
Чү — арх, су архы, кичик чә.

Чуиноар — кичик чај.
Чушпш — чушо колмок; чом-
маг.
Чуда — аярм.
Чүбүш — һоракат.
Чүнуи — даһлик.

Ш

Шади — шадлыг.
Шадам — севинчөк.
Шадамак — кефи көк, шад.
Шајета — лајиг.
Шајиг — шөгүтү, һавасли.
Шаки — шикләт едөн.
Шакир — шүкр едөн.
Шам — ахшам.
Шаббал — гуш ганадынын узум
түклөрүн.
Шабраһ — ишлөк јөл, бөјүк јөл.
Шәһид — көзәл; шәһадәт вәрон.
Шаһсувар — көзәл ат минон.
Шајан — лајиг, мунасиб.
Шөб — кечө.
Шөби-гәдрөк кирами — мүгәд-
дәс гәдр кечәси кими әзәз.
Шөбәфруз — кечәни шыгылан-
дырын.
Шөбәгуз — кечәкүндү.
Шөби-г-рик — гарылыг кечә.
Шөбистан — јатаг отагы.
Шөбир — кечө сәһәрә гәдрә ојаг
олан.
Шөбранк — гара.
Шөгәјиг — чичөк адыдыр.
Шөкәрләб — ширин сөздү; бал
додаг.
Шөкәррис — шөкәртөкөн, ширин
даншыян.
Шөмәјил — тобиәт, әхлаг; шө-
кил.
Шөмә — чүәһ, аз мигдарда.
Шөм-и-шөби-мәһнәтү бәләјәм —
дәрд вә гом кечәсннин шамма-
јам.
Шәмс — күнөш.

Шәмсү гомәр — әј вә күн.
Шәни — ијрәч.
Шәрәби-наб — саф шәрәб.
Шөрәф — шөрәфли, мүбарәк.
Шөрм — һөја, утаммаг.
Шәрәмәд — утанан, хөчәләт чө-
көн.
Шәрәмак — утанан, хөчәләтли.
Шәрәсар — утамыш, хөчәләтли.
Шәртеји — улду адыдыр.
Шөрәш-шәрә — дилм-дилим,
парча-парча.
Шәтрәч — шәһмәт тахтасы.
Шәфәғам — шәфәғ рәккит, гыр-
мызм.
Шәфә — багышлајан, шәфәәт
едөн.
Шөһд — сәф бал.
Шөһлә — ала коз.
Шөчәр — агач.
Шөчи — шүчәәтли, гөчәг.
Шөһријар — падшаһ, гүдрәт вә
өзәмәт сәйби.
Шәраз-низәм — интизәм мо'на-
сәлдә ишләнилдр.
Шәкар — ов.
Шәком — гарын.
Шәкиб — сәбир.
Шәтәб — тәләсмәк.
Шә'бәдәбәз — һоттабал.
Шә'бәдәји-синеһри-залим — әл-
һәм фәләјин һоттабалыгы.
Шум — утуруз.
Шүридаһтир — пәришан, фик-
ри дагыгы.
Шүридәһәл — һәлы пәришан.
Шүрин — гарышылыгы.
Шүгә — мошгулијәт.
Шүкрәнә — шүкр әләмәти ола-
раг.
Шүкуфә — чичөк.
Шүкуфә — чичөк кими ачыл-
мыш.
Шүрү' — бир ишә башламаг.
Шүтү — дово.
Шүтүрбәг — довои сүрә.

КИТАБЫН ИЧИНДОКИЛӨР

Бу әрән-әләми гүдрәтдр вә Уәру-фигди гүвәәтдр	7
Бу сағији-бәзмә бәлә үчүн китабдыр	10
Бу сәбәби-һәзми-китабдыр вә Бәси-иртикаби-әзабдыр	12
Бу туғраји-һисәли-мо'набәтдр вә Дибәчәји-дипани-мәһнәтдр	15
Бу бундәли-бәнији-бәләдыр вә Мүгәддәжәји-әзәли-әбтиләдыр	20
Бу сәфәти-Мәчһундур вә Ибтидан-мәһнәти-Фәзулдур	22
Бу Ләјләји аһасы ктаб етәдјиддр вә Бәһари-һәслиһә кәзәл јәд- дјиддр	25
Бу инкар илә Ләјли аһасына чәвәб вәрдјиддр вә Мәктәбәди чыхыб сәраји-мәһнәти кирдјиддр	27
Куәарыши-һәли-Мәчһун	31
Бу Ләјләји Мәчһун куәәрәдә мугәбәл олдугудур вә Күн мугәбәл- лидә һиләли-мәһри бәдри-камил олдугудур	34
Бу Мәчһун аһасы вағифи-һәл олдугудур вә Ону бижәни-мәһнәт- дә булдугудур	39
Бу Мәчһун аһасы ләнд вәрдјиддр вә Вәстани-мәләмәтдән хари- һәдәмәт дәрдјиддр	41
Бу Мәчһунун нәһәт тәбуә етмәдјиддр вә Атасынын дәрдә-дәр- манә јетмәдјиддр	43
Бу Мәчһунун аһасы Ләјләји хәсткәрамыдыр вә Ләјли аһасынын Мәчһундан бизәрәлыгыдыр	46
Бу Мәчһунун аһасынын һирманыдыр вә Гәјри бабадан тәдбир- дәрманыдыр	49
Бу Мәчһунун бичәронни Кә'бәјә үз урудугудур вә Мүнәчәләтә солдә- сы ардыгыдыр	52
Бу Кә'бәди Мәчһунун мүрәчәтәддр вә Вүһүн илә мүсәһибәтддр	55
Бу Мәчһунун даг илә мүсәһибәтддр вә Чәри олан чәһмә илә мүнасибәтддр	56
Бу Мәчһунун гәзәл илә мөгәләтәддр вә Енг бәбәндә онулаа олан һәләтәддр	58
Бу Мәчһунун кабуәтәрә шәри-һәлидыр вә Ондан иттимас- тәдәруки-мафәләбәлдыр	60
Бу Ләјли әһвәләтәндән бир хәбәрдр вә Мо'шугү аһиг әтвары- дан бир әсәдр	62
Бу Ләјлини чирәглә мәчәрасыдыр вә Ондан чәреји-дәрдә-дил тәһминәсыдыр	64
Бу Ләјлини пәрәнојә көшфи-разыдыр вә Онулаа филәчүмлә ил- һәри-нијәздыр	66
Бу Ләјлини әј илә муназира гылдыгыдыр вә Хуршид кими шөгг одуна јәхмәлдыдыр	68
Бу Ләјлини сәбәјә нәјәми-әһвәләдыр вә Үмид илә дәф'и-мәләли- дыр	70
Бу Ләјлини бәләр әјләми сәри-күләр етәдјиддр вә Күләрәдә мурәләлә јетдјиддр	71
Бу Ләјлини әбр илә иһәри-нијәздыр вә Енг бәбәндә көшфи- разыдыр	74
Бу Ләјлини күнәчи-гәмдә кирәнилыгыдыр вә Мәчһунун вәдји- һәдә сәркәрдәнылыгыдыр	77
Бу Ләјлини Ибни Сәләмә кирифтаг олдугудур вә Јардан мәһрум вә мүгәјјәди-әғјар олдугудур	78
Бу Новфәлини Мәчһунла мүгәддәји-иһтиләтәддр вә Ол чәвә- һирә-пәкдан иһтиһәтәддр	80

Бу Мочунун Нофал ила дорди-дил одасымдыр во Шөрхи-тофсели-мачарасымдыр	82
Бу Нофалын Мочунга умилларамыг вердиңидир во Нүснин-мусалин-болга ривазына кирдиңидир	84
Бу Нофалын Лејли һешмида рөзм етдиңидир во Рөзмде галиб олмайыб сульбо өзи етдиңидир	86
Бу Нофалын ичинчи новбөт рөзм едиб галиб олдуғудур во Вофа-ин-өһда казиб олдуғудур	90
Бу Мочунун аюнчиро өзүн мүгәјәд етдиңидир во Баһано ила Лејли тарофино кетдиңидир	92
Бу Мочунун аюнчиро шөрхи-гөмидир во Бөјани-силсилаји-өлөми-дир	94
Бу Мочунун Лејлија мүгабил олуб өһвалын билдиридиңидир во Фүрәтле рази-пуһанан ајан етдиңидир	96
Бу Мочунун корлауг боһанәсла дилдары чөмалын кордүјүдур во Дидеји-чүмдин туттаји-мөгсүдө јетирдиңидир	98
Бу Ибни Саламын Лејли вәслино рағиб олдуғудур во Бу до'вадо сүһн-чүмди казиб олдуғудур	100
Бу Зейд вәфаларын Мочунга хөбәр кәтиридиңидир во Ибни Салам ила Лејлинин пейвонди мүждәсини јетирдиңидир	107
Бу Мочундан Лејлија бир намеји-итабамиздир во Пејгөми-шика-јәтәкмазидир	109
Бу Лејлинин Мочунга пейгөмә-чөвабидыр во Үөрү итабидыр	114
Бу Мочунун атасы соһрадо булдуғудур во Насиһәтлә ислаһин-дөн ачиз олдуғудур	118
Бу Мочуну атасынын торки-низа етдиңидир во Начар һәсрәтлә вида етдиңидир	125
Бу Мочунун атасы вәфатындан хөбәрдар олдуғудур во Мозаринә јол булдуғудур	127
Бу Мочунун шәммеји-кејфијәти-һалыдыр во Бә'зи сифати-көмәллыдыр	131
Бу Мочунун сидг ила муначат етдиңидир во Навәки-дуасы һадифи-чиабөге јетдиңидир	133
Бу Ибни Саламын кејфијәти-вәфатыдыр во Лејлинин ол бөладән ичматыдыр	141
Бу Лејлинин Ибни Саламдан соһра мачорасыдыр во Завијеји-мөһ-нотдә ваге олам бөләсыдыр	144
Бу Лејлинин нагәје эри-разыдыр во Зөбәни-һал ила изһари-ниязыдыр	148
Бу Мочунун Лејлија изһари-һали-зар етдиңидир	150
Бу Лејлинин Мочундан хөбәрдар олдуғудур во Мотан-вәслино нағди-чанла хиридар олдуғудур	152
Мочунун-һејрамын ниһајәти-һејратидир во Лејлидән истигиа ила гәфләтидир	154
Чөваби-Лејли	156
Бу Лејлија Мочунун истигнасыдыр во Исбати-софаји-имласыдыр	158
Бу Лејлидән Мочуну отварына төһсиндир во Нүснин-е'тигадына нүснин-јөгидир	161
Бу Мочунун ме'рачи-фозанлидир во Бөјани-мөртәбеји-нүснин-хәсәлидир	164
Лејлинин баһари-өмри-хәзәно ирдидир	165
Бу Лејлинин аясына вәсијәт етдиңидир во Дуст јады ила дүнија-дан кетдиңидир	168
Мочунун Лејли вәфатындан хөбәрдар олдуғудур во Дуст јады ила дүнијадән кетдиңидир	172

Бу Зейдин Лејли ила Мочуну ро'јасында кордүјүдур	177
Бу бөјани-үзри-то'лифи-китабдыр во Тарихи-зомани-фатһи-бабдыр	180
Бу әрбаби-вәфадан төһөгөн-габули-ме'азирәтдир во Әсхаби-әкәдән төһөнијаи-дуаји мәғфирәтдир	181
Сөһ сөз	182
Лүғәт	191

М. Ф и з у л и
Лейли и Меджнун
(На азербайджанском языке)

Текрар нощр

Макети Зура Саликовулдуру.
Ведни редактору Виллис Сарычелинсия.а.
Техники редактору Саїдура Ёубиббада.
Корректорлары Тамчлла Керимова,
Араа Рустанов.

Зыгылмага верилмиш 20/VI-1972-чу ил. Чапа
зыгылмамыш 18.1-1977-чи ил.
Кагаз Форматы 70X108 /... Кагаз № 1.
Физики ч/а. 18.25. Шерти ч/а. 18.56.
Учот нощр. в. 12.5. Сифарши № 622.
Тиражы 20000. Гижмети 2 мян. 70 тен.

Азербайчан ССР Назирлер Советинин
Девлет Нешрият Полиграфія ва Китаб
Тычароти Ишлари Комитеси.

«Коччлик» нешрияты, Баку, Кусу
лашайла учтеси, 4.

Зыгылмаб 20 Баку комиссары адына
метбеде, Баку Шп. Байракос учтеси, 3.
Чап оллуб ССРИ Назирлер Совети
метбеесинде, Москва, Сапунов
проспекти, 2.

Цена 2 р. 70 к.

1977

1119